

**ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНИХ МОВ**

***ТИПОЛОГІЯ МОВНИХ ЗНАЧЕНЬ
У ДІАХРОНІЧНОМУ
ТА ЗІСТАВНОМУ АСПЕКТАХ***

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Видається з 1998 року

ВИПУСК 30

Вінниця 2015

УДК 801. 55:807 + 801. 561. 1 : 807

Типологія мовних значень у діахронічному та зіставному аспектах : зб. наук. праць / М. Г.Сенів (голов. ред.). — Вінниця : ДонНУ, 2015. — Вип. 30. — 165 с.

У збірнику висвітлено актуальні проблеми діахронічної та зіставної лінгвістики. Для широкого кола науковців, викладачів і студентів філологічних спеціальностей.

This volume includes papers on current issues of diachronic and contrastive linguistics. For a wide readership of scholars, lecturers and students of philology.

Збірник зареєстровано в Міністерстві інформації України 18 березня 1999 року (серія КВ № 3735) і внесено до переліку наукових фахових видань з питань філології (постанови президії ВАК України за №№ 1-05/7 від 9 червня 1999 року; 1-05/8 від 22.12.2010 року).

Редакційна колегія :

- Сенів М. Г. — доктор філологічних наук, професор,
Донецький національний університет (головний редактор)
- Мікіна О. Г. — кандидат філологічних наук, доцент,
Київський національний лінгвістичний університет (заст. головного редактора)
- Вінтонів М. О. — доктор філологічних наук, професор,
Донецький національний університет
- Загнітко А. П. — доктор філологічних наук, професор, член-кореспондент НАН України,
Донецький національний університет
- Залужна О. О. — кандидат філологічних наук, доцент,
Донецький національний університет
- Коцаренко Є. В. — старший викладач,
Донецький національний університет (відповідальний секретар)
- Лукаш Г. П. — доктор філологічних наук, професор,
Донецький національний університет
- Оленяк М. Я. — кандидат філологічних наук, доцент,
Донецький національний університет
- Помірко Р. С. — доктор філологічних наук, професор,
Львівський національний університет імені Івана Франка
- Прокопчук О. О. — доктор філологічних наук, професор,
Інститут неолінгвістики Поморської академії, м. Слупськ (Польща)
- Таранець В. Г. — доктор філологічних наук, професор,
Миколаївський державний університет ім. В.О. Сухомлинського
- Чередниченко О. І. — доктор філологічних наук, професор,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Друкується за ухвалою Вченої ради Донецького національного університету (протокол № 15 від 27.11.2015 року).

Адреса редакції:

Донецький національний університет,
факультет іноземних мов,
21021 Вінниця / Україна
тел.: +38 063-477 76 20
e-mail: zbirnyk.typolohiya2015@gmail.com

З М І С Т

МОВНІ ОДИНИЦІ ТА КАТЕГОРІЇ У ТИПОЛОГІЧНОМУ Й ЗІСТАВНОМУ АСПЕКТАХ

<i>Игнатенко Д.Є.</i> Категорія інтенсивності у фразеології	5
<i>Константинова О.О.</i> Квазіпосесивні дієслова неволодіння на позначення почуття посесивного суб'єкта в німецькій та українській мовах	18
<i>Патріарх В.О.</i> Способи перекладу лексичних одиниць в галузі комп'ютерних технологій (на матеріалі англійської, німецької та української мов)	30
<i>Сегін Л.В.</i> Словотвірна семантика девербативів типової словотвірної парадигми дієслів динамічної просторової локалізованості в українській і польській мовах ...	36

СЕМАНТИЧНІ Й ФУНКЦІОНАЛЬНО-ПРАГМАТИЧНІ КАТЕГОРІЇ СЛОВА, ВИСЛОВЛЮВАННЯ Й ТЕКСТУ

<i>Веприяк І.Д.</i> Лінгвокогнітивна модель ідіосинкратичної психічної реальності персонажа (на матеріалі англійського художнього дискурсу)	45
<i>Григор'єва А.В.</i> Особливості однооб'єктного та різнооб'єктного протиставлення на матеріалі сучасної російської та англійської мов	54
<i>Демчук Т.Г.</i> Функціонально-семантичне поле темпоральності в англійській та українській мовах	66
<i>Оленяк М.Я.</i> Лексичні та синтаксичні способи актуалізації образного порівняння в англійській, українській та польській мовах	78
<i>Солодовник О.Є.</i> Структурні особливості уточнювальних конструкцій в сучасній німецькій мові	86

МОВНІ КАТЕГОРІЇ В ДІАХРОНІЇ

<i>Білецька О.В.</i> Місце іменникових трикомполітів у системі складних слів у середньовісній німецькій мові та їхня структурна організація	101
<i>Захарченко С.М.</i> Отыменные глаголы с суффиксом <i>-ieren</i> в немецком языке в начале XVII века	112
<i>José Antonio Alonso Navarro</i> La guía medieval para la salud de John Lydgate (the Dietary) (un “best-seller” del siglo XV)	121
ABSTRACTS	130
НАШІ АВТОРИ	155

CONTENTS

LANGUAGE UNITS AND CATEGORIES IN THE TYPOLOGICAL AND CONTRASTIVE ASPECTS

<i>Ihnatenko D.Ye.</i> The Category of Intensity in Phraseology	5
<i>Konstantinova O.O.</i> Quasipossessive Verbs of “Not Possession” with the Denomination of the Possessive Subject’s Feelings in the German and Ukrainian Languages	18
<i>Patriarkh V.O.</i> Ways of Translating Lexical Units in the Sphere of Computer Technologies (Based on the English, German and Ukrainian Languages)	30
<i>Sehin L.V.</i> Word-building Semantics of Deverbatives of Typical Word-building Paradigm of Verbs with Dynamic and Spatial Localization in Ukrainian and Polish ..	36

SEMANTIC, FUNCTIONAL AND PRAGMATIC CATEGORIES OF THE WORD, UTTERANCE AND TEXT

<i>Vepryniak I.D.</i> Lingvo-cognitive Model of a Personage’s Idiosyncratic Psychic Reality (a Study of English Literary Discourse)	45
<i>Grygorieva A.V.</i> The Peculiarities of the Opposition with One and Different Objects based on the Contemporary Russian and English Languages	54
<i>Demchuk T.H.</i> Functional-semantic Field of Temporality in the English and Ukrainian Languages	66
<i>Olenyak M.Ya.</i> Lexical and Syntactical Ways of Simile Actualisation in English, Ukrainian and Polish	78
<i>Solodovnyk O.Ye.</i> Structural Peculiarities of Detalizational Appositional Constructions in the Modern German Language	86

LANGUAGE CATEGORIES IN DIACHRONY

<i>Biletska O.V.</i> The Place of Three-noun Compounds in the System of Complex Words in Middle High German and their Structural Organization	101
<i>Zakharchenko S.M.</i> Denominal Verbs with the Suffix <i>-ieren</i> in German in the Beginning of the XVII th Century	112
<i>José Antonio Alonso Navarro</i> A Medieval Guide for Health, by John Lydgate (Title commonly given by specialists: <i>The Dietary</i>)	121
ABSTRACTS	130
CONTRIBUTING AUTHORS	156

**МОВНІ ОДИНИЦІ ТА КАТЕГОРІЇ
У ТИПОЛОГІЧНОМУ Й ЗІСТАВНОМУ АСПЕКТАХ**

© Д. Є. Ігнатенко
(Вінниця)

КАТЕГОРІЯ ІНТЕНСИВНОСТІ У ФРАЗЕОЛОГІЇ

У статті аналізуються семантичні особливості категорії інтенсивності на матеріалі фразеологізмів, що позначають інтенсивність дії / стану в англійській, німецькій, російській та українській мовах. У роботі розглянуто лінгвістичний статус категорії інтенсивності. Зроблено спробу розмежувати категорію інтенсивності та інші об'єктивні (кількість, якість, градуальність) і суб'єктивно-прагматичні (емотивність, образність, оцінка, експресивність) категорії, які тісно взаємодіють у семантиці фразеологізму.

Ключові слова: інтенсивність, кількість, якість, градуальність, експресивність, образність, фразеологізм зі значенням інтенсивності дії / стану.

Д. Е. ИГНАТЕНКО. КАТЕГОРИЯ ИНТЕНСИВНОСТИ ВО ФРАЗЕОЛОГИИ

В статье анализируются семантические особенности категории интенсивности на материале фразеологизмов, обозначающих интенсивность действия / состояния в английском, немецком, русском и украинском языках. В работе рассматривается лингвистический статус категории интенсивности. Сделана попытка размежевания категории интенсивности и других объективных (количество, качество, градуальность) и субъективно-прагматических (эмотивность, образность, оценочность, экспрессивность) категорий, которые тесно взаимодействуют в семантике фразеологизма.

Ключевые слова: интенсивность, количество, качество, градуальность, экспрессивность, образность, фразеологизм, обозначающий интенсивное действие / состояние.

1. Інтенсивність як показник сили, напруги вияву або перебігу певних явищ знаходить своє втілення у різних науках – у фізиці, хімії, механіці, а також у лінгвістиці. У лінгвістичній літературі категорія інтенсивності була й залишається дискусійною і неоднозначною.

Складна природа інтенсивності та її взаємодія із суміжними категоріями (кількістю, якістю, градуальністю, експресивністю, емотивністю, оцінністю) була предметом вивчення в роботах таких учених як: В. В. Акуленко (Акуленко, 1987), Ш. Баллі (Балли, 1961), І. А. Бодуен де Куртене (Бодуэн де Куртенэ, 1963), С. Є. Родіонова (Родионова, 2005), Е. Сепір (Сепир, 1985), І. І. Туранський (Туранский, 1990), Є. І. Шейгал (Шейгал, 1981)), D. Bolinger (Bolinger, 1972), W. Labov (Labov, 1984) та ін. Досліджувались також фразеологічні засоби вираження категорії інтенсивності на матеріалі окремих мов, зокрема: англійської (І. І. Туранський (Туранский, 1990)), російської (О. В. Бельська (Бельская, 2004), Т. В. Гріднева (Гриднева, 1997) та ін. У фразеології інтенсивність аналізувалась на матеріалі окремих фразео-тематичних груп, зокрема у німецькій мові на матеріалі фразеологічних одиниць (далі – ФО), що позначають інтенсивність

інтелектуальної здатності людини (М. З. Гурко (Гурко, 2006)), у російській та англійській мовах – на матеріалі процесуальних фразеологізмів зі значенням фізичної діяльності та фізичного стану (О. В. Саміліна (Самылина, 2008)), та ін. Однак ФО, які виражають інтенсивність дії / стану та засоби її вираження у зіставному аспекті спеціально не розглядалися, що зумовлює **актуальність** дослідження.

Метою пропонованої роботи є встановлення категорійного статусу інтенсивності у лінгвістиці, зокрема у фразеології, а також її зв'язок з іншими суміжними категоріями, які реалізуються в семантиці досліджуваних одиниць в англійській, німецькій, російській та українській мовах. Досягнення поставленої мети потребує розв'язання таких **завдань**: 1) визначити особливості й принципи виділення категорії інтенсивності у лінгвістиці; 2) з'ясувати особливості її взаємодії та співвідношення із категоріями кількості, якості, градуальності, емотивності, оцінки, образності й експресивності; 3) виявити специфіку вираження категорії інтенсивності у складі аналізованих ФО.

2. У лінгвістиці поняття інтенсивності використовувалося в акустичній (або експериментальній) фонетиці. Параметр інтенсивності, сили звука вживався для акустичного аналізу осцилограм (Lewandowski 1975: 468). Уведення цього поняття в широкий науковий обіг почалося із праць Ш. Баллі, І. А. Бодуена де Куртене, Е. Сепіра та пов'язувалося із загальною категорією кількості, оскільки якісна відмінність певних явищ зумовлюється наявністю або відсутністю певних ознак, тобто співвідноситься із кількісними показниками. Так, Ш. Баллі розглядав інтенсивність дуже широко і трактував її як сукупність “усіх відмінностей, що зводяться до категорії кількості, величини, цінності, сили та под.”, а також вказував, що “... кількісна різниця або різниця в інтенсивності, є однією із тих загальних ‘категорій’, у які ми вводимо будь-які об'єкти нашого сприйняття або нашої думки” (Баллі 2001: 202, 203).

І. А. Бодуен де Куртене, зіставляючи та порівнюючи “кількісність” у мовному та математичному мисленні, стверджує, що інтенсивність є величиною, яку можна кількісно виміряти. Дослідник також зазначає, що власне і будь-яка якість базується на кількості, а “...значення напруженості та інтенсивності деяких елементів мовного мислення виступає найбільш виразно у сфері семантики, яка пов'язується зі способом сприйняття світу як з інтелектуальної, так і, насамперед, з чуттєвої сторони. Із цього погляду ми відмічаємо значні відмінності у світогляді та настроях різних народів...” (Бодуен де Куртене 1963: 323).

Е. Сепір розглядає інтенсивність з позицій категорії градуальності (Сепір, 1985). У взаємодії категорій кількості та інтенсивності (на яку звернув увагу ще Ш. Баллі),

Е. Сепір виділяє первинність саме категорії інтенсивності як такої, що виражає приблизну кількість, яка й піддається градації: "... градування як психологічний процес передує виміру та рахунку" (Сепір 1985: 43). В основі градування, за Е. Сепіром, лежить порівняння, яке дозволяє встановити певну "ієрархію" явищ, які потім отримують точний кількісний вимір за допомогою одиниць вимірювання та чисел (Сепір 1985: 43).

Як зазначає О. В. Бельська, значний інтерес до проблеми інтенсивності у мовознавстві спостерігався на початку 60-х рр. ХХ ст. у дослідженнях лінгвістів, що проводилися на базі різних мов (російської, англійської, німецької, французької та ін.) (Бельская 2004: 202–203). Пізніше, із розвитком функціональної граматики, з'являється низка праць, у яких категорія інтенсивності почала аналізуватися у руслі теорії функціонально-семантичного поля (ФСП), що дало змогу виокремити різнорівневі мовні засоби її вираження (див., наприклад, роботи К. М. Суворіної (Суворина, 1976), О. М. Сергеевої (Сергеева, 1967) та ін.).

Однак інтенсивність у сфері фразеології тривалий час не була предметом спеціального розгляду. Це зумовлено тим, що вчені, аналізуючи різнорівневі мовні засоби вираження категорії інтенсивності (фонетичні, морфологічні, лексичні, синтаксичні), залучали фразеологізми до лексичних засобів підсилення і розглядали їх лише як один із розрядів одиниць, які можуть сприяти створенню інтенсифікації висловлювання. Так, І. І. Сущинський, досліджуючи систему засобів вираження високого ступеня ознаки, виділяє фразеологічний спосіб посилення. Вчений відзначає, що значення високого ступеня ознаки реалізується у фразеологізмах або за допомогою порівняння, або за допомогою гіперболізації ознаки, або дії із вказівкою на результат, до якого призводить незвична інтенсивність під час вияву цієї дії або ознаки (Сущинский 1977: 14).

І. І. Туранський, розглядаючи інтенсивність у межах експресивної стилістики, дотримується подібного погляду і зараховує до підсилювальних фразеологізмів компаративні одиниці (англ. *as light as gossamer, as free as the wind, as slow as a tortoise, as rich as Croesus*) (Туранский 1990: 93).

Комплексному дослідженню семантичної структури ФО, що виражають інтенсивність, враховуючи парадигматичні та синтагматичні умови її реалізації, присвячене дослідження Т. В. Грідневої (Гріднева, 1997). Під категорією інтенсивності у сфері фразеології дослідниця розуміє таку функційно-семантичну категорію, типовим

змістом якої є відображення градацій у ступені прояву ознаки за допомогою засобів різних мовних рівнів (Гриднева 1997: 6). Виділяються ФО з інгерентною інтенсивністю (одиниці цієї групи поділяються на ФО-інтенсифікатори (із ядерною семою інтенсивності) – *любить до безумия*, та ФО-інтенсифікати (із периферійною семою інтенсивності) – *ума палата* ‘очень умный’), та адгерентною, яка актуалізується тоді, коли ФО підлягає структурно-семантичним змінам (*в чем душа держится* – *в чем душенька держится*) (Гриднева 1997: 7–9).

3. Як показує аналіз досліджень, присвячених проблемі інтенсивності, єдності у визначенні цього поняття немає. Це можна пояснити як різнобічними підходами до вивчення цього поняття, так і складною сутністю самого явища інтенсивності.

Категорія інтенсивності знаходить своє втілення і у сфері фразеології. Як уже зазначалося, фразеологізми, як засоби інтенсифікації висловлювання, аналізувалися як складова частина лексичних засобів інтенсифікації (див. роботи В. В. Акуленко (Акуленко, 1987), І. І. Сущинського (Сущинский, 1977)), однак фразеологізми нарівні із лексичними одиницями можуть самі виражати семантику інтенсивності (дії, стану та ін.), а не лише підсилювати значення інших одиниць. Це зумовлюється, зокрема, специфікою ФО як одиниці вторинної номінації. Фразеологічне значення являє собою більш складну (порівняно зі словом) номінацію, в основі якої часто лежать образні асоціації, зумовлені бажанням адресата мовлення експресивно висловити свої думки, тому у фразеологічній номінації важливим складником є суб’єктивний фактор, який формує конотацію у загальній семантиці фразеологізму. У зв’язку з цим фразеологічне значення ширше, ніж інші значення, воно має більший ступінь образності і відповідно більш високий експресивний потенціал.

Фразеологізми зі значенням інтенсивності дії / стану, співвідносячись із відповідними базовими онтологічними категоріями, не лише називають певні дії та стани, а (насамперед), відображають суб’єктивне сприйняття їхнього кількісного виявлення, а тому виконують функцію посиленого впливу на реципієнта, пор.: англ. *I have worked like a beaver this term. I can't tell you what a help your letters have been* (СОСА) ‘Я працював як бобер цей час. Я не можу навіть описати як (сильно) мені допомагали твої листи’ (у поданому прикладі напружена, тривала робота виражається за допомогою ФО *worked like a beaver*, досл. ‘працював як бобер’, в якому інтенсивність праці асоціюється із бобром, символом працелюбності, який у християнській традиції втілює добротність та аскетизм (Купер 1995: 25)); укр. *Козак скажено крикнув (на мене) і підкинув нагай. Вся кров закипіла в мені* (Ю. Яновський)

(СФУМ 2003: 315) (фразеологізм *кров закипіла* передає значення надзвичайно сильного обурення, гніву, що виникає внаслідок асоціації гніву із високою температурою кипіння, причому кипіти починає кров, яка співвідноситься зі всією людиною і вказує на всеохопність цієї емоцією усього організму).

Слід відзначити, що оскільки семантичні категорії постали на базі відповідних онтологічних категорій, то й у мові не може бути їхнього “чистого” виявлення, не пов’язаного з буттєвими категоріями. Тому в семантичній категорії інтенсивності слід розрізняти її онтологічну складову, яка існує як екстралінгвістичне поняття для характеристики об’єктивної кількісної визначеності, та власне мовну (тобто внутрішньолінгвістичну) складову, яка існує в мовній свідомості людини у вигляді певної градаційної шкали, на якій є точка відліку (норма / еталон) – інтенсифіковані дія / стан (верхня критична точка) – деінтенсифіковані дія / стан (нижня критична точка). Завдяки цій шкалі мовець виділяє певний референт або його ознаку з класу однойменних референтів або їхніх референтних властивостей (ознак), що сприяє більшій значущості, переконливості висловлювання і таким чином зумовлює посилений вплив на адресата, пор.: нім. *Nach und nach entlockte er Grenouille die Rezepturen sämtlicher Parfums, die dieser bisher erfunden hatte, und er verbot ihm schließlich sogar, neue Düfte anzusetzen, ohne dass er, Baldini, mit Feder und Papier zugegen war, den Prozess mit Argusaugen beobachtete und Schritt für Schritt dokumentierte* (P. Süskind, e-doc) ‘Поступово він видав Греную рецептури усіх парфумів, які були винайдені ним до цього, і нарешті він заборонив йому навіть готувати (змішувати) нові аромати, якщо він, Бальдіні, не був присутній із пером і папером, щоб дуже пильно спостерігати за процесом та крок за кроком записувати’ (фразеологізм *mit Argusaugen beobachten* ‘надзвичайно пильно спостерігати, слідкувати за ким-, чим-небудь, вжитий у цьому реченні, передає семантику інтенсивності, напруженості зорового сприйняття через образ міфологічного персонажа Аргуса – багатоокого велетня-сторожа’; додамо, що цей образ знайшов своє відображення лише у німецькій мові, не дивлячись на доволі широку розповсюдженість античної міфології серед носіїв усіх чотирьох досліджуваних мов). Це свідчить про зв’язок семантичної категорії інтенсивності із функційним, комунікативно-прагматичним її аспектом.

4. Категорія інтенсивності має досить узагальнений та всеохопний характер: вона може характеризувати дії, ознаки, стани, предмети, а тому зустрічається в семантиці іменників, прикметників, дієслів, фразеологізмів та ін. мовних одиниць. Категорія

інтенсивності знаходить вияв на всіх мовних рівнях – від фонемі до складного синтаксичного цілого. Категорію інтенсивності можна вважати окремим проявом нерозривної взаємозалежності категорій кількості, якості та міри, які визначають існування об'єктів реального світу. Зважаючи на складність фразеологічного значення і функційні особливості ФО, категорію інтенсивності не можна проаналізувати безвідривно від таких категорій як: градуальність, оцінність (оцінка), емотивність, образність та експресивність. Нижче зроблена спроба розмежування цих категорій та аналізу їхньої взаємодії.

4.1. Інтенсивність та кількість, якість, міра. Свої витоки категорія інтенсивності знаходить перш за все в категорії кількості, а саме оцінки невизначеної кількості (Шейгал, 1981), на що звертали увагу І. А. Бодуен де Куртене, Е. Сепір та інші вчені. У пропонованій роботі приймається широке розуміння кількості як всеохопної категорії, до якої входять різні (числові, розмірні, часові та ін.) характеристики дій, станів, предметів, включаючи власне інтенсивність та ступінь її прояву. Таким чином, між категорією кількості та інтенсивності існують інклюзивні відношення. Інтенсивність, пов'язана з категоріями якості, кількості та міри, визначається у пропонованій роботі як ступінь прояву властивостей дій та станів, кількісна зміна яких відбувається у межах певної якості.

Інтенсивність визначається на основі її зіставлення з певною нормою, яка встановлюється насамперед соціумом. Н. Д. Федяєва, враховуючи соціальний характер норми, визначає її як соціально зумовлену міру (Федяєва 2011: 12).

Як відзначає Б. Ю. Норман, формування певної норми пов'язане як із позицією суб'єкта (мовця), так і з природою самого об'єкта. Норма має умовний, відносний характер, оскільки зумовлюється функційно-прагматичними та соціально-історичними факторами (Норман 2001: 382).

Таким чином, у ФО норма пов'язана із чуттєвим досвідом певного соціуму, має емпіричний характер. Як показав матеріал дослідження, ФО у більшості випадків (приблизно 98% ФО в усіх досліджуваних мовах) фіксують ту дію / стан, які відхиляються від нормальних у бік посиленого їх вияву, а тому їхнє виконання / перебіг характеризується високим ступенем напруги, інтенсивністю, пор.: англ. *jump out of your skin* «be extremely startled» позначає не просто відчувати страх, боятися, а бути настільки наляканим, що ніби вистрибувати зі шкіри (та намагатися втекти); нім. *sich den Hals ausschreien* «sehr laut schreien» позначає не просто кричати, а кричати дуже голосно, а для цього потрібно напружувати шию (додамо, що в семантиці дескриптивного

дієслова *schreien* ‘кричати’ вже закладена сема інтенсивності, яка в мовленнєвому акті часто виражається через дистрибуцію ФО; рос. *ломать хребет* позначає не просто працювати, а трудитися понад норму, до перелому хребта; укр. *боки зривати* – не просто сміятися, а сміятися до пошкодження певної частини тіла. Як видно з наведених прикладів, інтенсивність дії / стану, яка фіксується у ФО, може призводити до деструкції людського організму, окремих частин тіла. Проте не завжди (хоча й у більшості випадків) деструкція спричиняється негативними для суб’єкта діями / станами (пор. приклад укр. мови, поданий вище).

А от ФО, які передають деінтенсифікацію дії / стану зустрічаються значно рідше, причому виявляються вони не в усіх виділених під час аналізу ФСГ. Так, ФО, які вказують на зменшення ступеня вияву (перебігу) дії виділені, зокрема у групах, що позначають або характеризують інтенсивність (або деінтенсифікацію):

1) руху, пор.: англ. *run like the wind* ‘бігти дуже швидко (букв. ‘як вітер’)’ – *move at a snail's pace* ‘дуже повільно рухатися (букв. ‘черепаachoю ходою’)’; нім. *wie die Feuerwehr fahren* ‘їздити на дуже великій швидкості (букв. ‘як пожежна команда’)’ – *kriechen wie eine Schnecke* ‘дуже повільно рухатися’ (букв. ‘повзти як слимак’); рос. *бежать во все лопатки* ‘дуже швидко бігти’ – *идти нога за ногу* ‘дуже повільно йти’; укр. *аж рвати ногами землю* ‘дуже швидко йти, бігти’ – *лізти як той слимак*, ‘дуже повільно рухатися’;

2) виконання трудової діяльності, пор.: англ. *work oneself into the ground* ‘дуже сильно виснажувати себе роботою’ (букв. ‘"спрацювати" себе до смерті (землі)’) – *can do something with one hand (tied) behind your back* ‘могти зробити щось дуже легко’ (букв. ‘могти зробити щось з однією рукою (яка відпочиває) за спиною’); нім. *sich krummmachen* ‘мучитися, невтомно трудитися’ (букв. ‘робитися кривим, вигнутим’) – *keinen Finger krumm machen* ‘нічого не робити, не працювати для когось / чогось’ (букв. ‘жодного пальця не зігнути’); рос. *работать не покладая рук* ‘безперервно, старанно працювати’ – *шагу лишнего не сделать* ‘не докласти жодних зусиль, щоб зробити щось’; укр. *вмиватися потом* ‘працювати з перенапруженням, докладаючи великих зусиль’ – *палець об палець не ударити* ‘зовсім нічого не зробити (переважно для досягнення чого-небудь)’.

Таку кількісну перевагу фразеологічної фіксації інтенсифікованих станів і дій над деінтенсифікованими можна пояснити психо-емоційними причинами, пов’язаними з

особливостями людської свідомості, яка більше фіксує посилені вияви дій, станів, ознак, які викликають у людини сильніші емоції.

4.2. Інтенсивність та градуальність. Дослідники відзначають, що інтенсифікація / деінтенсифікація можлива для тих слів, які позначають ознаку, що може мати різноманітні кількісні прояви (градації за інтенсивністю). Градуйовані ознаки виділяються в розряд особливих семантичних ознак, які характеризуються тим, що підлягають приблизній кількісній оцінці і допускають варіювання за шкалою інтенсивності, що і відображає процес інтенсифікації / деінтенсифікації (Шиловская 2007: 8).

Б. Норман під градацією (*градуальність, градаційність* вживаються як тотожні терміни) розуміє здатність ознаки бути представленою в мові різною мірою, а градуювання він пояснює як процес вимірювання ознаки (Норман 2001: 381).

Кожна ознака, яка може градуюватися, утворює шкалу градації, а кожна відмітка на такій шкалі буде вказувати на ступінь прояву цієї ознаки. Одиниці, які будуть займати полярні по відношенню до норми (нульової точки відліку), позиції будуть вступати в антонімічні відношення. Наприклад, за ознакою “гучність” нейтральну точку на шкалі градації будуть займати дієслова, які просто вказують на певний звуковий вияв мовлення (звучання) – *говорити*, вище нуля будуть розташовуватися одиниці, які вказують на наростання, інтенсифікацію ознаки (*вигукувати, кричати, горлати*), а нижче нуля – одиниці, які характеризують послаблення, деінтенсифікацію ознаки (*гомоніти, шепотіти*).

Можна зробити висновок, що і категорія інтенсивності, і категорія градуальності характеризують оцінку ступеня прояву певної ознаки, однак інтенсивність, яка послуговується тими ж одиницями, якими оперує категорія градуальності, є окремим її проявом, виражаючи інтенсифіковане значення в цілому.

Інтенсивність є “суб’єкт-об’єктною” категорією, оскільки вона спирається на існування властивості дій, станів, ознак певного об’єкта градуюватися, проте сприйняття, оцінка людиною (суб’єктом) цієї властивості (градуальності) має суб’єктивний характер. Тобто кількість, якість, їхній баланс, який виражається мірою, є об’єктивною сутністю, а їхнє сприйняття, оцінка є суб’єктивними.

Таким чином, градуальність є властивістю позначуваного (предмета, явища, дії, процесу, стану та ін.) змінюватися кількісно, градуюватися, а інтенсивність реалізує цю властивість за допомогою різних мовних засобів. Пор.: нім. *sich (Dat.) die Hacken ablaufen (abrennen)* ‘багато ходити, щоб щось виконати, чогось досягти’ (вираженню

інтенсивності сприяє сполучення дієслова з займенником *sich* у давальному відмінку та словотворчого афікса (префікса) *ab-*, що вказує на максимальний ступінь напруженості суб'єкта при виконанні ним фізичних дій (Зуев 1979: 37)); укр. *до кривавого поту працювати* 'дуже виснажливо, понад силу; тяжко' (інтенсивність праці виникає завдяки використанню іменниково-прийменникової групи, яка вказує на результат напружених фізичних зусиль – *кривавий піт*, що у свою чергу відсилає нас до біблійного сюжету: Ісус молився у Гетсиманському саду перед тим, як Іуда зрадив його своїм поцілунком "І, знаходячись в борінні, старанніше молився, і був піт Його, як краплі крові, що падають на землю" (Лк. 22: 44)" (БФСРЯ 2006: 347)).

4.3. Інтенсивність та категорії оцінки, емотивності, образності. Категорії оцінки, емотивності та образності настільки взаємозалежні та тісно пов'язані з інтенсивністю, що встановити особливості відношень кожної з них із категорією інтенсивності окремо видається надзвичайно важким завданням, тому, для уникнення повторень, логічніше, на наш погляд, аналізувати їх паралельно.

Насамперед це пояснюється тим, що ці категорії об'єднує те, що вони пов'язані із суб'єктивним сприйняттям об'єктивної реальності, тобто вони відображають ставлення суб'єкта (людини) до об'єктивних явищ.

Оцінка у досліджуваних ФО має двояку природу: змістову та функційну. З одного боку, інтенсивність дії / стану базується на оцінці невизначеної кількості (яка підлягає виміру, а не рахунку, тобто оцінюється кількісний прояв певної якості у межах понять "дуже/сильно – слабо"), з іншого боку, ФО, що виражають інтенсивність певної дії / стану мають додаткову характеристику, якою є ця інтенсивність дії / стану для мовця – позитивною чи негативною, тому оцінка, так само як і інтенсивність, спирається на порівняння із певним еталоном, однак визначається у межах таких аксіологічних понять як "добре / погано". Слід відзначити, що такий тип оцінки, який у ФО характеризується суб'єктивністю, існує невіддільно від емотивності, від ставлення мовця до позначуваного. Так, О.М. Вольф вважає, що у більшості випадків емотивність як аспект оцінки є невіддільною від позначення властивостей об'єкта, ставлення суб'єкта до об'єкта (Вольф 2002: 12).

У ФО, що виражають семантику інтенсивності дії / стану емотивний та оцінний компоненти значення є обов'язковими, оскільки ФО, фіксуючи посилену, напружену дію або інтенсивний перебіг певного стану, одночасно виражає і оцінку суб'єктом певної дії / стану, і ставлення до них, пор.: англ. *What had I done wrong? I'd been so quiet*

so that she wouldn't *breathe fire on me* (BNC) 'Що я зробив не так? Я поведився настільки спокійно, що вона не могла бути лютою на мене' (ФО *breathe fire* букв. 'дихати вогнем', тобто бути дуже розлютованим, у запропонованому прикладі виражає емоційну оцінку стану дівчини (жінки) оповідачем, яка чомусь є розлюченою, але оповідач впевнений, що він не міг бути причиною такого її стану, оскільки поведився дуже тихо і спокійно); нім. *Ich habe seit Jahren gearbeitet wie ein Stier*, fast täglich 16 Stunden – das wird jetzt noch schlimmer werden (DWDS) 'Я роками працював як бик, кожного дня майже по 16 годин, однак зараз стане ще гірше' (у поданому прикладі ФО *arbeiten wie ein Stier* є своєрідним еталоном напруженої, важкої праці, тобто здається, що важче працювати людина вже не може, однак у мовця є побоювання, що ситуація стане ще гіршою і працювати доведеться ще більше).

У досліджуваних фразеологізмах емотивні семи та образність є засобами посилення враження від певного висловлювання, тобто сприяють експресії. Образність ФО є її конститутивною ознакою (Добровольський, Баранов 2008: 123) і зумовлена асоціативним перенесенням певної найбільш характерної риси предмета, якості, ситуації на інші.

В основі фразеологічного значення зазвичай лежить метафоричний (або метонімічний) перенос. В. М. Телія зазначає, що метафора є актуалізацією своєрідного образного уявлення, яке здійснюється за рахунок або "звичайних асоціацій", або на основі "особистих тезаурусів" (Телія 1988 (1): 185). Антропометричність метафори виявляється у сумірності порівнюваних об'єктів через призму людської свідомості, властивість мислити про одну сутність так, ніби вона схожа на іншу (Телія 1988 (2): 40), а це дає змогу визначати місце вторинного найменування в системі національно-культурних цінностей та стереотипів (Головенко 2012: 89).

Слід відзначити, що основною, визначальною ознакою фразеологічного значення є вираження ставлення до вже пізнаного, суб'єктивні елементи, емотивна функція. В.І. Шаховський, розглядаючи експресивність мовлення, зауважує, що висловлювання / текст може посилюватися і таким чином виділятися із загального потоку, зокрема в результаті сприйняття асоціативно-образного уявлення, зумовленого цим висловлюванням, яке служить стимулом для позитивної або негативної емоційної реакції реципієнта. Будь-який образ впливає на емоційну сферу людини, дає привід для емоційного реагування і усвідомлення цієї реакції у формі певного почуття-відношення (ставлення) (Шаховський 1987: 47).

4.4. Інтенсивність та експресивність. Співвідношення категорій інтенсивності та експресивності слід аналізувати невідривно від категорій оцінки, емотивності та образності, які можуть розглядатися як складові елементи експресивності.

Експресивність зумовлюється комунікативними, прагматичними намірами мовця, а експресивна функція – функція посилення впливу тексту на реципієнта. Мовні ж засоби вираження категорій інтенсивності, емотивності, оцінності та ін. надають категорії експресивності той необхідний арсенал засобів для виконання функції посиленого впливу у процесі мовлення, тобто розрізнення між категорією інтенсивності та іншими зазначеними вище категоріями відбувається на рівні мови та мовлення. Таким чином, у ФО завдяки певному яскравому образу, метафорі сема інтенсивності висувається на перший план і, виконуючи прагматичну функцію, сприяє експресивності усього висловлювання, пор.: англ. *knock someone into the middle of next week* <hit someone very hard> ‘дуже сильно бити (ударяти) кого-небудь’, букв. ‘вдарити (штовхнути) когось на середину наступного тижня’; *float on air* <feel elated> ‘відчувати себе окриленим, бути у піднесеному настрої’, букв. ‘плавати в повітрі’; нім. *schreien wie ein gestochenes Schwein* <sehr laut, gellend schreien> ‘дуже голосно, пронизливо кричати’, букв. ‘кричати як заколена свиня’; *ganz weg sein* <begeistert sein> ‘бути в захопленні’, букв. ‘бути повністю відсутнім, не тямити себе’; рос. *дать памятку* <сильно избить кого либо>; *грызть зубы* <гневаться, сердиться на кого-либо, стремясь принести вред, неприятность>; укр. *рвати горло (горлянку)* <дуже кричати, галасувати>; *вогнем (подум'ям, пеклом, чортом) дихати* <дуже сердитися, гніватися, виявляти недоброзичливість до когось>.

5. Висновки. Проведений аналіз дав змогу зробити певні висновки, викладені нижче.

5.1. Категорія інтенсивності має узагальнений характер і знаходить вияв на всіх мовних рівнях – фонетичному, морфологічному, лексичному, синтаксичному, стилістичному.

5.2. Інтенсивність пов’язана з категоріями якості, кількості та міри. Вона виступає окремим проявом категорії кількості, а саме оцінки неозначеної кількості. Між категорією кількості та інтенсивності існують інклюзивні відношення.

5.3. Інтенсивність встановлюється на основі її зіставлення з певною нормою. У ФО норма пов’язана із чуттєвим досвідом певного соціуму, має емпіричний характер.

5.4. Категорія інтенсивності виявляє тісний та складний зв'язок із категорією градуальності. Інтенсивність є суб'єкт-об'єктною категорією, оскільки вона спирається на існування об'єктивної властивості дій, станів, ознак та ін. градуватися. Градуальність є властивістю позначуваного (предмета, явища, дії, процесу, стану та ін.) змінюватися кількісно, градуватися, а інтенсивність реалізовує цю властивість за допомогою різних мовних засобів.

5.5. В органічному зв'язку та взаємозалежності із категорією інтенсивності перебувають категорії оцінки, емотивності та образності. Це зумовлюється тим фактом, що ці категорії об'єднує зв'язок із суб'єктивним сприйняттям об'єктивної реальності, тобто вони відображають ставлення суб'єкта до об'єктивних явищ.

5.6. Інтенсивність та експресивність пов'язують причинно-наслідкові відношення. Мовні засоби вираження категорій інтенсивності, емотивності, оцінності та ін. надають категорії експресивності необхідний набір засобів для виконання функції посиленого впливу у процесі мовлення, тобто розрізнення між категорією інтенсивності та категорією експресивності відбувається на рівні мови та мовлення.

Перспективою дослідження є виявлення та опис мовних засобів вираження інтенсивності у ФО на позначення інтенсивності дії/стану в англійській, німецькій, російській та українській мовах.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Акуленко В. В. Лексические средства выражения интенсивности качественного признака в современном русском языке : автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. филол. наук : 10.02.01 "Русский язык" / В. В. Акуленко. — К., 1987. — 17 с.
2. Балли Ш. Французская стилистика / Ш. Балли. — [2-е изд., стереотипное]. — М. : Эдиториал УРСС, 2001. — 392 с.
3. Баранов А. Н., Добровольский Д. О. Аспекты теории фразеологии / А. Н. Баранов, Д. О. Добровольский. — М. : Знак, 2008. — 656 с.
4. Бельская Е. В. Проблема интенсивности в современной отечественной лексикологии / Е. В. Бельская // Вестник Томского государственного университета, 2004. — № 282. — С. 202–209.
5. Бодуэн де Куртенэ И. А. Количественность в языковом мышлении / И. А. Бодуэн де Куртенэ // Избранные труды по общему языкознанию. — Т. 2. — М., 1963. — С. 311–325.
6. Вольф Е. М. Функциональная семантика оценки / Е. М. Вольф. — М. : Эдиториал УРСС, 2002. — 280 с.
7. Головенко К. В. Внутрішня форма метафори в українській та англійській мовах : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.17 / Головенко Кристина Вікторівна. — Кіровоград, 2012. — 245 с.
8. Гриднева Т. В. Фразеологические средства выражения категории интенсивности : автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. филол. наук : 10.02.01 "Русский язык" / Т. В. Гриднева. — Волгоград, 1997. — 20 с.
9. Гурко М. З. Категорія інтенсивності в сучасній німецькій фразеології (на матеріалі фразеологічних одиниць тематичної групи "інтелектуальні здібності людини") : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. філол. наук : 10.02.04 "Германські мови" / М. З. Гурко. — Запоріжжя : ЗНУ, 2006. — 20 с.
10. Купер Дж. Энциклопедия символов / Дж. Купер. — Кн. IV. — М. : Ассоциация духовного единения «Золотой век», 1995. — 401 с.
11. Норман Б. Ю. Градация в русском языке / Б. Ю. Норман // Quantitat und Graduierung als kognitiv-semantische Kategorien. — [Herausgegeben von H. Jachnow, B. Norman, Adam E. Suprun]. — Wiesbaden : Otto Harrassowitz Verlag, 2001. — С. 381–403.
12. Родионова С. Е. Семантика интенсивности и ее выражение в современном русском языке / С. Е. Родионова // Проблемы

функциональной грамматики. Полевые структуры. — СПб : Наука, 2005. — С. 150–169.

13. Самылина Е. В. Структурные и семантические свойства процессуальных фразеологизмов со значением физической деятельности и физического состояния в русском и английском языках : автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. филол. наук : 10.02.20 “Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание” / Е. В. Самылина. — Челябинск : ЧГПУ, 2008. — 23 с.

14. Сепир Э. Градуирование. Семантическое исследование / Э. Сепир // Новое в зарубежной лингвистике. — Вып. 16. — М., 1985. — С. 43–78.

15. Сергеева Е. Н. Степени интенсивности количества и их выражение в английском языке : автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. филол. наук : 10.02.04 “Германские языки” / Е. Н. Сергеева. — М., 1967. — 25 с.

16. *Словарь словообразовательных элементов немецкого языка* / А. Н. Зуев, И. Д. Молчанова, Р. З. Мурясов и др.; [Под рук. М. Д. Степановой]. — М. : Рус. яз., 1979. — 536 с.

17. Суворина К. М. Интенсивы в современном английском языке : автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. филол. наук : 10.02.04 “Германские языки” / К. М. Суворина. — М., 1976. — 22 с.

18. Сущинский И. И. Система средств выражения высокой степени признака (на материале современного немецкого языка) : автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. филол. наук : 10.02.04 “Германские языки” / И. И. Сущинский. — М., 1977. — 16 с.

19. Телия В. Н. 1 : Метафоризация и её роль в картине мира. Раздел из книги // Роль человеческого фактора в языке : Язык и картина мира. — М. : Наука, 1988. — С. 173–203.

20. Телия В. Н. 2 : Метафора как модель смыслопроизводства и ее экспрессивно-оценочная функция / В. Н. Телия // Метафора в языке и тексте. — М., 1988. — С. 26–52.

21. Туранский И. И. Семантическая категория интенсивности в английском языке / И. И. Туранский. — М. : Высш. шк., 1990. — 173 с.

22. Федяева Н. Д. Нормы в пространстве языка : [Электронный ресурс] / [монография] / Н. Д. Федяева. — [2-е изд., стереотип.] — М. : ФЛИНТА, 2011. — 172 с. — Режим доступа : <https://books.google.com.ua/books>

23. Шаховский В. И. Соотносится ли эмотивное значение слова с понятием? / В. И. Шаховский // Вопросы языкознания. — 1987. — №. 5. — С. 47–58.

24. Шейгал Е. И. Интенсивность как компонент семантики слова в современном английском языке : автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. филол. наук : 10.02.04 “Германские языки” / Е. И. Шейгал. — М., 1981. — 26 с.

25. Шиловская Л. В. Средства выражения ослабленной интенсивности действия и состояния в современном французском языке : автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. филол. наук : 10.02.05 “Романские языки” / Л. В. Шиловская. — Санкт-Петербург, 2007. — 25 с.

26. Bolinger D. Degree words. — The Hague — Paris, 1972. — 324 p.

27. Labov W. Intensity // Meaning, Form and Use in Context : Linguistic Applications. — Washington D.C. : Georgetown University Press, 1984. — P.43–70.

28. Lewandowski Th. Linguistisches Wörterbuch. Band 1–3 : Heidelberg, Quelle & Meyer, 1975. — Bd. 2. — S. 35.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

29. БФСРЯ : Большой фразеологический словарь русского языка. Значение. Употребление. Культурологический комментарий / Отв. ред. В. Н. Телия. — [2-е изд., стер.]. — М. : АСТ-ПРЕСС КНИГА, 2006. — 784 с.

30. СФУМ : Словник фразеологізмів української мови / Уклад. В. М. Білоноженко, І. С. Гнатюк, В. В. Дятчук, Н. М. Неровня, Т. О. Федоренко. — К. : Наук. думка, 2003. — 787 с.

31. BNC : British National Corpus [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://corpus.byu.edu/bnc/>

32. DWDS : Das Digitale Wörterbuch der deutschen Sprache [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.dwds.de>

33. Süskind P. Das Parfum. Die Geschichte eines Mörders [Електронний ресурс] / Patrick Süskind. — 206 S. — Режим доступу : http://gen.lib.rus.ec/foreignfiction/index.php?s=Suskind&f_lang=8&f_columns=0&f_ext=4

Стаття надійшла до редакції 20.10.2015

КВАЗИПОСЕССИВНІ ДІЄСЛОВА НЕВОЛОДІННЯ НА ПОЗНАЧЕННЯ ПОЧУТТЯ ПОСЕССИВНОГО СУБ'ЄКТА В НІМЕЦЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Стаття присвячена аналізу семантики квазіпосесивних дієслів неволодіння на позначення почуття посесивного суб'єкта в німецькій та українській мовах, який відбувається з урахуванням їхніх синтаксичних конструкцій та семантичної сполучуваності. У результаті аналізу виділено спільні риси досліджуваних дієслів у німецькій та українській мовах, а також виявлено специфічні ознаки кожного дієслова.

Ключові слова: заперечення, посесивність, дієслово, формула тлумачення, семантична сполучуваність.

Е. А. КОНСТАНТИНОВА. КВАЗИПОСЕССИВНЫЕ ГЛАГОЛЫ НЕОБЛАДАНИЯ С ОБОЗНАЧЕНИЕМ ЧУВСТВА ПОСЕССИВНОГО СУБЪЕКТА В НЕМЕЦКОМ И УКРАИНСКОМ ЯЗЫКАХ

Статья посвящена анализу семантики квазіпосесивных глаголов необладания с обозначением чувства посесивного субъекта в немецком и украинском языках, который проводится с учетом их синтаксических конструкций и семантической сочетаемости. В результате анализа были выделены общие черты исследуемых глаголов в немецком и украинском языках, а также определены специфические признаки каждого глагола.

Ключевые слова: отрицание, посесивность, глагол, формула толкования, семантическая сочетаемость.

1. Вступні зауваження. У статті розглядаються статичні посесивні дієслова в німецькій та українській мовах, тобто дієслова, значення яких описується за допомогою формули тлумачення “X не має Y”, де X – посесивний суб'єкт (далі – ПС), Y – посесивний об'єкт (далі – ПО), наприклад, *fehlen* ‘не мати’, укр. *бракувати* (Апресян 1966: 254; Kaliuščenko 2000: 23).

Дієслова неволодіння, які не містять у своєму значенні додаткових семантичних ознак, визначаються як власне посесивні дієслова (Молошная 1989: 113), наприклад, *jmdm. fehlt etw.* ‘не мати’. Дієслова, які передають посесивне значення як додаткове та містять у своїй семантичній структурі інші семантичні ознаки, відомі у лінгвістичній літературі як квазіпосесивні дієслова (далі – КПД) (Kaliuščenko 2000: 23–24). Таким чином, дієслова, які виявляють у своєму значенні, крім значення неволодіння, додаткову семантичну ознаку “почуття посесивного суб'єкта” позначаються у цьому дослідженні як КПД неволодіння на позначення почуття ПС із загальною формулою тлумачення “X відчуває певне почуття, причиною якого є те, що X не має Y, який мав раніше, де X – назва істоти”, наприклад, нім. *nachtrauern* ‘тужити’, укр. *журитися*.

Метою статті є зіставлення семантики КПД неволодіння на позначення почуття посесивного суб'єкта у німецькій та українській мовах.

Підгрупу КПД неволодіння на позначення почуття ПС складають одне дієслово у німецькій мові (*nachtrauern* ‘тужити’) та 5 дієслів в українській мові (*горювати; журитися; скучати; сумувати; тужити*). Їх семантичні властивості досліджувалися на основі дефініцій тлумачних словників (Словник української мови, 1970; Duden. Das große Wörterbuch der deutschen Sprache, 2000) та прикладів уживання цих дієслів у текстах (німецька мова – 59 прикладів, українська – 695 прикладів).

Актуальність цієї статті зумовлена тим, що тут вперше пропонується комплексний аналіз семантики КПД неволодіння на позначення почуття ПС у німецькій та українській мовах.

2. Категорія заперечної посесивності. Статичні посесивні дієслова зі значенням заперечення є одним з лексичних засобів вираження такої складної категорії, як заперечна посесивність, у якій поєднуються відношення посесивності (тобто володіння) та відношення заперечення.

2.1. У сучасних лінгвістичних дослідженнях *посесивність* розглядається як відношення між об’єктами зовнішнього світу, коли один із них (посесивний об’єкт) “включається” до іншого (посесивний суб’єкт) (Топоров 1986: 149). У межах цього дослідження категорія посесивності розуміється широко, тобто до неї зараховуються як відношення невідчужуваної, так і відношення відчужуваної власності, а під ПС розуміється особа, предмет або абстрактне поняття, яке володіє (або не володіє) чимось, тому що у багатьох мовах використовується один формальний засіб для позначення і відношення власності, і відношення частини до цілого, і відношення продукту праці до його виробника тощо, що свідчить про семантичну близькість усіх цих відношень (Селиверстова 2004: 578).

2.2. Заперечення – це складне явище, що вивчається у філософії, логіці та лінгвістиці. Мовна категорія заперечення є універсальною та властива всім мовам світу (Кислякова, 1981; Horn, 1989). Заперечення виражає відсутність, неіснування предметів, явищ, ознак тощо, за допомогою заперечення мовець може також відхилити, відкорегувати якесь судження (Weinrich 1993: 864). Заперечення – це одна з вихідних значенневих категорій, яку неможливо визначити за допомогою простіших семантичних елементів (Апресян 2005: 12).

3. КПД неволодіння на позначення почуття посесивного суб’єкта у німецькій та українській мовах характеризуються такими спільними ознаками:

3.1. У семантичній структурі цих дієслів міститься додаткова семантична ознака (далі – СО) “причина”, через яку суб'єкт перебуває у певному емоційному стані. Наприклад:

(1) *Eine andere Suppe stammt von einer Österreicherin, die (ПС) es nach Ostwestfalen in die »kulinarische Diaspora« verschlagen hat und den gefüllten Speisekammern (ПО) ihrer Heimat nachtrauert (www.dwds.de)* ‘Рецепт іншого супу належить одній австрійці, яка опинилася у східній Вестфалії у “кулінарній діаспорі” й тужить за переповненими коморами своєї батьківщини’.

(2) *Дома стара Сірчиха (ПС) скучала, мовчки журилася за дітьми (ПО) (www.ukrlib.com.ua).*

(3) *Дмитро Іванович знав, що Репін (ПС) нудьгує на чужині – в Фінляндії, де він тоді жив, сумує за Україною (ПО), за українськими книжками (ПО) (www.ukrlib.com.ua).*

Почуття туги агенса, який є посесивним суб'єктом (*die [Österreicherin]* ‘яка [австрійка]’), у прикладі (1) спричинене відсутністю у нього ПО (*gefüllte Speisekammern* ‘переповнені комори’). З контексту видно, що австрійка опинилась у Німеччині, де вона не має такого розмаїття продуктів та страв, як на батьківщині. У прикладі (2) суб'єкт (*Сірчиха*) відчуває почуття *скуки* і *журби*, причиною яких є відсутність ПО (*діти*). Почуття *суму* у ПС у прикладі (3) спричинено тим, що він не має українських книжок, а також ностальгією за Україною.

Про те, що у семантиці досліджуваних дієслів міститься значення причини, в українській мові свідчить й уживання прийменника *за* (див. приклади (2), (3)), який у сполученні з орудним відмінком використовується для передавання відношення причини (Вихованець 2004: 340).

Наявність такої СО, як “причина”, вказує на те, що у семантиці квазіпосесивних дієслів на позначення почуття ПС взаємодіють каузативна ситуація і статична ситуація неволодіння. В. П. Недялков і Г. Г. Сильницький розглядають відношення каузації як синонім причинно-наслідкового відношення (Недялков 1969: 6).

Макроситуація, що відображається дієсловами досліджуваної групи, складається як мінімум із двох мікроситуацій: каузуючої мікроситуації (антецедента) і каузованої мікроситуації (консеквента), які пов'язані між собою відношенням каузації, чи спричинення (Недялков 1969: 6). При цьому у ролі антецедента виступає статична ситуація неволодіння з ФТ “X не має Y”, а в ролі консеквента – психічний, емоційний

стан агенса, тобто причиною тут є втрата, ситуація неволодіння, а наслідком – переживання суб'єктом якогось почуття.

3.2. Квазіпосесивні дієслова досліджуваної підгрупи у німецькій та українській мовах мають у своїй семантичній структурі також імпліцитне посилення на попередню ситуацію володіння. Справді, навряд чи суб'єкт Х може відчувати тугу або сум через відсутність ПО, якби він не володів ним раніше.

Із прикладу (1) видно, що австрійка мала раніше на своїй батьківщині повні комори їжі. Із речення (2) зрозуміло, що у ПС (*Сірчиха*) є або були діти, за якими вона зараз скучає та журиться, бо неможливо журитися і скучати за чужими, незнайомими дітьми. Із прикладу (3) можна зробити висновок про те, що ПС (*Репін*) знайомий з Україною і любить читати українські книжки, які були у нього раніше.

Отже, до семантики КПД неволодіння, які містять сему “почуття посесивного суб'єкта”, належить також додаткова СО “посилання на попередню ситуацію володіння”.

3.3. Семантична структура КПД неволодіння досліджуваної підгрупи у німецькій та українській мовах містить експліцитне позначення певного почуття ПС, пор., нім. *nachtrauern* ‘тужити’ – *Trauer* ‘туга, журба’; укр. *горювати* – *горе*, *журитися* – *журба*, *скучати* – *скука*, *сумувати* – *сум*, *тужити* – *туга*.

3.4. Для всіх КПД неволодіння на позначення почуття ПС є характерним обмеження семантичної сполучуваності. У ролі ПС вживаються назви істот. Так, у реченні (1) відносний займенник *die* ‘яка’, що виконує тут роль ПС, вказує на іменник у головному реченні *Österreicherin* ‘австрійка’, який означає окрему особу. У прикладах (2) і (3) ПС виражені власними іменами *Сірчиха* та *Репін*, які називають окремих людей. Таке обмеження семантичної сполучуваності спричинене, насамперед, семантикою досліджуваних дієслів, тому що почуття туги, горя тощо можуть відчувати тільки живі об'єкти. Аналіз прикладів уживання цих дієслів свідчить, що у конструкціях з ними за ПС можуть вживатися і назви тварин. На цій підставі у семантичній структурі КПД неволодіння на позначення почуття ПС виділяється семантична ознака “Х – назва істоти”.

4. У німецькій мові виявлено одне КПД неволодіння на позначення почуття ПС – *nachtrauern* ‘тужити’. Словник *Duden. Das große Wörterbuch der deutschen Sprache* (далі – DGW) тлумачить його таким чином: ‘den Verlust, das Nicht-mehr-vorhanden-Sein einer Person oder Sache sehr bedauern, sehnsüchtig an sie zurückdenken’ ‘дуже жалкувати про

втрату чи відсутність того, що мав раніше, із сумом згадувати про це'. Про наявність статичного значення неволодіння, а також імпліцитне посилення на попередню ситуацію неволодіння свідчать такі елементи тлумачення, як 'Verlust' 'втрата' і 'Nicht-mehr-vorhanden-Sein' 'букв. більш-не-наявність'. Крім того, із словникової дефініції видно, що жаль і туга X-а спричинені втратою якогось Y-а, тобто причиною цього емоційного стану є ситуація неволодіння (див. також приклад (1)).

У переважній більшості випадків у конструкціях з досліджуваним дієсловом вживаються ПС, виражені назвами істот. Аналіз 59 прикладів уживання дієслова *nachtrauern* 'тужити' у текстах свідчить, що у 91% випадків як ПС тут зустрічаються назви осіб, як, наприклад, у реченні (1) *die [Österreicherin]* 'вона [австрійка]'

В окремих випадках у реченнях із досліджуваним ЛСВ за ПС уживаються імена, що називають предмети (7%) або абстрактні поняття (3%), наприклад:

(4) *Aber hier, in der Fichtestraße, wo die berühmten Kreuzberger Kneipen (ПС) ihrer Popularität (ПО) nachtrauern* (www.dwds.de) 'Але тут, на Фіхтештрає, де знамениті Кройцбергівські шинки тужать за своєю популярністю';

(5) *...all das weckt unweigerlich ein Geschichtssentiment, das (ПС) der Steinkunst (ПО) nachtrauert* (www.dwds.de) '...усе це неминуче пробуджує історичну сентиментальність, яка тужить за мистецтвом каміння'.

У прикладі (4) ПС виражений іменником *Kneipen* 'шинки', який називає окремі предмети. Проте з контексту можна побачити, що тут автором застосовано прийом метонімії, коли назва простору, місця переноситься на осіб, які там знаходяться, тобто тут маються на увазі саме люди, а не приміщення. У реченні (5) відносний займенник *das* 'який' вживається за ПС і вказує на іменник у головному реченні *Geschichtssentiment* 'історична сентиментальність', який відображає загальне абстрактне поняття. Однак і у цьому випадку використовується художній засіб персоніфікації, тобто перенесення ознак, властивих людині, на неістоту чи абстрактне явище. Цей факт дозволяє виділити у значенні дієслова *nachtrauern* 'тужити' додаткову семантичну ознаку "X – назва істоти".

Сполучуваність дієслова *nachtrauern* 'тужити' з різними семантичними типами ПО обмежена. У ролі ПО не виявлені речовинні іменники.

Центральне місце у конструкціях із дієсловом *nachtrauern* 'тужити' посідають ПО, виражені абстрактними іменниками, які складають 61%. Так, у реченні (5) іменник *Steinkunst* 'мистецтво каміння', який вживається тут за ПО, називає цілу галузь

мистецтва – архітектуру, тобто абстрактне поняття, через відсутність якого ПС переживає певний емоційний стан.

Назви окремих осіб або тварин як ПО зустрічаються у 17% випадків уживання дієслова *nachtrauern* ‘тужити’, наприклад:

(6) *Er blieb in England heiratete eine Bürgerliche... Das Dorf Calenberg (ПС) hat ihm (ПО) wohl nicht nachgetrauert* (www.dwds.de) ‘Він залишився в Англії, одружився з городянкою... Село Каленберг, здається, не тужило за ним’.

У реченні (6) ПО виражений особовим займенником *ihm* ‘за ним’. Про те, що тут ідеться саме про особу, можна зрозуміти з контексту. Залишитися в Англії, одружитися здатна тільки людина, тобто у цьому прикладі мається на увазі колишній мешканець села Каленберг.

Отже, аналіз семантичної структури і прикладів уживання дієслова *nachtrauern* ‘тужити’ дозволяє запропонувати таку формулу тлумачення для опису його семантики: “Х відчуває почуття туги, причиною якого є те, що Х не має Y, який мав раніше, де Х – назва особи або тварини, Y – назва особи або тварини, предмета, сукупності предметів, абстрактної сутності”.

5. Спільною рисою українських КПД неволодіння на позначення почуття ПО є той факт, що значення заперечної посесивності вони набувають тільки у поєднанні з прийменником *за*, а в інших випадках передають емоційний стан без посилання на причини його виникнення. Пор., наприклад, тлумачення *Словника української мови* (далі – СУМ) для дієслів *скучати* ‘відчувати скуку; нудьгувати’, *тужити* ‘дуже сумувати, журитися, переживати якесь горе, якусь невдачу і таке інше’, *горювати* ‘зазнавати почуття журби, суму; сумувати, печалитися’. Якщо дієслова *горювати*, *журитися*, *скучати*, *сумувати*, *тужити* вживаються із прийменником *за*, то у цій конструкції спостерігається взаємодія значення неволодіння та значення емоційного стану посесивного суб’єкта (див. приклади (2), (3)).

6. ЛСВ *тужити за кимось, чимось* посідає центральне місце серед українських КПД неволодіння на позначення почуття ПС і є найчастотнішим у цій підгрупі (243 приклади). СУМ наводить для цього ЛСВ таке тлумачення: ‘мати глибокий жаль, великий смуток, тугу, викликані відсутністю когось, чогось, тим, що хтось (щось) знаходиться десь далеко’.

Наявність статичного заперечного посесивного значення у семантичній структурі ЛСВ *тужити* підтверджується і прикладами його вживання:

(7) Він (ПС) *тужив не за коханою* (ПО), а *за своїм вірним другом* (ПО), *бойовим конем* (ПО) (www.ukrlib.com.ua).

У прикладі (7) посесивний суб'єкт (*він*) відчуває почуття *туги*, причиною якого є втрата його коня, якого він мав раніше і сприймав як свого друга. На додаткову семантичну ознаку "причина" у семантичній структурі досліджуваного дієслова вказує і словникове тлумачення (див. вище): 'мати...тугу, викликану відсутністю'.

Серед КПД неволодіння на позначення почуття ПС дієслово *тужити* характеризується найширшою дистрибуцією щодо сполучуваності з різними семантичними типами суб'єкта.

Як ПС тут найчастіше вживаються назви істот – 88%, як, наприклад у реченні (7) ПС виражений особовим займенником *він*, який вказує на окрему особу чоловічої статі, що можна побачити з контексту. Так, тільки чоловік-воїн може тужити через втрату бойового коня.

У конструкціях із дієсловом *тужити* як ПС можуть уживатися також назви неістот. У 8% випадків як ПС виступають абстрактні іменники, наприклад:

(8) *Мріємо вийти з цих безкраїх гір: душа* (ПС) *тужить за просторами* (ПО) *степу* (www.ukrlib.com.ua).

У реченні (8) ПС виражений іменником *душа*, який називає абстрактну сутність, властиву, насамперед, людині. Проте тут застосовано художній прийом метонімії, коли ціле (*людина*) позначається через його частину, його абстрактну сутність, а на увазі мається якась конкретна особа, людина як єдине ціле.

У 3% за ПС у реченнях з ЛСВ *тужити* функціонують предметні імена, у 1% – речовинні іменники.

Аналіз семантичної сполучуваності дієслова *тужити* з різними семантичними типами ПО дозволив встановити, що у переважній більшості випадків у якості ПО вживаються назви істот. 47% складають назви окремих осіб або тварин, як, наприклад, у реченні (7), де ПО виражені прикметником *кохана* і іменником *кінь*.

ПО, виражені абстрактними іменниками, у конструкціях з ЛСВ *тужити* зустрілися у 41% випадків. Наприклад, у реченні (8) у ролі ПО вживається іменник *простір*, який відображає неозначену площу, тобто загальне абстрактне поняття.

ПО, виражені назвами предметів, зафіксовані в 11% випадків уживання ЛСВ *тужити*, наприклад:

(9) *За книгами* (ПО) *він* (ПС) *тужив у в'язниці й дуже радів, коли повернувшись побачив свою бібліотеку цілою* (www.ukrlib.com.ua).

Таким чином, для ЛСВ *тужити* пропонується ФТ “Х відчуває почуття туги, причиною якого є те, що Х не має Y, який мав раніше, де Х – назва істоти, Y – назва істоти, предмета, речовини, абстрактної сутності”.

7. У тлумаченні конструкції *сумувати за кимось, чимось*, за даними СУМ, сема неволодіння окремо не виділяється: ‘горювати, тужити за кимось, чимось’. Аналіз 183 прикладів уживання цього дієслова свідчить про те, що у його семантичній структурі міститься статичне заперечне посесивне значення (див. приклад (3)). Крім того, значення ЛСВ *сумувати за кимось, чимось* описується за допомогою дієслів *горювати за кимось, тужити за кимось, чимось*, у семантиці яких СУМ виділяє значення заперечної приналежності.

Від інших КПД неволодіння на позначення почуття посесивного суб’єкта досліджуване дієслово відрізняється особливостями своєї семантичної сполучуваності.

У ролі ПС з цим ЛСВ майже завжди вживаються назви істот. 96% складають назви осіб і тварин, як, наприклад, у реченні (3), де ПС виражений особовим займенником *він*, який вказує на власну назву *Репін*, що називає окрему, унікальну людину. В окремих випадках у реченнях з дієсловом *сумувати* зустрічаються ПС, виражені предметними або абстрактними іменниками, які, однак, вживаються метонімічно, тобто через частину тут позначається ціле, людина.

Як у випадку інших КПД неволодіння на позначення почуття ПС, у конструкціях із досліджуваним дієсловом у переважній кількості прикладів як ПО вживаються назви істот, які складають 52%, наприклад:

(10) *Мабуть, він (ПС) сумував за своїми друзями (ПО) і конем (ПО)* (www.ukrlib.com.ua).

У реченні (10) посесивний суб’єкт (*він*) відчуває почуття суму через відсутність у нього таких важливих об’єктів, як *друзі* і *кінь*, тобто людей та тварини.

Звертає на себе увагу часте, у порівнянні з іншими дієсловами цієї підгрупи, вживання абстрактних іменників як ПО (28%), наприклад:

(11) *...краще сьогодні потурбуватись про чесність та законність виборів, аніж завтра сумувати за втраченими надіями (ПО)* (www.ukrlib.com.ua).

У прикладі (11) мовець попереджає співрозмовника, що він відчуватиме почуття суму через втрату ПО, який тут виражений іменником *надії*, що позначає абстрактне поняття, почуття людини.

ПО, виражені конкретними іменами, у реченнях із ЛСВ *сумувати* зустрічаються у 20% випадків, як, наприклад, у реченні (3), де в ролі одного з ПО вживається іменник *книжки*, що позначає певну кількість предметів.

Отже, на підставі зроблених вище висновків для дієслова *сумувати за кимось, чимось* пропонується така формула тлумачення “X відчуває почуття суму, причиною якого є те, що X не має Y, який мав раніше, де X – назва істоти, Y – назва істоти, конкретне ім'я, назва загального абстрактного поняття, процесу або дії”.

8. В українській мові дієслово *скучати за кимось, чимось* є одним із найчастотніших серед КПД неволодіння на позначення почуття ПС (205 прикладів). СУМ пропонує таке тлумачення значення цього ЛСВ: ‘почувати тугу через відсутність когось, чогось, сумувати без когось, чогось’.

Від інших КПД неволодіння на позначення почуття ПС досліджуване дієслово відрізняється особливостями семантичної сполучуваності.

Отже, як ПС у конструкціях з цим ЛСВ виступають лише назви осіб або тварин, як, наприклад, у реченні (2), де ПС виражений власним ім'ям *Сірчиха*, яке називає певну особу жіночої статі.

Як ПО у прикладах із ЛСВ *скучати* найчастіше вживаються іменники, що позначають осіб або тварин (67%). Так, у реченні (2) у якості ПО вживається іменник *діти*, який називає певну кількість унікальних для посесивного суб'єкта людей.

Назви неістот у ролі ПО в конструкціях із досліджуваним ЛСВ зустрічаються в 21% випадків, наприклад:

(12) *За літо наші танцюристи (ПС) пройшли курс молодого артиста: тривалі переїзди, нічні виходи, чужа кухня (кажуть, скучали за борщем) (ПО)* (www.ukrlib.com.ua).

У реченні (12) ПС відчуває почуття *скуки*, причиною якого є відсутність такої страви, як *борщ*.

Абстрактні іменники в ролі ПО у прикладах із досліджуваним ЛСВ виявлено у 12% випадків, наприклад:

(13) *Він зрозумів без зайвих слів, як вона (ПС) скучила за рідною мовою (ПО), за рідною поезією (ПО)* (www.ukrlib.com.ua).

У реченні (13) ПО виражені іменниками *мова, поезія*, що відображають комплексні абстрактні явища, яких у цей момент не має ПС.

Таким чином, для досліджуваного дієслова *скучати за кимось, чимось* пропонується ФТ “X відчуває почуття скуки, причиною якого є те, що X не має Y, який

мав раніше, де X – назва особи або тварини, Y – назва істоти, конкретне ім'я, назва абстрактного поняття”.

9. Значення дієслова *журитися за кимось, чимось* у СУМ також описується за допомогою інших КПД неволодіння на позначення почуття ПС: ‘сумувати, тужити через відсутність або втрату когось’.

Наявність СО “неволодіння”, “причина”, “посилання на попередню ситуацію володіння”, “почуття журби” у значенні ЛСВ *журитися* підтверджується і прикладами його вживання у текстах (усього 43 приклади), що доводиться на основі прикладу (2).

Досліджуване дієслово вирізняється обмеженістю своєї семантичної сполучуваності з різними типами ПС і ПО.

У якості ПС в конструкціях із ЛСВ *журитися* в абсолютній кількості випадків уживаються назви осіб або тварин, як, наприклад, у реченні (2), де власне ім'я *Сірчиха* називає конкретну людину.

Як ПО в реченнях із досліджуваним ЛСВ найчастіше зустрічаються також назви осіб або тварин. Так, у прикладі (2) посесивний суб'єкт (*Сірчиха*) відчуває *журбу* через відсутність у неї *дітей*, які були поруч раніше, тобто ПО тут виражений іменником, який називає певну кількість окремих осіб.

Предметні назви у ролі ПО уживаються у 7% випадків, абстрактні – у 4% випадків.

Досліджуване ЛСВ належить до нейтрального стилю, а низька частотність обумовлена, насамперед, обмеженням його семантичної сполучуваності.

Враховуючи обмеження семантичної сполучуваності дієслова *журитися* для нього пропонується формула тлумачення “X відчуває почуття журби, причиною якого є те, що X не має Y, який мав раніше, де X – назва особи або тварини, Y – назва особи або тварини, предмета, загального абстрактного поняття”.

10. Дієслово *горювати за кимось, чимось* виявляє у своїй семантичній структурі також семи “неволодіння”, “причина”, “посилання на попередню ситуацію володіння”, “почуття горя”, що можна вичленувати із тлумачення, запропонованого у СУМ: ‘сумувати, тужити через відсутність, втрату когось’, а також підтверджується прикладами його вживання у текстах (всього 21 приклад):

(14) *А коли її не стало, він (ПС) відчув себе круглим сиротою, так горював за нею (ПО), так тужив (www.ukrlib.com.ua).*

У прикладі (14) посесивний суб'єкт (*він*) не має посесивного об'єкта (*вона*), який мав раніше, що у реченні вказується ескпліцитно – *а коли її не стало*. Із цього прикладу зрозуміло, що причиною емоційного стану суб'єкта (*горе*) є неволодіння ПО.

Аналіз прикладів свідчить про те, що семантична сполучуваність ЛСВ *горювати* є дуже обмеженою, що зазначається також у тлумаченні СУМ: 'відсутність, втрата когось'. Отже, ПС і ПО тут завжди виражені назвами окремих осіб, наприклад:

(15) *Станіслав* (ПС) *ще довго горював за батьками* (ПО) (www.ukrlib.com.ua).

У реченні (14) ПС виражений власним ім'ям *Станіслав*, яке називає особу чоловічої статі, а ПО – загальним іменником *батьки*, під яким розуміються окремі люди, яких не має посесивний суб'єкт і відчуває через це почуття *горя*.

Це обмеження семантичної сполучуваності ЛСВ *горювати* викликане, з одного боку, тим, що почуття *горя* можуть відчувати тільки люди. З іншого боку, такий сильний за інтенсивністю переживання емоційний стан, як *горе*, може бути викликаний насамперед втратою близької людини, а не предмета чи абстрактного поняття.

Таким чином, для дієслова *горювати за кимось* пропонується формула тлумачення "X відчуває почуття *горя*, причиною якого є те, що X не має Y, який мав раніше, де X – назва особи; Y – назва особи".

11. Висновки:

11.1. У статті здійснено зіставний аналіз КПД неволодіння на позначення почуття ПС у німецькій та українській мовах, які мають загальну формулу тлумачення "X відчуває певне почуття, причиною якого є те, що X не має Y, який мав раніше, де X – назва істоти".

11.2. КПД неволодіння на позначення почуття ПС у німецькій та українській мовах містять низку спільних семантичних ознак: "неволодіння", "причина", "посилання на попередню ситуацію володіння", "певне почуття", "X – назва істоти".

11.3. Обмеження семантичної сполучуваності дієслів досліджуваної семантичної групи дієслів "X – назва істоти" зумовлене їхньою семантикою, тому що почуття *горя*, *журби*, *туги* можуть переживати тільки люди.

11.4. Спільною рисою КПД неволодіння на позначення почуття посесивного суб'єкта в зіставлюваних мовах є модифікація їхньої загальної ФТ за рахунок обмеження сполучуваності з різними семантичними типами ПС і ПО і конкретизації назви почуття ПС.

11.5. Відмінною рисою КПД досліджуваної групи в українській мові є набуття значення заперечної посесивності тільки у конструкції з прийменником *за*.

11.6. Для подальшого дослідження видаються перспективними такі питання, як прагматичні характеристики КПД неволодіння, особливості їх функціонування в текстах, а також інших засобів відображення ситуації неволодіння.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. *Апресян Ю. Д.* Идеи и методы современной структурной лингвистики / Ю. Д. Апресян. — М. : Наука, 1966. — 294 с.
2. *Апресян Ю. Д.* О Московской семантической школе / Ю. Д. Апресян // Вопросы языкознания. — 2005. — № 1. — С. 3–30.
3. *Вихованець І. Р.* Теоретична морфологія української мови : Академічна граматики української мови / І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська. — К. : Унів. вид-во «Пульсари», 2004. — 400 с.
4. *Кислякова Л. И.* Высказывания со скрытым отрицанием в современном немецком языке : дисс... кандидата филол. наук : 10.02.04. / Кислякова Людмила Ивановна. — Калинин, 1981. — 236 с.
5. *Молошная Т. Н.* План выражения категории посессивности / Т. Н. Молошная // Категории посессивности в славянских и балканских языках. — М. : Наука, 1989. — С. 112–215.
6. *Недялков В. П.* Типология каузативных конструкций / В. П. Недялков, Г. Г. Сильницкий // Типология каузативных конструкций. Морфологический каузатив. — Л. : Наука, 1969. — С. 5–19.
7. *Селиверстова О. Н.* Труды по семантике / О. Н. Селиверстова. — М. : Языки славянской культуры, 2004. — 960 с.
8. *Топоров В. Н.* Славянское и балканское языкознание. Проблемы диалектологии. Категория посессивности / В. Н. Топоров. — М. : Наука, 1986. — С. 142–167.
9. *Horn L. R.* A Natural History of Negation / Laurence R. Horn. — Chicago, London : University Press, 1989. — 637 p.
10. *Kaliuščenko V. D.* Typologie denominaler Verben / V. D. Kaliuščenko. — Tübingen : Niemeyer, 2000. — 253 S.
11. *Weinrich H.* Textgrammatik der deutschen Sprache / Harald Weinrich. — Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich : Dudenverl., 1993. — 1111 S.

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ І БАЗ ДАНИХ

12. *Словник української мови*, тт. 1-11 [ред.-упоряд. І. К. Білодід та ін.]. — К. : Наук. думка, 1970-1980.
13. *Бібліотека української літератури* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.ukrlib.com.ua.
14. *Digitales Wörterbuch der deutschen Gegenwartssprache* [Електронний ресурс] / Berlin-Brandenburgische Akademie der Wissenschaften. — Режим доступу : www.dwds.de
15. *Duden : Das große Wörterbuch der deutschen Sprache* [Hrsg. G. Drosdowski] [Електронний ресурс] : PC-Bibliothek. — Mannheim ; Leipzig, Wien, Zürich : Dudenverlag, 2000.

Стаття надійшла до редакції 25.10.2015

© В.О. Патріарх
(Вінниця)

СПОСОБИ ПЕРЕКЛАДУ ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ В ГАЛУЗІ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛІЙСЬКОЇ, НІМЕЦЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ)

Стаття присвячена дослідженню способів перекладу лексичних одиниць в галузі комп'ютерних технологій (на матеріалі англійської, німецької та української мов). Для аналізу виокремлено комп'ютерні англійські та німецькі термінологічні одиниці, що вживалися в науковій сфері ХХ століття. Проведено зіставний аналіз цих одиниць. Згруповано досліджувані терміни відповідно до способів перекладу, розкрито особливості перекладу англійських термінів німецькою та українською мовами.

Ключові слова: термін, термінологія, способи перекладу, комп'ютерні технології, англійські та німецькі лексичні одиниці.

В.А. ПАТРИАРХ. СПОСОБЫ ПЕРЕВОДА ЛЕКСИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ В ОТРАСЛИ КОМПЬЮТЕРНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ (НА МАТЕРИАЛЕ АНГЛИЙСКОГО, НЕМЕЦКОГО И УКРАИНСКОГО ЯЗЫКОВ)

Данная статья посвящена исследованию способов перевода лексических единиц в отрасли компьютерных технологий (на материале английского, немецкого и украинского языков). Для анализа выделены компьютерные английские и немецкие терминологические единицы, которые употребляются в научной сфере ХХ века. Проведен сопоставительный анализ данных единиц. Исследуемые термины сгруппированы в соответствии со способами их перевода, а также раскрыты особенности перевода английских терминов на немецкий и украинский языки.

Ключевые слова: термин, терминология, способы перевода, компьютерные технологии, английские и немецкие лексические единицы.

Мова техніки оперує поняттями і термінами, які складають значну частину всього лексичного складу мови, а тому було розроблено теоретичне підґрунтя для вивчення способів перекладу комп'ютерних лексичних одиниць, зокрема такими науковцями як: Ю. А. Зацний (Зацний, 1997), В. І. Карабан (Карабан, 2004), А. Я. Коваленко (Коваленко, 2001), У роботах цих учених висвітлено загальні проблеми науково-технічного перекладу. Питання особливостей перекладу лексичних новотворів стало предметом дослідження у працях І. В. Корунця (Корунець, 2003), С. Д. Шелова (Шелов, 1984) та Д. С. Лотте (Лотте, 2001). Питанням англомовного впливу на німецькомовний комп'ютерний дискурс займалися, Т. Р. Кияк (Кияк, 2006), Н. Т. Дашко та В. М. Лопушанський (Лопушанський, 2012).

Актуальність обраної теми визначається тим, що переклад семантичного поля “комп'ютерна галузь” з англійської українською та німецькою мовами недостатньо досліджені сучасними мовознавцями.

Мета дослідження полягає у проведенні комплексного зіставного аналізу термінів, їхніх перекладних відповідників і терміносистем у цілому, виявленні

закономірних співвідношень між ними на всіх рівнях, утворенні логічної методики аналізу термінології у тримовній ситуації.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**: 1) виокремити для аналізу комп'ютерні термінологічні одиниці, що вживаються в науковій сфері ХХ століття; 2) провести зіставний аналіз виокремлених лексичних одиниць; 3) виявити особливості адекватного перекладу лексичних одиниць в комп'ютерних текстах та згрупувати досліджувані терміни відповідно до їхніх способів перекладу з англійської німецькою та українською мовами.

Наукова новизна здобутих результатів полягає в тому, що було охарактеризовано порівняльні особливості перекладу лексичних одиниць в галузі комп'ютерних технологій, що здійснюються з англійської німецькою та українською мовами. Також були виявлені типові труднощі здійснення перекладів комп'ютерного дискурсу, встановлені невідповідності у застосуванні української перекладної термінології для програмної продукції та запропоновано шляхи розв'язання цієї проблеми.

Матеріалом дослідження слугували 240 комп'ютерних термінологічних одиниць, що вживаються в досліджуваних мовах наукової сфери ХХ століття; проведено зіставний аналіз виокремлених лексичних одиниць; згруповано досліджувані терміни відповідно до їхніх способів перекладу: транскодування, калькування та експлікації.

Термінологічна система галузі інформаційних технологій належить до наймолодших систем, оскільки її виникнення припадає на кінець ХХ ст. Слід зазначити, що науково-технічний вокабуляр – це засіб спілкування вчених та фахівців, які намагаються користуватися ним чітко, часто та влучно, а тому, можна сказати, що терміни мають спеціалізовані та окреслені значення (Коваленко, 2001). У світі прийнята спільна комп'ютерна термінологія, що, деякою мірою, спрощує так званий “термінологічний бар'єр”.

Слід зазначити, що з 50-х р. минулого століття термінологічний прошарок німецької та української лексики доповнився великою кількістю нових лексем. Англійська мова була і є джерелом запозичень не тільки до німецької мови, а й до багатьох інших мов. Особливо це стосується таких галузей науки, як економіка та інформатика. Такі терміни позначають поняття комп'ютеризації загалом. Їх характерною ознакою є те, що вони переважно зберігають свої фонетичні та орфографічні особливості (Лопушанський, 2012).

На сьогоднішній день фахові мови знаходяться на передовій позиції в рейтингу найпопулярніших тем наукових розвідок. Але якраз проблеми, пов'язані зі специфічною лексикою фахових мов, спричинили необхідність виділення окремої науки – термінознавства (Лотте, 2001).

В ході дослідження було виявлено, що основна складність перекладу науково-технічних текстів, а саме переклад термінів, полягає у розкритті та передачі засобами німецької та української мов іншомовних реалій. При аналізі правильної передачі значення незнайомого та відсутнього у словниках термінологічного сполучення враховуються, насамперед, всі випадки його вживання у наявному контексті та їх зіставлення. Наступним кроком є з'ясування значення терміна у спеціальних виданнях, або ж консультація з фахівцем (Кияк, 1992). Вже потім слід встановити правильний спосіб перекладу (транскодування, калькування чи експлікація), який перекладач має використати при передачі певного терміна українською мовою.

Труднощі виникають як при перекладі технічних текстів з англійської мови українською, так і з англійської німецькою. Адже, як відомо, більшу частину неологізмів у галузі науки становлять англіцизми, що простежується не лише в німецькій, а й в українській мові.

Потрібно уважно зіставити усі випадки вживання нових термінів або місць, які важко передаються засобами німецької та української мов, щоб із загального змісту тексту скласти собі чітке уявлення про описувану проблему (Шелов 1984: 76). Було визначено, що основними видами перекладу термінів є транскодування (транслітерація/транскрипція), калькування, експлікація та переклад на основі аналогії.

При перекладі окремих слів-термінів використовується в основному транскодування, а переклад термінологічних словосполучень здійснюється більше засобами калькування та експлікації, що свідчить про сталість лексики в текстах вузької тематичної спрямованості (Зацний, 1991).

Нами проаналізовані однокомпонентні англійські комп'ютерні терміни, та їх переклад німецькою та українською мовами, та встановлено, що транскодування є найбільш доцільним способом перекладу саме для багатьох однокомпонентних лексичних одиниць. Наприклад, *hacker* – *der Hacker* – *хакер*, *interface* – *das Interface* – *інтерфейс*, *computer* – *der Computer* – *комп'ютер*, *Internet* – *das Internet* – *інтернет*, *file* – *die Feile* – *файл*, *acoustic* – *akustisch* – *акустичний*, *browser* – *der Browser* – *браузер*, *cable* – *das Kabel* – *кабель*, *document* – *das Document* – *документ*, *display* – *das Display* –

display, *to activate* – *aktivieren* – *активувати*. Проведене дослідження дало підстави зробити висновок, що кількість термінів, де при перекладі з англійської на німецьку мову використовується транскодування, становить 96 од., з них українською – 72 од., оскільки в словнику існує багато випадків, коли переклад англійського терміна подається і німецьким відповідником, і транскодованим терміном. В українській мові такі випадки зустрічаються дуже рідко.

Найпоширенішим способом перекладу комп'ютерних термінів все ж залишається калькування. Наприклад, *flow diagram* – *der Stromlaufplan* – *блок-схема*, *sound* – *der Schall* – *звук*, *memory* – *der Speicher* – *пам'ять*, *wire* – *der Draht* – *дрім*, *screen* – *der Bildschirm* – *екран*, *to overwrite* – *überschreiben* – *перезаписувати*, *amplifier* – *der Verstärker* – *посилувач*, *attachment* – *die Befestigung* – *прикріплення*, *joint* – *das Gelenk* – *з'єднання*, *equipment* – *die Ausrüstung* – *пристрій*. Однак, проміжна позиція зазначених словосполучень зумовлює той факт, що, використовуючи такий спосіб перекладу як калькування, подекуди є необхідним застосування інших граматичних трансформацій, що спричиняється особливостями граматичної будови англійської та української мов.

Дослідивши 240 термінів та терміносполучень, ми дійшли висновку, що калькування з можливими додатковими граматичними трансформаціями – найпоширеніший спосіб перекладу в галузі комп'ютерних технологій. Загалом, кількість термінів, де при перекладі було використано калькування (разом з граматичними трансформаціями) з англійської українською мовою становить 120 одиниць. Майже така ж кількість одиниць і німецькою, хоча з них 20% припадає саме на калькування з граматичними трансформаціями, оскільки морфологічні системи цих мов значно відрізняються.

Перевага калькування перед експлікацією полягає в тому, що експлікація багатослівна, а у випадку калькування кожному елементу словосполучення на мові оригіналу відповідає один елемент словосполучення мовою перекладу (Карабан, 2004). Наприклад, *actuator* – *der Aktuator* – *силовий привід, виконавчий механізм*; *boot* – *das Booten* – *початкове завантаження системи, самозавантаження*, *maintenance* – *die Wartung* – *технічне обслуговування*, *native mode* – *die Betriebsart* – *режим роботи у власній системі команд*, *host* – *der Host* – *головна обчислювальна машина, хост (будь-який пристрій у мережі, що використовує протоколи TCP/IP)*, *to fax* – *faxen* – *передати повідомлення факсом*, *outlet* – *der Auslass* – *вихідний отвір*, *hands-free-device* – *die Freisprecheinrichtung* – *голосовий пристрій, що працює без участі рук*. Тут реалізується

принцип економії мовних засобів, при чому експлікація використовується при перекладі з англійської українською, в той час як в німецькій мові вживається калькування або транскодування.

Таким чином, еквівалентність чи адекватність перекладу лексичних новоутворень – це поняття відносні та теоретичні. Досягнення адекватності передачі нових слів залежить від перекладача, його майстерності, обізнаності у сфері, в якій він працює. Швидкий розвиток комп'ютерної галузі та сфери Інтернет, які вносять істотні зміни у словниковий склад англійської мови та “надають життя” цілому ряду лексичних інновацій, вимагає від перекладача постійного підвищення рівня знань та кваліфікації.

Встановлено, що експлікація не є поширеним способом перекладу в комп'ютерній сфері, адже ця сфера вимагає стислості та лаконічності (Кияк 2006: 241). Загалом, лише 24 терміни з 240 були перекладені українською мовою за допомогою експлікації, а німецькою – лише 14 з усіх досліджуваних. Потрібно пам'ятати, що еквівалентність перекладу відносно оригіналу – це завжди поняття відносне, а тому перекладач повинен з обачністю та відповідними знаннями використовувати такий спосіб перекладу, як експлікація.

У межах поставленої мети досягнуто такі цілі: виокремлено для аналізу англійські комп'ютерні термінологічні одиниці, що вживаються в науковій сфері ХХ століття, проведено зіставний аналіз виокремлених лексичних одиниць, виявлено особливості адекватного перекладу та згруповано дані терміни відповідно до їхніх способів перекладу з англійської на німецьку та українську мови.

Висновки. У ході нашого дослідження було виявлено, що основна складність перекладу науково-технічних текстів, а саме переклад термінів, полягає у розкритті та передачі засобами німецької та української мов іншомовних реалій. При аналізі правильної передачі значення незнайомого та відсутнього у словниках термінологічного сполучення враховуються, насамперед, усі випадки його вживання у наявному контексті та їх зіставлення. Наступним кроком є з'ясування значення терміна у спеціальних виданнях, або ж консультація з фахівцем. Далі слід встановити правильний спосіб перекладу (транскодування, калькування чи експлікація), який перекладач має використати при передачі певного терміна українською та німецькою мовами.

Перспективою дослідження є вивчення способів перекладу англійських абревіатур в галузі комп'ютерних технологій німецькою та українською мовами.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. *Зацний Ю. А.* Неологізми англійської мови 80-90 років ХХ століття / Ю. А. Зацний. – Запоріжжя : РА “Тандем-У”, 1997. — 91 с.
2. *Карабан В. І.* Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми / В. І. Карабан. — Вінниця : Нова книга, 2004. — 576 с.
3. *Кияк Т. Р.* Науково-технічний переклад (теоретичні та практичні аспекти) // Іноземна філологія / Тарас Романович Кияк. — К., 1992. — №10. — С. 141–150.
4. *Кияк Т. Р.* Теорія і практика перекладу (німецька мова) / Т. Р. Кияк, А. М. Науменко, О. Д. Огуй. — Вінниця : Нова книга, 2006. — 592 с.
5. *Коваленко А. Я.* Науково-технічний переклад / А. Я. Коваленко. – Тернопіль : Видавництво Карп'юка, 2001. — 284 с.
6. *Корунець І. В.* Теорія і практика перекладу / І. В. Корунець. — Вінниця : Нова Книга, 2003. — 448 с.
7. *Лопушанський В. М., Дашко Н. Т.* Англіцизми в сучасній німецькій мові : навчальний посібник [для студ. вищ. навч. закл.] / В. М. Лопушанський, Н. Т. Дашко. — Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. — 2012. — 120с.
8. *Лотте Д. С.* Образование системы научно-технических терминов / Д. С. Лотте. — М. : Мир, 2001. — 741 с.
9. *Шелов С. Д.* Терминология, профессиональная лексика и профессионализмы (к проблеме классификации специальной лексики) // Вопросы языкознания / С. Д. Шелов. — 1984. — № 5. — С. 76–87.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

10. *Англо-український словник з інформатики та обчислювальної техніки* / Укл.: О. М. Коссак. — Львів : СП «БаК», 1995. — 304 с.
11. *Панкин А. В.* Немецко-русский словарь по видео- и аудиотехнике, программированию, электронике и персональным компьютерам / А. В. Панкин. — М. : “Русский язык”, 2006. — 604 с.

Стаття надійшла до редакції 25.10.2015

© Л. В. Сегін
(Слов'янськ)

СЛОВОВІРНА СЕМАНТИКА ДЕВЕРБАТИВІВ ТИПОВОЇ СЛОВОВІРНОЇ ПАРАДИГМИ ДІЄСЛІВ ДИНАМІЧНОЇ ПРОСТОРОВОЇ ЛОКАЛІЗОВАНОСТІ В УКРАЇНСЬКІЙ І ПОЛЬСЬКІЙ МОВАХ

Стаття продовжує цикл публікацій автора зі словотвірної парадигматики слов'янських мов. У ній встановлено семантичні позиції типової словотвірної парадигми, реалізовані похідними від дієслів з префіксом *до-/do-* в українській і польській мовах. У кожній із мов виявлено спільне та відмінне у реалізації словотвірних значень, з'ясовано глибину семантичних позицій, подано кількісну характеристику продуктивності твірних основ, структурних зон, словотвірних значень.

Ключові слова: дериваційний потенціал, словотвірна парадигма, словотвірне значення, девербатив.

Л. В. СЕГИН. СЛОВООБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ СЕМАНТИКА ДЕВЕРБАТИВОВ ТИПОВОЙ СЛОВООБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ПАРАДИГМЫ ГЛАГОЛОВ ДИНАМИЧЕСКОЙ ПРОСТРАНСТВЕННОЙ ЛОКАЛИЗОВАННОСТИ В УКРАИНСКОМ И ПОЛЬСКОМ ЯЗЫКАХ

Статья продолжает цикл публикаций автора по словообразовательной парадигматике славянских языков. В ней выявлены семантические позиции типовой словообразовательной парадигмы, реализованные производными от глаголов с приставкой *до-/do-* в украинском и польском языках. В каждом языке выявлено общее и отличительное в реализации словообразовательных значений, выяснена глубина семантических позиций, поданы количественные характеристики продуктивности производящих основ, структурных зон, словообразовательных значений.

Ключевые слова: деривационный потенциал, словообразовательная парадигма, словообразовательное значение, девербатив.

Протягом тривалого часу словотвір розвивався з акцентом на формант. Цей принцип аналізу в лінгвістичній літературі отримав назву формантоцентричного. Такий підхід призвів до однобічності і неповноти характеристики словотвірної системи (Грещук, 1995). У сучасній дериватології перспективним напрямом аналізу й систематизації словотвірного матеріалу є основоцентричний підхід, одним із завдань якого є дослідження словотвірних можливостей частин мови, а в їх межах – дрібніших семантичних груп слів. Такою комплексною одиницею, що відображає дериваційний потенціал слова, є словотвірна парадигма (далі – СП), яку дериватологи визначають як сукупність похідних, що мотивовані однією твірною основою і перебувають на одному ступені творення (Земская 1978: 71). Тому мають рацію ті дослідники, які зазначають, що введення до теорії словотвору поняття СП уможливорює підхід до словотвору як до особливої ієрархічно впорядкованої підсистеми мови, а не як до сукупності окремих похідних слів (Валюх 2005: 30). Словотвірні значення кожного слова певної лексико-семантичної чи тематичної групи складають типову СП, тобто це така одиниця плану

змісту, яка відображає задані системою мови всі можливі семантико-дериваційні трансформації твірних.

На сьогодні у славистиці вже є праці, присвячені опису дериваційного потенціалу на рівні СП в українській (Грещук, 1995; Валюх, 2005; Джочка, 2003; Пославська, 2006 та ін.), російській (Морозова, 1980; Чиканцева, 1984 та ін.), польській (Сегін, 2014), словацькій (Buzassyova, 1973) мовах.

Проте не може залишатися поза увагою дослідників і зіставно-типологічне вивчення СП, яке є “одним з пріоритетних напрямків сучасної лінгвістики” (Сопоставительное 1987: 4). Як справедливо зазначають дослідники, СП є найбільш зручним об’єктом зіставлення, оскільки вона найяскравіше показує системний характер словотвору (Земська 1993: 250). Перспективи та проблеми зіставного опису словотвірних систем слов’янських мов на основі СП окреслюються протягом останніх двадцяти років. На сьогодні у мовознавстві наявні тільки поодинокі праці зіставно-типологічного вивчення словотвірних можливостей дієслів на рівні СП окремих мов: російської і вірменської (Манучарян, 1981), російської, польської і чеської (Ацаркіна, 1997), української і польської (Сегін, 2003), української, російської і польської (Ярошенко, 2005). Спеціального комплексного дослідження словотвірного потенціалу хоча б окремих лексико-семантичних груп дієслів сучасних слов’янських мов у зіставно-типологічному зрізі поки що немає. Крім цього, у слов’янському мовознавстві активно вивчають дериваційний потенціал в основному непохідних дієслів окремих лексико-семантичних груп (Морозова, 1980; Чиканцева, 1984; Джочка, 2003; Сегін, 2003; Пославська, 2006 та ін.), проте, як справедливо зазначає О. Кушлик, зовсім не досліджено цю проблему на матеріалі вторинних дієслів. У лінгвістичній літературі є тільки поодинокі розвідки, в яких проаналізовано словотвірний потенціал відприкметникових дієслів (Кушлик, 2012), віддієслівних (Бразаускене, 1991; Сегін, 2012), зокрема і в зіставному аспекті (Сегін, 2015). Усе це зумовлює **актуальність** пропонованої розвідки.

Об’єктом уваги нашого дослідження обрано дієслова динамічної просторової локалізованості (далі – ДПЛ) з префіксом *до-/do-* в українській і польській мовах, які є активним джерелом сучасного словотворення.

Мета статті полягає у зіставленні дериваційного потенціалу дієслів ДПЛ з префіксом *до-/do-* в українській і польській мовах. Мета зумовлює необхідність розв’язання таких **завдань**:

- 1) визначити структурну типологію досліджуваних девербативів;
- 2) з'ясувати типологію словотвірних значень (далі – СЗ), реалізованих девербативами від префіксальних дієслів у кожній із мов;
- 3) виявити спільне та відмінне у семантичній структурі типової СП зіставляваних мов;
- 4) проаналізувати ступінь продуктивності дієслів на рівні зон і СЗ;

Матеріалом для дослідження стали девербативи в кількості 211 одиниць, отримані з найавторитетніших словників української та польської мов (СУМ, ВТССУМ, SJPК, SJPD). У зіставляваних мовах аналізовані похідні кількісно представлені неоднаково (укр. – 43, пол. – 168). Твірними для зазначених девербативів в українській мові слугують 123 префіксальні дієслова, у польській – 85.

Типологічною ознакою СП дієслів є їхнє внутрішнє структурування дериватів за частиномовними зонами. Залежно від кількості зон дієслівні парадигми бувають чотиризонними, тризонними, двозонними, однострунними, нульовими. Серед досліджених нами префіксальних дієслів ДПЛ (Сегін, 2012; Сегін, 2014; Сегін, 2015) характерні чотиризонні або тризонні СП, що засвідчує про їхню високу словотвірну спроможність. Тризонну субстантивно-ад'єктивно-вербальну структуру мають і СП дієслів з префіксом *do-/do-* в українській і польській мовах. Як слушно зауважують науковці, кожна із зон має специфічну структуру, свої принципи та особливості формування словотвірної семантики.

Субстантивна зона типової СП досліджуваних дієслів представлена такими семантичними позиціями: “опредметнена дія”, “виконавець дії”, “місце дії”, “знаряддя”, “кошти”, “об'єкт”.

Від більшості досліджуваних твірних дієслів в обох зіставляваних мовах утворюються похідні іменники, оскільки в словотворенні іменників провідну роль відіграють дієслівні основи (Мурясов 1979: 61). Твірні дієслова з префіксом *do-/do-* зазначених мов відзначаються високою словотворчою активністю в утворенні похідних із СЗ “опредметнена дія”. Слід погодитися з тими дериватологами, які констатують, що характерною особливістю дієслів як твірної бази є можливість їх перманентної синтаксичної перекатегоризації, оскільки немає жодних семантико-граматичних перешкод для формування транспозиційних субстантивів: *довести* → *доведення*, *доводити* → *доводження*, *доставляти* → *доставляння*, *допливати* → *доплив* та ін.; *dolatać* → *dolatanie*, *dopelzać* → *dopelzanie*, *dojść* → *dojście* та ін. Загалом префіксальні

дієслова ДПЛ української і польської мов регулярні в заповненні цієї семантичної позиції типової СП (Сегін, 2012; Сегін, 2014; Сегін, 2015), проте в утворенні дериватів із СЗ “опредметнена дія” парадигми польських дієслів з префіксом *do-* є більш регулярними (див. Таблицю 3). Девербативи *nomina actionis* утворюються майже від кожного польського твірного досліджуваних дієслів. Можна стверджувати, що, якщо в комунікативній діяльності в них виникне потреба, то ця група дериватів може поповнитися девербативами на зразок **доповзання*, **dowędrowanie* та ін.

Дослідження і зіставлення СП дієслів ДПЛ дає можливість помітити, що одне й те ж СЗ часто представлено в мові кількома дериватами з різними формантами, наприклад, для утворення девербативів із СЗ “опредметнена дія” в українській мові використано суфікси **-нн’-** (*доведення, доправлення* та ін.), **-о** (*довіз, доплив, догоня* (діал.)), **-к-** (*доставка*). У польській мові це ж значення формується за допомогою суфіксів **-н’-** (*dochodzenie, dolatanie, dopłynienie, dorzucenie* та ін.), **-с’-** (*dobrnięcie, dociągnięcie, dofrunięcie* та ін.), **-о** (*dobieg, dowóz, dostawa, doskok* та ін.), **-к-** (*dowózka*). Як бачимо, в утворенні віддієслівних іменників із СЗ “опредметнена дія” можуть брати участь такі синонімічні форманти, як, наприклад, українські **-нн’-**, **-к-** (*доставляння, доставка*), польські **-н’-**, **-с’-**, **-о**, **-к-** (*dochodzenie, dochód; dociąganie, dociągnięcie; dopad* (дав.), *dopadanie, dopadnięcie, dopadnienie* та ін.). Зіставлення СП дає змогу виявити ті засоби, які є регулярними / нерегулярними, продуктивними / малопродуктивними / непродуктивними, специфічними для утворення слів цієї групи в кожній із зіставляваних мов, виявити синонімічні та омонімічні засоби тощо. Залежно від кількості похідних, що мають одне й те саме СЗ, семантичні позиції поділяють на одночленні і багаточленні, тобто одна й та ж семантична позиція може бути представлена одним дериватом, двома, трьома і т. д. Ці синоніми перебувають у різних лексико-семантичних і функціонально-стилістичних відношеннях. Спільноосновні деривати або повністю збігаються за своїми особливостями, або можуть мати розбіжності. За своєю семантикою повністю збігаються такі спільнокореневі девербативи із СЗ “опредметнена дія”: укр. *доставляння, доставка*; пол. *dociąganie, dociągnięcie; dopędzanie, dopędzenie, dopęd; dopchanie, dopchnięcie; dopelzanie, dopelznięcie* та ін. Інші синоніми-девербативи мають відмінності у семантичному або функціонально-стилістичному параметрах: пол. *doganianie, dognanie, dogonienie, dogon* (рідко), *dolatanie, dolatywanie, dolecanie, dolot* (рідко). В окремих випадках виявлено як спільне, так і розбіжності, пор.: пол. *dojazd, dojechanie, dojeżdżanie; dopad* (заст.),

dopadanie, dopadnięcie; dopłynięcie, dopływ, dopływanie, dopłynienie; doskakiwanie, doskoczenie, doskok (рідко, спорт.), doskakanie (рідко), doskakiwanie (старопол.); dostąpienie, dostępowanie, dostęp; dosunięcie, dosuwanie, dosuw (техн.); dościganie, doścignięcie, dościg, doścignienie; dowieszenie, dowóz, dowożenie, dowózka.

Тричленні семантичні позиції виявлено тільки в польській мові від дієслів *dopędzić / dopędzać, dosunąć / dosuwać, doścignąć / dościgać, dopaść / dopadać, dostąpić / dostępować*. Семантична позиція “опредметнена дія” відзначається найбільшою глибиною місць у парадигмі з-поміж усіх аналізованих СЗ. Результати, представлені в таблицях, свідчать, що тільки 10,5% українських дієслів з префіксом *до-* утворюють девербативи *nomina actionis*, у польській – 68,2%.

Таблиця 1

Глибина місць СЗ “опредметнена дія”

	Мови			
	українська		польська	
Одночленні	8	88,8	16	43,2
Дwochленні	1	11,1	15	40,5
Тричленні	–	–	6	16,2
Чотиричленні	–	–	–	–
П’ятичленні	–	–	–	–
Всього	9	100	37	100

Мутаційний тип дериватів репрезентують СЗ “**виконавець дії**”, “**місце**”, “**знаряддя дії**”, “**об’єкт**”, “**кошти**”. Як зазначають науковці, у семантиці дієслів дії наявна сема активності, яка передбачає суб’єкта-діяча, виразником якого є особа. СЗ “**виконавець дії**” є непродуктивним в українській мові: *догоня* (діал.), *дойда* (заст.), *доїжджачий* (заст., мисл.). Від твірних дієслів засвідчено 13 девербативів польської мови: *dociekacz* (рідко), *doganiacz* (дав.), *dogoniciel* (рідко), *dojeżdżacz* (заст.), *donosiciel, dopędzacz, dopędziciel* (рідко), *doprowadziciel* (рідко), *dopychacz* (гірн.), *dostarczyciel, dostawca, dowodziciel* (рідко), *dowódca, doskocz* (рідко). Серед дієслів ДПЛ з префіксом *до-* лише 3 твірні лексеми української мови реалізували свій дериваційний потенціал із цим СЗ, у польській – 9 твірних.

Поодинокі деривати в обох зіставлюваних мовах виявлено із СЗ “**місце**” (укр. *доступ*; пол. *dojazd, dojście, dostęp, dopływnik*), “**знаряддя дії**” (укр. *дойда* (заст.); пол. *docierak* (техн.), *dopływница* (рідко)), “**об’єкт**” (укр.: *довіз*; пол.: *dognaniec* (рідко), *dorzutek* (стародав.), *dorzutka* (зал.), *doniesienie*), “**кошти**” (укр.: *довіз*; пол.: *dostawne*). Як бачимо, нерідко СЗ нараховує лише один дериват. Зараховують до типової СП лише

ті СЗ, які представлені більш як одним дериватом у межах конкретних СП слів певної лексико-семантичної групи (Грещук 1995: 114). Дослідження девербативів з іншими префіксами цієї ЛСГ дає нам таке право (пор.: СЗ “місце дії” – укр. *вівіз*³ (діал.), *вигін*, *вигул*, *виїзд*², *вилаз*, *вилазка*, *вихід*; пол. *podjazd*, *podjazddek*, *podlaz*, *podchód*, *podwyżka* та ін.; “знаряддя” – *podbieg*, *podsuwka*, *podsuwadło*, *podciężka* (рідко), *podnośnik*, *podważka*, *podgonka*, *podważnik*, *podwóz* та ін.)

Ад’єктивна зона префіксальних дієслів ДПЛ в обох зіставлюваних мовах представлена трьома семантичними позиціями (“ознака суб’єкта за дією”, “ознака об’єкта за дією”, “призначений для того, на що вказує твірне дієслово”) і нараховує 23 деривати в обох мовах. Наявність у СП дієслів ДПЛ перших двох груп прикметників зумовлена в основному належністю твірних дієслів аналізованої лексико-семантичної групи до каузативних чи некаузативних підгруп. Це відбивається на значенні віддієслівних ад’єктивів: некаузативні дієслова ДПЛ, як правило, утворюють ад’єктиви із значенням “ознака суб’єкта”, каузативні – “ознака об’єкта”.

Найбільшу кількість похідних від префіксальних дієслів ДПЛ зафіксовано із СЗ “**ознака об’єкта за дією**”: укр.: *доведений*, *донесений*, *доставлений*; пол. *dobiegły* (рідко), *dochodny*, *dociśnięty*, *dociśniony*, *dojezdny* (рідко), *dolotowy*, *dopędny* (рідко), *dostąpiony* (рідко), *dostępiony* (рідко), *dościgły*. Для дієслів ДПЛ з префіксом *do-* характерні і деривати із СЗ “**ознака суб’єкта за дією**”, що реалізується в СП 2 польських досліджуваних дієслів (*dobiegły* (рідко), *dobieżny* (рідко), *doszły*) та СЗ “**призначений для того, на що вказує твірне дієслово**”, яке зафіксовано в СП 1 польського дієслова ДПЛ (*dojazdowy*).

Трьома семантичними позиціями представлена і **вербальна зона** типової СП. Першу семантичну позицію в дієслівній зоні СП представлено значенням “**дистрибутивність дії**”, яке виражають деривати, що утворюються за допомогою префікса *po-* (укр.: *подо́водити*, *подога́нати*, *подої́здити*, *подола́зити* та ін.; пол. *podobiegać*, *podochodzić*, *podociągać*, *podoganiać*, *podojeżdżać*, *podolatać*, *podolatywać*, *podonosić* та ін.).

У вербальній зоні СП від незначної кількості досліджуваних дієслів виявлено деривати із постфіксом *-ся* зі СЗ “**переведення зі стану об’єкта в стан суб’єкта**” (укр.: *доводитися*², *довозитися*, *доволоктися* / *доволикатися* (розм.), *докотитися* / *докочуватися* та ін.; пол. *dociągać się* / *dociągnąć się*, *donieść się* / *donosić się*, *dopchać się*, *dopchnąć się* / *dopychać się*, *dotaszczyć się*, *dowlec się* / *dowlekać się* та ін.).

Третю семантичну позицію реалізують тільки українські дієслова із значенням “однократність” (дометнути, дострибнути).

Таблиця 2

Частиномовна належність девербативів

	Українська мова		Польська мова	
	к-сть	%	к-сть	%
Субстантивний	16	37,2	116	69
Ад’єктивний	3	6,9	14	8,3
Вербальний	24	55,8	38	22,6
Всього	43	100	168	100

В обох мовах виявлено префіксальні дієслова, які не беруть участі в словотвірних процесах, від них не утворюються нові слова. Не зафіксовано похідних дериватів у СП 11 польських дієслів (*doczłapać, dokłusować, dowędrować* та ін.), що складає 12,9% від загальної кількості твірних та 72 українських твірних (*добрести, добуксирувати, довштатися, доплазувати* та ін.), складає 58,5% від загальної кількості твірних.

Таблиця 3

Типологія словотвірних значень та їх продуктивність

Значення	Українська мова		Польська мова	
	к-сть	%	к-сть	%
Опредметнена дія	13	30,2	96	56,4
Виконавець дії	2	4,6	13	7,6
Місце дії	1	2,3	4	2,3
Знаряддя дії	1	2,3	2	1,1
Об’єкт	1	2,3	4	2,3
Кошти	1	2,3	1	0,5
Ознака суб’єкта	–	–	4	2,3
Ознака об’єкта	3	6,9	10	5,8
Призначений для...	–	–	1	0,5
Дистрибутивність дії	7	16,2	21	12,3
Переводити щось із стану об’єкта в стан суб’єкта	15	34,8	17	10
Однократність дії	2	4,6	–	–
Всього	43	100	170	100

Отже, у сучасній українській і польській мовах функціонує розгалужена система девербативних найменувань. Типова СП досліджуваних префіксальних дієслів має тризонну структуру і складається з 12 семантичних позицій. Повну протяжність типової СП не реалізують ні українські, ні польські префіксальні дієслова (українські не реалізували 2 позиції, польські — 1). 3-поміж типів деривації найрезультативнішою

є транспозиція. В українській мові зафіксовано синтаксичні деривати тільки від незначної групи твірних, тоді як у польській такі девербативи не виявлено лише від невеликої кількості дієслів. Для польської мови характерна і найбільша глибина місць названої семантичної позиції.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. *Ацаркина Т. А.* Семантика глагола и его словообразовательные возможности (на материале глаголов движения в польском языке в сопоставлении с чешским и русским) / Т. А. Ацаркина // Проблемы изучения отношений эквивалентности в славянских языках. — М. : Диалог-МГУ, 1997. — С. 215–221.
2. *Бразаускене Е. М.* Словообразовательный потенциал префиксальных глаголов : автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. филол. наук : 10.02.01 “Русский язык” / Е. М. Бразаускене — М., 1991. — 22 с.
3. *Валух З. О.* Словотворна парадигматика іменника в українській мові : [Монографія] / З. О. Валух. — Київ-Полтава : АСМІ, 2005. — 356 с.
4. *Грещук В. В.* Український відприкметниковий словотвір / В. В. Грещук. — Івано-Франківськ : Плай, 1995. — 206 с.
5. *Джочка І. Ф.* Дериваційний потенціал дієслів конкретної фізичної дії з семантикою створення об’єкта : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. філол. наук : 10.02.01 “Українська мова” / І. Ф. Джочка. — Івано-Франківськ, 2003. — 20 с.
6. *Земская Е. А.* О парадигматических отношениях в словообразовании / Е. А. Земская // Русский язык. Вопросы его истории и современного состояния. Виноградовские чтения 1–8. — М. : Наука, 1978. — С. 63–77.
7. *Земская Е. А.* Теоретические проблемы сопоставительного изучения словообразования славянских языков (семантико-функциональный аспект) / Е. А. Земская, О. П. Ермакова, З. Рудник-Карват // Славянское языкознание. XI Междунар. съезд славистов. Доклады российской делегации : сб. докладов. — М. : Наука, 1993. — С. 248–263.
8. *Кушлик О.* Специфіка структури та семантики словотвірних парадигм відприкметникових інхотивних дієслів / О. Кушлик // Українська мова. — 2012. — № 4. — С. 55–65.
9. *Манучарян Р. С.* Словообразовательные значения и формы в русском и армянском языках / Р. С. Манучарян. — Ереван : Луйс, 1981. — 315 с.
10. *Морозова Т. С.* Структура словообразовательных парадигм русского глагола : автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. филол. наук : 10.02.01 “Русский язык” / Т. С. Морозова. — М., 1980. — 19 с.
11. *Мурясов Р. З.* Словопроизводство и грамматические категории / Р. З. Мурясов // Вопросы языкознания. — 1979. — № 3. — С. 60–69.
12. *Пославська Н. М.* Структура і семантика словотвірних парадигм дієслів із семою руйнування об’єкта : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. філол. наук : 10.02.01 “Українська мова” / Н. М. Пославська. — Івано-Франківськ, 2006. — 20 с.
13. *Сегін Л. В.* Структурно-семантична типологія словотвірних парадигм дієслів динамічної просторової локалізованості в українській і польській мовах : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. філол. наук : 10.02.17 “Порівняльно-історичне і типологічне мовознавство” / Л. В. Сегін. — Донецьк, 2003. — 20 с.
14. *Сегін Л. В.* Дериваційний потенціал дієслів динамічної просторової локалізованості з префіксом *ПШД-* в українській мові / Л. В. Сегін // Семантика мови і тексту : матеріали ІХ Міжнародної наукової конференції. — Івано-Франківськ, 2012. — С. 545–548.
15. *Сегін Л. В.* Параметри словотвірної парадигми дієслів із префіксом над- в українській мові в зіставленні з польською / Л. В. Сегін // Граматичні студії : зб. наук. праць. — Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. — С. 110–114.
16. *Сегін Л. В.* Словообразовательный потенциал девербатов с приставкой *pod-* в польском языке / Л. В. Сегін // На пересечении языков и культур. Актуальные вопросы гуманитарного знания : межвузовский сборник статей. — Вып. 5. — Киров : Изд-во ВятГГУ, 2014. — С. 83–90.
17. *Сопоставительное изучение словообразования славянских языков.* — М. : Наука, 1987. — 272 с.
18. *Чиканцева Т. В.* Словообразовательные парадигмы непроезжих глаголов современного русского языка : автореф. дисс. На соискание гаучной степени канд. филол. наук : 10.02.01 “Русский язык” / Т. В. Чиканцева. — Л., 1984. — 22 с.
19. *Ярошенко Н.* Зіставний аналіз словотвірних парадигм дієслів *sazhatъ*, *saditi* і *sadzić* у російській, українській і польській мовах XIX–XX ст. / Н. Ярошенко // Лінгвістичні студії : зб. наук. праць. — Вип. 13. — Донецьк : ДонНУ, 2005. — С. 305–309.

20. *Buzassyova K.* Simantická struktúra slovenských deverbativ / *K. Buzassyova.* — Bratislava, 1973. — 237 s. 21. *Sehin L.* Derivational Properties of the Deverbal Words with the Meaning of a Dynamic Spatial Localization with Prefix *do-/do-* in the Ukrainian, Polish and Czech Languages (substantive approach) — у друці.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

22. *СУМ* — Словник української мови. — К. : Наук. думка, 1970—1980. — Т. 1—11.
23. *СУМГ* — Словарь української мови / За ред. Б. Д. Грінченка. — К. : Наук. думка, 1996. — Т. 1—4. 24. *ВТССУМ* — Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і головн. ред. В. Г. Бусел. — К.; Ірпінь : ВТГ «Перун», 2001. — 1440 с. 25. *SJPD* — Słownik języka polskiego / red. naczelny W. Doroszewski. — Warszawa : Wiedza powszechna, 1958—1969. — Т. 1—11. 26. *SJPK* — Słownik języka polskiego / pod red. I. Karłowicza i in. — Warszawa : Wydwo Kasy im. Minowskiego, 1900—1933. — Т. 1—8.

Стаття надійшла до редакції 20.10.2015

**СЕМАНТИЧНІ Й ФУНКЦІОНАЛЬНО-ПРАГМАТИЧНІ КАТЕГОРІЇ СЛОВА,
ВИСЛОВЛЮВАННЯ Й ТЕКСТУ**

© І. Д. Веприняк
(Івано-Франківськ)

**ЛІНГВОКОГНІТИВНА МОДЕЛЬ ІДІОСИНКРАТИЧНОЇ ПСИХІЧНОЇ
РЕАЛЬНОСТІ ПЕРСОНАЖА (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛОМОВНОГО
ХУДОЖНЬОГО ДИСКУРСУ)**

Стаття присвячена розгляду особливостей мовної об'єктивації когнітивної моделі ідіосинкратичної психічної реальності персонажа художнього твору. Теоретико-методологічну основу дослідження становлять сформована З. Фройдом та Ж. Лаканом лінгвістична парадигма дослідження несвідомого, контент-аналітичні та психосемантичні методи аналізу лінгвістичної репрезентації когнітивної моделі сприйняття мовної особистості.

У результаті проведеного аналізу розкрито лінгвокогнітивні моделі таких станів порушеної свідомості: біполярного афективного розладу, станів гострого психозу, obsesивно-компульсивного розладу психіки, стану наркотичного сп'яніння та посттравматичного стресового розладу.

Ключові слова: лінгвокогнітивна модель психічної реальності, мовна особистість персонажа, когнітивна констеляція, мовна (лінгвальна) об'єктивація, стан свідомості.

И. Д. ВЕПРИНЯК. ЛИНГВОКОГНИТИВНАЯ МОДЕЛЬ ИДИОСИНКРАТИЧЕСКОЙ ПСИХИЧЕСКОЙ РЕАЛЬНОСТИ ПЕРСОНАЖА (НА МАТЕРИАЛЕ АНГЛОЯЗЫЧНОГО ХУДОЖЕСТВЕННОГО ДИСКУРСА)

Статья посвящена рассмотрению особенностей языковой объективации когнитивной модели идиосинкратической психической реальности персонажа художественного произведения. Теоретико-методологическую основу исследования составляют разработанная З. Фрейдом и Ж. Лаканом лингвистическая парадигма исследования бессознательного, контент-аналитические и психосемантический методы анализа лингвистической репрезентации когнитивной модели восприятия языковой личности.

В результате проведенного анализа раскрыты лингвокогнитивные модели таких состояний нарушенного сознания: биполярного аффективного расстройства, состояния острого психоза, obsesивно-компульсивного расстройства психики, состояния наркотического опьянения, посттравматического стрессового расстройства.

Ключевые слова: лингвокогнитивная модель психической реальности, языковая личность персонажа, когнитивная констеляция, языковая (лингвальная) объективация, состояние сознания.

Постановка наукової проблеми та її значення. В основі цієї наукової розвідки – гіпотеза про релевантність мовних засобів у реконструкції когнітивної моделі ідіосинкратичної психічної реальності персонажа художнього твору.

Матеріал дослідження. Вибір матеріалу дослідження обумовлений специфікою об'єкта вивчення – ідіосинкратичністю психічної реальності фікційного персонажа:

1) роман Вірджинії Вулф “*Mrs Dalloway*” (1925), у якому один з головних персонажів – Септімус Сміт – страждає на біполярний афективний розлад;

2) роман Мері Джейн Ворд “*The Snake Pit*” (1946), головна героїня якого – Вірджинія Канінгем – періодами входить у стан гострого психозу, за яким настає тотальна амнезія;

3) оповідання Теодора Рубіна “*Lisa and David*” (1960), у якому зображено obsесивно-компульсивний розлад з фобійними станами титульного персонажа Девіда Гріна;

4) роман Хантера Стоктона Томпсона “*Fear and Loathing in Las Vegas: A Savage Journey to the Heart of the American Dream*” (1971), протягом усієї сюжетної лінії якого герой-оповідач – Рауль Дюк – зловживає усіма можливими видами наркотичних речовин;

5) роман Джонатана Сафрана Фоера “*Extremely Loud and Incredibly Close*” (2005), у якому змальовано психологічну травму хлопчика Оскара Шелла внаслідок сумнозвісних подій 11 вересня у Нью-Йорку.

Аналіз досліджень проблеми. Симбіозні тенденції у вивченні суб’єктивної психічної реальності мовної особистості (автора і “господаря” мовної реальності) лінгвістикою, філологічними дисциплінами, психологією та психіатрією зумовили виникнення таких міждисциплінарних напрямів як *психіатричне літературознавство*, представники якого здійснюють психіатричний аналіз персонажів художнього твору (К. Леонгард, В. П. Руднев, В. П. Белянін) та *пато́психолінгвістика*, що вивчає відхилення у формуванні та перебігу мовних процесів суб’єктів, які перебувають у змінених станах свідомості (Д. Співак, Р. Кьолер, В. Еванс) або у патологічних психічних станах (А. А. Леонт'єв, Р. Ріббер, Х. Веттер).

Зокрема, оригінальну концепцію психолінгвістичного аналізу тексту пропонує В. П. Белянін. Вводячи поняття *емоційно-сислової домінанти*, науковець досліджує художні тексти з погляду превалюючих у них так званих “психолінгвістичних компонентів”: семантичних компонентів, що знаходять своє вираження у лексиці та синтаксисі тексту, стилістичних особливостях, психічному та емоційному станах персонажів тексту, особливостях організації хронотопу (Белянін 2006: 50–55).

Схожий підхід до аналізу художнього дискурсу демонструє російський лінгвіст, психоаналітик та семіотик В. П. Руднев, однак на протигагу В. П. Белянінову, вчений досліджує не тільки тексти літературних творів, власне мовних фрагментів, але й тексти інших знакових систем: кінотексти, тексти мас-медіа, музичні, тексти живопису тощо. Серед адресантів (авторів, персонажів текстів) “психопатологічних” текстів науковець виділяє психотиків (наприклад, Рене Магрітт, автор картини “*La reproduction*”).

interdite”, 1937), шизоїдів (персонажі фільмів Д. Лінча, зокрема “*Lost Highway*”, 1997, “*Mulholland Drive*”, 2001), епілептоїдів (князь Мишкін, головний герой роману Ф. М. Достоевського “*Идиот*”, 1869), кататоників (Бромден, один з персонажів роману Кена Кізі “*One Flew Over the Cuckoo's Nest*”, 1962), нормоїдів уві сні (Ілля Ілліч Обломов, головний герой роману І. А. Гончарова “*Обломов*”, 1859) та інших персонажних психотипів (Руднєв 2012: 78–162).

Теоретико-методологічну базу дослідження психічних феноменів на матеріалі художнього дискурсу становлять принципи, засади та моделі аналізу мови та мовлення реальних “неперсонажних” мовних особистостей, які використовують нейролінгвісти, психолінгвісти, психодіагности та когнітологи. Так, актуальними на сьогодні є роботи В. Е. Пашковського, який досліджує особливості формального вираження та семантизації патологічних текстів (Пашковський, 1994). Згідно з викладеними науковцем положеннями, у випадку інтактності фізіологічних механізмів мовленнєвої діяльності, у мові акцентуєваних осіб та осіб з порушеннями психіки та свідомості різного патогенезу простежується деструкція денотата, дефект конотата, збідніння словникового запасу, псевдозбагачення словникового запасу (надмірне вживання індивідуальних неологізмів) тощо (Пашковський 1994: 34–47).

Виділення невирішеного раніше аспекту проблеми. Художня репрезентація психічної реальності людини, яка перебуває в одному з напівсвідомих станів (стані сну, марення, сп’яніння тощо) є незмінним об’єктом філологічних досліджень з позицій онейропоетики (Н. А. Нагорна, Т. Ф. Теперик, В. В. Савельєва) та поетики змінених станів свідомості (Л. Ф. Присяжнюк, Д. В. Гугунова). Однак недостатньо вивченою на нашу думку залишається специфіка об’єктивації психічних і навіть психофізичних механізмів метафори і метонімії у лінгвокогнітивній моделі порушеного стану свідомості персонажа, зокрема персонажа у стані наркотичного сп’яніння. Під лінгвокогнітивною моделлю стану свідомості ми розуміємо мовне втілення сукупності індивідуальних патернів функціонування психосемантичних механізмів, результатом чого є перетворення перцептивного досвіду індивіда у структуровану систему значень.

Мета статті полягає у реконструюванні лінгвокогнітивних моделей ідіосикратичної реальності персонажів досліджуваних творів на основі виявленого у вербальному контексті патерну сприйняття ними явищ та подій зовнішнього, хоч і фікційного світу.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Розглянемо лінгвотекстуальні проєкції суб'єктивної ресеміотизації дійсності вищезгаданих персонажів у попередньо наведеній послідовності.

1. Інтроспективні ремарки Септімуса Сміта дають змогу спостерігати надмірну емоційну мінливість: від ейфорії та гіпероптимістичної оцінки оточення до глибокої депресії з суїцидальними намірами: “...*this beauty, this exquisite beauty, and tears filled his eyes as he looked at the smoke words languishing and melting in the sky and bestowing upon him in their inexhaustible charity and laughing goodness...*”; “...*this killing oneself, how does one set about it, with a table knife, uglily, with floods of blood, – by sucking a gaspipe?*” (Тут і далі цитовано за електронним джерелом (Woolf), посилання на твір подаються у дужках – (MD)). Мотиви біполярної лабільності, стрибкоподібності психологічних станів у зображенні суб'єктивних переживань Септімуса дозволяють припускати авторську спробу імітувати явище, відоме у науковому обігу як *маніакально-депресивний розлад* (або *біполярний афективний розлад*) (Блейхер, 1995). Лінгвотекстуальна проєкція домінантних ментально-психологічних явищ експлікує ідіосинкратичну *когнітивну модель сприйняття дійсності* вищезгаданого персонажа, яка являє собою суб'єктивну ресеміотизацію дійсності за дзеркальним патерном двох когнітивних комплексних констеляцій: *маніакальної констеляції* та її “негативу” – *депресивної констеляції*. Біполярність вищенаведених психологічних явищ та їх маніакальна або депресивна маркованість відбиті у фабулі переживань персонажа. Так, у маніакальному стані мовлення Септімуса (внутрішнє і зовнішнє) перенасичене гіпероптимістичними ідеями, аксіологічний аспект висловлювань маніфестує гіперпозитивну оцінку перцептивного досвіду: “...*trees are alive; next there is no crime; next love, universal love*”; “...*that was the truth now. Beauty was everywhere*” (MD). У стані депресії спостерігаємо протилежне явище – психоемоційне піднесення змінюється гіперпесимізмом та зосередженням на негативних аспектах подій та явищ: “*The world wavered and quivered and threatened to burst into flames. It is I who am blocking the way, he thought. Was he not being looked at and pointed at; was he not weighted there, rooted to the pavement*” (MD).

2. Гострі психотичні стани Вірджинії Канінгем (далі у тексті статті цитовано за джерелом (Ward: 1946), посилання на твір подаються у дужках із зазначенням сторінки – (SP: ...)) чергуються зі сноподібними станами дереалізації, перебуваючи у яких вона переживає подвійне орієнтування як у навколишній ситуації, так і у власній персоні, що супроводжується враженням переплітання побаченого уві сні з реаліями життя: “*Robert*

is real, but I and the time are dreams” (SP: 102); “Did I imagine the picnic with him? I remember it clearly, but sometimes you remember a dream clearly [...] I no longer can be sure of things” (SP: 104); “So now she lay awake. Or, in her dream, she thought herself awake” (SP: 105).

3. Девід Грін, потрапивши до психіатричної лікарні з неврозом нав’язливих станів, бачить рекурентні нічні кошмари, у яких годинники, замість звичної функції вимірювання часу, постають справжніми знаряддями страти: годинні поділki на циферблаті перетворюються на гільйотинні люнети, а стрілки – на леза для відтинання голови (далі у тексті статті цитовано за джерелом (Rubin 1961), посилання на твір подаються у дужках із зазначенням сторінки – (LD: ...)): “There is a big clock on a spike [...] there are holes throughout the face to accommodate the heads of people [...] the large hand, minute by minute, cuts through each neck cutting off heads” (LD: 10). Нічні жахіття, які сам Девід називає “сновидіннями годинникової страти” (*clock execution dreams*) репрезентують процес інтеграції когнітивних констеляцій двох психологічних явищ: *танатофобії* та *хрономанії*, перше з яких у бадьорому стані свідомості Девіда витісняється і “маскується” другим. Так, одержимість концепцією плинності часу змушує Девіда мислити “годинниковими категоріями”: антипатія до людини інтроспективно трансформується у припущення наявності на зап’ясті неприятеля кітчевого американського годинника з Міккі Маусом: “Probably wears an American watch – a Mickey-Mouse American watch. No accuracy in that man – no precision – clumsy, stupid clumsy” (LD: 29).

Рекурентні семи неупинності, невідворотності часового поступу увиразнюють відчуття нав’язаності подій та явищ ззовні, всупереч волі персонажа: “...and time slowly, slowly cuts us down – and there is no stopping it – no slowing it. [...] There is no escape” (LD: 12).

Екстенсивне вживання у побутовому спілкуванні спеціалізованої термінологічної лексики, зокрема хорологічної та метрологічної, експлікує механістичну картину світу персонажа: “Do you know what kind of eccentric it [the watch. – I. B.] uses?” – “Eccentric?” – “Yes – the rotor, the winding gear [...] probably on a one-hundred-and-eighty-degree track” (LD: 9);

Гіперградуальна лексика з семантичними домінантами “точність” “досконалість”, а також надуживання так званих “всеохоплюючих слів”, “allness words” (*all, utmost, ever*) відображає полярність когнітивної моделі сприйняття дійсності: “The timepiece to

me, if it is a master timepiece, is a creation symbolizing the utmost skill and artistry. Think of the effort and skill involved in creating a clock that is nearly absolutely accurate [...] to measure this ever-moving, ever-changing, and not changing at all – this most terrifying dimension of all – Time” (LD: 17).

4. Спотворене сприйняття дійсності, зумовлене потьмареним станом свідомості Рауля Дюка, об’єктивується у першоособовій наративній формі. Зоогалюцинації є характерними для мескалінового психозу (Блейхер, 1995), однак ремарки Рауля (далі у тексті статті цитовано за джерелом (Thompson, 1998), посилання на твір подаються у дужках із зазначенням сторінки – (FLLV: ...)), які містять констатацію факту безупинного вживання під час подорожі не тільки мескаліну, але й кокаїну, ЛСД, ефіру, адренохром, амлінітрату, канабіоїдів та алкоголю (“I took the blotter and ate it” (FLLV: 21); “By this time the drink was beginning to cut the acid and my hallucinations were down to a tolerable level” (FLLV: 27); “My idea was to [...] smoke my last big chunk of Singapore Grey” (FLLV: 109)) не дозволяють з упевненістю ідентифікувати речовину-тригера галюцинозу, описаного у нижчеподаному фрагменті тексту:

But when we finally arrived at the Mint Hotel my attorney was unable to cope artfully with the registration procedure [...] I finally lunged up to the clerk and began babbling. “Hi there,” I said [...] The Woman’s face was changing: swelling, pulsing ...horrible green jowls and fangs jutting out, the face of a Moray Eel! Deadly poison! I lunged backwards into my attorney, who gripped my arm as he reached out to take the note. “I’ll handle this,” he said to the Moray woman. [...] Terrible things were happening all around us. Right next to me a huge reptile was gnawing on a woman’s neck, the carpet was a blood – soaked sponge...We’re right in the middle of a fucking reptile zoo! [...] The room service waiter had a vaguely reptilian cast to his features [...] The only problem now was a gigantic neon sign outside the window “Look outside,” I said. “Why?” “There’s a big... machine in the sky, ...some kind of electric snake coming straight at us” [...] “You bastard,” he said. “I left you alone for three minutes! You scared the shit out of those people! Waving that goddamn marlin spike around and yelling about reptiles” (FLLV: 24).

Розглянемо те, яким чином відбувається ресеміотизація дійсності та які саме ментальні процеси індукують конкретні метаморфози сенсу у свідомості людини, яка перебуває у стані наркотичного сп’яніння як у одному з напівсвідомих станів. Психологічною модальністю наркосп’яніння є психологічний кон’юнктив, тобто це стан свідомості, за якого вона і реальність пов’язані відношенням взаємної незалежності (Каліна 2010: 44): замість сприйняття зовнішньої реальності відбувається часткова або повна екстраекція психічної реальності суб’єкта. Так, комплексні галюцинози хворих на шизофренію та людей, які страждають алкоголізмом кардинально деформують дійсність: при шизофренії хворі бачать та чують те, чого не існує, іноді у них з’являється враження, що вони перевертаються у повітрі,

відбуваються землетруси (Напреєнко 2011: 159); при білій гарячці у хворого окрім зорових зооморфних галюцинацій (комах, дрібних тварин, ящірок, мишей, щурів, змії) спостерігаються вербальні галюцинації, вони чують голоси, які ображають і погрожують, лають за пияцтво або сперечаються між собою (там само: 283).

Судячи з вищенаведеного фрагмента, *метафоризація* сприйманих подій та явищ зовнішнього світу у свідомості персонажа відбувається за принципом екстраекції – внутрішні зміни сприйняття конвертуються у деформацію, а точніше зооморфінг зовнішнього оточення і має в основі метонімічні перенесення (заміщення): *готель Мінт* (the Mint Hotel) постає у свідомості Рауля *тераріумом* (reptile zoo), *працівниця рецепції* (the clerk) – *муреновим вугрем* (a Moray Eel), *працівники та відпочиваючі у готелі* (the room service waiter, the people) – *рептиліями* (reptiles), *неонова рекламна вивіска за вікном* (neon sign outside the window) – “*електрозмією*” (electric snake). Таким чином, макроконтекст вищенаведеного комплексу *зоометонімії* експлікує *зоометафоричну діяду* DRUGS INTOXICATION IS VISITING A REPTILE ZOO ∩ SOBRIETY IS A REPTILE WORLD, що в свою чергу доцільно визначити як *зооморфна метафтонімія*, або *зоометафтонімія*.

5. Інтроспективні ремарки Оскара Шелла (далі у тексті статті цитовано за джерелом (Foer 2005), посилання на твір подаються у дужках із зазначенням сторінки – (ELIC: ...)) свідчать про зосередження імагінативного та емоційного аспектів психічної сфери персонажа на переживаннях, пов'язаних з психічною травмою: “*If I could know how he [Dad – I. B.] died, exactly how he died, I wouldn't have to invent him dying inside an elevator that was stuck between floors [...] and I wouldn't have to imagine him trying to crawl down the outside of the building, [...] or trying to use a tablecloth as a parachute, like some of the people who were in Windows on the World actually did*” (ELIC: 257). Рекурентність травматичних переживань, нав'язливих думок та спогадів у лінгвотекстуальній репрезентації суб'єктивної психічної реальності Оскара дозволяють припускати авторську спробу імітувати явище, відоме у науковому обігу як *посттравматичний стресовий розлад* (Блейхер 1995), а точніше *пост-9/11 стресовий розлад*, яким найменовано колективно-психологічну травму американської свідомості, пережиту 11 вересня 2001 року.

Лінгвотекстуальна проекція домінантних ментально-психологічних явищ експлікує ідіосинкратичну *когнітивну модель сприйняття дійсності* вищезгаданого персонажа, яка являє собою суб'єктивну ресеміотизацію дійсності за патерном двох

когнітивних комплексних констеляцій: (1) фобійної констеляції та (2) obsесивної констеляції.

1) *Фобійна констеляція*. *Ісламофобія*, зокрема страх перед мусульманами, людьми у тюрбанах, чоловіками з вусами, страх перед висячими мостами (*гепірофобія*), напади паніки під час користування ліфтом (*ліфтофобія*), боязнь диму, феєрверків (*нірофобія*), страх перед мікробами та брудом (*вермінофобія*) літаків (*авіафобія*), помостів, страх опинитися поблизу хмарочоса (*батифобія*) та інші страхи метонімічно віддзеркалюють подієвість терористичного акту 11 вересня: “*There was a lot of stuff that made me panicky, like suspension bridges, germs, airplanes, fireworks, [...] scaffolding, sewers and subway grates, bags without owners, shoes, people with mustaches, smoke, knots, tall buildings, turbans*” (ELIC: 36).

2) *Obsесивна констеляція*. У внутрішньому та зовнішньому мовленні Оскара простежуються такі obsесивні мотиви: *проспективні та ретроспективні obsесії*. *Проспективні obsесії* Оскара полягають у домінуванні нав'язливих ідей знайти, або хоча б “бути” якомога ближче до оголошеного померлим батька. Обравши на одному з вебсайтів фото людини, що падає з Північної вежі ВТЦ після атаки першого літака, Оскар збільшує зображення сподіваючись розпізнати у рисах невідомого риси свого батька, однак роздільна здатність зображення не дозволяє ідентифікувати навіть предметів одягу: “*I printed out the frames from the Portuguese videos and examined them extremely closely. There's one body that could be him. It's dressed like he was, and when I magnify it until the pixels are so big that it stops looking like a person, sometimes I can see glasses. Or I think I can. But I know I probably can't. It's just me wanting it to be him*” (ELIC: 257); *Ретроспективні obsесії* Оскара маніфестують нав'язливі думки та фантазії про те, яким чином можна було відвернути смерть батька: “*What about frozen planes, which could be safe from heat-seeking missiles? [...] What about skyscrapers made with moving parts, so they could rearrange themselves when they had to, and even open holes in their middles for planes to fly through?*” (ELIC: 259).

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Проведене дослідження дозволяє зробити висновок про переваги когнітивного підходу до мови у розкритті лінгвістичних і семантичних механізмів продукування висловлювань персонажа, який перебуває у порушеному стані свідомості. Поліпарадигмальність когнітивної лінгвістики, зокрема примат психосемантичних методів аналізу у виборі інструментарію дослідження індивідуальної системи значень мовної особистості дає можливість здійснити ґрунтовний усебічний аналіз мовної репрезентації когнітивної

моделі сприйняття дійсності персонажа художнього твору. Спроба емпіричної верифікації обраної концепції на прикладі аналізу ідіосинкратичної лінгвокогнітивної моделі інших станів свідомості персонажів (наприклад, інсомнії, стані алкогольного делірію, онейроїду тощо) у англomовній художній прозі становить перспективу дослідження.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. *Белянин В. П.* Психологическое литературоведение. Текст как отражение внутренних миров автора и читателя : [Монография] / В. П. Белянин. — М. : Генезис, 2006. — 320 с.
2. *Блейхер В. М.* Толковый словарь психиатрических терминов [Электронный ресурс] / В. М. Блейхер, И. В. Крук. — Воронеж : НПО “МОДЭК”, 1995. — Режим доступа : <http://Vocabulary.Ru/Dictionary/28/Symbol/192/Page/12>
3. *Каліна Н. Ф.* Психотерапія : [підручник] / Н. Ф. Каліна — К. : Академвидав, 2010. — 288 с. — (Серія “Альма-матер”).
4. *Напрєєнко О. К.* Психіатрія і наркологія : [підручник] / О. К. Напрєєнко, М. І. Винник, І. Й. Влох ; за ред. проф. О.К. Напрєєнка. — К. : ВСВ “Медицина”, 2011. — 528 с.
5. *Пашковський В. Э.* Психиатрическая лингвистика : [Монография] / В. Э. Пашковський, В. Р. Пиотровская, Р. Г. Пиотровский. — СПб. : Наука, 1994. — 161 с.
6. *Руднев В.* Новая модель бессознательного / Вадим Руднев. — М. : Гнозис, 2012. — 288 с.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

7. *Foer J. S.* Extremely Loud and Incredibly Close / Jonathan Safran Foer. — Boston, New York : Houghton Mifflin, 2005. — 330 p.
8. *Rubin T. I.* Lisa and David / Theodore Isaak Rubin. — New York : The Macmillan Company, 1961. — 79 p.
9. *Thompson H. S.* Fear and Loathing in Las Vegas : A Savage Journey to the Heart of the American Dream / Hunter S. Thompson. — New York : Vintage, 1998. — 224 p.
10. *Ward M. J.* The Snake Pit / Mary Jane Ward. — New York : Random House, 1946. — 278 p.
11. *Woolf V.* Mrs Dalloway [Electronic resource] / Virginia Woolf // eBooks@Adelaide, the University of Adelaide Library. — Mode of access : <https://ebooks.adelaide.edu.au/w/woolf/virginia/w91md/>

Стаття надійшла до редакції 25.10.2015

© А. В. Григор'єва
(Вінниця)

ОСОБЛИВОСТІ ОДНООБ'ЄКТНОГО ТА РІЗНООБ'ЄКТНОГО ПРОТИСТАВЛЕННЯ НА МАТЕРІАЛІ СУЧАСНОЇ РОСІЙСЬКОЇ ТА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВ

Стаття присвячена виявленню типів протиставлення та засобів його вираження. Розглядаються два основних типи протиставлення: по відношенню до одного об'єкта та по відношенню до різних об'єктів. На основі розглянутих типів виділяються підтипи: протиставлення в одному аспекті і в одному часі та протиставлення в різних часових проміжках. Наводяться приклади цих типів. Встановлюються лексичні та синтаксичні засоби вираження протиставлення.

Ключові слова: однооб'єктне протиставлення, різнооб'єктне протиставлення, контрадикторність, контрарність.

А. В. ГРИГОРЬЕВА. ОСОБЕННОСТИ ОДНООБЪЕКТНОГО И РАЗНООБЪЕКТНОГО ПРОТИВОПОСТАВЛЕНИЯ НА МАТЕРИАЛЕ СОВРЕМЕННОГО РУССКОГО И АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКОВ

Статья посвящена выявлению типов противопоставления и средств его выражения. Рассматриваются два основных типа противопоставления: по отношению к одному объекту и по отношению к разным объектам. На основе рассмотренных типов выделяются подтипы: противопоставление в одном времени, и противопоставление в разных временных промежутках. Подаются примеры данных типов. Устанавливаются лексические и синтаксические средства выражения противопоставления.

Ключевые слова: однообъектное противопоставление, разнообъектное противопоставление, контрадикторность, контрарность.

Актуальність статті визначається відповідністю її теми основним напрямкам сучасної лінгвістичної науки. На сучасному етапі розвитку мовознавства відзначається пильний інтерес до системних утворень у мові, що досліджуються не тільки з точки зору особливостей їх внутрішньої структури, але й з погляду специфіки значень їх компонентів та сфери функціонування. Такий функціональний підхід до вирішення проблем мови спостерігається в багатьох наукових працях вітчизняних та зарубіжних вчених (А. В. Бондарко, Е. В. Гулига, Є. І. Шендельс, Г. С. Щур, В. Г. Гак, В. П. Абрамов, Н. І. Філічева, П. В. Чесноков, Л. В. Лісоченко, E. Rudolph, G. V. Milner, M. Malouz та ін.). У мові наявна цілісна система способів вираження протиставлення, які підлягали досить різнобічному аналізу, однак досі не склався єдиний підхід до їх інтерпретації, до висвітлення протиставлення в цілому.

Метою роботи є системне вивчення і опис протиставлення в російській та англійській мовах.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення наступних **завдань**: 1) описати різницю між контрарністю і контрадикторністю; 2) розглянути основні типи протиставлення на матеріалі сучасної російської та англійської мов; 3) встановити

засоби вираження протиставлення на матеріалі сучасної російської та англійської мов.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що у цій статті вперше у вигляді цілісної системи розглянуті різні способи і засоби вираження значення протиставленості у сучасній російській та англійській мовах.

Теоретична і практична значущість полягають в тому, що теоретичні висновки та практичні рекомендації, які містяться у статті, сприяють подальшому розвитку вчення про протиставлення, в тому числі і про протиставленість, а також сприяють поглибленню уявлень про зв'язок мови і мислення. Ряд висновків може використовуватися в процесі викладання сучасної російської та англійської мов на філологічних факультетах університетів та педінститутів, при підготовці дипломних і курсових робіт.

Протиставлення є однією з фундаментальних категорій, якою ми постійно оперуємо в нашому фізичному та інтелектуальному сприйнятті світу, оскільки сприйняття краще вловлює мінливе, ніж постійне. Наприклад, Хосе Ортега-і-Гассет писав: “Ось чому Аристотель визначає відчуття як здатність сприймати відмінності. Ми вловлюємо різне і мінливе і не помічаємо однакове і постійне. Зовсім у кантіанському дусі Гете стверджує, що, як це не парадоксально, предмети є не що інше, як ті відмінності, які ми приписуємо. Сама по собі тиша ніщо, вона знаходить для нас реальність завдяки своїй відмінності від шуму” (Хосе Ортега-і-Гассет 1994: 71). Тому не дивно, що протиставлення знаходить відображення у всіх сферах діяльності людини.

Слід зазначити, що інтерес до явища протиставлення, проявлений вченими ще в античну епоху (Аристотель, Платон, Геракліт), підтримувався в науці протягом усієї подальшої історії розвитку людського суспільства (Фома Аквінський, Микола Кузанський, Джордано Бруно, Гегель, Іммануїл Кант, Фрідріх Енгельс). Не слабшає цей інтерес і в даний час, причому в сучасній науковій парадигмі спостерігається дослідження явища протиставлення не тільки в рамках загальних проблем пізнання світу людиною як однієї зі складових єдиного процесу спілкування, а й в рамках психологічних проблем, що розглядають різні етапи розумової діяльності людини при функціонуванні його мовної свідомості (Виготський 1982: 25; Квінн 2000: 86; Меркулов 2000: 35). З лінгвістичної точки зору питання протиставлення розроблялися в основному в галузі фонології та структурної фонетики (Трубецкой 1987: 67, Галкіна-Федорук 1958: 45), і лише останнім часом в лінгвістиці розглядають протиставлення як складне структурно-семантичне явище (Лайонз 1978: 55). З лінгвістичної точки зору

під протиставленням розуміють відмінність двох (або більше) однорідних одиниць мови, яка здатна виконувати семіологічну функцію, тобто бути семіологічно релевантною (Ахманова 1966: 358).

З філософського погляду протиставлення співвідноситься з протилежністю і визначається як категорія, що виражає “одну із сторін діалектичного протиріччя. Єдність протилежностей утворює діалектичне протиріччя, яке є джерелом розвитку всіх предметів, явищ і процесів у природі, суспільстві і мисленні” (Кондаков 1975: 486). У “Короткому філософському словнику” протилежність визначається також як “одна із сторін діалектичного протиріччя, яка передбачає і виключає іншу протилежність” (Краткий словарь по философии 1982: 275).

У логіці протиставлення пов'язується з поняттям “відношення між поняттями і судженнями”, і традиційно виділяється два види протиставлення:

- 1) протиставлення протилежних понять (контрарність),
- 2) протиставлення суперечливих понять (контрадикторність).

Протилежні (контрарні) поняття – “несумісні поняття, між якими можливе третє, середнє, і які не тільки заперечують одне одного, але й несуть в собі щось позитивне замість суперечного в непогодженому понятті” (Кондаков 1975: 487). Наприклад, протилежними поняттями є поняття – “великий – маленький”.

Суперечливі (контрадикторні) поняття – “такі несумісні поняття, між якими немає середнього, третього, проміжного поняття і які виключають одне одного” (Кондаков 1975: 487). Суперечливими поняттями є, наприклад, поняття “великий” – “невеликий”.

Бомбить Сеньке нравилось меньше. Можно сказать, совсем не нравилось ‘Бомбити Сеньці подобалося менше. Можна сказати, зовсім не подобалося.’ (Акунин 2002: 21). У цьому прикладі протиставляються дві ознаки *подобалось* – *не подобалось* на основі ознак, що суперечать та відносяться до одного об'єкта. Для вираження протиставлення використовується заперечна частка *не*.

Особливість однооб'єктного протиставлення полягає в тому, що протилежними виступають ознаки одного і того самого об'єкта (предмета чи явища). Залежно від специфіки опозитивних ознак протиставлення було виділено 2 типи однооб'єктного протиставлення.

1. Протиставлення ознак в одному проміжку часу. Протиставлення реальних несумісних ознак при запереченні однієї і ствердженні іншої можливе за умови, коли одна ознака заперечена на користь іншої. У сучасній російській мові цей тип

представлений у 63,9% прикладів. Наприклад: *Не умный ты, Упирь, а дурак* ‘Не розумний ти, Упир, а дурень’ (Акунин 2002: 65). Протиставлені в розглянутому випадку дві ознаки по відношенню до одного об’єкта (Упир), підстава протиставлення – розумові здібності людини. Ідея протиставлення виражається поєднанням антонімічних слів (розумний – дурень), сполучником *а*, заперечною часткою *не*. Порядок компонентів конструкції, яка заперечується *не розумний* передус ствердженню *дурень*. При цьому поєднання сполучника *а* з часткою тільки створює додатковий відтінок значення протиставлення, посилюючи його. В англійській мові цей тип становить 54,5 % від усієї вибірки: *The bear's goofy face, and the black leather pads in its paws, made me laugh. Then cry.* ‘Дурнувате обличчя ведмедя та чорні шкіряні подушечки на його лапах змушували мене сміятися. Потім плакати’ (Wardell, 2009: 118). У цьому прикладі протиставлені дві протилежні ознаки (*laugh* ‘сміятися’ та *cry* ‘плакати’) відносно одного і того ж об’єкта. Підставою протиставлення є емоційний стан. Мовну основу для протиставлення створює лексичне значення антонімічних дієслів (*laugh* ‘сміятися’ та *cry* ‘плакати’). Протиставлення реалізується за допомогою парцеляції, прийому стилістичного синтаксису, що полягає у розчленуванні цілісної змістово-синтаксичної структури на інтонаційно та пунктуаційно ізольовані комунікативні частини – окремі речення (Мацько, Сидоренко 2003: 369).

Не голодаец какой-нибудь, а тоже с понятием пацан ‘Не ‘голодаец’ який-небудь, а теж з поняттям пацан’ (Акунин 2002: 51). У наведеному прикладі по відношенню до однієї і тієї ж особи стверджується ознака – з *поняттям пацан*, а заперечується протилежна у цьому контексті ознака – *голодаец*. Якщо змінити порядок членів речення, очевидним стане той факт, що загальний зміст речення не змінюється: *с понятием пацан, не голодаец какой-нибудь*.

У досліджуваному матеріалі, на відміну від сучасної англійської мови, в сучасній російській мові було виявлено велику кількість прикладів з конструкцією вираженою протиставною часткою *не ...*, та сполучником *а* (в російській мові – 12%, в англійській мові прикладів не виявлено). Інколи ідея протиставлення виражається за відсутності протиставного сполучника *а* тільки за допомогою заперечної частки *не* та взаємодії лексичних компонентів. Наприклад, у реченні: *Мужчина не кричит, тихо говорит* ‘Чоловік не кричить, тихо говорить’ (Акунин 2002: 293), відносно об’єкта заперечується ознака *не кричить* та у цьому ж проміжку часу стверджується протилежна щодо того самого об’єкта ознака *тихо говорит*. Мовну основу для

протиставлення створює негативна частка *не* та семіологічно релевантне поєднання лексичних значень слів.

Інколи ознака, що заперечується, може називатися в одному реченні, а ознака, що стверджується – в іншому. Наприклад: *Однако не то чтобы Сенька в эти дни только боялся и больше ничего другого не делал. Дел-то было полно, да таких, что обо всем на свете позабудешь* ‘Однак не те щоб Сенько в ці дні тільки боявся і більше нічого іншого не робив. Справ то було повно, та таких, що про все на світі забудеш’ (Акунин 2002: 211). У поданому прикладі протиставлені дві протилежні ознаки *нічого не робив* – *справ то було повно* одного об'єкта (Сенько) за рахунок ствердження однієї несумісної ознаки і заперечення іншої несумісної ознаки. У сучасній англійській мові *I could sleep for hours. No, I couldn't.* ‘Я могла спати годинами. Ні, я не могла’ (Wardell, 2009: 44), навпаки, ознака, що стверджується, названа у першому реченні, а заперечена ознака – у другому. Ідея протиставлення у цих простих реченнях реалізується запереченою формою дієслова.

Окремим видом протиставлення можна визнати таке, в якому реальна ознака протиставляється ірреальній (передбачуваній, бажаній, удаваній): заперечення ознаки в якості реальної і її ж ствердження як ірреальної (або навпаки). Наприклад, у реченні: *Она же, оставшись одна, вынула платок, поднесла к лицу, будто хотела его вытереть, но не стала* ‘Вона ж, залишившись одна, вийняла хустку, піднесла до обличчя, ніби хотіла його витерти, але не стала’ (Акунин 2002: 200) протиставлені дві ознаки: ірреальна *хотіла його витерти* і реальна *але не стала*, при цьому реальна ознака заперечується *не стала*, а ірреальна стверджується. Ідею протиставлення реалізує сполучник *але*. Підстава протиставлення в цьому випадку – реалізація / нереалізація ірреальної ознаки в дійсності. Заперечення ознаки як реальної та її ствердження як ірреальної на матеріалі англійської мови відбувається в минулому часі, але також як і у російській мові обидві частини речення поєднуються сполучником *але*: *My new shawl would have been perfect for the dress, but I wore an older one instead, one I'd made from a delicate black mohair* ‘Моя нова хустка була б ідеальною для цієї сукні, але замість неї я одягнула більш стару, яку я зробила з тонкого чорного мохеру’ (Wardell, 2009: 150).

У наступному прикладі *Упал, встать хочет, а не может* – *земля в глазах плывет* ‘Упав, встати хоче, а не може – земля в очах пливе’ (Акунин 2002: 57) протиставлення відбувається внаслідок суперечності, що виникає через неможливість з якоїсь причини

збігу бажаного (удаваного, передбачуваного) і дійсного. Мовним засобом вираження протиставлення у цьому прикладі є обов'язкова наявність негативної частки *не* і співвіднесення модальних дієслів *хотіти* – *могти*. На матеріалі англійської мови був зафіксований подібний приклад, при цьому в російській мові протиставним сполучником є сполучник *а*, а в англійській мові – *but* 'але': *The anger and pain in his voice made me want to hug him hard, but I couldn't* 'Гнів і біль в його голосі змусили мене хотіти міцно обійняти його, але я не могла' (Wardell, 2009: 36).

Вроде умный человек Эраст Петрович, всё при нём, а ничего в женщинах не понимает. 'Начебто розумна людина Ераст Петрович, все при ньому, а нічого в жінках не розуміє' (Акунин 2002:193). У цьому прикладі протиставлення стверджується ірреальна ознака *начебто розумна людина* (на ірреальність вказує слово *начебто*, тобто об'єкт тільки схожий: на *розумного*) щодо деякого об'єкта (людини) та ця ж ознака заперечується як реальна – *але нічого в жінках не розуміє*.

2. Протиставлення в різних проміжках часу в російській мові представлено 22,5% від усієї вибірки, а в англійській – 20,5% та включає в себе два підтипи:

2.1. Заперечення ознаки в один час і її ж ствердження в інший час, наприклад: *Это раньше он был огрызок, щенок и Смерти не пара, а теперь он, если не сплеховать, может, первым московским богачом станет* 'Це раніше він був огризок, щеня і Смерті не пара, а тепер він, якщо не схибить, може, першим московським багатієм стане' (Акунин 2002: 140). Протиставлення базується на ствердженні реальної ознаки у минулому (*огрызок*) та констатації цієї ж ознаки як ірреальної в майбутньому часі (*богач*). Ірреальна ознака виражається модальним дієсловом *могти*, тобто він ще не є першим московським багатієм, але за певних умов, може стати. Вказівкою на протиставлення в часовому плані є: дієслово *був* у поєднанні з іменником та прислівником часу *тепер*. *Если б заплакала, Сенька все бы ей простил, но она не плакала* 'Якщо б заплакала, Сенько все б їй пробачив, але вона не плакала' (Акунин 2002: 200). У цьому прикладі протиставлені дві суперечні ознаки *заплакала* і *не плакала* по відношенню до одного референта. Цікаво те, що віднесення до одного й того ж предмета можливе тільки за рахунок різночасності їх наявності в певному об'єкті, але в цьому реченні обидві частини вжиті в минулому часі, тільки перша частина виражена умовним способом минулого часу, а друга – дійсним. Ідею протиставлення виражає сполучник *але*. Черговим доказом може слугувати приклад протиставлення контрадикторних ознак одного і того ж предмета, при цьому одна і та ж сама ознака

стверджується і заперечується одночасно: *Только тут, в Хохловском, ори не ори, ругайся не ругайся...* ‘Тільки тут, в Хохловському, кричи не кричи, лайся не лайся...’ (Акунин 2002: 231). Речення цікаве тим, що у вираженні ідеї протиставленості важливу роль відіграє протиставленість групи присудків за допомогою заперечної частки *не*. Слід зазначити, що в сучасній англійській мові багато прикладів заперечення ознаки в один час і її ж ствердження в інший час свідчать про те, що вказівка на різночасність ознак виражається прислівником *any more* ‘вже ні’, який має значення *у минулому, але не зараз*, та знаходиться у кінці речення: *It's just Kegan I can't work with, at least not any more* ‘Це просто з Кеганом я не можу працювати, принаймні вже ні’ (Wardell, 2009: 164). У цьому реченні завдяки вживанню прислівника *вже ні* протиставлення часу відбувається імпліцитно, тобто раніше об'єкт міг працювати з цією людиною, але на даний момент вже ні.

2.2. Ствердження двох несумісних ознак в різний час: *Сеньке сначала жутко было – ну как Проха человека до смерти зашибет, а потом ничего, привык* ‘Сеньці спочатку моторошно було – ну як Проха людину до смерті зашибне, а потім нічого, звик’ (Акунин 2002: 21). У цьому прикладі протиставлені дві протилежні ознаки *моторошно було* та *а потім нічого, звик* по відношенню до одного й того ж об'єкта, що можливо тільки в різний час. Формально значення часу в обох ознаках виражаються однаково – минулий час дієслів (*моторошно було – а потім нічого, звик*), але про різночасну наявність в об'єкті названих ознак свідчить прислівник *спочатку*, що вказує на те, що об'єкт мав раніше цю ознаку та прислівник *потім*, що відноситься до найменування другої ознаки, сигналізує про те, що об'єкт мав цю ознаку пізніше, ніж першу, тобто *спочатку йому було моторошно, а потім ні, він звик*. Наступний приклад протиставлення доводить можливість реалізації цієї категорії на рівні надфразової єдності: *Смерть из дому вышла, в платочке черном и черном же платье, села в поджидавший шарабан и поехала в церковь, к обедне. А вчера видел ее под ручку с Князем: одета барыней, в шляпе с пером*. ‘Смерть з дому вийшла, в хусточці чорній і чорній же сукні, сіла в шарабан, що чекав на неї, і поїхала до церкви, до обідні. А вчора бачив її під ручку з Князем: одягнена як пані, в капелюсі з пером’ (Акунин 2002: 27). Об'єкт *Смерть* містить в собі дві протилежні ознаки *в хусточці чорній і чорній ж сукні – одягнена як пані, в капелюсі з пером*. Це можливо тільки за умови, що особа з'являється у різному часі. Прислівник *вчора*, що відноситься до другої частини, підкреслює, що одна дія відбувалася раніше за іншу. *Был он барин этот, крепкий собой*

молодець, кров з молоком, а как пожил с нею сколько-то, вдруг начал чахнуть. ‘Був він пан цей, міцний собою молодець, кров з молоком, а як пожив з нею певний час, раптом почав чахнути’ (Акунин 2002: 9). У цьому випадку протиставлення відбувається у різний час. Про різницю у часі свідчить дієслово *пожил* та займенник *сколько-то*, який позначає якийсь час, тобто спочатку він був *міцний*, а потім пожив декілька років і став *чахнути*. В англійській мові на різночасне існування цих суперечливих ознак вказують прийменники часу *before* та *after* ‘до та після’: *Before Christmas Eve, that had been just a casual comment, a throw-away. After his parents' deaths, it meant a lot more* ‘До Святвечора, то було просто звичайним коментарем, жартом. Після смерті його батьків, це означало набагато більше’ (Wardell, 2009: 5). Протиставляється оцінка висловлювання мовця. В наведених двох реченнях протиставлена виражена ознака наявна у першому реченні (*звичайний коментар, жарт*), а з другого речення імпліцитно впливає наслідок, якому протиставлена ця експліцитно виявлена ознака (*означало набагато більше*), тобто *не звичайний коментар і не жарт*. Імпліцитно виражений наслідок мислиться в негативній формі, а експліцитно протиставлена ознака усвідомлюється в позитивній формі.

Описане вище однооб’єктне протиставлення включає до свого складу систему певних мовних засобів вираження значення протиставлення: лексичні та контекстуальні антоніми (навні як у як у російській, так і в англійській мовах); протиставні сполучники: рос. *а, але*; англ. *but* ‘але’; заперечні частки: рос. *не*; англ. *not* ‘не’.

Протиставлення може бути виражене як лексичними, так і синтаксичними засобами. Лексичними засобами вираження однооб’єктного протиставлення є антоніми і антонімічні слова (лексичні та контекстуальні), що виражають протиставлені ознаки одного й того самого об’єкта: *Одни плачут – другие смеются* ‘Одні плачуть – інші сміються’ (Акунин 2002: 36). Значення ірреальності ознаки при протиставленні її реальній ознаці цього ж об’єкта створюється модальними словами (здаватися, хотіти, потрібно, повинно і т.д.), а також часткою *б*, що утворює форму умовного способу і виражає значення модальності бажання. *Напугался, хотел убежать, но не убежал* ‘Налякався, хотів втекти, але не втік’ (Акунин 2002: 77). Необхідно додати, що для вираження однооб’єктного протиставлення в російській мові, на відміну від англійської мови використовуються складні речення: рос. *Хотя папаша в ангелы навряд ли попал – все ж таки выпивал сильно, хоть и добрый был человек* ‘Хоча папаша в ангели навряд

чи потрапив – все ж таки випивав сильно, хоч і добрий був чоловік' (Акунин 2002: 11), англ. *You could be with me. I was with you, remember?* 'Ти могла б бути зі мною. Я була з тобою, пам'ятаєш?' (Wardell, 2009: 133).

Окрім однооб'єктного протиставлення існує і протиставлення, у якому беруть участь різні об'єкти – різнооб'єктне протиставлення. При цьому протиставляється саме поєднання однієї ознаки з одним об'єктом поєднанню іншої ознаки з іншим об'єктом. Цей тип протиставлення також може відбуватися в одному або у різних проміжках часу. Але на відміну від однооб'єктного протиставлення цей тип становить меншу частину досліджуваного матеріалу.

1. Різнооб'єктне протиставлення ознак в одному проміжку часу (в сучасній російській мові складає 14,1%, а в сучасній англійській мові – 23,5%): *Гришка идет себе впереди важный, конфетку ландринovou сосет, а Сенька, значит, за ним тащится, будто крепостной в стародавние времена, с тяжелым ранцем* 'Гришка йде собі попереду важний, цукерку ландрінову смоче, а Сенька, значить, за ним тягнеться, ніби кріпосний в стародавні часи, з важким ранцем' (Акунин 2002: 12). Протиставлено поєднання однієї ознаки з одним об'єктом *Гришка – важний, цукерку смоче* поєднанню іншої ознаки з іншим об'єктом *Сенька – ніби кріпосний, з важким ранцем*. Підстава протиставлення – становище об'єктів у суспільстві, один – *важний*, а інший – *ніби кріпосний*. Відбувається протиставлення реальних ознак за рахунок ствердження обох несумісних ознак у різних об'єктах в один проміжок часу. *The sky was dark but the park was ablaze with lights* 'Небо було темне, але парк виблискував вогнями'. (Wardell, 2009: 69). Семантична структура цього речення побудована на ідеї протиставлення. Протиставляються дві протилежні ознаки, що відносяться до різних об'єктів. Інтегральною семою протиставлення виступає зовнішній вигляд. Засобом вираження протиставлення у цьому прикладі є протиставний сполучник *але* в поєднанні з антонімічними ознаками. Важливим моментом у цьому різновиді протиставлення в один час є те, що одночасність існування несумісних ознак в різних об'єктах може передбачатися не тільки в минулому часі, але й відносно теперішнього або майбутнього. Порядок послідовності компонентів – вільний. Можна переставити компоненти і це не порушить загальну логічну послідовність: *Парк виблискував вогнями, але небо було темне*.

Первый был молод и подавал большие надежды, второму оставалось всего два года до заслуженной пенсии 'Перший був молодий і подавав великі надії, другому

залишалося всього два роки до заслуженої пенсії’ (Акунин 2002: 350). У наведеному складному реченні інтегральна сема порівняння – “вік людей”. Прикметнику *молодий*, який вживається разом із числівником *перший*, що позначають один об’єкт, протиставлено інший об’єкт, виражений числівником *другий* першої особи однини у поєднанні з дієсловом у формі минулого часу *залишилось усього два роки до пенсії*, тобто мається на увазі прикметник *старий*, який є імпліцитним антонімом найменуванню іншої ознаки.

У цьому типі слід також виділити протиставлення, де про один об’єкт ознака стверджується, а про інший об’єкт та сама ознака заперечується, наприклад: *Я тебя, Князь, не боюсь. Это ты меня пугаешься.* ‘Я тебе, Князю, не боюся. Це ти мене лякаєшся’ (Акунин 2002: 63). У наведеному прикладі протиставлено поєднання ознаки з одним об’єктом *я не боюсь* із запереченням цієї ж ознаки в поєднанні з іншим об’єктом *ти лякаєшся*. Підстава протиставлення – випробування почуття страху однією людиною і відсутність страху в іншій людини. Ідея протиставлення виражається за рахунок заперечення ознаки за допомогою негативної частки *не* у одного об’єкта та ствердження цієї ж ознаки по відношенню до іншого об’єкта. Розглянемо подібний приклад в сучасній англійській мові: *I giggled. Larissa wasn't laughing* ‘Я хіхікала. Лариса не сміялася’ (Wardell, 2009: 10). Інтегральна сема цього прикладу – емоційний стан актанта. Цікаво те, що два простих речення не пов’язуються протиставним сполучником та загальна ідея протиставлення впливає з експліцитно виражених синонімічних компонентів *хіхікати* – *сміятися*, один з яких вживається із заперечною часткою *не*. Необхідно також відмітити, що в сучасній англійській мові зустрічається багато прикладів, де протиставлення відбувається в межах двох простих речень.

Різнооб’єктне протиставлення у різних проміжках часу в обох зіставляваних мовах становить приблизно однаковий відсоток (в російській мові – 0,5%, в англійській мові – 1%), пор.: рос. *Прошлой зимой крысы с голодухи обезумели и пьянчуге, что в погребе уснул, нос и уши отъели. Младенцев в люльке, если без присмотра оставит, часто обгрызают. Ништо, успокоил себя Сенька. Чай не пьяный и не младенец* ‘Минулої зими щури з голодухи збожеволіли і п’яниці, що в погребі заснув, ніс і вуха від’їли. Немовлят в колисці, якщо без нагляду залишити, часто обгризають. Нічого, заспокоїв себе Сенько. Адаже не п’яний і не немовля’. На те що дії відбуваються у різних проміжках часу вказує, окрім відповідних форм дієслів, темпоральний прислівник *минулої зими*, який підкреслює, що дія відбувалася в минулому. Протиставлення

реалізується за допомогою протиставної частки *не* – *не п'яний і не немовля*, та має імпліцитний характер, тобто *немовлят в колісці, якщо без нагляду залишити, часто обгризають*, але об'єкт *не немовля*, його значить *не обгризуть*. В англійській мові: *“Does your mother like him?” “She does,” I lied. He shook his head and gave me a wry smile. “Lucky guy. She never liked me”* “Твоя мама любить його?” “Так, любить”, я збрехала. Він похитав головою і посміхнувся глузливо. “Щасливий хлопець. Вона ніколи не любила мене” (Wardell, 2009: 16). У цьому прикладі протиставлені поєднання однієї ознаки з двома об'єктами. Першим об'єктом виступає займенник *його* з ознакою, вираженою дієсловом, яке вказує, що ця ознака присутня в об'єкті в теперішньому часі (*любить його*), а другий об'єкт – поєднанням займенника *мене* з дієсловом минулого часу (*не любила мене*). Інтегральна сема цього протиставлення ґрунтується на відношеннях між людьми.

Для вираження різнооб'єктного протиставлення у досліджуваних мовах використовуються наступні мовні засоби: поєднання однієї ознаки з одним об'єктом поєднанню іншої ознаки з іншим об'єктом вимагає експлікації двох різних об'єктів, з метою чого найчастіше використовуються іменники чи займенники. Слід також зазначити, що для вираження протиставлених ознак різних об'єктів використовуються морфологічні категорії (категорії часу дієслів).

Викладений матеріал дозволяє зробити такі **висновки**: протиставлення в сучасній російській та англійській мовах може відбуватися по відношенню до одного об'єкта, або до різних об'єктів. Однооб'єктне та різнооб'єктне протиставлення можуть відбуватися як в одному часі, так і в різних проміжках часу. На відміну від однооб'єктного протиставлення різнооб'єктне протиставлення найчастіше виникає тільки в одному часі. Вживання складних речень для вираження протиставлення більш характерне для російської мови, аніж для англійської.

У **перспективі** дослідження – виявлення особливостей протиставлення у німецькій мові та зіставлення результатів дослідження з російською та англійською мовами.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. *Выготский Л. С. Мышление и речь* / Л. С. Выготский. — [Собр. соч.]. — Т. 2. — М., 1982. — 504 с.
2. *Галкина-Федорук Е. М. Современный русский язык : Лексикология, фонетика, морфология* / Е. М. Галкина-Федорук. — М., 1958. — 411 с.
3. *Квинн В. Н. Прикладная психология : учеб. пособие для студентов вузов* / В. Н. Квинн. — [4-е изд., международ.] — СПб. : Питер, 2000. — 560 с.
4. *Лайонз Дж. Введение в теоретическую лингвистику* / Дж. Лайонз. — М. : Прогресс, 1978. — 544 с.
5. *Мацько Л. І., Сидоренко О. М., Мацько О. М. Стилїстика української мови* / Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько. — К. : Вища шк.,

2003. — 462 с. 6. Меркулов И. П. Эволюция. Язык. Познание / И. П. Меркулов. — М. : Языки русской культуры, 2000. — 272 с. 7. *Неполнозначные слова*. Семантико-синтаксические исследования. — [Сб. науч. трудов]. — Ставрополь, 1982. — 98 с. 8. *Ортега-и-Гасет Х*. Вибрані твори / Х. Ортега-і-Гасет — К. : Основи, 1994. — 420 с. 9. *Трубецкой Н. С.* Избранные труды по филологии / Н. С. Трубецкой. — М: Прогресс, 1987. — 560 с.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

10. *Акунин Б.* Любовник Смерти / Б. Акунин. — М. : Захаров, 2002. — 351 с. 11. *Wardell H.* “Life , Love and a Polar Bear Tattoo” [Електронний ресурс] / Н. Wardell. — Smashwords Edition, 2009. — 297 p. — Режим доступу : <http://www.idoc.co/text/4449/life-love-and-a-polar-bear-tattoo>

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

12. *Ахманова О. С.* Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова. — М. : Советская энциклопедия, 1966. — 608 с. 13. *Кондаков Н. И.* Логический словарь-справочник / Н. И. Кондаков — М., 1975. — 720 с. 14. *Краткий словарь по философии* / Под общ. ред. И. В. Блауберга, И. К. Пантина. — М. : Просвещение, 1982. — 431 с.

Стаття надійшла до редакції 20.09.2015

© Т.Г. Демчук
(Вінниця)

ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНЕ ПОЛЕ ТЕМПОРАЛЬНОСТІ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

У статті розглянуто функціонально-семантичне поле темпоральності та засоби вираження його часового значення в англійській та українській мовах. Лексико-семантичні групи слів зі значенням часової семантики в англійській та українській мовах систематизовані на підставі класифікацій, розроблених М. Г. Сенівим для стародавніх мов та М. В. Всеволодовою для російської мови. Виділено національну специфіку використання слів з часовою семантикою в українській та англійській мовах.

В результаті дослідження було розроблено виділити класифікацію лексики, яка передає часове значення в англійській та українській мовах, а також згруповано темпоральну лексику у досліджуваних мовах за належністю до частин мови і за лексико-семантичними групами. Встановлено спільні та відмінні риси часової лексики у зіставлюваних мовах.

Ключові слова: темпоральність, функціонально-семантичне поле, категоріальна ситуація, граматична категорія, таксис.

Т. Г. ДЕМЧУК. ФУНКЦИОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧЕСКОЕ ПОЛЕ ТЕМПОРАЛЬНОСТИ В АНГЛИЙСКОМ И УКРАИНСКОМ ЯЗЫКАХ

В статье рассмотрено функционально-семантическое поле темпоральности и средства выражения его временного значения в английском и украинском языках. Лексико-семантические группы слов со значением временной семантики в английском и украинском языках систематизированы на основании классификаций, разработанных М. Г. Сенивым для древних языков и М. В. Всеволодовой для русского языка. Выделена национальная специфика использования слов с временной семантикой в украинском и английском языках.

Исследование позволило разработать классификацию лексики, которая передает временное значение в английском и украинском языках, классифицировать темпоральную лексику в исследуемых языках по принадлежности к частям речи и по лексико-семантическим группам, а также установить общие и отличительные черты временной лексики в сопоставляемых языках.

Ключевые слова: темпоральность, функционально-семантическое поле, категориальная ситуация, грамматическая категория, таксис.

Робота присвячена вивченню функціонально-семантичного поля темпоральності в англійській та українській мовах.

Простір і час постають логічною базою для формування інших категорій, які пов'язані з антропоцентричною сферою у міфології та релігії, мистецтві, праві, соціальному устрої, економіці тощо. Ці категорії відображаються в мові, у формах якої закріплені результати пізнавальної та реформуючої діяльності людини, що первісно була спрямована на пошук та усвідомлення свого місця у навколишньому часовому та просторовому світі, який піддається прямому чуттєвому сприйняттю та впливу (Серебренников, 1988: 82). Н. А. Слюсарева зауважує, що мовленнєві засоби вираження простору та часу у будь-якій мові надзвичайно різноманітні (Слюсарева, 1986: 103). У більшості індоєвропейських мов простір виражається за допомогою парадигм іменника,

а час – парадигмами дієслова, тобто простір є предметним, а час пов'язаний з подією (Серебренников, 1988: 84).

Будь-якій мові властива темпоральна багатовекторність. Саме тому вона може виражати усі часові виміри буття – минуле, теперішнє і майбутнє. Час в мові (лінгвістичний час) і час в об'єктивній реальності пов'язані між собою за ознакою абсолютності/відносності.

Об'єктом дослідження є функціонально-семантичне поле темпоральності та засоби вираження його часового значення в англійській та українській мовах.

Предметом дослідження є лінгвістичні засоби вираження категорії темпоральності в сучасних англійській та українській мовах.

Актуальність роботи полягає в тому, що до теперішнього часу проведено мало зіставних досліджень функціонально-семантичного поля темпоральності та засобів вираження категорії темпоральності саме для різносистемних мов. Цей матеріал слід усвідомити, структурувати, узагальнити і представити як сукупність знань про темпоральну лексику.

У дослідженнях з лексичної семантики ставиться питання про розбиття лексичних масивів на групи залежно від їх частиномовної приналежності (номінації часу, виражені іменниками, прикметниками, прислівниками та дієсловами).

Для класифікації іменників ми пропонуємо використовувати схему, аналогічну розробленим М. Г. Сенівим (Сенів, 1997) для класифікації лексики приналежної до стародавніх мов та М. В. Всеволодовою (Всеволодова, 1982) – до російської мови, але з деякими доповненнями. Звертаємо увагу на те, що за цією класифікацією аналізовані лексеми діляться на дві великі групи, а саме: слова, що мають лексичне значення часу і слова, що не мають лексичного значення часу. Приклади взяті з твору Р. Л. Стівенсона “Острів скарбів” (Stivenson, 1990) та його перекладу українською мовою, здійсненого Ю. Корецьким (Стівенсон, 1994).

Іменники зі значенням часу:

1. Назви часових одиниць та їх частин. Наприклад, англ. *second* ‘секунда’, *minute* ‘хвилина’, *hour* ‘година’, *day* ‘день’, *week* ‘тиждень’, *month* ‘місяць’, *year* ‘рік’, *century* ‘століття’, *millennium* ‘тисячоліття’; укр. *секунда*, *хвилина*, *година*, *день*, *доба*, *тиждень*, *місяць*, *рік*. Ця група слів замкнута. Іменники, що входять до неї, є назвами часових відрізків – прийнятих міжнародних часових одиниць, з яких кожна наступна містить у собі певну кількість попередніх: вік – сто років, рік – дванадцять місяців; тиждень – сім

днів і т. д. Для найменшої з них – секунди – існує міжнародний еталон. Тому в англійській мові можна виділити аналогічний клас слів.

Винятком є слово укр. *доба*, точної відповідності з яким в деяких мовах, зокрема в англійській, немає. Відповідне поняття може бути виражене англійською лише описово, як англ. *twenty four hours* або англ. *day and night*. Наприклад:

(1) англ. *I give you thirty seconds to join me in* (Stivenson, 1990: 76).

(2) укр. *Ти маєш тридцять секунд, щоб приєднатися до мене* (Стівенсон, 1994: 80).

(3) англ. *The record lasted over nearly twenty years* (Stivenson, 1990: 22).

(4) укр. *Записи велися майже двадцять років* (Стівенсон, 1994: 35).

(5) англ. *"A week at least," said I* (Stivenson, 1990: 36).

(6) укр. *Принаймні тиждень, – відповів я* (Стівенсон, 1994: 41).

2. Назви певних відрізків часу.

Ці назви розподіляємо на дві підгрупи. До першої належать слова укр. *триріччя, п'ятиріччя, семиденка, п'ятихвилинка*. Це відкрита підгрупа слів. Іменники цієї групи в українській мові – це складні слова, що складаються з числівника або іменника – назви числа (тисяча) та іменника з класу назв часових одиниць.

До аналогічної підгрупи слів в англійській мові ми відносимо слова типу: англ. *centenary* 'сторіччя', 'столітня річниця' іменник утворено від латинського *centum* – 'сотня'; англ. *bicentenary* 'двохсотріччя', 'двохсотлітня річниця' (іменник утворено від латинського *centum* з додаванням префікса *bi* (два); англ. *decennary* 'десятиліття', *biennial* 'подія, що відбувається раз у два роки', *eighties* 1) 'вісімдесяти роки'; 2) 'вік між 80 і 89 роками', *fifties* 1) 'п'ятдесяти роки', 2) 'вік між 50 і 59 роками' і т. д.

В українській мові до цих слів належать: *десятиріччя, десятиліття, двохсотліття* і т. д.

До другої підгрупи іменників належать назви палеонтологічних періодів:

англ. *Paleolith* 'палеоліт', *Mezozoic* 'мезозой', *Trias* 'тріас', *Triassic* 'тріасовий період', *Miocene* 'міоцен', *Pliocene* 'пліоцен' і т. д.

укр. *палеоліт, мезозой, тріас, міоцен, пліоцен* і т. д.

Звертає на себе увагу подібність зазначених іменників у досліджуваних мовах. Це пояснюється тим, що вони походять від старогрецьких і латинських коренів, а також є частиною міжнародної геологічної термінології. Цей підклас слів є закритим.

3. Назви невизначених відрізків часу.

До них відносяться: англ. *epoch* ‘епоха’, *era* ‘ера’, *eternity* ‘вічність’, *eye-wink* ‘мить’, *time* ‘час’, *moment* ‘момент’; укр. *ера*, *період*, *мить*, *доба* (епоха).

(7) англ. *But with Silver the blow passed at the **moment*** (Stivenson, 1990: 143).

(8) укр. *Проте за **мить** він опанував себе* (Стівенсон, 1994: 151).

(9) англ. *The next **moment** his voice showed me that I was right* (Stivenson, 1990: 25).

(10) укр. *За **хвилюк**у я почув його голос і впевнився, що не помилився* (Стівенсон, 1994: 28).

(11) англ. *But he had no **time** given him to recover* (Stivenson, 1990: 63).

(12) укр. *Але Довгий Джон не дав Томові **часу** прийти до пам’яті* (Стівенсон, 1994: 70).

Оскільки в цій групі представлені слова, що позначають невизначений проміжок часу, то при перекладі не спостерігається однозначної відповідності лексичних одиниць в англійській та українській мовах (зокрема, в першому і другому прикладах одне і те ж англійське слово *moment* перекладається і як мить і хвилька відповідно). Проте всі українські слова, використані для перекладу англійських лексичних одиниць, що позначають час, належать до тієї ж смислової групи назв невизначених відрізків часу.

4. Назва частин доби.

Серед цих назв відзначаємо:

4.1. Назви основних частин доби. В українській мові доба поділяється на чотири частини: укр. *ранок* (ранок – від сходу сонця до 10–11 години), *день* (день – з 10–11 години (від кінця ранку) до заходу сонця), *вечір* (ніч – від заходу сонця до 22–23 години) і *ніч* (з 22–23 години до сходу сонця). В англійській мові аналогічні поняття позначаються словами англ. *morning* ‘ранок’, *day* ‘день’, *evening* ‘вечір’, *night* ‘ніч’.

Приклади використання:

(13) англ. *It was still quite early, and the coldest **morning** that I think I ever was abroad in...* (Stivenson, 1990: 81).

(14) укр. *Ще тільки розвиднювалося, і **ранок** був найхолодніший з усіх, що я їх пам’ятаю* (Стівенсон, 1994: 92).

(15) англ. *It was broad **day** when I awoke* (Stivenson, 1990: 99).

(16) укр. *Коли я прокинувся, був уже ясний день* (Стівенсон, 1994: 108).

(17) англ. ***Day after day** this work went on; by every **evening** a fortune had been stowed aboard, but there was another fortune waiting for the **morrow*** (Stivenson, 1990: 142).

(18) укр. Працювали ми цілими днями; **надвечір** велика купа скарбів опинялась на шхуні, але не менша їх купа чекала на нас у печері наступного **ранку** (Стівенсон, 1994: 156).

4.2. Назви частин доби за положенням сонця. Наприклад, англ. *afterglow* ‘вечірня зоря’, *afternoon* ‘час після полудня’, ‘пообідній час’, *Aurora* поет. ‘ранкова зоря’, *cock-crow* ‘час, коли починають співати півні’, ‘світанок’, *dawn* ‘світанок’, ‘ранкова зоря’, *daybreak* ‘світанок’, *noon* ‘опівдні’, *midday* ‘опівдні’, *setting* ‘захід’, *midnight* ‘північ’; укр. світанок, досвіт, зоря, зірниця, полудень, захід, північ.

(19) англ. *So things passed until the day after the funeral, and about three o'clock of a bitter, foggy, frosty **afternoon**...* (Stivenson, 1990: 15).

(20) укр. Такі ото були наші справи, коли на другий день після похорону – **днина** була похмура, туманна й морозяна... (Стівенсон, 1994: 22).

(21) англ. ... *some time that night, or at latest before **noon** of morrow* (Stivenson, 1990: 48).

(22) укр. Цієї ночі або не пізніше наступного **полудня** ми мали побачити Острів Скарбів (Стівенсон, 1994: 55).

(23) англ. *I was dog-tired when a little before **dawn**, the boatswain sounded his pipe* (Stivenson, 1990: 44).

(24) укр. Я був утомлений, мов пес, коли **передсвітом** боцман заграв у ріжок... (Стівенсон, 1994: 51).

5. Назви пір року. Ця група слів закрита, бо кількість пір року стала, наприклад, англ. *winter* ‘зима’, *summer* ‘літо’, *spring* ‘весна’, *autumn* ‘осінь’; укр. зима, літо, весна, осінь.

(25) англ. *It was a bitter cold **winter**, with long hard frosts and heavy gales* (Stivenson, 1990: 8).

(26) укр. **Зима** була дуже холодна, з тривалими лютими морозами й штормами (Стівенсон, 1994: 14).

(27) англ. ... *and it was plain from the first that my poorfather was little likely to see the **spring*** (Stivenson, 1990: 8).

(28) укр. І з самого початку стало ясно, що мій бідолашний батько навряд чи побачить **весну** (Стівенсон, 1994: 14).

6. Назва днів тижня. Ця група слів так само закрита, наприклад, англ. *Monday* ‘понеділок’, *Tuesday* ‘вівторок’, *Wednesday* ‘середа’, *Thursday* ‘четвер’, *Friday*

‘п’ятниця’, *Saturday* ‘субота’, *Sunday* ‘неділя’; укр. *понеділок, вівторок, середа, четвер, п’ятниця, субота, неділя*.

(29) англ. ... *though something of a butt, with the country boys, and a notable singer in church on **Sundays** and saints’ days* (Stivenson, 1990: 147).

(30) укр. *Він і досі живий, і дуже приятелює, а годиною і свариться з місцевими хлопцями, а в **неділю** та свята чудово співає в церковному хорі* (Стівенсон, 1994: 159).

7. Назви місяців. Виділена група слів закрита. Наприклад: англ. *January* ‘січень’, *February* ‘лютий’, *March* ‘березень’, *April* ‘квітень’, *May* ‘травень’, *June* ‘червень’, *July* ‘липень’, *August* ‘серпень’, *September* ‘вересень’, *October* ‘жовтень’, *November* ‘листопад’, *December* ‘грудень’; укр. *січень, лютий, березень, квітень, травень, червень, липень, серпень, вересень, жовтень, листопад, грудень*.

(31) англ. *On of the 12th **June**, 1745, for instance, a sum of seventy pounds ...* (Stivenson, 1990: 28).

(32) укр. *Так, наприклад, під датою 12 **червня** 1745 року було занотовано як, очевидночки, чийсь прибуток сімдесят фунтів стерлінгів ...* (Стівенсон, 1994: 35).

8. Назви тривалих часових періодів по відношенню до цього моменту. Наприклад: англ. *antiquity* ‘давнина’, ‘старовина’, *antecedent* ‘попереднє’, *antecedents* ‘колишнє життя’, ‘минуле’, *contemporaneity* ‘сучасність’, *futurity* ‘майбутнє’, ‘майбуття’, *future* ‘майбутнє’; укр. *стародавність, давність, минуле, майбутнє, прийдешнє, прийдешність, майбуття*.

9. Слова, що позначають віковий період або період розвитку.

Аналіз отриманої вибірки засвідчив, що в англійській мові є слова цього класу, що відносяться не тільки до людини, але й до рослинного і тваринного світу, тому ми пропонуємо доповнити класифікацію М. В. Всеволодової і М. Г. Сеніва відповідними підкласами. Таким чином, подані нижче підкласи 9.1., 9.2. і 9.3. стосуються людини, а підкласи 9.4. і 9.5. відносяться відповідно до рослин і тварин. Підклас 9.5. можна розбити ще на два більш дрібних підкласи, в які увійшли назви диких і свійських тварин. Аналогічні підкласи, як показала наша вибірка, виділяються і в українській мові.

9.1. Назви періодів життя людини, наприклад, англ. *babyhood* ‘дитинство’, *childhood* ‘дитинство’, *youth* ‘молодість’, *anility* ‘старість’, ‘неміч’, *caducity* ‘дряхлість’, *infirmitly* ‘неміч’, ‘старість’, *afterlife* 1) ‘загробне життя’; 2) ‘друга половина життя’,

‘зрілість’, *breast-feeding* ‘годування груддю’, *blossom* ‘цвітіння’, ‘розквіт’; укр. дитинство, юність, молодість, зрілість, старість, старезність.

(33) англ. ... *a kind of country love song that he must have learned in his youth* (Stivenson, 1990: 16).

(34) укр. ... *сільську любовну пісеньку, якої навчився, мабуть, замолоду* (Стівенсон, 1994: 22).

9.2. Назва людей за віком, наприклад, англ. *embrio* ‘зародок’, ‘ембріон’, *baby* ‘дитина’, ‘немовля’, ‘крихітка’, *reckling* ‘молодша дитина в сім’ї’, *kid* ‘малюк’, ‘хлопчина’, ‘дитина’, *child* ‘дитя’, ‘дитина’, *backfisher* ‘дівчинка-підліток’, *lad* ‘хлопчик’, ‘юнак’, ‘хлопець’, *bint* (розм.) ‘дівчина’, *bobby-soxer* (розм.) ‘дівчинка-підліток’, *brownie* ‘дівчинка-скаут молодшого віку’, *greybeard* ‘старий’, ‘літня людина’, *forefather* ‘предок’, *chaperon* ‘літня дама’, *grandmother* ‘бабуся’; укр. немовля, дитина, дівчинка, хлопчик, юнак, парубок, молодиця, старий, бабуця.

(35) англ. *The more we told of our troubles, the more – man, woman, and child – they clung to the shelter of their houses* (Stivenson, 1990: 17).

(36) укр. *Що докладніше ми розповідали про свій клопіт, то ревніше чоловіки, жінки й діти в селищі тислися кожне у свій куток* (Стівенсон, 1994: 24).

(37) англ. *With the men in the temper they were in, it seemed an even chance if we should see the lad again* (Stivenson, 1990: 68).

(38) укр. *Знаючи настрій команди, важко було сподіватись, що ми побачимо парубка знову* (Стівенсон, 1994: 77).

9.3. До цього ж підкласу можна віднести назви людей за родом їх заняття або статусом, як правило, пов’язаним з певним віком або фазою життя, наприклад, англ.: *schoolboy* ‘учень’, *student* ‘студент’, *undergraduate* ‘студент останнього курсу’, ‘випускник’, *beginner* ‘новачок’, ‘початківець’, *bride* ‘наречена’, *bridegroom* ‘наречений’, (old) *campaigner* ‘старий служака’, ‘ветеран’, ‘бувалий чоловік’, *catechumen* ‘новонавернений’, *dischargee* ‘звільнений з армії’, ‘демобілізований’, *freshman* ‘першокурсник’, ‘новачок’, *graduate* ‘має вчений ступінь’, ‘випускник’; укр. учень, студент, наречена, випускник, абітурієнт, ветеран, пенсіонер.

(39) англ. *You are our new cabin-boy...* (Stivenson, 1990: 39).

(40) укр. *Ти наш новий юнга!* (Стівенсон, 1994: 43).

(41) англ. ... *calling him a “true sea-dog” and a “real old salt”* (Stivenson, 1990: с. 7).

(42) укр. ... називали його “справжнім морським вовком”, “просоленим моряком” (Стівенсон, 1994: 12).

9.4. Назви рослин (частин рослин), наприклад, англ.: *browse* ‘молоді пагони’, *greenness* ‘зелень’, ‘незрілість’, *seedlings* ‘розсада’, *sapling* ‘саджанець’, *pole* ‘молоде дерево’, *sprout* ‘росток’; укр.: *саджанець*, *саджанка*, *паросток*, *пагінець*, *пагін*, *брунька*.

9.5. Назви тварин, птахів:

9.5.1. Дикі тварини та птахи, наприклад, англ.: *bracket* ‘дворічний олень’, *cheeper* ‘пташеня’ (особливо куріпки або тетерева), *eyas* ‘соколя’, ‘пташеня сокола’, *fledgeling* ‘покрите пір’ячком пташеня’; укр.: *стригун*;

9.5.2. Свійські тварини та птахи, наприклад, англ.: *chicken* ‘курча’, *colt* ‘лоша’, ‘осля’, ‘верблюденя’, *grimalkin* ‘стара кішка’; укр.: *лошатко*, *курча*, *підсвинок*, *паця*, *кошеня*.

Далі розглянемо групу слів, що не мають лексичного значення часу. До них відносяться:

10. Іменники – назви фаз часових відрізків і процесів, наприклад, англ.: *adjourment* ‘відстрочка’, ‘перерва’, *beginning* ‘початок’, *come-off* ‘завершення’, *commencement* ‘початок’, *end* ‘кінець’, ‘закінчення’, *finish* ‘закінчення’, ‘кінець’; укр.: *початок*, *завершення*, *кінець*, *закінчення*.

(43) англ. *They exchanged guns, and Trelawney, silent and cool as he had been since the beginning of the bustle* (Stivenson, 1990: 78).

(44) укр. *Вони обмінялися рушницями, і Трелоні, мовчазний і спокійний, як із самого початку подій, на хвилину зупинився* (Стівенсон, 1994: 84).

(45) англ. *This was certainly the end for both of us* (Stivenson, 1990: 20).

(46) укр. *Мені здалося, що настав кінець нам обом...* (Стівенсон, 1994: 28).

11. Назви погодних явищ, наприклад, англ. *fill-dike* ‘дощовий період’ (зазвичай лютий), *hoar* ‘іній’, ‘густий туман’, *snowstorm* ‘хуртовина’, *drought* ‘засуха’, *grad* ‘град’, *snow* ‘сніг’, *thunderstorm* ‘гроза’; укр. *спека*, *негода*, *ожеледь*, *завірюха*, *заметіль*, *завія*, *дощ*, *злива*, *паморозь*.

(47) англ. *It was one January morning, very early – a pinching, frosty morning – the cove all grey with hour-frost...* (Stivenson, 1990: 8).

(48) укр. *Стояв ранній січневий ранок, холодний і шпаркий, бухта посивіла від інею, і хвилі легенько хлюпали об каміння* (Стівенсон, 1994: 14).

(49) англ. *Dreadful stories they were – about hanging, and walking the plank, and storms at sea* (Stivenson, 1990: 5).

(50) укр. *Жахливі то були розповіді: про шибениці, про ходіння по дошці, про шторми на морі...* (Стівенсон, 1994: 11).

12. Назви прийомів їжі (які, як правило, у відповідній культурі приурочені до певного тимчасового інтервалу), а також назви дій, подій, періодів і моментів, пов'язаних з режимом життя людини, наприклад, англ.: *breakfast* 'сніданок', *bedtime* 'час лягати спати', *obid* 'обід', *dinner-time* 'час обіду', *elevenes* 'легкий сніданок близько 11 години ранку'; укр.: *сніданок, обід, вечеря, підвечірок*.

(51) англ. *Just then a man hailed us from the fire that breakfast was ready* (Stivenson, 1990: 131).

(52) укр. *Один з матросів гукнув нам від багаття, що сніданок уже готовий* (Стівенсон, 1994: 142).

(53) англ. *The night passed, and the next day, after dinner, Redruth and I were afoot again* (Stivenson, 1990: 35).

(54) укр. *Ніч минула, і наступного дня, пообідавши, ми з Редрутом знову вийшли на дорогу* (Стівенсон, 1994: 41).

13. Назви язичницьких, народних, світських свят і дат, наприклад, англ.: *beltane* 'кельтське свято багать' (1 травня за старим стилем), *Boxing day* 'день на святках, коли, за англійським звичаєм, слуги, листоноші, посильні отримують подарунки', *calends* 'у стародавніх римлян календи, 1-ше число місяця', *Dionysiacs* 'діонісії, святкування в честь бога Діоніса', *doomsday* 'судний день', *fiesta* 'свято', 'фієста', *flag-day* 'день продажу на вулиці маленьких прапорців з благодійною метою'; укр.: *Масляна, свято Купала, Новий Рік, Жнива, 8 березня, День Незалежності, День Конституції*.

14. Назви періодів і явищ у відповідності з тематичними календарями:

14.1. За сільськогосподарським календарем, наприклад, англ.: *planting* 'посадка', 'посів', *tillage* 'оранка', 'обробіток ґрунту', *harvest* 'збір урожаю', *weeding* 'прополка'; укр.: *посівна, жнива, оранка, прополка, урожай, косовиця*.

14.2. За академічним календарем, наприклад, англ.: *half* 'семестр', *half-year* 'півроку', 'семестр', 'term' (навчальна чверть), *examinations* 'сесія', *holidays* 'канікули', 'свята', 'vacations' (канікули); укр.: *семестр, сесія, чверть, канікули, урок*.

14.3. За церковним календарем, наприклад, англ.: *Ascension-day* 'Вознесіння', *Ascensiontide* 'час від Вознесіння до Трійці', *Childermas* 'день побиття немовлят' (28

Грудня), *Rізтво* ‘Різтво’, *Easter* ‘Великдень’, *Eastertide* ‘великодній тиждень’, ‘період від Великодня до свята Вознесіння або Трійці’, *Eiphanu* ‘Богоявлення’, ‘Водохреща’, *banian-day* ‘пісний день’; укр.: *Різтво* (7 січня), *Великдень* (не раніше 4 квітня та не пізніше 8 травня), *Трійця* (на п’ятдесятій день після Великодня, обов’язково в неділю), *Водохреще* (19 січня), *Стрітення* (15 лютого), *Благовіщення* (7 квітня), *Вербна Неділя* (за тиждень до Великодня), *Воздвиження Хреста Господнього* (27 вересня), *Голодна кутя* (18 січня), *свято Спаса* (19 серпня), *свято Покрови* (14 жовтня).

14.4. Знаменні дати в житті окремої людини або групи людей (наприклад, сім’ї), наприклад, англ.: *birthsday* ‘день народження’, *bridal* ‘весілля’, *commencement* ‘день присудження університетських ступенів’, *eisteddfod* ‘щорічний фестиваль бардів в Уельсі’; укр.: *народження, весілля, похорон, вагітність, розлучення*.

(55) англ. *On the night before the funeral he was as drunk as ever...* (Stivenson, 1990: 16).

(56) укр. *Вночі напередодні похорону він був так само п’яний, як і завжди* (Стівенсон, 1994: 21).

15. Назва історичних і культурологічних періодів і формацій, наприклад, англ. *baroque* ‘бароко’, *classicism* ‘класицизм’, *collectivization* ‘колективізація’, *crusade* ‘хрестовий похід’; укр. *відродження, античність, бароко, феодалізм, соціалізм, імперіалізм, просвітництво, караваджизм, класицизм, доісторична доба, середні віки*.

Підкреслимо, що зазначений розподіл на класи не є строгим, і іменники одного класу в певних поєднаннях можуть приймати значення іменників іншого класу.

Отже, теоретичною основою роботи є теорія функціональної граматики, яка ґрунтується на двох основних поняттях: функціонально-семантичне поле, тобто угруповання різнорідних мовних засобів певної мови, що об’єднуються спільністю представлених цими засобами семантичних категорій та категоріальна ситуація – репрезентація цього поля в мові, представлення елементів поля в мові, висловлюванні.

Темпоральність – це семантична категорія, що відображає сприйняття і осмислення людиною часу, що позначає ситуації та їх елементи по відношенню до моменту мовлення мовця або іншої точки відліку.

Типи темпоральних відношень класифікуються за ознаками, що визначаються характером часового дейксису: актуальність / неактуальність орієнтації на момент мовлення, абсолютна / відносна часова орієнтація, фіксований / нефіксований характер темпорального відношення, вираженість / невираженість ступеня віддаленості часу дії

від моменту мовлення. Далі в ієрархії розпізнавальних ознак слідує характер (спосіб) мовної інтерпретації темпоральних відношень: експліцитність / імпліцитність їх подання, категоріальний / некатегоріальний тип вираження, прямий / переносний тип подання часу дії. На третьому рівні знаходяться ознаки, пов'язані з міжкатегорійною взаємодією: ознаки модальної охарактеризованості / нехарактеризованості, індикативності / неіндикативності та інші.

Для функціонального поля темпоральності характерні такі основні риси, що відображають тенденції різних мов:

1.1. У центрі поля темпоральності в різних мовах знаходиться граматична категорія часу, що спирається на системи граматичних форм, що виражають базисні узагальнені часові значення, які конкретизуються і модифікуються іншими мовними засобами.

1.2. На периферії розглянутого поля в різних мовах істотну роль відіграють лексичні обставинні конкретизатори темпоральних відношень.

1.3. Серед компонентів поля темпоральності, що займають периферійне положення по відношенню до граматичних форм часу, в різних мовах виступають синтаксичні конструкції з модальними значеннями, що імплікують темпоральну віднесеність ситуації або її елементів до майбутнього.

На підставі класифікацій лексики, яка передає часове значення для стародавніх мов і для російської мови нами була здійснена класифікація для відповідних одиниць англійської та української мов. Іменники ми поділяємо на п'ятнадцять груп, серед яких особливо численними є назви часових одиниць та їх частин (9 одиниць для англ мови та 10 одиниць для української, відповідно 3,75 % і 4,2 %), назви певних відрізків часу (12 одиниць для англ мови та 14 одиниць для української, відповідно 5 % і 5,8 %), назви частин доби за положенням сонця (10 одиниць для англ мови та 8 одиниць для української, відповідно 4,2 % і 3,3 %), назви періодів життя людини (9 одиниць для англ мови та 11 одиниць для української, відповідно 3,75 % і 4,6 %), назви людей за віком (13 одиниць для англ мови та 21 одиниця для української, відповідно 5,4 % і 8,8 %), назви людей за їх заняттям або статусом (11 одиниць для англ мови та 7 одиниць для української, відповідно 4,6 % і 2,9 %), назви тварин, птахів (7 одиниць для англійської мови та 6 одиниць для української, відповідно 2,9 % і 2,5 %), назви язичницьких, народних, світських свят і дат (6 одиниць для англ мови та 7 одиниць для української, відповідно 2,5 % і 2,9 %). Виділяємо також 5 закритих груп, таких як:

назви часових одиниць та їх частин (9 одиниць для англійської мови та 8 одиниць для української мови, відповідно 3,75 % і 3,3 %), назви основних частин доби (4 одиниці для англ мови та 4 одиниці для української, відповідно 1,7 % і 1,7 %), назви пір року (4 одиниці для англ мови та 4 одиниці для української, відповідно 1,7 % і 1,7 %), назви днів тижня (7 одиниць для англ мови та 7 одиниць для української, відповідно 2,9 % і 2,9 %), назви місяців (12 одиниць для англ мови та 12 одиниць для української, відповідно 5 % і 5 %). Група, до яких належить невелика кількість лексичних одиниць зі значенням часу: назви прийомів їжі, назви дій, явищ, періодів і моментів, пов'язаних з режимом життя людини (4 одиниці для англ мови та 4 одиниці для української, відповідно 1,7 % і 1,7 %).

Перспектива роботи полягає у тому, що дослідження кожної номінації часу, вираженої іменником, дасть змогу глибше вивчити її роль у функціонально-семантичному полі темпоральності, що є цінним для лексико-семантичної системи мов, які досліджуються.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. *Бондар О. І.* Темпоральні відношення в сучасній українській літературній мові : Система засобів вираження / О. І. Бондар. — Одеса : Астропринт, 1996. — 192 с.
2. *Всеволодова М. В.* Категория именной темпоральности и закономерности её речевой реализации : автореф. дисс. на соискание ученой степени докт. филол. наук : 10.02.01 “Русский язык” / М. В. Всеволодова. — М., 1982. — 20 с.
3. *Всеволодова М. В.* Способы выражения пространственных отношений в современном русском языке / М. В. Всеволодова, Е. Ю. Владимирский. — М. : Рус.яз., 1982. — 262 с.
4. *Роль человеческого фактора в языке : Язык и картина мира* / Б. А. Серебренников, Е. С. Кубрякова, В. И. Постовалова; [под общ. ред. Б. А. Серебренникова]. — М., 1988. — 248 с.
5. *Сенів М. Г.* Функціонально-семантичний аналіз системи просторових і часових відношень (на матеріалі латинської мови) : [Монографія] / М. Г. Сенів. — Донецьк : Донеччина, 1997. — 384 с.
6. *Слюсарева Н. А.* Проблемы функциональной морфологии современного английского языка / Н. А. Слюсарева. — М. : Наука, 1986. — 215 с.
7. *Хорнби А. С.* Учебный словарь современного английского языка / А. С. Хорнби. — М. : Просвещение, 1984. — 769 с.
8. *Cambridge Advanced Learner's Dictionary* [Electronic resource] — Access mode : <http://dictionary.cambridge.org/>.
9. *Hornby A. S.* Oxford Advanced Learners Dictionary / A. S. Hornby. — Oxford : Oxford University Press, 2000. — 562 p.
10. *New Webster's Dictionary of the English Language.* — Delphi : Surjeet publications, 1989. — 1824 p.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

11. *Стівенсон Р. Л.* Острів скарбів. [Пер. Ю. Корецького] / Р. Л. Стівенсон. — К. : Українознавство, 1994. — Т. 1 — 384 с.
12. *Stivenson R. L.* The Treasure Island / R. L. Stivenson. — NY. : Macmillan USA, 1990. — 252 p.

Стаття надійшла до редакції 08.10.2015

© М. Я. Оленяк
(Вінниця)

ЛЕКСИЧНІ ТА СИНТАКСИЧНІ СПОСОБИ АКТУАЛІЗАЦІЇ ОБРАЗНОГО ПОРІВНЯННЯ В АНГЛІЙСЬКІЙ, УКРАЇНСЬКІЙ ТА ПОЛЬСЬКІЙ МОВАХ

Стаття демонструє функціональний підхід до вивчення образних порівнянь. Проводиться аналіз термінологічного апарату на позначення компонентів образного порівняння в англійській, українській та польській мовах. Розглядаються морфологічний, лексичний, словотворчий та синтаксичний способи утворення образних порівнянь у зазначених мовах. Досліджується відповідність кожного зі способів утворення образного порівняння традиційній формулі порівняння та визначається ступінь самодостатності відповідних утворень для кваліфікації їх як “образне порівняння”.

Ключові слова: порівняння, образне порівняння, компонент, формула, спосіб утворення.

М.Я.ОЛЕНЯК. ЛЕКСИЧЕСКИЕ И СИНТАКСИЧЕСКИЕ СПОСОБЫ АКТУАЛИЗАЦИИ ОБРАЗНОГО СРАВНЕНИЯ В АНГЛИЙСКОМ, УКРАИНСКОМ И ПОЛЬСКОМ ЯЗЫКАХ

Статья демонстрирует функциональный подход к изучению образных сравнений. Проводится анализ терминологического аппарата для обозначения компонентов образного сравнения в английском, украинском и польском языках. Рассматриваются морфологический, лексический, словообразовательный и синтаксический способы образования образных сравнений в указанных языках. Исследуется соответствие каждого из способов образования образного сравнения традиционной формуле сравнения и определяется степень самодостаточности соответствующих образований для квалификации их как “образное сравнение”.

Ключевые слова: сравнение, образное сравнение, компонент, формула, способ образования.

Вивчення будь-якої конструкції полягає, насамперед, у визначенні її меж та переліку її елементів. Незважаючи на те, що формальні способи вираження образного порівняння досить детально описані у спеціалізованій літературі, існують деякі непогоджені моменти, зокрема того, що стосується кількісного складу елементів досліджуваних одиниць: він коливається в діапазоні від одного до чотирьох складових та способів актуалізації порівняльних відношень: від лексичних (М.С. Івашова) до синтаксичних (Є.Т. Черкасова). Прибічниками одночленності граматичної структури порівняння є В.М. Огольцев, А.Г. Назарян та ін. У ранніх роботах М. І. Черемисіної порівняння, де відсутній експліцитно виражений референт, якого порівнюють з іншим образом, напр. англ.: *as happy as a cricket* ‘щасливий, як цвіркун’ ‘дуже щасливий’, укр.: *блідий, як смерть*, пол.: *jeść jak wróbelek* ‘їсти, як горобчик’ ‘дуже мало їсти’ кваліфікується як одночленне; в пізніших її працях, як і в роботах деяких полоністів (Grzegorz Skommer, Klemensiewicz) та русистів (І. І. Чернишова, О. В. Кунін, М. М. Копиленко, З. Д. Попова та ін.) стверджується, що конструкції такого типу традиційно характеризуються двочленністю; більшість лінгвістів вважають їх

тричленними (А. В. Ніколаєва, К. І. Мізін, В. М. Телія, О. І. Федоров, Л. І. М'яснянкін, Д. У. Ащурова, О. В. Гулига, Є. Й. Шендельс, О. К. Кочинєва, І. К. Кучеренко, В. П. Берков, Н. П. Шаповалова, Л. В. Прокопчук, С. М. Мезенін, І. З. Іскандєрова, А. Stasienko та ін.); існує також думка, що утворення такого типу є чотиричленними. (Н. М. Девятова, С. Ю. Замай, К. М. Богрова, О. А. Лапшина, О. А. Щєпка, Ю. І. Юдіна, Tsutomu Sakamoto).

Мета статті – описати способи утворення образних порівнянь в англійській, українській та польській мовах, що передбачає реалізацію таких **завдань**:

– проаналізувати термінологічний апарат на позначення образного порівняння та його складових;

– визначити формальні межі та показники образного порівняння в англійській, українській та польській мовах;

– дослідити відповідність морфологічного, лексичного, словотворчого та синтаксичного способів утворення образних порівнянь традиційній формулі порівняння.

Лінгвістична теорія асиметрії мовного знака проявляється в межах категорії компаративності очевидною домінантою змісту над формою, оскільки вона вербалізується засобами мови різних рівнів: як морфологічними, так і лексичними чи синтаксичними. Таке розмаїття засобів вираження компаративності в англійській, українській та польській мовах дає підстави говорити про універсальну природу порівняння та незалежність його від ступеня синтетичності чи аналітичності мови. Здатність людини порівнювати явища незалежно від етнічної приналежності, а, таким чином, і від типу мови, носієм якої вона є, свідчить про верховенство семантики над формою вираження компаративності, яка в кожній конкретній мові є складноорганізованою системою різнорівневих засобів вираження. Отже, семантика порівняння, яка є планом змісту, являє собою єдину основу для варіативного формального вираження досліджуваної категорії у різноструктурних мовах, де вона актуалізується у автентичній компаративній парадигмі, властивій кожній з мов. Єднальний фактор семантичної домінанти категорії порівняння визначає доцільність ономазіологічного (від змісту до форми) підходу в дослідженні площини компаративності. Прихильники діаметрально протилежного підходу ризикують залишити поза увагою деякі маргінальні способи передачі порівняльних відношень, які в поверхневій структурі не відповідають традиційній тричленній формулі N1+як+N2,

наприклад: в українській мові – *змііно*; в англійській мові – *childish* ‘такий, як дитина’; в польській мові – *rajakowaty* ‘павукоподібний’.

Додаткової уваги потребує вживання термінології у слов’янських мовах, де терміни *порівняння* чи *компаративна конструкція* (українська мова), *сравнение* чи *сравнительная конструкция* (російська мова), *porównanie* чи *konstrukcja porównawcza* (польська мова) вживаються на позначення принципово різних утворень. Вони об’єднують як образні (*Він голодний, як вовк*), так і безобразні, тобто логічні (*Він високий, як його батько*) порівняння. В безобразному порівнянні зіставляються поняття одного і того ж діапазону реальності, і метою цього зіставлення є ствердження або заперечення тотожності між порівнюваними поняттями, тоді коли в образному порівнянні на основі подібності зіставляються поняття різних діапазонів, що передбачає залучення образу-еталона, типового носія спільної з референтом ознаки. Вдалим у цьому відношенні є існування в англійській мові двох різних термінів на позначення генетично різних формувань: *comparison* – для безобразних порівнянь і *simile* – для образних. Виходячи з цього, надалі буде використовуватися термін *образне порівняння*, який є еквівалентом англійського *simile*, і може об’єднувати різноструктурні на поверхневому рівні утворення. Подальший аналіз сфокусовано власне на образних порівняннях (далі – ОП).

Є підстави говорити про термінологічний плеоназм у номінації елементів – складових ОП. Різні дослідники вживають абсолютні синоніми – терміни на позначення понять, які первісно були сформульовані як *primum comparandum* (те, що порівнюють), *secundum comparandum* (те, з чим порівнюють) і *tertium comparationis* (спільна ознака, на основі якої порівнюють поняття). Наприклад: *Стрункий і високий* (*tertium comparationis*), *наче кунарис* (*secundum comparandum*), *він* (*primum comparandum*) *завжди виділявся серед своїх ровесників*.

У досліджуваних мовах цей синонімічний ряд представлений багатьма елементами, при чому *tertium comparationis*, тобто спільна ознака, на основі якої порівнюють поняття, називається не завжди (табл.1):

Таблиця 1

Термінологічний апарат на позначення компонентів порівняння в англійській, українській, російській та польській мовах

	<i>primum comparandum</i>	<i>secundum comparandum</i>	<i>tertium comparationis</i>
англ.	tenor principle subject target topic recipient field	vehicle subsidiary subject base source donor field	ground
укр.	предмет порівнюване об'єкт суб'єкт перший компарат компарат	образ об'єкт компаратор	ознака основа модуль другий компарат стандарт
пол.	temat cel dziedzina docelowa temat główny człon porównywany relat	nośnik baza źródło dziedzina źródłowa temat pomocniczy modyfikator człon porównujący referent	podstawa
рос.	предмет объект тема предмет речи	эталон стереотип образ вводимый образ	основа основание модуль

З метою збереження максимальної термінологічної прозорості в метамові недоцільним видається введення абсолютних синонімів на позначення одних і тих самих мовних явищ, тому надалі будуть використовуватися терміни *предмет*, *образ* і *основа* як найбільш універсальні в лінгвістичному просторі країн досліджуваних мов.

Зіставний аналіз ОП на матеріалі різних мов сприяє розумінню системності способів вираження цієї категорії. ОП має у своєму розпорядженні широкий арсенал засобів лінгвістичної репрезентації: 1) морфологічний, 2) словотворчий, 3) лексичний, 4) синтаксичний.

1. Морфологічно ОП утворюється шляхом використання орудного відмінку в українській та польській мовах, а також суфіксів *-ish*, *-like*, *-some*, *-y* в англійській мові; *-видний*, *-подібний* в українській мові; *-waty*, *-asty*, *-y* в польській мові. Наприклад в реченнях:

англ.: *He is a catty fellow* ‘Він є по-котячому хитрий хлопець’ за допомогою суфікса *-y* формулюється ОП ‘хитрий, як кіт’.

укр.: *Хлопчисько знайшов якусь змієвидну річ* за допомогою суфікса –*видний* утворюється ОП „такий, як змія”.

пол.: *Kupiłem falistą karton* ‘Я купив хвилеподібний картон’ за допомогою суфікса –*у* утворюється ОП „такий, як хвиля”.

2. Словотворчий спосіб побудови ОП заключається у створенні okazionalizmів, авторських неологізмів, найчастіше це складнопохідні або складні слова. Наприклад англ.: *blobbily* (у формі сфери, такий, як сфера), *to T-bone* (в’їхати в машину буквою T; так, як буква T); укр.: *арко-дужний* (такий, як арка), *байронівсько* (у такий спосіб, як Байрон); пол.: *cyberka* ← *cyber+polka* (танець роботів, такий, як полька), *robosioł* ← *robot+osioł* (робот, подібний до осла).

3. Лексичний спосіб утворення ОП передбачає використання повнозначних лексичних одиниць з семою порівняння, подібності, які в реченні виступають предикатом. В англійській мові це лексеми *to resemble, to look like, to seem, to remind of* та ін.; в українській мові це *нагадувати (когось, щось), бути схожим, мати форму (чогось), бути подібним до (когось, чогось) виглядати як (хтось, щось)*; в польській мові це *wyglądać, przypominać kogoś*.

4. Синтаксичний спосіб побудови ОП актуалізується у порівняльному звороті або в складнопідрядному порівняльному реченні, введеному визначеними функціональними словами. В англійській мові це лексеми *like, as, as if, as though*; в українській мові – *як, ніби, наче, неначе, мов, немов*; в польській мові – *jak, jakby, podobnie, niby, na kształt, niczym*.

Слід, однак, зазначити, що морфологічний, лексичний і частково словотвірний способи побудови ОП є умовними, оскільки вони не існують за межами синтагматики, обов’язковою умовою їхньої реалізації є сполучуваність з іншими мовними одиницями, що робить їх складовими елементами власне синтаксичної структури з семантикою порівняння. Поза межами речення окремо взятий морфологічний чи лексичний елемент не розкриває сутності ОП у повному обсязі. Якщо з вищенаведених прикладів ізольовано взяти лексеми англ. *catty*, укр. *змієвидний* чи пол. *falisty* (на глибинному рівні їх смисл дорівнює виразам *like a cat* ‘як кіт’ в англійській мові, *як змія* в українській мові і *jako fala* ‘як хвиля’ в польській мові) і зіставити їх з традиційною формулою порівняння англ. N1+like+N2, укр. N1+як+N2 та пол. N1+jako+N2, то очевидним стане відсутність елемента N1, тобто референта, якого порівнюють з котом, змією чи хвилею. Але за таких обставин конструкцію не можна назвати порівняльною,

тому що вакантна позиція N1 може бути зайнятою цілком іншим формуванням, не здатним вступати у порівняльні відношення, наприклад: *How catty!* ‘Як підступно!’, Слово „змієвидний” – прикметник, *Nie mogę przetłumaczyć słowo falisty* ‘Я не можу перекласти слово *хвилеподібний*’.

Все вищезазначене стосується і словотворчого способу, якщо авторський неологізм виражений прикметником або прислівником. Цікавим є той факт, що композити, створені за моделлю іменник+іменник (укр.: *баба-гім*, пол.: *cyberka*) або графічний елемент + іменник (англ.: *to T-bone*) є самодостатніми для формування ОП. Навіть узяті поза межами речення субстантивні композити здатні на глибинному рівні побудувати відношення типу N1+як+N2. Показовим є вживання дефіса в більшості таких випадків, який слугує важливим графічно-структурним елементом, заміником формального показника компаративності: укр.: *баба-гім=баба як гім*; англ.: *to T-bone=to T like a bone*. Що стосується нетипових для порівняння цільнооформлених наведених прикладів з польської мови, побудованих шляхом контамінації (пол.: *cyberka, robosiol*), то відсутність графічного елемента – дефіса, який показував би подібність зіставлених понять на глибинному рівні, зумовлена оказіональною природою цих неологізмів, взятих із художньої прози науково-фантастичного характеру. Відсутність показника подібності, аналогії між поняттями кібера і польки чи робота і осла необхідна для нівелювання образності описуваних явищ у „площині реальності” цього твору; як образні утворення вони сприймаються тільки поза його межами.

Щодо самонедостатності лексичного способу утворення ОП (англ.: *to resemble, to look like, to seem, to remind of*; укр.: *нагадувати (когось, щось), бути схожим, мати форму (чогось), бути подібним до (когось, чогось) виглядати як (хтось, щось)*; пол.: *jak, jakby, podobnie, niby, na kształt*), то можна стверджувати, що поза межами речення лексичне порівняння є лише потенційним показником компаративності, предикатом, позбавленим актантів (елементів N1 і N2), який самостійно не здатен вступити не лише у порівняльні, але й у інші відношення, так як будь-які відношення передбачають наявність щонайменше двох елементів.

Отже, порівняльна природа не може бути притаманною окремому слову чи словосполученню, для актуалізації ідеї (не)подібності необхідною у переважній більшості є, все ж таки, синтаксична структура, в якій експліцитно чи імпліцитно будуть присутні всі обов’язкові елементи порівняння: 1) те, що порівнюють (предмет);

2) те, з чим порівнюють (образ); 3) те, за допомогою чого порівнюють (формальний показник компаративності); 4) спільна ознака порівнюваних понять (основа). Окремі авторські неологізми та okazionalizmi варто розглядати як винятки із правила, які, по своїй природі, не відповідають загальноприйнятому вживанню і нерідко з'являються у мовленні одноразово.

Таким чином, для повноцінної актуалізації порівняльних відношень образного порівняння, яке на глибинному рівні відповідало б формулі N1+як+N2, ключовою умовою є синтагматика. Лише у лінійному розгортанні мовлення видається можливість простежити наявність усіх необхідних елементів образного порівняння: предмета, образу і основи порівняння. Задекларовані мовознавцями морфологічний та лексичний способи утворення ОП не можна охарактеризувати як самодостатні засоби формування ОП, оскільки, взяті поза межами словосполучення, вони здатні демонструвати окремі елементи ОП, але не саме ОП в цілому. Так, морфологічно створені порівняння залишають вакантною позицію N1, а лексичні показники порівняння залишають вакантними позиції N1 і N2.

Висновки. Незважаючи на семантичну домінанту порівняльних конструкцій, у процесі зіставлення їхньої лінгвістичної репрезентації в різних мовах стає очевидним, що у переважній більшості випадків способи вираження ОП є однаковими. Проте, зіставлення засобів актуалізації порівняння в різних мовах дозволяє виявити низку додаткових фактів, ускладнюючих загальну картину. Це стосується, насамперед, морфологічних і словотворчих способів утворення ОП, а саме: 1) здатності субстантивних композитів-ОП виражати відношення компаративності поза синтагматичною структурою; 2) можливості існування ОП, які не експлікують формальний показник порівняння.

Дослідження є **перспективним** з огляду на подальші розвідки у сфері образних порівнянь в інших мовах на матеріалі різних функціональних стилів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. *Бартон В. И.* Сравнение как средство познания / В. И. Бартон. — Минск : Издательство БГУ им. В. И. Ленина, 1978. — 127 с.
2. *Девятова Н. М.* Сравнение в динамической системе языка / Н. М. Девятова. — Либроком, 2010. — 320 с.
3. *Кучеренко І. К.* Порівняльні конструкції мови в світлі граматики / І. К. Кучеренко. — К. : Вид-во КДУ, 1959. — 106 с.
4. *Прокопчук Л. В.* Категорія порівняння та її вираження в структурі простого речення : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. філол. наук : 10.02.01 "Українська мова" / Л. В. Прокопчук — К., 2000. — 18 с.
5. *Чернышева И. И.* Фразеология современного немецкого языка / И. И. Чернышева. — М., 1970. — 199 с.
6. *Шаповалова Н. П.* Функціонально-семантичний статус порівняльних конструкцій сучасної української мови : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. філол. наук : 10.02.01 "Українська мова" / Н. П. Шаповалова.

— Донецьк, 1996. — 16 с. 7. *Щепка О. А.* Функціонально-семантичне поле компаративності : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Щепка Оксана Анатоліївна. — Сімферополь, 2009. — 250 с. 8. *Юдина Ю. И.* Модели образов сравнений в языке русской художественной литературы конца XX – начала XXI вв. : автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. филол. наук : 10.02.01 “Русский язык” / Ю. И. Юдина. — Волгоград, 2012. — 21 с. 9. *Skommer Grzegorz* Wyrażenia porównawcze. Model struktury i semantyki porównań w języku polskim i norweskim / Grzegorz Skommer. — Wydawnictwo Naukowe UAM, 2006. — 252 s. 10. *Tsutomu Sakamoto* On Linguistic Classification of Metaphorical Expressions // *Descriptive and Applied Linguistics* 16 / Sakamoto Tsutomu. — 1983. — P. 197–208.

Стаття надійшла до редакції 25.10.2015

СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ УТОЧНЮВАЛЬНИХ КОНСТРУКЦІЙ В СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Стаття присвячена структурним особливостям уточнення в сучасній німецькій мові. Проаналізовані основні підходи до класифікації структурних моделей уточнювальних конструкцій на сучасному етапі дослідження цієї категорії. У межах формального речення та на рівні парцельованих конструкцій виділено структурні моделі уточнення, характерні для сучасної німецької мови. Проведено кількісний аналіз виявлених структурних моделей.

Ключові слова: уточнення, уточнювальна конструкція, речення, парцеляція, структурна модель.

О. Е. СОЛОДОВНИК. СТРУКТУРНЫЕ ОСОБЕННОСТИ УТОЧНИТЕЛЬНЫХ КОНСТРУКЦИЙ В СОВРЕМЕННОМ НЕМЕЦКОМ ЯЗЫКЕ

Данная статья посвящена структурным особенностям уточняющих конструкций в современном немецком языке. Проанализированы основные подходы к классификации структурных моделей уточняющих конструкций на современном этапе исследования этой категории. В рамках формального предложения и на уровне парцелированных конструкций были выделены структурные модели уточнения, характерные для современного немецкого языка. Проведен количественный анализ выделенных структурных моделей.

Ключевые слова: уточнение, уточняющая конструкция, предложение, парцеляция, структурная модель.

Феномен уточнення та уточнювальних конструкцій, а також їх структурне членування й аналіз до недавнього часу не були предметом спеціального дослідження. Із підвищенням інтересу до уточнення, починаючи з кінця ХХ століття, зважаючи на його універсальність і відношення до мовлення та мислення людини, було розроблено теоретичне підґрунтя для вивчення структури уточнювальних конструкцій такими російськими та українськими лінгвістами, як І. Л. Ашмаріна (Ашмаріна, 1999), М. Г. Шатух (Шатух, 1959), Л. В. Захарова (Захарова, 2008), М. Я. Оленяк (Оленяк, 2011), Т. Б. Фунтова (Фунтова, 2002) та ін. Незважаючи на те, що уточнення було предметом зацікавлення багатьох мовознавців, дослідження та структурний аналіз уточнювальних конструкцій в сучасній німецькій мові не був предметом спеціального розгляду, що зумовлює **актуальність** пропонованої роботи.

Поняття уточнення з'явилося у сучасній лінгвістиці не так давно, а саме в середині ХХ сторіччя (Загнітко 2009: 69). До кінця ХХ сторіччя вчені лише частково торкалися проблеми уточнення у своїх роботах ((Руднев, 1968), (Шатух, 1959), (Гвоздєв, 1968)), однак поступово виділялися характерні риси, притаманні цій синтаксичній категорії. Так, дослідники одноставно погоджуються, що категорія уточнення на рівні речення реалізується в синтаксичних відношеннях між окремими членами речення (Захарова 2008: 102). У той час, як деякі вчені стверджують, що уточнення охоплює лише другорядні члени речення (А.П. Захарова (Захарова, 2008),

Т.Б. Фунтова (Фунтова, 2002)), інші вважають, що уточнюватися може будь-який член речення (М.Я. Оленяк (Оленяк, 2011)), адже причини появи уточнення в реченні пов'язані з певними умовами мовного характеру та комунікативно-прагматичними установками.

Слід зазначити, що дослідники одноставно вирішили питання про будову уточнення. Так, погоджуючись із І. М. Арібжановою, можна впевнено стверджувати, що до уточнювальної конструкції входять два невід'ємних компоненти – уточнюваний (уточнюване), який виражає вихідну інформацію, та уточнювальний (уточнення), що містить додаткову щодо вихідної інформацію. Зазвичай уточнення й уточнюване у смисловому плані співвідносять як часткове і загальне, як окреме і ціле, як вид і рід, як вужче і ширше поняття. Уточнення переважно характеризується звуженням обсягу інформації порівняно з вихідною, вираженою уточнюваним (Арібжанова 2011: 63). Завдяки логіко-семантичній спорідненості уточнення та уточнюваного, уточнювальну конструкцію можна вважати бінарною, адже вона обов'язково має складатися з двох компонентів: уточнення без того, що уточнюється не може існувати. Уточнення й уточнюване є однаковими, хоча й не еквівалентними за змістом, функціональними компонентами, що створює паралелізм бінарної конструкції.

Вивчаючи структуру уточнення на матеріалі англійської, української та польської мов, М. Я. Оленяк виділяє низку принципів, на яких базується синтаксичне оформлення уточнювальних конструкцій, а саме: паралельність уточнювальних компонентів; лінійність та послідовність прямування уточнювальних конструкцій за ланцюговим механізмом; ієрархічність структури уточнення, тобто створення багатоплановості; поєднання названих типів. Тому, обираючи ту чи іншу модель уточнення, автор встановлює бажані відношення між членами речення, а також послаблює можливо небажані зв'язки (Оленяк 2011: 97). Ці принципи покладено в основу і цього дослідження.

Незважаючи на досить глибокі дослідження проблеми структури уточнення відомими вченими (Т.Б. Фунтова (Фунтова: 2002), А.П. Захарова (Захарова: 2008), М.Я. Оленяк (Оленяк: 2011)), питання структури уточнення в німецькій мові потребують більш детального вивчення. **Метою** дослідження є встановлення структурних особливостей уточнювальних конструкцій у сучасній німецькій мові. Для досягнення поставленої мети необхідно розв'язати такі **завдання**: 1) виділити структурні моделі уточнення в сучасній німецькій мові; 2) дати характеристику кожної

структурної моделі; 3) проаналізувати частотність вживання кожної моделі в сучасній німецькій мові.

Вивчення такого мовленнєвого явища, як уточнення, може проводитися на різних рівнях. Так, наприклад, попередні дослідники цієї категорії (М. Я. Оленяк (Оленяк: 2011), Л. В. Захарова (Захарова: 2008)) розглядали уточнення на рівні речення, визначаючи риси, притаманні цій категорії, лише в межах одного речення. Але, якщо ми говоримо про уточнення як про мовленнєву категорію, то слід розглядати уточнювальні конструкції на рівні мовлення. Саме тому у цьому дослідженні уточнення, як складне мовленнєве явище, розглядається не тільки в межах речення, а й на рівні висловлювання, тобто закінченої думки. Під висловлюванням ми, услід за М. М. Бахтіним, розуміємо таку ланку в ланцюгу мовленнєвого спілкування, яка виходить за межі формального речення і характеризується предметно-змістовою закінченістю, мовленнєвою волею мовця, а також типовими композиційно-жанровими формами завершення (Бахтін 1996: e-doc). Такий підхід до вивчення уточнення був обраний через те, що, на нашу думку, уточнювальні відношення властиві не тільки складовим реченням, але й складовим висловлювань через близькість уточнення до незапланованих мовленнєвих ситуацій, як засобу експресивності мовлення. Оскільки уточнення розглядається нами як логіко-синтаксична категорія, тобто під уточненням розуміється мовленнєве утворення, тісно пов'язане з логікою через його безпосередній зв'язок з мисленням людини та спонтанним мовленнєвим актом, то можна стверджувати, що уточнювальна конструкція – це завжди, як мінімум, бінарна, тобто двокомпонентна конструкція. Незалежно від рівня її реалізації – в межах речення чи на рівні висловлювання – для такої конструкції завжди притаманні два компоненти, а саме: уточнений та уточнювальний. Перший, уточнений компонент, є опорним. Уточнювальний компонент конкретизує значення уточненого, надаючи додаткову інформацію про уточнюване поняття шляхом деталізації, контрасту, порівняння або поглиблення його змісту. Наприклад, нім.: *Das Leben, das ich führte, hatte entschieden Priorität* (Кнаусс 2015: 7) ‘Життя, яке я вела, мало вирішальний пріоритет’. У цьому випадку уточнене слово виражене лексемою *das Leben*, а уточнювальне – *das ich führte*, яке поглиблює і деталізує значення уточненого, надаючи додаткову інформацію про нього та усуваючи будь-яку альтернативу.

Вивчення ж уточнювальних конструкцій з позиції можливості їх реалізації на рівні надфразової єдності дає змогу встановити наявність уточнювальних відношень на рівні парцельованих конструкцій, під якими ми розуміємо “спосіб мовленнєвого

оформлення синтаксичної структури (речення) кількома комунікативними одиницями” (Шульжук 2004: 108). Так, А.П. Загнітко стверджує, що парцеляція, як мовознавче явище, являє собою соціальний мовленнєвий стандарт, закріплений як певний мовний звичай, що є проміжним між мовою і мовленням, тобто він є другорядною мовною нормою, яка існує поряд з головними нормами (Загнітко 2001: 466). Як і у випадку з уточнювальними конструкціями, парцельовані конструкції – це бінарні конструкції, тобто складаються з, як мінімум, двох членів. Так, для позначення першого компонента таких конструкцій використовують термін *базова частина*, а для другого – *парцельований компонент* або *парцелят*. Наприклад, нім.: *Du liebst die Leute stehen und begrüßtest mich, und ich ging mit dir in das Gemeindehaus, wo ein Empfang für den alten Pfarrer stattfand, obwohl ich dort niemanden kannte. Niemanden außer dir* (Кнаусс 2015: 13) ‘Ти залишаєш людей стояти та вітаєш мене, і я йду з тобою у дім парафіяльних зборів, де відбулася зустріч для старого священика, хоча я там не знала нікого. Нікого, окрім тебе’. У наведеному прикладі спостерігаємо локалізацію уточнювального члена, вираженого лексемою *niemand*, та уточнюючого члена, вираженого словосполученням *niemanden außer dir*, уточнювальної конструкції в базовій частині та парцеляті парцельованої конструкції відповідно, за рахунок чого стає помітною наявність уточнювальних відношень між членами парцельованої конструкції.

Якщо розглядати позиційність уточненого та уточнювального компонентів по відношенню один до одного, варто зазначити, що переважна більшість уточнювальних конструкцій демонструє постпозиційність уточнювального компоненту відносно уточненого. Ця ознака свідчить про, прямий порядок слів всередині уточнювальної конструкції, і, як наслідок, про нейтральну темо-рематичну актуалізацію, а тому вона має нейтральну комунікативну значущість. Зустрічаються також непоодинокі випадки, коли уточнювальний член конструкції знаходиться у препозиції відносно до уточненого, тим самим розставляючи акценти дещо по-іншому, роблячи експресивним саме уточнюючий компонент, як змістовий центр конструкції. Наприклад, нім.: *Diese wundervolle starke kleine Person, meine Enkelin* (Кнаусс 2015: 21) ‘Ця дивовижна сильна маленька людина, моя онучка’. У наведеному прикладі, де уточнений член є *meine Enkelin*, а уточнювальний, відповідно, *diese wundervolle starke kleine Person*, акцент робиться саме на тому факті, ким є онучка мовця, тобто саме на рисах її характеру зроблений логічний наголос. Слід зауважити, що інверсійний порядок розташування членів конструкції притаманний лише уточнювальним конструкціям, які обмежуються

формальним реченням. Парцельовані конструкції, в яких актуалізуються уточнювальні відношення, мають тільки прямий порядок розташування уточнювального та уточнюючого компонентів. Крім цього, були помічені випадки інтерпозиційного розташування уточненого члена відносно уточнювальних у конструкціях з декількома уточнювальними членами, наприклад, нім.: *Sie endete, wie sie gekommen war, heimlich, über Nacht* (Knauss 2015: 9) ‘Воно закінчилося, як і почалося, таємно, за ніч’. У даному випадку уточнений компонент, виражений лексемою *heimlich* розташований поміж двох уточнювальних компонентів *wie sie gekommen war* та *über Nacht*. Інтерпозиційність уточненого члена відносно уточнювальних має за мету зробити наголос саме на уточненому компоненті, який виділяється як інтонаційно при вимові, так і пунктуаційно на письмі.

Ще одним аспектом вивчення уточнювальних конструкцій є контактність чи дистантність розташування уточненого та уточнювального членів один від одного. Так, німецькій мові притаманна в переважній більшості контактність уточненого та уточнювального членів конструкції, але досить частотними є випадки й дистантного розташування компонентів переважно через рамкову структуру німецького речення та фіксований порядок слів. Наприклад, нім.: *Ich war eine Andere geworden, eine Liebende* (Knauss 2015: 9) ‘Я іншою стала, коханою’. Через фіксоване місце німецького дієслова пасивного стану в реченні уточнений компонент, виражений лексемою *eine Andere*, конкретизується уточнювальним членом, вираженим лексемою *eine Liebende*, розташованим не у безпосередній близькості до уточненого члена, а за межами рамки речення. Ця особливість притаманна й парцельованим конструкціям з реалізованими уточнювальними відношеннями. Наприклад, нім.: *So hast du deine eigene Dramaturgie in der Liebe. Eine altmodische Dramaturgie* (Knauss 2015: 37) ‘То ж у тебе є якась своя власна драма в житті. Якась старомодна драма’.

Слід зазначити, що подібна дистанційність розташування компонентів конструкції в рамках формального речення не є стилістично нейтральною, а має емоційне забарвлення. В таких випадках логічний наголос робиться на уточнювальному компоненті, підкреслюється його роль, як ядра тієї чи іншої конструкції, адже контактність уточненого та уточнювального члена, незалежно від того, чи уточнюються головні чи другорядні члени речення, не є облігаторними з точки зору синтаксису німецької мови, а скоріше вибором автора. Тому поряд з інверсійним розташуванням компонентів всередині конструкції, можна вважати дистанційність її членів стилістично маркованою.

Як уже було зазначено, залежно від того, наскільки обширною з погляду її змістового навантаження є конструкція, а тому, відповідно, наскільки референтно-навантаженою вона є, і скільки синтаксичних зв'язків утворено шляхом деталізації уточнювального поняття, уточнювальні конструкції поділяються на монореферентні та поліреферентні (М. Я. Оленяк (Оленяк: 2011), Л. В. Захарова (Захарова: 2008)).

Якщо розглядати явище лінгвістичної референції у контексті уточнювальних конструкцій, то їх можна розділити на два типи – уточнювальні конструкції з одним референтом та з більше, ніж одним, референтом. Інакше кажучи, якщо вважати слово, яке уточнюється, референтом уточнювальної конструкції, то у досліджуваних конструкціях у випадках з декількома уточнювальними членами, останні можуть відноситися як до одного й того ж референта, вираженого головним уточненим словом, так і містити інші референти, які далі знову підлягають уточненню. Конструкції з одним референтом називаються монореферентними, тобто уточнювальні члени уточнювальної конструкції розкривають поняття одного уточненого компонента. Наприклад, нім.: *Es ging ums Sehen, nicht ums Hören* (Кнаусс 2015: 8) ‘Йшлося про спостереження, не про слухання’. *Etwas Betörendes, ein Charme, ein Zauber, dem auch die schlechteste Predigt nichts anhaben kann* (Кнаусс 2015: 12) ‘Щось чаруюче, шарм, привабливість, чому не може зашкодити навіть найгірша проповідь’. У наведених прикладах уточнювальні члени конкретизують поняття відповідних уточнених членів: компонент *nicht ums Hören* контрастує з уточнювальним членом *ums Sehen*, тим самим уточнюючи тему висловлювання авторки; уточнюючі члени, виражені лексемами *ein Charme, ein Zauber*, також уточнюють зміст одного референта – *etwas Betörendes*. Якщо ж в одній уточнювальній конструкції можна спостерігати більш, ніж один уточнений референт, тобто якщо уточнювальні компоненти конструкції характеризують кілька уточнених членів, то такі конструкції називаються поліреферентними. Наприклад, нім.: *Bis zu diesem Augenblick habe ich ja nicht geahnt, wie sehr mir das gefehlt hat, ein Mann, der ein Leberwurstbrot für mich schmiert* (Кнаусс 2015: 54) ‘До цього погляду я ще й не підозрювала, як сильно мені це подобалося, чоловік, який намазує мені бутерброд з ліверною ковбасою’. В цьому випадку уточнений компонент конкретизує лише уточнювальний компонент, виражений лексемою *ein Mann*, а інший уточнювальний член, виражений атрибутивним підрядним реченням *der ein Leberwurstbrot für mich schmiert*, має за референта попередній уточнювальний компонент *ein Mann*.

Переходячи до опису структури уточнювальних конструкцій в німецькій мові, слід зауважити, що в основу цієї класифікації структурних моделей уточнювальних конструкцій, були покладені структурні моделі, виділені М. Я. Оленяк (4 структурні моделі) (Оленяк: 2011), а також спостереження, описані в роботах Л. В. Захарової (Захарова: 2008) та І. Л. Ашмаріної (Ашмаріна: 1999).

Тож, якщо говорити про структурне членування уточнювальних конструкцій, то в сучасній німецькій мові уточнювальні конструкції, залежно від кількості складових компонентів та смислового зв'язку між ними, поділяються на:

- 1) базові уточнювальні конструкції;
- 2) паралельні уточнювальні конструкції;
- 3) послідовні уточнювальні конструкції;
- 4) ієрархічні уточнювальні конструкції;
- 5) синтетичні уточнювальні конструкції.

Для наочності демонстрації уточнювальних відношень між членами уточнювальної конструкції ми вважаємо доцільним проілюструвати їх схематично. Так, незалежно від структурної моделі, кількості компонентів конструкції та її моно- чи поліреферентності, для відображення уточненого компонента, який починає уточнювальний ряд, тобто той, з якого можна говорити про актуалізацію уточнювальних відношень і, відповідно, про існування уточнювальної конструкції, тут і далі ми використовуємо квадратні дужки []. Для позначення всіх компонентів, які не розпочинають уточнювальний ряд, тобто уточнювальних компонентів, незалежно від того, чи є вони вторинними референтами всередині конструкції, ми використовуємо круглі дужки (). Для позначення уточнювальних відношень, наявних між уточненим та уточнювальним компонентом, використовується стрілка . Через те, що уточнювальні конструкції можуть бути реалізовані лише в межах якоїсь закінченої думки, формального речення чи парцельованої конструкції, частина речення, що не має відношення до уточнення, позначається за допомогою трикрапки ..., а формальний показник феномену парцеляції позначається крапкою . .

Таким чином, зображуючи схематично вищезгадані структурні моделі, виділені після аналізу наочного матеріалу, ми отримуємо такі графічно відображені моделі:

– базові уточнювальні конструкції;

Найпростіша і водночас найбільш поширена в німецькій мові є базова структурна модель уточнювальної конструкції. Як було зазначено, як і будь-яке уточнення, конструкція цієї структурної моделі буде бінарною, тобто складатися з двох членів – уточненого та уточнювального. Таким чином, базова уточнювальна конструкція – це однореферентна конструкція, адже уточнювальний компонент має відношення до одного референта. Наприклад, нім.: *Mindestens ein Jahrzehnt später, auf einer Hochzeit, tanzte ich einmal mit ihm und kämpfte einen Tanz lang mit mir, ihm zu sagen, dass ich Jahre damit zugebracht hatte, in ihn verliebt zu sein* (Knauss 2015: 10) ‘Щонайменше десятиріччя потому, на весіллі, я танцювала з ним і впродовж усього танцю боролася з собою, щоб не сказати йому, що я провела рік, будучи закоханою в нього’. У даному випадку уточнений член *mindestens ein Jahrzehnt später* уточнюється за допомогою компонента *auf einer Hochzeit*, який допомагає звзвити коло часу, яке описує авторка, конкретизуючи більш широке поняття. Використання конструкцій цієї структурної моделі, відображає відношення виду та підвиду, предмета та його характеристики, частини і цілого. Схематично цю конструкцію можна зобразити наступним чином:

[*Mindestens ein Jahrzehnt später*] (*auf einer Hochzeit*) ...

Ця структурна модель також доволі поширена в німецькій мові й на рівні парцельованих конструкцій. Наприклад, нім.: *Sie [die Stimme] scheint mir genau für die Liebesworte gemacht, die du damit zu mir sprichst. Auch am Telefon* (Knauss 2015: 22) ‘Мені здавалося, що він [голос] зроблений саме для слів кохання, якими ти до мене говориш. Зокрема і по телефону’. Тут уточнювальний компонент *auch am Telefon*, виражений парцелятом у парцельованій конструкції, покликаний надати додаткову інформацію про уточнений член, виражений лексемою *sprechen*, тобто про спосіб спілкування авторки та адресата її висловлювання. Схематично цей приклад можна зобразити так:

... [*sprichst*] . (*Auch am Telefon*)

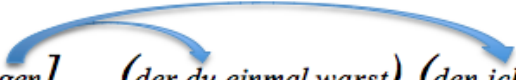
2. □ 000

– паралельні уточнювальні конструкції;

Відмінною рисою уточнювальних конструкцій паралельної структурної моделі є наявність більше, ніж одного уточнювального компонента. Але, незважаючи на цю особливість, дані уточнювальні конструкції також є однореферентними, тобто всі

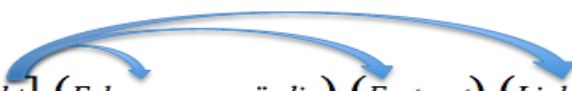
уточнювальні члени будуть відноситися до одного і того ж референта, розкриваючи його сутність та поширюючи зміст. Наприклад, нім.: *Die Silhouette deiner eckigen Schultern rührt mich, weil sie mich an den Jungen erinnert, der du einmal warst und den ich nicht gekannt habe* (Knauss 2015: 34). ‘Силует твоїх квадратних плечей зачепив мене, тому що вони мені хлопця нагадали, яким ти колись був, і якого я не знала’. Уточнювальні компоненти *der du einmal warst* та *den ich nicht gekannt habe* дають додаткову інформацію про хлопця, якого говорить авторка, усуваючи будь-яку альтернативу стосовно його персони. Ці обидва компоненти характеризують лише один уточнений член конструкції, тому схематично цей приклад можна зобразити так:

... [*an den Jungen*] ... (*der du einmal warst*) (*den ich nicht gekannt habe*)

Що стосується парцельованих конструкцій з уточнювальними відношеннями між їх компонентами, то слід зауважити, що паралельні конструкції зустрічаються і на цьому рівні. У такому випадку емоційне забарвлення такої конструкції буде дещо відрізнятися від базових парцельованих конструкцій з уточнювальними відношеннями чи від паралельних уточнювальних конструкцій на рівні формального речення, адже у цих випадках автор підкреслює своє ставлення до уточненого компонента, виділяючи якісь його особливості, які, на його чи її думку, варті уваги, і які впливають на зміст повідомлення, підсилюючи вагу висловлення. Наприклад, нім.: *Wie sie da steht in diesem Fünfziger-Jahre-Wohnzimmer. Erbarungswürdig. Erstarrt. Linkisch bis zum Abwinken* (Knauss 2015: 15) ‘Як вона там стоїть у цій вітальні п’ятдесятих років. Жалюгідна. Затверділа. Незграбна по саме нікуди.’ Як видно з наведеного прикладу, в якому авторка намагається підкреслити невідгідне становище предмета, про який говорить, уточнення на рівні парцельованих конструкцій є більш емоційно маркованим, у тому числі й за рахунок стилістичних особливостей парцельованих конструкцій, покликаних спричиняти емоційно-змістове нагнітання інформації та підкреслювати значущість подальшої конкретизації. Схематично такий тип уточнювальних конструкцій має такий вигляд:

... [*steht*] . (*Erbarungswürdig*) . (*Erstarrt*) . (*Linkisch bis zum Abwinken*) .

3. □ (□) (□) (□)

– послідовні уточнювальні конструкції;

Послідовні уточнювальні конструкції – це багатокомпонентні конструкції. Так, цей тип конструкцій завжди буде мати не лише більше, ніж один уточнювальний компонент, а й більше, ніж один уточнений член. Таким чином, особливістю таких конструкцій є присутність не одного, а двох і більше референтів, що дає змогу визначити цей тип конструкцій, як поліреферентні. Цей структурний тип уточнень є складнішим за попередній, паралельний, через те, що уточнює декілька референтів, а тому створює додаткові синтаксичні позиції, які не є однофункціональними в усіх випадках (Оленяк 2011: 85). Теоретично уточнювальний ланцюг в таких конструкціях може бути необмеженим, але за результатами наших досліджень в німецькій мові найбільша кількість компонентів дорівнює трьом. Наприклад, нім: *Mehrmals schon hast du im Zorn alles gelöscht, dem alten Zorn, der dich immer befallen hat, wenn dir etwas nicht gelang, und ich fand dich mit leerem Blick einen leeren Bildschirm anstarrend vor* (Кнаусс 2015: 189) ‘Багато разів ти в гніві все видаляла, в старому гніві, який на тебе завжди находив, якщо у тебе щось не виходило, і я знаходив тебе дивлячись порожнім поглядом на порожній телеекран’. Якщо зобразити таку конструкцію схематично, то вона виглядає наступним чином:

... [Zorn]... (dem alten [Zorn]) (der dich [immer] befallen hat) (wenn dir etwas nicht gelang) ...

Стосовно цього типу уточнень слід відмітити відносно невисоку частотність вживання цих конструкцій в німецькій мові. Але якщо на рівні речення випадки використання послідовних уточнень є, то на рівні парцельованих конструкцій таких випадків в художньому стилі зафіксовано не було.

4. – ієрархічні уточнювальні конструкції.

Ієрархічна структурна модель уточнювальних конструкцій є найскладнішою з усіх наведених вище моделей через те, що вона характеризується ускладненою будовою, в якій черговий уточнювальний компонент перериває лінійність іншої уточнювальної конструкції, ніби втручаючись в її склад. Це значить, що даний тип уточнювальних конструкцій також є поліреферентним, але при цьому один з референтів конструкції такої моделі є, на думку автора, більш вагомим, аніж інші, внаслідок чого цей референт буде мати окремий уточнювальний компонент, який пов’язаний лише з ним, тобто семантично і синтаксично не відноситься до інших компонентів конструкції. Наприклад, нім.: *Und etwas zog durch den Raum, etwas, das den*

drei Personen, die anwesend waren, ein Zeichen aufprägte (Кнаусс 2015: 170) ‘І щось перемістилося в кімнаті, щось, що трьом людям, які були присутні, здалося знаком’. Як видно з наведеного прикладу, у цій уточнювальній конструкції присутні два уточнені члени: *etwas* та *drei Personen*, але уточнювальний компонент, виражений словами *die anwesend waren* має відношення тільки до референта *drei Personen*, не будучи пов’язаним ні семантично, ні граматично, з уточнювальним компонентом *etwas*, і, таким чином, він поглиблює цю конструкцію не лише горизонтально, але й вертикально, створюючи додаткові синтаксичні зв’язки. Схематично така конструкція буде мати наступний вигляд:

...[*etwas*] (*etwas, das [den drei Personen] (die anwesend waren) ein Zeichen aufprägte*)

Таким чином, описані відмінні риси ієрархічної уточнювальної конструкції з іншою поліреферентною конструкцією, тобто з послідовною, полягають насамперед у тому, що такі конструкції є семантично більш навантаженими за рахунок не зовсім рівномірного розподілу змістових центрів висловлювання, а також за рахунок створення додаткових синтаксичних зв’язків, які не є лінійно залежними один від одного. Однак, ймовірно, через таку складність та винятковість, цей тип конструкцій не є широкоживаним у німецькій мові. Частково це пов’язано із синтаксичною будовою німецької мови, де нагромадження додаткових другорядних членів всередині речення може призвести до можливої втрати думки, яку розвиває автор.

Також, окрім виділених структурних моделей уточнювальних конструкцій в німецькій мові, були помічені окремі випадки уточнень, які через відсутність певних закономірностей та частоти вживання не можуть бути об’єднанні за своєю структурою в жодну групу. Наприклад, нім.: *Ich wusste sofort, dass ich sie auf einer ihrer ziellosen Wanderungen durchs Haus antraf, ruhelos, als müsste sie sich ohne Unterlass versichern, dass alles noch an seinem Platz war, die Schränke, die Bilder* (Кнаусс 2015: 41) ‘Я знав, що я її під час її безцільного блукання по дому зустрів, тривожну, ніби вона мусила себе без кінця запевнювати, що все було на своїх місцях, шафи, картини’. Схематично можна зобразити цю уточнювальну конструкцію так:

...[*sie*] (*[ruhelos]*) (*als müsste sie sich ohne Unterlass versichern, dass [alles] noch an seinem Platz war*) (*die Schränke*) (*die Bilder*)

У цій конструкції наявні риси послідовної та паралельної структурної моделі, але одиничність її реалізації не дає змоги говорити про наявність у сучасній німецькій мові групи послідовно-паралельних уточнювальних конструкцій.

Інший приклад, який через відсутність аналогічних випадків використання не дає змоги виділити ще один тип структурних моделей уточнювальних конструкцій, нім.: *Es war das Jahr, in dem mein dreizehnter Roman erschien und mein Mann einen Schlaganfall erlitt, der ihn halbseitig lahmlegte* (Кнаусс 2015: 7) ‘Це був рік, в якому мій тринадцятий роман трапився, та мій чоловік серцевий напад мав, який його зробив на одну сторону паралізованим’. Схема цієї конструкції виглядає наступним чином:

Слід зазначити, що синтетичні уточнювальні конструкції зустрічаються лише на рівні формального речення, на рівні парцельованих конструкцій подібних випадків не було помічено.

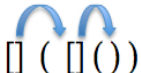

Отже, як видно з наведених прикладів, для німецької мови через її детерміновану синтаксичну будову характерні уточнювальні конструкції неускладненої структури. Окремі випадки складних уточнень змішаного типу хоча і трапляються поміж інших конструкцій, але вони через свою нечисленність та рідкість використання є, скоріше, винятком, ніж закономірністю. Вживаючи вищезазначені конструкції, автор прагне зробити логічний наголос на одразу декількох членах висловлювання, але такі синтаксично й семантично перевантажені висловлювання ще більше ускладнюють і без того складну будову німецького речення.

Таким чином, присутність виділених різнопланових структурних моделей уточнювальних конструкцій свідчить про те, що німецькій мові властиві різноманітні засоби вираження уточнення. Слід зазначити, що монореферентні уточнювальні конструкції є значно більш поширеними, ніж поліреферентні. Це зумовлено насамперед тим, що монореферентні конструкції є простішими як за структурою та будовою, так і для сприйняття їх адресатом висловлювання. Монореферентні уточнювальні конструкції дозволяють, з одного боку, досягти комунікативної мети висловлювання, зробивши наголос на необхідному члені висловлювання, а з іншого – не перевантажують висловлювання, даючи змогу продовжувати розповідь, не втрачаючи увагу й концентрацію читача. У свою чергу, поліреферентні уточнювальні конструкції є більш складними для сприйняття та вимагають високої концентрації від адресата, і свідчать про майстерність автора висловлювання будувати складні синтаксичні конструкції для виконання комунікативної мети. Але через синтаксичні особливості німецької мови, такі як фіксований порядок слів та рамкова структура речення,

поліреферентні уточнювальні конструкції не є поширеними, поступаючи частотністю використання монореферентним уточнювальним конструкціям. Для наочності висновків, результати аналізу німецького художнього тексту подані в таблиці 1, яка відбиває якісне та кількісне співвідношення уточнювальних конструкцій:

Таблиця 1

Структурні характеристики уточнювальних конструкцій в німецькій мові, реалізованих на рівні формального речення

№ п/п	Структурна модель	Схематичне відображення структурної моделі	Приклад	Кількість структурних моделей
1	Базова		<i>Es ist <u>ein frühes, ein ganz vereinzelt</u> (wirklich?) Foreshadowing</i> (Knauss 2015:19).	111 (76%)
2	Паралельна		<i>Es war <u>nicht nur der Name, der mir nicht einfiel, sondern die ganze Person fiel mir nicht mehr ein</u></i> (Knauss 2015:16).	22 (15%)
3	Послідовна		<i>Eigentlich sind sie das <u>ja alle, die Magazine, die für die Zielgruppe Frauen gemacht werden</u></i> (Knauss 2015:123).	9 (6,2%)
4	Ієрархічна		<i>Emma sah das Bild <u>so deutlich vor sich, wie sie es damals, es war vielleicht drei Jahre her, im Näherkommen gesehen hatte</u></i> (Knauss 2015:176).	2 (1,4%)
5	Синтетична	-	<i>Es war <u>das Jahr, in dem mein dreizehnter Roman erschien und mein Mann einen Schlaganfall erlitt, der ihn halbseitig lahmlegte</u></i> (Knauss 2015:7).	2 (1,4%)
	Всього			146 (100%)

Що стосується уточнень на рівні парцельованих конструкцій, то їм притаманні лише однореферентні різновиди уточнень. Це зумовлено тим, що парцеляція за своєю суттю є навмисним членуванням речення, при якому виділяються найбільш значущі з погляду автора висловлювання сегменти. При парцеляції висловлювання членується на ту кількість компонентів, яка передбачена структурними та функціональними особливостями синтаксеми, що розпадається (Чернушенко 2013: 43). Тому для уникнення змістового перевантаження висловлення, доцільнішим є використання

простіших конструкцій, якими є монореферентні уточнення. Результати проведеного аналізу наведені в таблиці 2:

Таблиця 2

Структурні характеристики уточнювальних конструкцій в німецькій мові, реалізованих на рівні парцельованих конструкцій

№ п/п	Структурна модель	Схематичне відображення структурної моделі	Приклад	Кількість структурних моделей
1	Базова		<i>Sie schrieb <u>sehr lakonisch</u>. <u>Sehr hart</u></i> (Knauss 2015:180).	20 (80%)
2	Паралельна		<i>An den Rändern meines Bewusstseins taucht <u>etwas auf</u>. <u>Etwas Peinliches</u>. <u>Eine Blamage</u>. <u>Etwas, das ich nicht zulassen kann</u></i> (Knauss 2015:18).	5 (20%)
	Всього			25 (100%)

Таким чином, уточнення, як логіко-синтаксичне явище, притаманне німецькій мові як на рівні формального речення, так і на рівні парцельованих конструкцій, про що свідчить структурне різноманіття уточнювальних конструкцій. Хоча структурну модель того чи іншого уточнення обирає безпосередньо автор, спираючись на комунікативну мету висловлювання та мовленнєву ситуацію, але через не досить гнучкий синтаксичний лад мови, переважна більшість уточнень є найпростішого структурного типу. Вживання структурно більш складних уточнювальних конструкцій вимагає, з одного боку, майстерності автора виражати думки, а з іншого – концентрації адресата висловлювання, що є визначальним для німецької мови, адже надлишок компонентів в одному висловлюванні може спричинити втрату змісту висловлювання. Також слід зауважити, що на рівні парцельованих конструкцій, між членами яких присутні уточнювальні відношення, так само реалізуються найпростіші структурні моделі уточнення. Але таким уточнювальним конструкціям характерний більший емоційний заряд, чому сприяє сам феномен парцеляції.

Проведений аналіз реалізації уточнення в німецькій мові на матеріалі художнього тексту дає підстави припустити наявність уточнювальних конструкцій в різних стилях мовлення, що потребує подальшого вивчення та становить науковий інтерес і має певну

наукову значущість, адже уточнення являє собою багатогранну мовознавчу категорію, яка через свій зв'язок з мисленням людини та оформленням думок, є логіко-синтаксичною категорією. Тому вивчення уточнення є важливим і актуальним не тільки з позиції мовознавства, але й з позиції суміжних з мовознавством наук, таких як філософія, психологія та ін.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. *Арібжанова І. М.* Уточнення як синтаксичне поняття / І. М. Арібжанова // Українське мовознавство. — К., 2011. — № 42. — С. 59–72.
2. *Ашмарина І. Л.* Уточнение как член предложения в современном английском языке : автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. филол. наук : 10.02.04 “Германские языки” // И. Л. Ашмарина. — СПб., 1999. — 20 с.
3. *Бахтин М. М.* Проблема речевых жанров [Електронний ресурс] / М. М. Бахтин // Собр. соч. — М. : Русские словари, 1996. — Т. 5 : Работы 1940-1960 гг. — С. 159–206. — Режим доступа : http://philologos.narod.ru/bakhtin/bakh_genre.htm
4. *Гвоздев А. Н.* Современный русский литературный язык. Синтаксис / А. Н. Гвоздев. — М. : Просвещение, 1968. — Ч. 2. — 244 с.
5. *Загнітко А. П.* Теоретична граматика української мови : Синтаксис : [монографія] / А. П. Загнітко. — Донецьк : ДонНУ, 2001. — 662 с.
6. *Загнітко А. П.* Український синтаксис : теоретико-прикладний аспект / А. П. Загнітко. — Донецьк, 2009. — 137 с.
7. *Захарова Л. В.* Обособленные второстепенные члены предложения со значением уточнения в современном русском литературном языке : дисс. ... кандидата филол. наук : 10.02.01 / Захарова Людмила Васильевна. — Армавир, 2008. — 215 с.
8. *Оленяк М. Я.* Семантико-синтаксичні функції уточнення в англійській, українській та польській мовах : дис. ... кандидата филол. наук : 10.02.17 / Оленяк Мар'яна Ярославівна. — Донецьк : ДонНУ, 2011. — 203 с.
9. *Руднев А. Г.* Синтаксис современного русского языка / А. Г. Руднев. — М. : Высш. шк., 1968. — 320 с.
10. *Фунтова Т. Б.* Логіко-синтаксична категорія уточнення в сучасній російській мові : дис. ... кандидата филол. наук : 10.02.02 / Фунтова Тетяна Борисівна. — Сімферополь, 2002. — 192 с.
11. *Чернушенко Н. М.* Парцеляція як засіб експресивного синтаксису української художньої літератури другої половини ХХ століття [Електронний ресурс] / Н. М. Чернушенко // Лінгвістичні дослідження. — 2013. — №35. — С. 128–135. — Режим доступа до статті : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/znpkhnpu_lingv_2013_35_24.pdf
12. *Шатух М. Г.* Уточняющие члены предложения как особая синтаксическая категория / М. Г. Шатух // Русский язык в школе. — 1959. — № 2. — С. 31–35.
13. *Шульжук К. Ф.* Синтаксис української мови / К. Ф. Шульжук. — К. : Академія, 2004. — 408 с.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

14. *Knauss S.* Das Liebesgedächtnis : [Roman] / Sibylle Knauss. — Tübingen : Klöpfer und Meyer, 2015. — 198 S.

Стаття надійшла до редакції 20.09.2015

МОВНІ КАТЕГОРІЇ В ДІАХРОНІЇ

© О. В. Білецька
(Вінниця)

МІСЦЕ ІМЕННИКОВИХ ТРИКОМПЗИТИВ У СИСТЕМІ СКЛАДНИХ СЛІВ У СЕРЕДНЬОВЕРХНЬОНІМЕЦЬКІЙ МОВІ ТА ЇХНЯ СТРУКТУРНА ОРГАНІЗАЦІЯ

Стаття присвячена дослідженню структурних особливостей іменникових трикомполітивів у середньовіхньонімецькій мові. Дослідження базується на корпусі лексичних одиниць, отриманих методом суцільної вибірки із тлумачних словників середньовіхньонімецької мови М. Лексера та Бенекє, Мюллер, Царнке (357 одиниць). У статті систематизовано лексемний склад трикомполітивних іменників, а також визначено місце цих одиниць у загальному словниковому складі середньовіхньонімецької мови. У процесі дослідження структурних особливостей іменникових трикомполітивів у середньовіхньонімецькій мові проведений аналіз специфіки їхньої внутрішньої організації з огляду на комплексний характер одного з безпосередніх складників, морфемний склад конститuentів та закономірності появи з'єднувального елемента. Доведено, що домінувальною моделлю трикомполітивних іменників у середньовіхньонімецькій мові є повноскладні детермінативні трикомполітиви, утворені без допомоги з'єднувальних елементів за типом підрядного зв'язку.

Ключові слова: словоскладання, іменниковий трикомполітит, безпосередній складник, детермінатив, основне слово, модель.

Е. В. БЕЛЕЦКАЯ. МЕСТО СУБСТАНТИВНЫХ ТРИКОМПЗИТИВОВ В СИСТЕМЕ СЛОЖНЫХ СЛОВ В СРЕДНЕВЕРХНЕНЕМЕЦКОМ ЯЗЫКЕ И ИХ СТРУКТУРНАЯ ОРГАНИЗАЦИЯ

Стаття посвящена исследованию структурных особенностей субстантивных трикомполітивов в средневерхненемецком языке. Исследование основывается на корпусе лексических единиц, полученных методом сплошной выборки из толковых словарей средневерхненемецкого языка М. Лексера и Бенекє, Мюллер, Царнке (357 единиц). В статье систематизирован лексемный состав трехкомполітивных имен существительных, а также определено место этих единиц в общем словарном составе средневерхненемецкого языка. В процессе исследования структурных особенностей субстантивных трикомполітивов в средневерхненемецком языке проведен анализ специфики их внутренней организации с учетом комплексного характера одного из непосредственных составляющих, морфемного состава конститuentов и закономерностей появления соединительных элементов. Доказано, что доминирующей моделью трехкомполітивных имен существительных в средневерхненемецком языке являются полносложные детермінативные композиты, образованные без помощи соединительных элементов по типу подчинительной связи.

Ключевые слова: словосложение, субстантивный трикомполітит, непосредственное составляющее, детермінатив, основное слово, модель.

1. Вступні зауваження. Не зважаючи на те, що на розвиток словникового складу німецької мови у період Середньовіччя значною мірою впливають латина та французька мова, запозичення з останньої включають не тільки слова, які в основному відносяться до феодальної культури та лицарського життя, але й певні словотворчі засоби, зокрема суфікси *-ei* та *-ier(en)*, а також німецькомовні кальки французьких слів (Бах 1956: 118–119; Polenz 2009: 46–47), переважну роль у процесі творення нових лексичних одиниць у середньовіхньонімецькому періоді

продовжують відігравати слововивід (деривація) та словоскладання (композиція) (Gerdes 1972: 92; Zutt 2000: 1160). Словоскладання, при цьому, розвивається за двома основними напрямками: по-перше, зростає відсоток самих комполітів у словниковому складі у порівнянні з давньовіхньонімецьким періодом (Schildt 1976: 114), по-друге, збільшується кількість лексем, з яких може бути утворене складне слово (Tschirch 1989: 80). Беззаперечно, домінувальною моделлю творення складних слів у середньовіхньонімецькій мові залишаються детермінативні (Weddige 2010: 84) неповноскладні комполіти (Бах 1956: 148), побудовані з двох простих іменників (Keller 1986: 289). Однак, саме у цей період системного характеру набуває поява багатоконпонентних, в першу чергу триконпонентних, комполітів, яка пов'язана як з лінгвістичними, так і з екстралінгвістичними факторами. Слід зазначити, що триконполіти зустрічаються у середньовіхньонімецькій мові ще доволі рідко і значно поступаються за кількісними показниками двокомпонентним. Крім того, особливістю триконпонентних комполітів у середньовіхньонімецькій мові можна вважати лексикалізацію одного з безпосередніх складників, який внаслідок постійного вживання сприймається мовцем як стійка лексична одиниця, що не піддається подальшому розподілу (Tschirch 1989: 80; Zutt 2000: 1161). Вищезазначене, а також бінарна структура триконполітів, завдяки якій вважається, що вони підпорядковані тим самим закономірностям, що і двокомпонентні складні слова, зумовили той факт, що триконпонентні комполіти залишилися дещо поза увагою досліджень зі словотвору середньовіхньонімецької мови. Однак, стрімке кількісне зростання та спеціалізація іменникових триконполітів спонукають до більш ретельного вивчення специфіки цих одиниць.

Отже, **об'єктом** пропонованого дослідження є субстантивні (іменникові) триконполіти, тобто складні слова утворені з трьох іменникових основ, у середньовіхньонімецькій мові.

Предметом дослідження є структурна організація зазначених одиниць.

Мета дослідження полягає у визначенні місця субстантивних триконполітів у системі складних слів, а також у комплексному аналізі їхньої внутрішньої будови і зовнішнього оформлення у середньовіхньонімецькій мові.

Для досягнення поставленої мети слід вирішити такі теоретичні й практичні **завдання**:

- скласти корпус субстантивних трикомполітів у середньовіхньонімецькій мові на основі лексикографічних джерел;
- визначити кількісні параметри досліджуваних одиниць у зазначений період;
- систематизувати моделі субстантивних трикомполітів у середньовіхньонімецькій мові;
- дослідити роль з'єднувального елемента в оформленні трикомполітів у названий часовий період;
- проаналізувати фонологічні, морфологічні та словотвірні особливості безпосередніх складників трикомполітів та лексем у їх складі.

Для вирішення поставлених завдань у роботі використані такі методи лінгвістичного аналізу: метод моделювання, аналіз за безпосередніми складниками, компонентний аналіз, а також кількісний метод дослідження мовних одиниць.

Новизна роботи полягає у тому, що вперше зроблено спробу проведення комплексного структурного аналізу субстантивних трикомполітів у середньовіхньонімецькій мові.

Відсутність теоретичних праць, присвячених всебічному дослідженню субстантивних трикомполітів у середньовіхньонімецькій мові в цілому, а також їхніх структурних особливостей зокрема, зумовлює **актуальність** пропонованого дослідження.

Корпус матеріалу дослідження складають 357 трикомполітів відібраних методом суцільної вибірки із тлумачних словників середньовіхньонімецької мови М. Лексера (Lexner, 1992) та Бенекке, Мюллер, Царнке (Benescke, 1989).

2. Місце іменникових трикомполітів у системі складних слів у середньовіхньонімецькій мові. Аналіз дослідницького корпусу засвідчив, що трикомполіти у середньовіхньонімецькій мові є малопродуктивною словотворчою моделлю. У словнику середньовіхньонімецької мови М. Лексера зафіксовано \approx 516 трикомпонентних іменників різних морфологічних типів (Пелашенко 2004: 106–108), напр.: *îsen-krût-saft stn.* ‘сік вербени’, *hôch-wilt-brate* ‘печеня з великої дичини’, *hinter-ganc-brief stf.* ‘угода про компроміс’, що складає \approx 7% від загального корпусу комполітів (7428 лексем) (Klein 2009: 169). При цьому переважна більшість трикомпонентних складних іменників – це трикомполіти, що комбінуються виключно з іменникових основ і побудовані за формулою: іменник + іменник + іменник, напр.: *kriuz-mit-woche swf.* ‘середа страсного тижня’, *wîn-gart-arbeit stf.* ‘робота на

винограднику'. Таких одиниць у словниках середньовісньонімецької мови М. Лексера та Бенеке, Мюллер, Царнке зафіксовано 357, що складає $\approx 70\%$ від загального корпусу трикомпонентів. Виникає питання, з чим пов'язана така композитоактивність такого типу. Перевагу цієї частиномовної моделі можна пояснити декількома факторами, які впливають на високу композитоактивність іменника, а саме:

- кількісним складом іменників;
- узагальненим лексичним значенням іменника, який означає предметність у широкому розумінні;
- функціональною навантаженістю, яка полягає у тому, що всі явища оточуючого середовища можуть бути представлені предметно;
- синтаксичною гнучкістю іменника;
- його особливостями в плані словотвору.

Незначну загальну частку трикомпонентних іменників у словниковому складі середньовісньонімецької мови можна пояснити, перш за все, тим, що лише у цей період відбувається процес їхнього становлення, адже у давньовісньонімецькій мові зафіксовані лише поодинокі приклади трикомпонентів (Splett 2000: 1044–1045).

3. Моделі субстантивних трикомпонентів у середньовісньонімецькій мові. Як відомо, складні слова у німецькій мові мають бінарну структуру, тобто складаються з двох безпосередніх складників: детермінатива (А) і основного слова (В), незалежно від кількості лексем, з яких вони утворені. З огляду на бінарну структуру трикомпонентні складні іменники можуть бути представлені у вигляді двох моделей:

- модель з комплексним детермінативом (лівобічним розгалуженням), напр.:

$$\begin{array}{rcc} A & + & B \\ (a + b) & + & c \\ (grânât + apfel) + boum stm. & & \text{'гранат (дерево)'} \end{array}$$

- модель з комплексним основним словом (правобічним розгалуженням), напр.:

$$\begin{array}{rcc} A & + & B \\ a & + & (b + c) \\ dorf + (schult + heiße) swm. & & \text{'сільський староста'} \end{array}$$

Диференціація вказаних моделей відбувається на основі таких показників як:

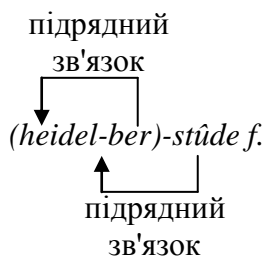
- графічне членування трикомпонентів у словниках;
- наявність у словниках безпосередніх складників у самостійному вживанні.

Кількісний аналіз відібраних трикомпонентів у середньовісній німецькій мові показав, що переважну більшість складають трикомпонентні складні іменники з лівобічним розгалуженням. Їх кількість дорівнює 281 лексичній одиниці, тобто $\approx 79\%$ від загального дослідницького корпусу. Кількість субстантивних трикомпонентів, де двокомпонентним є основне слово, складає 76 лексичних одиниць, тобто $\approx 21\%$.

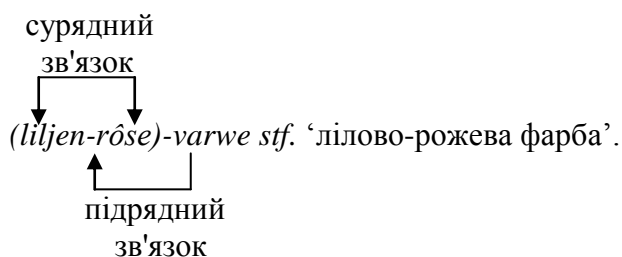
Різниця у кількісному складі зазначених моделей пояснюється, перш за все, функціями, які виконують основне слово і детермінатив у складі трикомпонентів. Основне слово є не тільки формальним, але й інформаційним стрижнем багатоконпонентного складного слова, тобто виконує функцію ядра інформації, яку необхідно передати композиту. Детермінатив же виконує деякі інші функції: уточнює, доповнює, розширює інформацію, передану основним словом.

За характером синтаксичного зв'язку між безпосередніми складниками та лексемами у їх складі трикомпоненти поділяються на два типи:

1) детермінативні композити, тобто такі, у складі яких як безпосередні складники, так і лексеми поєднані між собою за способом підрядності, напр.:

2) детермінативно-копулятивні композити, розгалужений детермінатив яких підпорядкований основному слову, а лексеми у його складі поєднані між собою сурядним зв'язком, напр.:

Слід підкреслити, що цей тип іменникових трикомпонентів характерний лише для моделі з розгалуженим детермінативом. Завдяки своїй гнучкості і динамізму, які досягаються за рахунок координативного зв'язку, при якому лексеми виступають як рівноправні та незалежні, а значить їхня послідовність може бути змінена без втрати основного змісту трикомпонента, детермінативно-копулятивні трикомпоненти представляють собою дуже важливу і знакову новацію у розвитку німецької мови.

Отже, спираючись на корпус іменникових трикомполітів у середньовірнонімецькій мові можна зазначити, що перший тип трикомполітних складних слів значно переважає над другим і представлений 362 лексичними одиницями (99 %). Щодо детермінативно-копулятивних трикомполітів, то вони засвідчені у словниках лише 2 прикладами (1 %) і не носять системного характеру. Це дозволяє стверджувати, що ця модель іменникових трикомполітів лише зароджується у період середньовіччя.

4. Спостереження над розподілом з'єднувальних елементів у складі іменникових трикомполітів. З огляду на роль з'єднувального елемента, який слугував точкою відліку для першої таксономії комполітів у німецькій мові, мається на увазі класифікація Я. Грімма, відповідно до якої комполіти поділяються на повноскладні (*echte, eigentliche*), тобто такі, компоненти яких поєднані за способом юкстапозиції (нанизування) без додавання з'єднувального елемента, та неповноскладні (*unechte, uneigentliche*), безпосередні складники яких поєднані між собою за допомогою з'єднувального елемента, який первісно мав форму флексії і був показником числа, відміни або відмінка детермінатива, доречно почати розгляд структурних особливостей трикомполітів саме зі з'єднувальних елементів, порівнюючи при цьому закономірності, характерні для двокмполітних складних слів, з їх проявом у трикомполітах.

Аналіз досліджуваних одиниць показав, що переважну більшість складають повноскладні сполучення (322 одиниці, 90 %), компоненти яких поєднані між собою способом нанизування, що можна пояснити більшою простотою та зручністю цього способу у порівнянні із неповноскладними сполученнями. У цьому випадку вслід за Ст. Жепічем можна говорити про нульовий з'єднувальний елемент (Žerić 1970: 24).

Отже, з огляду на наявність та якісну реалізацію з'єднувальних елементів субстантивні трикомполіти у середньовірнонімецькій мові можна представити у вигляді 5 моделей.

Однак, аналіз відібраного матеріалу показав, що у морфемному складі А-комполіта можуть відбуватися певні зміни, а саме редукція останньої морфеми *-e*, що дозволяє додати ще 1 модель трикомполітів і говорити про 6 основних моделей трикомполітів у середньовірнонімецькій мові, представлених у Таблиці 1.

Дослідження морфологічних особливостей детермінатива трикомполітів показує, що з'єднувальний елемент *-n-* додавався до іменників жіночого роду, що закінчуються

на *-e-*, напр.: *mittewoche-n-tac* ‘середа’ (15 прикладів) або до іменників слабкої відміни чоловічого роду, напр.: *hûsgenôze-n-ambet* ‘домочадець’ (16 одиниць).

Таблиця 1

Моделі субстантивних трикомполітів у середньовісньонімецькій мові крізь призму з’єднувального елемента

Моделі трикомполітів	Трикомполіти з лівобічним розгалуженням		Трикомполіти з правобічним розгалуженням	
	Приклади	Кількість	Приклади	Кількість
(A + - <i>o-</i>) + B	<i>zêderboum-âpfel stm</i> ‘кедровий горішок’	215 (76,5%)	<i>ôster-blumtac stm</i> ‘вербна неділя’	61 (80,3%)
(A + -(<i>e</i>) <i>n-</i>) + B	<i>viurglocke-n-zît stf</i> ‘комендантська година’	22 (7,8%)	<i>vürste-n-lastergesanc stmn</i> ‘трагедія’	8 (10,5%)
(A + - <i>e-</i>) + B	–	–	<i>hov-e-teidinc stn</i> ‘суд феодала’	3 (3,9%)
(A + - <i>er-</i>) + B	<i>holderblet-er-saft stn</i> ‘сік з листя бузини’	1 (0,4%)	–	–
(A + - <i>s-</i>) + B	<i>koufman-s-guot</i> ‘товар, предмет торгівлі’	1 (0,4%)	–	–
A[<i>e</i>] + B	<i>wîngart[e]-bêrc stm.</i> ‘виноградник’	42 (14,9%)	<i>krap[e]-armbrust stm</i> ‘арбалет з гачком’	4 (5,3%)
Усього		281 (100%)		76 (100%)

5. Фономорфологічні та словотвірні особливості іменникових трикомполітів у середньовісньонімецькій мові. Під фонеморфологічними особливостями складних слів у пропонованому дослідженні розуміються ті характерні зміни, які відбуваються у структурі іменної основи у складі композитів, у порівнянні з відповідними вільними (незв’язаними) іменниками. Ці зміни поділяються на фонетичні, тобто ті, які відбуваються у звуковому складі слова, та морфологічні, що змінюють граматичні категорії слова.

5.1. До фонетичних змін відносяться: зміна кореневого голосного або його довжини, зміна глухого приголосного на дзвінкий або навпаки, а також редукція останнього голосного *-e-* детермінатива, яка відбувається під впливом основного слова. Кількісні або якісні зміни кореневих голосних пов’язані здебільшого з голосним *-a-*,

який при певних комбінаціях основ у складі трикомпонентних іменників видозмінюється. Якісні зміни приголосних у складі іменникових трикомпонентів у середньовісньонімецькій мові зафіксовані лише у двох випадках, а саме в лексемах *hof* ‘двір’ і *wende* ‘поворот, зміна’. Приклади наведені у Таблиці 2.

Таблиця 2

Фонетичні зміни основ у складі іменникових трикомпонентів у середньовісньонімецькій мові

Фонетичні зміни	Вихідні основи	Похідні іменникові трикомпоненти	Кількість
I Зміни голосних			
<i>a</i> → <i>e</i>	<i>hant stf</i> ‘рука’	<i>hentschuochgürtel swm</i> ‘пряжка, застібка рукавиці’	15 (45,5%)
<i>â</i> → <i>a</i>	<i>krân stf</i> ‘корона, вінок’	<i>kranewitber stf</i> ‘ягода ялівця’	5 (15,2%)
<i>u</i> → <i>ü</i>	<i>vluht stf</i> ‘втеча’	<i>vridevlyhtestat stf</i> ‘притулок’	1 (3%)
II Зміни приголосних			
<i>f</i> → <i>v</i>	<i>hof stm</i> ‘двір’	<i>gîselhoveman stm</i> ‘заступник при дворі’	8 (24,2%)
<i>d</i> → <i>t</i>	<i>wende stf</i> ‘зміна’	<i>sunnewenttac stm</i> ‘день літнього сонцестояння’	4 (12,1%)
Усього			33 (100%)

Зміни голосних та приголосних у складі компонентів композитів очевидно можна пояснити тим, що у складних словах виступають різні морфологічні форми іменників: корінь, основа або навіть одна з відмінкових форм слова. Редукція останніх голосних відбувається з метою дотримання існуючих у мові закономірностей, а саме вживання у якості компонентів композитів у переважній більшості простих односкладових іменників.

5.2. Щодо морфологічних особливостей складних іменників, а саме його приналежності до певної граматичної категорії (рід, число, відміна), то вони повністю визначаються за другим безпосереднім складником (основним словом) композитів. Тому у подальшому в процесі дослідження був проведений ретельний аналіз цього компонента складних слів з метою виявлення спільних та відмінних рис відповідних іменників у складі трикомпонентів та у їх вільному вживанні.

Аналіз морфологічних особливостей трикомпонентних іменників показав, що основними способами виділення іменників у складі трикомпонентів були уточнення або зміна їх граматичного роду та відміни.

Уточнення роду та відміни відбувалося у тих випадках, коли іменник у вільному вживанні мав дублетні форми цих граматичних категорій, напр.: іменник *hecke* ‘кущ’ визначається у словнику як іменник жіночого роду сильної або слабкої відміни, у той час як композит *hagendornhecke* ‘кущ глоду’ належить до сильної відміни жіночого роду; рід іменника сильної відміни *tranc* ‘напій’ у вільному вживанні може бути як чоловічим, так і середнім, у складі ж трикомпонента *mûlbertranc* ‘сільська страва з сиру, часнику, олії, оцту та ін.’ таких коливань не спостерігається, складний іменник належить до сильної відміни чоловічого роду.

Зміна граматичного роду або відміни іменника очевидно пов’язана з його переосмисленням у складі композитів та свідчить про те, що з семантичної погляду це не просто структурно переоформлений іменник, а інше за значенням слово, напр.: іменник *brust* ‘груди’ визначається як іменник сильної відміни жіночого роду, у той час як лексикалізоване основне слово *armbrust* ‘арбалет’ належить до сильної відміни середнього роду.

5.3. З погляду словотвору безпосередні складники трикомпонентів можуть бути представлені простими, похідними або складними іменниками різних словотвірних типів, тобто у якості безпосередніх складників може виступати коренева основа, основа, утворена у результаті конверсії або імпліцитного словотворення, суфіксальна, префіксальна або суфіксально-префіксальна основа, а також складне або складнопохідне слово.

Аналіз фактичного матеріалу показав, що детермінатив іменникових трикомпонентів у переважній більшості випадків є складним іменником. Трикомпонентні складні слова з простою або похідною основою у якості першого безпосереднього складника у 3 рази поступаються трикомпонентам з розгалуженим детермінативом. Такий кількісний розподіл словотвірних моделей очевидно пов’язаний з вищезазначеними функціональними призначеннями детермінатива та основного слова.

Морфемна структура основного слова у складі трикомпонентів у середньовісній німецькій мові є різноманітною і представлена майже всіма існуючими словотвірними моделями (Таблиця 3).

Таблиця 3

Морфемна структура основного слова у складі іменникових трикомполітів у середньовісньонімецькій мові

Морфемна структура	Приклади	Кількість
Кореневий іменник	<i>angelsnuor-stap</i> 'вудилище'	271 (75,9%)
Складний іменник	<i>lēder-birnboum</i> 'птелея, сумах'	76 (21,3%)
Суфіксальний іменник	<i>līnwāt-māler</i> 'художник'	8 (2,2%)
Префіксальний іменник	<i>ērtrīch-gerūste</i> 'земельні споруди'	2 (0,6%)
Усього		357 (100%)

6. Підводячи підсумки проведеного аналізу, можна зробити такі загальні

висновки:

– іменникові трикомполіти складають незначну частку у загальному словниковому складі середньовісньонімецької мови, що пояснюється новизною цієї моделі;

– серед трикомполітних іменників у середньовісньонімецькій мові переважну більшість утворюють трикомполіти з комплексним детермінативом, який завдяки своїм функціональним особливостям має розгалужену структуру;

– у період Середньовіччя зароджуються детермінативно-копулятивні трикомполіти, які завдяки гнучкості і динамізму представляють собою важливу і знакову новацію у розвитку німецької мови;

– за кількісними показниками неповноскладні іменникові трикомполіти знаходяться на периферії аналізованої підсистеми, при цьому поява з'єднувального елемента зумовлена, в першу чергу, морфологічним чинником;

– у результаті семантичного переосмислення відбуваються певні зміни у граматичних категоріях трикомполітів у порівнянні з вільними лексемами.

Перспективним можна вважати дослідження семантики іменникових трикомполітів у середньовісньонімецькій мові, а також проведення порівняльного аналізу структурно-семантичних особливостей іменникових трикомполітів у різні періоди розвитку німецької мови.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бах А. История немецкого языка / Адольф Бах. — М. : Изд-во иностранной литературы, 1956. — 344 с.
2. Пелашенко І. І. Трикомполіти у середньовісньонімецькій мові (формально-граматичний та семантико-ономасіологічний аспект) // Типологія мовних значень у

діахронічному та зіставному аспектах : Зб. наук. пр. / В. Д. Каліущенко (ред. кол.) та ін. – Донецьк : ДонНУ, 2004. — Вип. 9. — С. 105–114. 3. *Benecke G.F., Müller W., Zarncke F.* *Mittelhochdeutsches Wörterbuch* [Електронний ресурс]. — Режим доступу до словника : <http://urts55.uni-trier.de:8080/Projekte/MWV/wbb> 4. *Gerdes U.* *Althochdeutsch — Mittelhochdeutsch. Grammatischer Grundkurs zur Einführung und Textlektüre* / Udo Gerdes, Gerhard Spellerberg. — Frankfurt am Main : Athenäum Verlag, 1972. — 177 S. 5. *Keller R. E.* *Die deutsche Sprache und ihre historische Entwicklung* / R. E. Keller. — [bearb. und übertr. aus d. Engl., mit e. Begleitw. sowie e. Glossar vers. von Karl-Heinz Mulagk]. — Hamburg : Buske, 1986. — 641 S. 6. *Klein Th.* *Mittelhochdeutsche Grammatik. Teil III. Wortbildung* / Thomas Klein, Hans-Joachim Solms, Klaus-Peter Wegera. — Tübingen : Niemeyer, 2009. — 684 S. 7. *Lexer M.* *Mittelhochdeutsches Wörterbuch* / M. Lexer. — Stuttgart : S. Hirzel Verlag, 1992. — 1. Band. A–M. — 2262 S. 8. *Lexer M.* *Mittelhochdeutsches Wörterbuch* / M. Lexer. — Stuttgart : S. Hirzel Verlag, 1992. — 2. Band. N–U. — 2050 S. 9. *Lexer M.* *Mittelhochdeutsches Wörterbuch* / M. Lexer. — Stuttgart : S. Hirzel Verlag, 1992. — 3. Band. V, F–Z, Nachträge. — 1632 S. 10. *Polenz P.* *Geschichte der deutschen Sprache* / Peter von Polenz. — [10., völlig neu bearb. Aufl. von Norbert Richard Wolf.]. — Berlin ; New York : Walter de Gruyter, 2009. — 224 S. 11. *Schildt J.* *Abriss der Geschichte der deutschen Sprache. Zum Verhältnis von Gesellschafts- und Sprachgeschichte* / Joachim Schildt. — Berlin : Akademie-Verlag, 1976. — 259 S. 12. *Splett J.* *Wortbildung des Althochdeutschen* / Jochen Splett // *Sprachgeschichte. Ein Handbuch zur Geschichte der deutsche Sprache und ihrer Erforschung.* — [2., vollständig neu bearb. und erweiter. Aufl.]. — 2. Halbband. — Berlin : de Gruyter, 2000. — S. 1043–1052. 13. *Tschirch F.* *Geschichte der deutschen Sprache. Teil 2 : Entwicklung und Wandlungen der deutschen Sprachgestalt von Hochmittelalter bis zur Gegenwart* / Fritz Tschirch. — [3., erg. und überarb. Aufl., bearb. von Werner Besch]. — Berlin : Erich Schmitd, 1989. — 304 S. 14. *Weddige H.* *Mittelhochdeutsch. Eine Einführung* / Hilkert Weddige. — [8., durchges. Aufl.]. — München : Verlag C. H. Beck oHG, 2010. — 210 S. 15. *Žepić S.* *Morphologie und Semantik der deutschen Nominalkomposita* / Stanko Žepić. — Zagreb : Philosophische Fakultät der Universität Zagreb, Ableitung für Germanistik, 1970. — 126 S. 16. *Zutt H.* *Wortbildung des Mittelhochdeutschen* / Herta Zutt // *Sprachgeschichte. Ein Handbuch zur Geschichte der deutsche Sprache und ihrer Erforschung.* — [2., vollständig neu bearb. und erweiter. Aufl.]. — 2. Halbband. — Berlin : de Gruyter, 2000. — S. 1159–1164.

Стаття надійшла до редакції 15.10.2015

© С. М. Захарченко
(Винница)

ОТЫМЕННЫЕ ГЛАГОЛЫ С СУФФИКСОМ -IEREN В НЕМЕЦКОМ ЯЗЫКЕ В НАЧАЛЕ XVII ВЕКА

Статья посвящена изучению отыменных глаголов с суффиксом *-ieren* в историко-синхронном аспекте. Исследование основывается на материале аутентичных текстов разного типа первых двух десятилетий XVII века. Рассматриваются структурно-семантические особенности производных глаголов, определяется их морфологическая и семантическая мотивированность; с помощью формул толкования осуществляется семантическая классификация вышеназванных дериватов.

Ключевые слова: суффикс, отыменный глагол, мотивация, мотивационная база, семантический класс, XVII век.

С. М. ЗАХАРЧЕНКО. ВІДІМЕННИКОВІ ДІЄСЛОВА ІЗ СУФІКСОМ -IEREN У НІМЕЦЬКІЙ МОВІ НА ПОЧАТКУ XVII СТОЛІТТЯ

Стаття присвячена вивченню відіменникових дієслів із суфіксом *-ieren* в історико-синхронному аспекті. Дослідження ґрунтуються на матеріалі автентичних текстів різного типу перших двох десятиліть XVII століття. Розглянуто структурно-семантичні особливості похідних дієслів, визначено їх морфологічну і семантичну вмотивованість; за допомогою формул тлумачення здійснено семантичну класифікацію вищеназваних дериватів.

Ключові слова: суфікс, відіменникове дієслово, вмотивованість, мотиваційна база, семантичний клас, XVII століття.

1. Вводные замечания. В основе изучения глаголов с суффиксом *-ieren* в рамках данного исследования лежит структуралистский подход, утвердившийся в области глагольного словообразования немецкого языка и представленный в работах: а) по современному языку (Kühnhold 1973; Fleischer 2007), б) по отдельным историческим периодам его развития (Habermann 1994; Prell 1996).

Изучение словообразования глаголов с суффиксом *-ieren* осуществляется в синхроническом аспекте, при котором вопрос происхождения иноязычных лексем становится нерелевантным (Müller 2005: 203). Объектом исследования в синхронии является синхроническая мотивированность иноязычных лексем, которые рассматриваются как морфосемантически мотивированные производные слова (Seiffert 2009: 20). Мотивационные отношения устанавливаются с помощью формул толкования (далее – ФТ), которые употребляются вслед за В.Д. Калиущенко (Kaliuščenko 2000: 21).

Выбор 17 века в качестве периода исследования обусловлен ростом коммуникативной и социальной значимости письменного немецкого языка вследствие его употребления в разных сферах человеческой деятельности (Semenjuk 2000: 1753). Активизируются процессы заимствования из латыни и её “дочерних” языков

(Stedje 2007: 160-161), в том числе глагольной лексики, для оформления которой употребляется суффикс *-ieren*.

Цель исследования – описание семантики глаголов с суффиксом *-ieren* на материале корпуса М. Шульца (Schulz 2007), включающего 43 текста разных типов первых двух десятилетий 17 века.

Написание лексем соответствует нормализованной орфографии словарей (DWB; Duden online), текстовые примеры даются в оригинальной орфографии.

2. Лексемный состав и частотность. В рамках данной статьи рассматриваются отыменные глаголы (далее – ОГ), мотивирующими именами (далее – МИ) являются имена существительные. Материал исследования образует 101 ОГ¹ (222 словоупотреблений (далее – СВ)), что составляет 65% от общего количества глаголов на *-ieren*.

Наиболее частотными являются глаголы, обозначающие различные арифметические действия, употребление которых ограничено учебниками арифметики: *addieren* ‘складывать’ (20 СВ), *dividieren* ‘делить’ (9 СВ), *extrahieren* ‘извлекать (корень)’ (9 СВ), *subtrahieren* ‘отнимать’ (9 СВ), *summieren* ‘складывать’ (7 СВ).

Среди общеупотребительной лексики высокочастотных единиц немного, напр.: *kontinuieren* ‘продолжать’ (11 СВ), *examinieren* ‘проверять’ (6 СВ), *resolvieren* ‘решать (принимать решение)’ (5 СВ). Большая часть лексем представлена единичными употреблениями.

В текстах информационного характера (реляции, газеты) по сравнению с другими типами текстов выявлено значительно большее количество исследуемых глаголов. Частое употребление заимствованной лексики в ранних немецких газетах обусловлено: 1) требованием актуальности языка, 2) их большим тематическим разнообразием (Polenz 1994: 375).

3. Семантика глаголов с суффиксом *-ieren*. Этимологический анализ показал, что все выявленные отыменные глаголы с суффиксом *-ieren* являются заимствованными в разное время лексемами. Наиболее ранние из них восходят к средневерхненемецкому периоду, напр.: *formieren* ‘создавать, формировать’ (MHW III 1992: 475).

¹ В качестве единицы анализа принимаются или моносемантические лексеммы, или лексико-семантические варианты (ЛСВ) многозначных глаголов.

Кроме глагола *entzifferieren* (см. п. 3.3.3), все зафиксированные ОГ с суффиксом *-ieren* являются суффиксальными дериватами. В качестве МИ исследуемых глаголов, на основании которых строятся ФТ, могут быть:

- 1) однокорневые слова, напр.: *curieren* ‘лечиться’ ← *Cur* ‘лечение’;
- 2) производные (суффиксальные) слова, напр.: *kollationieren* ‘сравнивать копию с оригиналом’ ← *Kollation* ‘сравнение (копии с оригиналом)’;
- 3) одноосновные слова-дериваты, которые входят в состав общего словообразовательного гнезда, напр.: *addieren* ‘складывать’ ← *Addition* ‘сложение’.

Мотивационные отношения третьего типа² имеют не односторонний характер, а, напротив, лексемы взаимомотивируют друг друга (Murjasov 1976: 122). Преобладающее большинство ОГ обнаруживает мотивационные отношения данного типа.

На основании семантической функции МИ в толковании глагола устанавливаются семантические классы (или основные типы (Kaliuščenko 2000: 21)), представленные в таблице 1.

Таблица 1

**Количественная характеристика
семантических классов отыменных глаголов с суффиксом -ieren**

Основные типы глаголов	Лексемы		Словоупотребления	
	абс.	%	абс.	%
Предикативные [-ieren ¹]	59	59,60	156	70,91
Посессивные [-ieren ²]	19	19,19	30	13,63
Объектные [-ieren ³]	15	15,15	28	12,73
Инструментальные [-ieren ⁴]	4	4,04	4	1,82
Остаточная группа	2	2,02	2	0,91
Всего	99	100,00	222	100,00
Идиоматизированные глаголы	2		2	

3.1. Предикативные глаголы³. К данному типу относятся глаголы, МИ которых выполняют семантическую функцию “предикат” (Kaliuščenko 2000: 54). Большая часть всех предикативных глаголов мотивирована одноосновными существительными общих словообразовательных гнезд.

Внутри семантического класса предикативных глаголов выделяют различное количество групп, объединяемых на основании тождества толкования (или перифразы)

² Р. З. Мурясов (Murjasov 1976: 122) обозначает такие слова дефективными дериватами (*defektive Ableitungen*)

³ Другое обозначение данного класса глаголов – «абстрактный» (Wellmann 1998: 473-474).

(Habermann 1994: 54; Kaliuščenko 2000: 54; Prell 1996: 122-123). Матеріал данного дослідження дозволяє виділити 3 групи: 1) глаголи, МІ которых обозначают действие, процесс; 2) глаголы, МІ которых обозначают чувство, отношение; 3) глаголы, МІ которых обозначают содержание высказывания.

3.1.1. ‘S1 совершает действие Sm, занимается Sm’. К данному подтипу относятся 54 единицы, что составляет подавляющее большинство предикативных глаголов (92% от их общего количества). Это связано с тем, что данные глаголы преимущественно мотивированы *nomina actionis* с суффиксом *-tion*, которые вместе с соответствующими глаголами на *-ieren* на синхронном уровне образуют двучленные словообразовательные гнезда, например, глагол *präparieren* ‘приготавливать’ ← *Präparation* ‘приготовление’.

ФТ ряда глаголов модифицируется – ‘S1 совершает действие Sm над S2’, где S2 – объект, над которым совершается действие, напр.: *examinieren* ‘проверять’ ← *Examen* ‘проверка’, *absolvieren* ‘отпускать грехи’ ← *Absolution* ‘отпущение грехов’. Объектом могут быть конкретные (одушевленные и неодушевленные) и абстрактные имена существительные, ср.:

(1) ... *gehet der Superintendentens mit dem Pastore in der Kirchen vmbher/ examiniret Bürger vnd Bawern* (Colerus 1609: 7) ‘суперинтендант ходит вместе с пастырем по церквям, экзаменует городских жителей и крестьян’;

(2) *Vnd soll sonderlich ein jeglicher sich selbst inn seinem Herten wol prüfen/ vnd sein Leben nach den zehen Geboten/ ... examiniren* (Summa 1607: 5-6) ‘и если каждый в отдельности будет проверять свое сердце и свою жизнь по десяти заповедям’.

3.1.2. ‘S1 испытывает чувство Sm (к S2)’. 2 глагола, употребленных по одному разу, выражают чувство, отношение: *respektieren* ‘уважать’ ← *Respekt* ‘уважение’, *triumphieren* ‘триумфировать’ ← *Triumph* ‘триумф’.

3.1.3. ‘S1 говорит Sm’. Глаголы речи также представлены единичными употреблениями. Это, например, глаголы *respondieren*⁴ ‘отвечать’ ← *Responsum* ‘ответ’ и *fantasieren* ‘фантазировать’ ← *Fantasie* ‘фантазия’.

3.2. Посессивные глаголы. В рамках данного типа выделяют так называемые орнативные (Wellmann 1998: 474) (‘S1 каузирует S2 иметь Sm’) и собственно посессивные глаголы (‘S1 имеет Sm’).

⁴ Ср. современный английский глагол *to respond* ‘отвечать, реагировать’.

3.2.1. 'S1 каузирует S2 иметь Sm'. Наиболее продуктивными являются орнативные глаголы (17 единиц). Подавляющее большинство глаголов мотивировано абстрактными именами существительными и сочетается с одушевленными объектами, напр.: *instruieren* 'инструктировать' ← *Instruktion* 'инструкция', ср.:

(3) *deßwegen haben sie sich vor diesem erklärt/ daß sie darzu gantz nicht instruiert weren* (Meurer 1611: 8) 'поэтому они (посланники) пояснили перед этим, что они не были проинструктированы по этому поводу'.

Объектом ряда орнативных глаголов есть неодушевленный предмет, напр., *korrigieren* 'исправлять' ← *Korrektur* 'исправление', *formieren*₂ 'формировать, придавать форму' ← *Form* 'форма'. ЛСВ *formieren*₂ употребляется в сравнительных конструкциях, ср.:

(4) *Die Hacken ... sind formiret mit einer grossen spitzigen Koppen/ wie ein Hacken an einer Thürklincken*. (Jugelius 1616: 4) 'Крючки ... имеют форму с большим острым концом, как крючок дверной ручки'.

3.2.2. 'S1 имеет Sm'. Собственно посессивные глаголы выражают ситуацию, в которой субъект является одушевленным, а МИ – одушевленным или неодушевленным предметом (Kaliuščenko 2000: 23). В исследуемом материале к данному подтипу относятся 2 глагола: *profitieren* 'иметь прибыль' ← *Profit* 'прибыль' и *possedieren*⁵ 'владеть' ← *Possession* 'владение, имущество'.

3.3. Объектные глаголы. МИ глаголов этого типа выполняют в толковании семантическую функцию "объект" (Kaliuščenko 2000: 44). В зависимости от типа объекта В. Д. Калиущенко (там же) выделяет два подтипа объектных глаголов: глаголы с эффицированным (возникающим в результате действия субъекта)⁶ и аффицированным объектом (над которым субъект совершает определенное действие). Зафиксированные в материале исследования глаголы относятся к первому подтипу.

3.3.1. 'S1 создает, делает Sm'. МИ являются абстрактные, напр.: *dekretieren* 'приказывать' ← *Dekret* 'приказ', и конкретные имена существительные, напр.: *extrahieren* 'добывать экстракт' ← *Extrakt* 'экстракт'. Следует указать на трудности отграничения некоторых объектных глаголов от предикативных, связанные с тем, что мотивирующие их существительные с суффиксом *-tion* могут быть как *nomina actionis*,

⁵ Ср. современный английский глагол *to possess* 'владеть, обладать'.

⁶ Глаголы с эффицированным объектом немецкие дериватологи объединяют в отдельный семантический класс и обозначают термином «effiziert» (Prell 1996: 90; Wellmann 1998: 473) или «effektiv» (Habermann 1994: 54); глаголы с аффицированным объектом выделяют в остаточную группу этого класса.

так и помина acti. В таких случаях семантическая классификация основывалась на контекстной реализации МИ. Так, напр., глагол *describiren* ‘описывать’ отнесен к классу объектных глаголов, так как МИ *Description* ‘описание’ реализуется в контексте как помен acti, ср.:

(5) *Zu dieser Description ... kan man ... auch thun Scordij & Carlinæ ... Dieser Theriac wird vom Guidone ... describiret* (Rochlitz 1605: 7) ‘К этому описанию можно добавить также скордиум (чеснок) и карлину (колючник)... Этот териак описывается Гидоном’.

3.3.2. ‘S1 делает Sm из S2’⁷. К данной группе относятся 3 глагола, являющиеся лексемами профессиональных языков химии и медицины: *colirén* ‘процеживать’ ← *Colatur* ‘колатура, процеженная жидкость’, *pulverisiren* ‘стирать в порошок’ ← *Pulver* ‘порошок’, *temperieren* ‘смешивать, доводить до нужного соотношения’ ← *Temperatur* ‘смесь (в нужном соотношении)’.

3.3.3. Остаточная группа. Значение глагола *communicieren*₂ ‘причащать/принимать Святое Причастие’, употребляемого в религиозной сфере, мотивировано существительным *Communion* ‘Святое Причастие’, ср.:

(6) *Item wer an dem Festag deß H. Caroli/...Beicht vnnd Communiciert/...erlangt volkommen Ablaß* (Indulgenz 1612: 3) ‘Также кто исповедуется и причастится в день Святого Карло (Борромео), ... (тот) получит полное отпущение (грехов)’.

В остаточную группу объектных глаголов входит также глагол *entzifferieren*⁸ ‘расшифровать’ (← *Ziffer* ‘шифр, тайнопись’), образованный префиксально-суффиксальным способом. С точки зрения этимологии данный глагол является калькой французского *déchiffrer* (DWB III 1984: 666). В корпусе *entzifferieren* употребляется в переносном значении ‘объяснять’, ср.:

(7) *Bibel/ erstlich durch Johann Ecken verteutscht/ jetzo aber nach dem lateinischen Exemplar Sixti V. inzifferirt* (Catalogus F 1602: 11) ‘Библия, впервые переведенная на немецкий язык Иоганном Экком, здесь объяснена по латинскому образцу папы Сикста V’.

3.4. Инструментальные глаголы. Конститутивным признаком этого семантического класса является инструментальный аспект МИ, на котором

⁷ Ср. соответственную словообразовательную парафразу у Г. Велльманна ‘etwas zu etwas [= BS] machen’ (Wellmann 1973: 37); В.Д. Калиущенко (Kaliuščenko 2000) не выделяет данную семантическую группу.

⁸ В современном немецком языке утвердился форма *entziffern* (Duden online).

основывается образование глаголов (Prell 1996; 245). Сами производные глаголы могут образовывать различные лексико-семантические ряды на основе тождества ФТ. Инструментальные глаголы разделяют на 2 основные группы в зависимости от их переходности или непереходности (Kaliuščenko 2000: 55; Prell 1996: 245). Все 4 выявленных инструментальных глагола являются переходными.

3.4.1. ‘S1 совершает (типичное) действие над S2 с помощью Sm’. Это 3 глагола, относящихся к сфере медицины и химии: *fomentieren* ‘лечить, обрабатывать припарками’ ← *Foment* ‘припарка’, *laxieren* ‘очищать кишечник’ ← *Laxativum* ‘слабительное средство’, *tingieren* ‘окрашивать’ ← *Tinktur* ‘красящее средство’. Кроме того, это глагол *postieren* ‘отправлять по почте/с почтой’ ← *Post* ‘почта’, который может сочетаться как с одушевленным, так и с неодушевленным объектом, ср.:

(8) *der ist Mittwoch mit etlich seiner Diener nach Neapoli postirt* (Relation 1609: 3) ‘он (большой драгоценный камень “ляпис-лазурь”) вместе с некоторыми его (Папы Римского) слугами в среду был отправлен в Неаполь’.

3.5. Остаточная группа. 2 глагола характеризуются уникальной смысловой связью с МИ: относящаяся к общеупотребляемой лексике лексема *concurriren* ‘встречаться’ (← *Concurrenz* ‘встреча’) и лексема профессионального языка торговли *fallieren* ‘становиться банкротом’ (← *Falliment* ‘банкротство’).

3.6. Идиоматизированные глаголы. Семантическая связь с МИ стерта, по-видимому, в 2 случаях: *effectuiren* ‘исполнять’ (1 СВ) ← *Effekt* ‘эффект, воздействие’ и *präsentieren* ‘представлять, показывать’ (1 СВ) ← *Präsent* ‘подарок’, который в текстовом корпусе употреблен в возвратной форме, ср.:

(9) *Als solchs volendet/ fieng die Musica wider an/ vñ præsentirt sich der Herolt* (Historische Beschreibung 1604: 8) ‘Как то закончилось, снова заиграла музыка, и появился Герольд’.

5. Заключение. ОГ с суффиксом *-ieren* в начале 17 века образуют многочисленную группу (101 ЛСВ – 65% от общего количества глаголов на *-ieren*). Анализ семантики ОГ дает основание сделать такие выводы.

5.1. С точки зрения диахронии все ОГ являются заимствованными в разное время лексемами. Однако в синхронии их следует рассматривать как морфосемантически мотивированные производные слова.

5.2. В качестве МИ ОГ могут быть: а) однокорневые слова (*curieren* ‘лечиться’ ← *Cur* ‘лечение’); б) производные слова (*kollationieren* ‘сравнивать копию с оригиналом’

← *Kollation* ‘сравнение’); в) одноосновные слова-дериваты, которые входят в состав общего словообразовательного гнезда. Преобладающее большинство ОГ имеют мотивационные отношения третьего типа, которые носят двусторонний характер (*addieren* ‘складывать’ ↔ *Addition* ‘сложение’).

5.3. Анализ семантической мотивации показал, что большинство ОГ мотивированно одноосновными именами существительными общего словообразовательного гнезда, в основном *nomina agentis*. В связи с этим наиболее продуктивным является класс предикативных глаголов (59 ЛЕ). Кроме того, выявлены глаголы посессивного (19 ЛЕ), объектного (15 ЛЕ), инструментального (4 ЛЕ) типов. 2 ОГ характеризуются стертой семантической связью с МИ, и 2 ОГ – уникальной смысловой связью, образуя остаточную группу.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. *Duden online* [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://www.duden.de/>
2. *DWB* : Grimm J., Grimm W. Deutsches Wörterbuch : in 33 Bdn. / Jacob Grimm, Wilhelm Grimm. — Nachdruck. — Nachdruck der Erstausgabe 1878. — München : dtv, 1984.
3. *Fleischer W.* Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache / Wolfgang Fleischer, Irmhild Barz. — Tübingen : Niemeyer, 2007. — 382 S.
4. *Habermann M.* Verbale Wortbildung um 1500 / Mechthild Habermann. — Berlin ; New York : de Gruyter, 1994. — 581 S.
5. *Kaliuščenko V.* Typologie denominaler Verben / Vladimir D. Kaliuščenko. — Tübingen : Niemeyer, 2000. — 253 S.
6. *Kühnhold I.* Das Verb / Ingeburg Kühnhold, Hans Wellmann. — Düsseldorf : Schwann, 1973. — 375 S. — (Sprache der Gegenwart ; 29).
7. *MHW* : Lexer M. Mittelhochdeutsches Handwörterbuch : in 3 Bdn. / Matthias Lexer. — Nachdruck der Ausgabe Leipzig 1872–1878. — Stuttgart : S. Hierzel, 1992.
8. *Müller P.O.* Deutsche Fremdwortbildung. Probleme der Analyse und der Kategorisierung / Peter O. Müller // Fremdwortbildung. — [hrsg. von Peter O. Müller]. — Frankfurt a. M. u. a. — 2005. — S. 199–218.
9. *Murjasov R.Z.* Zur Wortbildungsstruktur der Ableitungen mit Fremdsuffixen / Rachim Z. Murjasov // Deutsch als Fremdsprache. — 1976. — № 13. — S. 121–124.
10. *Polenz v. P.* Deutsche Sprachgeschichte vom Spätmittelalter bis zur Gegenwart. Band II. 17. und 18. Jahrhundert / Peter v. Polenz. — Berlin ; New York : de Gruyter, 1994. — 498 S.
11. *Prell H.-P.* Die Verbbildung im Frühneuhochdeutschen / Heinz-Peter Prell, Marietheres Schebben-Schmidt. — Berlin, New York : de Gruyter, 1996. — 424 S. — (Studia Linguistica Germanica ; 41).
12. *Schulz M.* Deutscher Wortschatz im 17. Jahrhundert / Matthias Schulz. — Tübingen : Niemeyer, 2007. — 358 S.
13. *Seiffert A.* Probleme der morphologischen Analyse fremder Wortbildungen im Deutschen / Anja Seiffert // Studien zur Fremdwortbildung. — [hrsg. von Peter O. Müller]. — Hildesheim, 2009. — S. 19–40.
14. *Semenjuk N.N.* Soziokulturelle Voraussetzungen des neuhochdeutschen bis zur Mitte des 20. Jahrhunderts / Natalija N. Semenuk // Sprachgeschichte. Ein Handbuch zur Geschichte der deutschen Sprache und ihrer Erforschung. Bd. II. — Berlin : de Gruyter, 2000. — S. 1746–1764.
15. *Stedje A.* Deutsche Sprache gestern und heute : Einführung in Sprachgeschichte und Sprachkunde / Astrid Stedje. — Paderborn : Fink, 2007. — 277 S.
16. *Wellmann H.* Die Verbbildung / Hans Wellmann // Der Duden : in 12 Bdn. — Bd. 4 : Duden „Grammatik der deutschen Gegenwartssprache“. — [6., neu bearb. Aufl.]. — Mannheim u. a. : Dudenverlag, 1998. — S. 471–477.

СПИСОК ИСТОЧНИКОВ ИЛЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРИАЛА
И ПРИНЯТЫХ СОКРАЩЕНИЙ

17. *Catalogus F* : *Catalogvs Vniversalis pro nvndinis Francofvrtensibus*. — Frankfurt a. M., 1602. — Auswahl : D1–E2 ; F1–F2. 18. *Colerus* : Coleri M. J. *Calendarium perpetuum*. — Wittenberg, 1609. — Auswahl : S. 8–14 ; 449–455 ; 1004–1010. 19. *Historische Beschreibung* : Lützekirch W. *Historicae Relationis Continatio*. — Köln, 1604. — Auswahl : S. 12–18 ; 29–35 ; 46–52. 20. *Indulgenz* : Kürner C. *Indulgenz*. — Salzburg, 1612. — 4 S. 21. *Jungelius* : Jungelius C. *Maulwurffs Fang*. — Leipzig, 1616. — Auswahl : S. 2–9 ; 16–22 ; 33–39. 22. *Meurer* : Meurer Th. *Relationis Historicae Continatio*. — Frankfurt a. M., 1611. — Auswahl : S. 4–10 ; 45–51 ; 74–80. 23. *Relation* : Relation. — Straßburg, 1609. — 4 S. 24. *Rochlitz* : Rochlitz M. B. v. *Ivniperetvm*. — Eisleben, 1605. — Auswahl : S. 4–10 ; 135–141 ; 228–234. 25. *Summa* : Fuhrman V. *Catechismvs*. — München, 1607. — Auswahl : BI–VIII ; EI–EIII ; GII–GV.

Стаття надійшла до редакції 25.10.2015

© José Antonio Alonso Navarro
(España)

LA GUÍA MEDIEVAL PARA LA SALUD DE JOHN LYDGATE (THE DIETARY) (UN “BEST-SELLER” DEL SIGLO XV)

У статті аналізується поема Джона Лідгейта, написана середньоанглійською мовою, час створення якої припадає на XV ст. (“*The Dietary*”, у перекладі автора статті “*A medieval guide for health*”). Подається прозовий переклад поеми сучасною іспанською мовою. Текст поеми містить інформацію про домашню медицину, пов’язану із щоденною гігієною та правилами і способами догляду за своїм здоров’ям. Твір Дж. Лідгейта є практично точним перекладом тексту, написаного латинською мовою у XII ст. (“*Flos medicinae*”).

Ключові слова: середньоанглійська мова, сучасна іспанська мова, переклад.

В статье анализируется поэма Джона Лидгейта, написанная на среднеанглийском языке, время составления которой относится к XV в. (“*The Dietary*”, в переводе автора статьи “*A medieval guide for health*”). Предлагается прозаический перевод поэмы на современный испанский язык. Текст поэмы содержит информацию о домашней медицине, связанной с повседневной гигиеной, а также правилами и способами ухода за своим здоровьем. Произведение Дж. Лидгейта является практически точным переводом текста, написанного на латыни в XII в. (“*Flos medicinae*”).

Ключевые слова: среднеанглийский язык, современный испанский язык, перевод.

Introducción:

La “Guía medieval de la salud” (*The Dietary*) compuesta por John Lydgate fue una de las obras más populares del siglo XV. Se conserva en cincuenta y siete (57) manuscritos impresos por impresores tan destacados como Caxton, de Worde y Pynson. En el siglo en el que se escribió esta breve guía versificada, se practicaban en Inglaterra dos tipos de medicina tal como comenta con brillantez George Shuffelton, el editor del poema original en inglés medio-medieval (Middle English). En primer lugar, un tipo de medicina que estaba basada en los escritos griegos de Galeno, que era ejercida o aplicada por médicos que habían obtenido su formación de médicos en universidades, y que estaba destinada a los nobles y aristócratas; y en segundo lugar, un tipo de medicina basada en fuentes y tradiciones populares de las culturas romana, anglo-sajona y árabe ejercida por un amplio número de personas. Este último tipo de medicina popular destacaba que se podía evitar cualquier tipo de cuidado o tratamiento médico a base de mantener una dieta equilibrada y de ejercicio. En palabras de Shuffelton:

This “folk” medicine often stressed that medical care of any kind could be avoided by keeping to a careful regimen of diet and exercise, and that strongly-held belief lies behind the popularity of Lydgate’s *Dietary*.

El texto de Lydgate, prácticamente una traducción del texto del siglo XII escrito en latín *Flos medicinae*, que se presenta, en palabras de Shuffelton, “as a mixture of commonsense proverbs and English practicality”, trata de servir al lector de guía didáctica a la hora de prevenir enfermedades si se atiende a lo que en ella se dice y recomienda y de paso, de

manera un poco más práctica, apunta también Shuffelton, a evitar incurrir en los gastos tan elevados que exigían los médicos de formación universitaria por sus servicios. El texto *Flos medicinae* o *Lilium medicinae* se llama en realidad *Regimen sanitatis Salernitanum*. Se trata de un poema medieval de corte didáctico compuesto en hexámetros. El poema podría partir, aunque no es seguro del todo, de la llamada Schola Medica Salernitana. El poema podría haberse compuesto en el siglo XII o XIII, o incluso quizá en el siglo XI, en torno al año 1050. Parece que el poema, atribuido a John of Milan, fue escrito para Robert Curthose (nacido hacia 1051-fallecido en 1134), primogénito de Guillermo el Conquistador y Matilda de Flanders y Duque de Normandía desde 1087 hasta 1106. El texto contiene información sobre medicina doméstica relacionada con la higiene diaria y la dieta.

Un dato curioso es que la obra ilustra los usos terapéuticos del vino. La guía medieval de la salud de John Lydgate que ha recibido el título de *The Dietary* por la crítica moderna y de *Medicina stomachi* en la edición temprana de William Caxton, instruye del modo más pragmático y funcional posible acerca de cómo mantener una buena salud siguiendo la consigna de la moderación o el equilibrio en la alimentación, la ingesta de alcohol, la actividad laboral, el sueño, la actividad física, la actividad sexual, y el exceso de preocupaciones. Shuffelton apunta a que este sentido de moderación un tanto estoica no hubiera tenido la popularidad que tuvo si no hubiera sido por creencias mantenidas durante largo tiempo enraizadas en las tradiciones del estoicismo romano y del cristianismo. El texto que hemos utilizado para su traducción en prosa en español es una versión digital a cargo de George Shuffelton incluido en el manuscrito Codex Ashmole 61. El poema contiene diez (10) estrofas de ocho (8) versos cada una. John Lydgate (nacido hacia 1370-fallecido hacia 1451) fue un monje benedictino inglés de Lidgate, un lugar próximo a Haverhill en Suffolk. Lydgate fue, además, de religioso un escritor muy prolífico que nos ha legado una vasta obra literaria llegando a tocar casi todos los géneros literarios propios de la época excepto, lógicamente por su condición de religioso, los *fabliau*. Entre sus obras más populares se encuentran el Troy Book (una traducción del texto en latín de Guido delle Colonne titulado *Historia destructionis Troiae*), *Siege of Thebes* y *Fall of Princes*.

El poema original en inglés medio-medieval (Middle English) se ha extraído de TEAMS Middle English Texts Series (Robbins Library Digital Projects) University of Rochester. Editor del Texto: George Shuffelton:

<http://d.lib.rochester.edu/teams/text/shuffelton-codex-ashmole-61-dietary#3>

POEMA EN INGLÉS MEDIO-MEDIEVAL (MIDDLE ENGLISH):

The Governans of Man

For helth of body cover fro cold thi hede.
Ete non raw mete — take gode hede therto —
Drynke holsom drynke, fede thee on lyght brede,
And with apytyte ryse fro thi mete also.
With women agyd, flesschly have not to do.
Uppon thi sclepe drynke not of the coppe.
Glad towerd bede, at morow also,
And use thou never overlate to sope.

If so be that lechys do thee fayll,
Make this thi governans if that it may be:
Temperat dyet and temperate traveyle,
Not malas for non adversyté,
Meke in trubull, glad in poverté,
Riche with lytell, content with suffyciens,
Mery withouten grugyng to thy degré.
If fysyke lake, make this thy governans.

To every tale to sone gyff thou no credens;
Be not to hasty, ne to sothanly vengeable,
To pore folke do thou no vyalens.
Curtas of langage, of fedyng meserable,
Of sondry metys not gredy at thy tabull,
In fedyng gentyll, prudent in dalyens,
Close of tunge, not defameabull;
To sey thy best sette ever thy plesans.

Have in dyspyte mothys that be doubull;
Suffer at thy tabull no detrasion,
Not supportyng the werkys that be full of trubull,
All fals rouners and adulacion.
Within thy courte suffer no dyvysion
That within thy hous myght cause gret unes.
Of all welfare, prosperyté, and fuson,
With thy neyghbors lyve in rest and pes.

Be clenly clothyd after thyn astate;
Passe not thi bondys, kepe thi promys blyve.
With thre maner folke be thou not at bate:
Fyrst with thy better bewere for to stryve.
With thy suget and neyghbors to stryve it were scham;
Werefor I counsyll to pursew all thy lyve
To lyve in pese and gete thee a gode name,
And thus to lyve worschypfully with man and wyve.

Fyrst at morn and towerd bede at eve,
Ageyn mystys blastys and the aire of pestylens
Be tymly at messe — thou may the better cheve;
Fyrst at thy rysing to God do reverens.
Vysete the pore with intere dyligence,
Upon all nedy have compassyon,
And God schall send thee grace and influence
Thee to increse and thy possessyon.

Suffer no surfytyes in thy hous at nyght;
Were of rere-sopers and of grete excese
And be wele ware of candyll lyght,
Of sleuth on morow and of idelnes,
The whych of all vyces is chefe, as I gesse.
And avoyd all lyghers and lechers,
And all unthryftys — exile this excesse —
And mainly dyse pleyers and hasardours.

After mete bewere: make not long slepe;
Hede, fete, and stomoke preserve from colde.
Be not pensyve, of thought take no kepe.
After thi rent mayntayn thi housolde.
Suffer in tyme, and in thi ryght be bolde;
Suere non othys no man to begyle.
In youth be lusty and sade when thou arte old,
For werldly joy lastys bot a whyle.

Drynke not at morow befor thyn apetyte;
Clere ayre and walkyng makys gode degestyon.
Betwyx mele drynke not for no delyte,
Bot thyrst or traveyll gyfe thee occasyon.
Oversalte metys doth grete oppresyon
To febull stomokys that can not refreyn,
For thyngys contrary to ther complexion
Therof ther stomokys hath grete peyn.

Thus in two thyngys stondys thi welthe
Of saule and of body, who lyst them serve:
Moderate fode gyffes to man hys helthe,
And all surfytyes do fro hym remeve.
Charyté to thy saule it is full dewe.
Thys resate is of no potykary,

Of mayster Antony ne of master Hew;
To all deserent it is Dyatary.

EXPLICIT THE GOVERNANS OF MAN

Traducción del poema en prosa:

El manual llamado “El Gobierno del Hombre” (1) tiene como objetivo la salud del hombre y evita que la cabeza padezca cualquier enfriamiento. Evitad el consumo de carne cruda (2), tomad buena cuenta de ello, bebed bebidas saludables, no abuséis del pan, y no olvidéis levantaros de la mesa con algo de apetito. Con mujeres de edad avanzada (3) no mantengáis relaciones carnales. No bebáis antes de acostaros, iros a la cama con alegría, y con alegría levantaros por la mañana, y no tengáis como costumbre cenar tarde (4). Si en los médicos no halláis alivio (5), regiros por estas normas: Mantened una dieta equilibrada y no os excedáis en el trabajo, evitad conducirlos con malicia frente a la adversidad, sed humilde ante las desavenencias, y mostráros alegre en la pobreza, conformaros con poco y contentaros con lo necesario, y evitad alegraros de mala gana atendiendo a vuestra condición (6). Y recordad de nuevo que si os falla la medicina, regiros por todas estas normas. No deis crédito en seguida a todo lo que os cuenten, no os precipitéis en vuestras decisiones, evitad una pronta actitud vengativa, y contra los pobres no ejerzáis la violencia. Sed refinado en el lenguaje, comedido en el comer, no pequéis de gula pidiendo tanta variedad de comidas en la mesa, mostrad educación en ella, y sed tan prudente como moderado en la conversación (7) evitando difamar a otros. En hablar bien poned siempre vuestro mejor empeño. Despreciad a todos aquellos que tengan doble cara y evitad padecer en vuestra mesa toda calumnia rechazando aquellas obras que creen discordia, a los chismosos y a los aduladores. No permitáis que en vuestra corte o casa se produzca ninguna desunión que os cause grandes males. En paz y en armonía vivid con vuestros vecinos en la riqueza, en la prosperidad y en la abundancia.

Vestid siempre con pulcritud según vuestro estado (8), no olvidéis vuestras promesas y mantenedlas con buena predisposición, y con tres tipos de personas no disputéis nunca: en primer lugar guardaros con mucho de pelearos con vuestros superiores, y en segundo y tercer lugar, con vuestros súbditos y vuestros vecinos, algo que lamentarías seriamente. Así pues, mi consejo es que tratéis de vivir en paz con hombres y mujeres dando ejemplo, y que de todos ellos os esforcéis por ganaros el respeto. Si desedáis protegeros de los vientos húmedos y de la peste, y que todo os vaya mejor, no faltéis como corresponde a la misa, temprano por la mañana y a la hora de acostarse por la noche. Nada más levantaros, rezad a

José Antonio Alonso Navarro La guía medieval para la salud de John Lydgate (the Dietary) (un "best-seller" del siglo XV)

Dios, visitad a los pobres con ánimo sincero, y tened compasión de todos los necesitados, y de este modo, Dios os recompensará haciéndoos prosperar y aumentando vuestros bienes. Evitad los atracones (9) en vuestra casa por la noche, tened cuidado con cenar demasiado tarde y con cenar mucho (10), fijaos bien en la hora (11) para que no os acometa ni la pereza ni la ociosidad por la mañana, que de todos los vicios, según creo, éstos dos son los principales, y evitad a todos los embusteros y libertinos, y también a todos los manirroto, y en especial, a los jugadores de dados (12) y a los jugadores (13) en general. No durmáis demasiado después de cada comida, procurad que no se os enfríe ni la cabeza, ni los pies ni la barriga. Evitad estar triste y guardaros de ciertos pensamientos. No gastad en vuestra hacienda sino lo que podáis. (14) Sufrid lo que tengáis que sufrir y no temáis defender vuestros derechos, y con juramentos no engaños a nadie. En la juventud mostrad vigor y en la vejez gravedad, pues el gozo dura poco en este mundo (15). Evitad beber por la mañana antes de comer y sabed que el aire puro y el caminar facilitan la buena digestión. No bebáis entre comida y comida por gusto a menos que lo propicie la sed o el viajar. Los alimentos sazonados con demasiada sal (16) causan mucho daño a los estómagos frágiles que no la toleran, pues hay cosas que sientan mal a los estómagos de ciertas personas atendiendo a su constitución (17).

De este modo, os diré que a quienes deseen servir tanto al cuerpo como al alma existen dos modos de proceder que a ambos enriquecen. Primero, una alimentación equilibrada otorga salud al hombre; y segundo, todo exceso se la quita. Haced caridad al alma. Esta receta no procede de ningún boticario, ya sea maese Antonio o maese Hugh (18). A todos aquellos que desean saber más sobre cómo mantener la salud está destinada esta guía.

Explicit "El gobierno del hombre".

NOTAS AL TEXTO:

1. Se trata de una especie de guía para la salud medieval compuesta por John Lydgate, que los especialistas han llamado *The Dietary* o *Lydgate's Dietary*. Es de suponer que la inclusión de este título en el texto de Lydgate fuera de un copista o escriba llamado Rate. El dato está tomado de George Shuffelton, responsable de la edición digital de *The Dietary*, en TEAMS MIDDLE ENGLISH TEXTS (Robbins Library Digital Projects. University of Rochester).

2. Carne cruda: La carne cruda posee bacterias intestinales como la *Escherichia coli*, entre otras.

3. Quizá para evitar el contagio de alguna enfermedad venérea.

4. Con vistas a tener una mejor digestión y evitar pesadez de estómago.

5. De alguna manera esta parte recuerda a la figura del “matasanos” (*quack doctor*, en inglés moderno) en la cultura popular. El término *quack* procede del término arcaico *quacksalver* que, a su vez, procede del holandés. Literalmente significa “buhonero” o “vendedor ambulante” (en inglés, *hawker*, *huckster*, o *peddler*) de “ungüento medicinal” (*salve*). En la Edad Media el término *quack* significaba “grito”. Los buhoneros o vendedores ambulantes vendían sus mercancías en el mercado dando gritos o vociferando.

6. Recordemos que la Edad Media es una sociedad tremendamente jerarquizada dividida entre privilegiados y no-privilegiados y representada en la famosa pirámide medieval conformada por (1) el Rey y los nobles, (2) el clero, y (3) los siervos de la gleba/campesinos.

7. Frente a toda la literatura existente en la actualidad en torno a protocolo y buenas maneras en la mesa, y nutrición y alimentación saludable, podemos decir que John Lydgate estuvo muy adelantado a este respecto aunque no fue del todo ni original ni precursor. Muchos antes que él ya habían sido conscientes de la necesidad de cuidar la alimentación y habían asociado la alimentación con la salud y una buena calidad de vida.

8. De nuevo se hace mención a la condición o estado social, tan importante en la Edad Media.

9. El término en inglés medio (Middle English)-medieval empleado en el poema es *surfytytys* (en inglés moderno *surfeit*: exceso).

10. Esta parte nos recuerdan los siguientes refranes: “De grandes cenas están las sepulturas llenas”, “De grandes comidas y copiosas cenas están las sepulturas llenas”, “De comidas y cenas están las sepulturas llenas”, “Cenas, soles y penas matan al hombre”, “Tres cosas matan al hombre: soles, cenas y penas”, “Más mató la cena, que sanó Avicena”, “Quien come con cordura, por su salud procura”, “Con malas comidas y peores cenas, menguan las carnes y crecen las penas” o “Desayune como un rey, almuerce como un príncipe y cene como un mendigo.” Es bien sabido que las cenas copiosas no favorecen una buena digestión. Por el contrario, provocan malestar y pesadillas durante la noche. La mayoría de los médicos y nutricionistas actuales recomiendan una cena lo más ligera posible con el fin de evitar problemas de obesidad dado que durante la noche el metabolismo se ralentiza.

11. Lit.: *Candyll lyght* (en inglés moderno, *candle light*): “luz de la vela”.

12. *Dyse pleyers* (*dice players*, en inglés moderno: jugadores de dados). En el siglo XIII Alfonso X el Sabio, rey de León, Castilla y Galicia entre 1251 y 1283, encargó el llamado *Libro de los juegos*, o *Libro del ajedrez, dados y tablas*, que terminó de redactarse en su *scriptorium* de Toledo en 1283. El libro contiene un apartado sobre el juego de los dados, tan popular en la Edad Media junto con el ajedrez, juego éste último tan arraigado entre moros, judíos y cristianos. *El Libro de los Dados* abarca los folios 65 al 71. Si el ajedrez era considerado un juego que implicaba más “seso que uentura”, el juego de los dados, por el contrario, implicaba más “uentura que seso”. El juego de los dados se menciona en el *Rigveda*. Los griegos pensaban que los dados habían sido inventados por Palamedes durante el sitio de Troya y en la Edad Media era bien sabido que unos soldados romanos apostados al pie de la Cruz se jugaron a los dados la sagrada túnica de Jesús. En la Alta Edad Media, por otro lado, jugar a los dados era una práctica muy habitual que no estaba exenta de penas y castigos por las rencillas, disputas y desgracias que ocasionaba. El propio obispo de Segovia, Pedro de Cuéllar, prohibió a los clérigos de su diócesis jugar a los juegos de azar y en especial, a los dados.

Fuente: “El juego de los dados en la Edad Media”, de Ángel Luis Molina.
www.regmurcia.com/docs/murgetana/N100/N100_012.pdf

13. *Hasardours* (*gamblers*, en inglés moderno: apostadores, jugadores). San Juan Crisóstomo dijo en su Homilía 6 que donde se juega está el diablo. Sin embargo, Santo Tomás de Aquino afirmaba que el juego se ha de usar como la sal en la comida, en donde sólo se echa la precisa para sazonar y Aristóteles consideraba que eran sujetos dignos de reprensión aquellos que querían desterrar las diversiones de la república.

Fuente: “El juego de los dados en la Edad Media”, de Ángel Luis Molina.
www.regmurcia.com/docs/murgetana/N100/N100_012.pdf

14. No está muy claro este verso. *Suffer in tyme, and in thi ryght be bolde*.

15. *For werldly joy lastys bot a whyle*. Con este verso el poeta quería recordarnos, quizá, la locución latina acuñada por el poeta romano Horacio en su Oda I, 11: *Carpe diem, quam minimu crédula postero*. La propia locución llegó a convertirse en un tópico literario recurrente de enorme transcendencia y popularidad en las épocas del Renacimiento, Barroco y Romanticismo con la idea general de que (1) “hay que tratar de vivir el momento porque se va a morir pronto” y (2) “es necesario vivir el momento porque pronto se va a envejecer”.

16. Los regímenes médicos suelen incluir alimentos con poca sal. El consumo de sal está contraindicado para las personas que padecen hipertensión o deficiencias renales. Otra enfermedad que suele asociarse a la ingesta de sal es la cistitis fibrosa.

17. El término en el texto original es *complexcion*. Por la nota que hace el editor George Shuffelton al verso 71 (*thyngys contrary to ther complexcion*) sabemos que el mismo hace una alusión a los humores que, en la concepción medieval y renacentista, regían al hombre, así como al predominio en éste de uno en particular. La teoría de los cuatro humores tiene su origen en las civilizaciones griega y romana y se sustenta en la creencia de que el cuerpo humano se compone de cuatro humores o líquidos cuyo equilibrio o desequilibrio incide directamente en el estado de salud y de ánimo del individuo. Los cuatro humores clásicos son: melancólico, colérico, flemático y sanguíneo, aunque suelen identificarse también como bilis negra, bilis, flema y sangre.

18. En la nota 79 George Shuffelton afirma sin mucha certeza que quizá estos dos nombres podrían identificarse con dos afamados médicos en su tiempo: Anthony de Romanis y Hugh of Evesham, y deja el campo abierto a otras posibilidades.

Стаття надійшла до редакції 15.10.2013

ABSTRACTS

THE PLACE OF THREE-NOUN COMPOUNDS IN THE SYSTEM OF COMPLEX WORDS IN MIDDLE HIGH GERMAN AND THEIR STRUCTURAL ORGANIZATION

Olena Biletska

Department of Germanic Philology, Faculty of Foreign Languages, Donetsk National University, Vinnytsia, Ukraine

Abstract

Relevance

Compounding and derivation play an important role in the vocabulary expansion of Middle High German. In this period compounding develops in two main directions: on the one hand the percentage of compounds grows compared to Old High German; on the other hand the number of lexical items within the compound word increases, therefore three-noun compounds emerge. Such nouns are very rare in Middle High German, for that reason the majority of researches focus on a search for two-word compounds. However, the rapid quantitative growth and specialization of three-noun compounds encourage a more careful study of these items.

Purpose

The purpose of the research is to determine the place of three-noun compounds in the system of complex words in Middle High German and to carry out a complex analysis of their internal structure and external arrangement.

Tasks

The tasks of this article are: 1) to draw up a list of three-noun compounds in Middle High German based on lexicographic sources and to determine their quantitative parameters; 2) to systemize the models of three-noun compounds in Middle High German; 3) to determine the role of the linking element in the arrangement of three-noun compounds; 4) to analyze the phonological, morphological and word-building features of direct constituents and lexical items of three-noun compounds in Middle High German.

Novelty

The novelty of this approach lies in the complex analysis of structural organization of three-noun compounds in Middle High German, with the complex character of their constituents, morpheme structure, and the regularities of occurrence of the linking element considered.

Theoretical value

The results of the research have theoretical value for the future investigations in the sphere of word-formation and history of the German language.

Practical value

The results of the research may be used in the works devoted to lexicology, word-formation and the history of the German language as well as in the relevant linguistic university courses.

Conclusion

The results of the research testify that due to the novelty of this model three-noun compounds constitute a small part of the vocabulary in Middle High German. The analysis of their inner organization allows to assert that compounds with a complex determinative dominate among three-noun compounds that can be explained by the functional features of a determinative. The study of connections between direct constituents and lexical items within three-noun compounds has permitted to establish that three-noun compounds with combination of coordinating and subordinating types of connection in their structure arise in the Middle Ages. The tendency of domination of compounds without a linking element over compounds with linking elements has been confirmed on the basis of the given research. It has been shown that as

a result of semantic re-thinking certain changes occur in grammatical categories of three-noun compounds.

Perspective

This method may be used for the analysis of structural and semantic peculiarities of three-noun compounds in other periods of the German language.

Research highlights

► The author raises the issue of structural organization of three-noun compounds in Middle High German. ► One of the specific features of these lexical items is their binary structure and lexicalization of their direct constituents. ► The author analyzes the specifics of the internal organization of three-noun compounds, with the complex character of one of the direct constituents, their morpheme structure and the regularities of occurrence of the linking element considered.

Keywords: composition, noun compound, direct constituent, determinative, basic word, model.

References

Bakh A. *Istoriya nemetskogo yazyka* / Adolf Bakh. — M. : Izdatelstvo inostrannoy literatury, 1956. — 344 s.

Benecke G. F., Müller W., Zarncke F. *Mittelhochdeutsches Wörterbuch* : [Electronic Resource]. — Access Mode : <http://urts55.uni-trier.de:8080/Projekte/MWV/wbb>

Gerdes U. *Althochdeutsch – Mittelhochdeutsch. Grammatischer Grundkurs zur Einführung und Textlektüre* / Udo Gerdes, Gerhard Spellerberg. — Frankfurt am Main : Athenäum Verlag, 1972. — 177 S.

Klein Th. *Mittelhochdeutsche Grammatik. Teil III. Wortbildung* / Thomas Klein, Hans-Joachim Solms, Klaus-Peter Wegera. — Tübingen: Niemeyer, 2009. — 684 S.

Lexer M. *Mittelhochdeutsches Wörterbuch* / M. Lexer. — Stuttgart : S. Hirzel Verlag, 1992. — 1. Band. A — M. — 2262 S.

Lexer M. *Mittelhochdeutsches Wörterbuch* / M. Lexer. — Stuttgart : S. Hirzel Verlag, 1992. — 2. Band. N — U. — 2050 S.

Lexer M. *Mittelhochdeutsches Wörterbuch* / M. Lexer. — Stuttgart : S. Hirzel Verlag, 1992. — 3. Band. V, F — Z, Nachträge. — 1632 S.

Polenz P. *Geschichte der deutschen Sprache* / Peter von Polenz. — [10., völlig neu bearb. Aufl. von Norbert Richard Wolf.]. — Berlin ; New York : Walter de Gruyter, 2009. — 224 S.

Splett J. *Wortbildung des Althochdeutschen* / Jochen Splett // *Sprachgeschichte. Ein Handbuch zur Geschichte der deutschen Sprache und ihrer Erforschung*. — [2., vollständig neu bearb. und erweiter. Aufl.]. — 2. Halbband. — Berlin : de Gruyter, 2000. — S. 1043–1052.

Weddige H. *Mittelhochdeutsch. Eine Einführung* / Hilbert Weddige. — [8., durchges. Aufl.]. — München : Verlag C. H. Beck oHG, 2010. — 210 S.

Žepić S. *Morphologie und Semantik der deutschen Nominalkomposita* / Stanko Žepić. — Zagreb : Philosophische Fakultät der Universität Zagreb, Abteilung für Germanistik, 1970. — 126 S.

Zutt H. *Wortbildung des Mittelhochdeutschen* / Herta Zutt // *Sprachgeschichte. Ein Handbuch zur Geschichte der deutschen Sprache und ihrer Erforschung*. — [2., vollständig neu bearb. und erweiter. Aufl.]. — 2. Halbband. — Berlin : de Gruyter, 2000. — S. 1159–1164.

Correspondence: biletska_elen@mail.ru

Vitae

Olena Biletska, Candidate of Philological Sciences, Teacher of German at the Department of Germanic Philology, Faculty of Foreign Languages, Donetsk National University. The author of more than 20 scientific publications on composition of the German language, currently investigates three-noun compounds in Middle High German and Modern German Languages.

LINGUO-COGNITIVE MODEL OF CHARACTER'S IDIOSYNCRATIC PSYCHIC REALITY (A STUDY OF ENGLISH LITERARY DISCOURSE)

Iryna Vepryniak

Department of English Philology, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk, Ukraine

Abstract

Relevance

Within linguo-cognitive paradigm text formation is regarded as a verbally fixed cognitive process of mental spaces unfolding, externalization of a subject's consciousness in a lingual format. Semiconscious states of personages have recently come under increasing scrutiny of cognitive scientists (B. Shanon, R. W. Gibbs), literary researchers (also a prominent German psychiatrist K. Leonhard, V. P. Belianin) and psycholinguists (D. Spivak, V. Evans). Our article examines the peculiarities of linguistic explication of character's idiosyncratic psychic reality in a literary text.

Purpose

The purpose of the research is the reconstruction of cognitive models that determine idiosyncratic psychic realities of literary fiction characters from their language behaviour.

Tasks

The tasks of this article are 1) to describe the discovered patterns of cognitive performances belonging to characters with unconventional psychic reality 2) to reconstruct in whole the linguo-cognitive models of characters under study.

Novelty

The novelty of this approach lies in the analyzing literary fiction depiction of psychic phenomena of characters as autonomous semantic dimensions of the texts which reflect their cognitive patterns of perceiving the outer, though fictional world.

Theoretical value

Including the idiosyncratic psychic reality concept in the cognitive linguistic paradigm has theoretical value for the future investigation in the sphere of language semantics, cognitive and sociolinguistics.

Practical value

It turned out very convenient to analyze semiconscious states and consciousness disorders of literary fiction characters using cognitive linguistics methods of investigation. The result of the research may be used in the psycholinguistic and psychoanalytic literary studies researches devoted to the notion of the mind style or the picture of the world of literary characters as well as in the relevant linguistic university courses.

Conclusion

The results of the investigation reveal a strong research capacity of cognitive linguistics methodology in disclosing connections between the markedly salient linguistic features that the narrative elements might display and the psychologically unconventional mind style of the narrator and/or the characters.

Research highlights

► The author raises the issue of the peculiarities of linguistic manifestation of the character's idiosyncratic psychic reality in the texts of English literary fiction:

“Extremely Loud and Incredibly Close” (2005), the novel by Jonathan Safran Foer;

“Lisa and David” (1960), the story by Theodore Isaak Rubin;

“Fear and Loathing in Las Vegas: A Savage Journey to the Heart of the American Dream” (1971), the novel by Hunter S. Thompson;

“The Snake Pit” (1946), the novel by Mary Jane Ward;

“Mrs Dalloway” (1925), the novel by Virginia Woolf.

The results obtained: based on the linguo-textual projection of the characters` dominant mental-psychological phenomena the main idiosyncratic mechanisms of reality perception in states of semiconsciousness and consciousness disorders revealed.

Keywords: linguo-cognitive model of psychic reality, linguistic personality of a character, cognitive constellation, language manifestation, a state of consciousness.

References

Belianin V. P. Psikhologicheskoe literaturovedeniye. Tekst kak otrazheniye vnutrennikh mirov avtora i chitatelia [Psychological Literature Studies. Text as a Reflection of the Author`s and the Reader`s Inner Worlds] : [Monografija] / V. P. Belianin. — M. : Genezis, 2006. — 320 p.

Bleicher V. M. Tolkovy slovar psikhiatricheskikh terminov [Explanatory Dictionary of Psychiatric Terms] [Electronic Resource] / V. M. Bleicher, I. V. Kruk. — Voronezh : NGO “MODEK”, 1995. — Access Mode: <http://Vocabulary.Ru/Dictionary/28/Symbol/192/Page/12>

Kalina N. F. Psykhoterapiia [Psychotherapy] : textbook / N. F. Kalina — Kyiv : Akademydav, 2010. — 288 p. — (Seriiia “Alma-mater”).

Naprieienko O. K. Psykhiatriia i narkolohiia [Psychiatry and Narcology] : pidruchnyk / O. K. Naprieienko, M. I. Vynnyk, I. J. Vlokh ; [za red. prof. O. K. Naprieienka]. — K. : BCB “Medycyna”, 2011. — 528 p.

Pashkovskij V. E. Psikhiatricheskaia lingvistika [Psychiatric Linguistics] : Monografiia / V. E. Pashkovskij, V. R. Piotrovskaia, R. H. Piotrovskij. — SPb. : Nauka, 1994. — 161 p.

Rudnev V. Novaja model bessoznatelnogo [A New Model of the Unconscious] / Vadim Rudnev. — M. : Gnozis, 2012. — 288 p.

Foer J. S. Extremely Loud and Incredibly Close / Jonathan Safran Foer. — Boston, New York : Houghton Mifflin, 2005. — 330 p.

Rubin T. I. Lisa and David / Theodore Isaak Rubin. — New York : The Macmillan Company, 1961. — 79 p.

Thompson H. S. Fear and Loathing in Las Vegas: A Savage Journey to the Heart of the American Dream / Hunter S. Thompson. — New York : Vintage, 1998. — 224 p.

Ward M. J. The Snake Pit / Mary Jane Ward. — New York : Random House, 1946. — 278 p.

Woolf V. Mrs Dalloway [Electronic resource] / Virginia Woolf // eBooks@Adelaide, the University of Adelaide Library. — Mode of access : <https://ebooks.adelaide.edu.au/w/woolf/virginia/w91md/>

Correspondence: iravepryriak@mail.ru

Vitae

Iryna Vepryriak, Master of Philology, postgraduate student at the Department of English Philology majoring in Germanic Languages. The author of more than 10 scientific publications on cognitive linguistics. At present investigates the problems of idiosyncratic psychic reality of a person and its linguistic manifestations in literary fiction texts.

THE PECULARITIES OF THE OPPOSITION WITH ONE AND DIFFERENT OBJECTS BASED ON THE CONTEMPORARY RUSSIAN AND ENGLISH LANGUAGES

Anna Grygorieva

Theory and Practice of Translation Department, Faculty of Foreign Languages, Donetsk National University, Vinnytsya, Ukraine

Abstract

Relevance

The relevance of the paper is determined by the compliance of its topic with the main directions of the contemporary linguistic science. At the modern stage of the development of the linguistics the systematic formations in the language, researched not only as peculiarities of their internal structure but also as specific character of the meaning of their elements and functioning area, are of high interest. Such a functional approach to solving language problems is observed in scientific works of the national and foreign scientists (A.V. Bondarko, E.V. Gulyga, Ie.I. Shendels, G.S. Shchur, V.G. Gak, V.P. Abramov, N.I. Filicheva, P.V. Chesnokov, L.V. Lisochenko, E.Rudolph, G.B. Milner, M. Malouz and etc.). Despite the integral system of methods, widespread in the science of language and considered from different aspects no single approach to their interpretation and presentation of the opposition in general has been defined.

Purpose

The purpose of the paper is systematic study and description of the opposition.

Tasks

The tasks of the paper are 1) to describe the difference between contrary and contradictory, 2) to study main types of the opposition based on the contemporary Russian and English languages.

Novelty

For the first time different ways and means of the expression of the meaning opposition based on the contemporary Russian and English languages were considered as an integral system.

Theoretical and Practical values

Theoretical conclusions and practical recommendations, stated in the paper, contribute to the further development of teaching opposition as well as to the deep perceptions of connection between the language and thinking. A number of conclusions can be used while teaching the contemporary Russian and English languages at the faculties of philology at universities and pedagogical institutes and while preparing diploma and course papers.

Conclusion

Based on the research it is possible to come to the following conclusions: the opposition can refer to one object or to different objects. The opposition with one or different objects can be both in one period of time or at different times. In contrast to the opposition with one object, the opposition with different objects occur mainly in one period.

Perspective

The perspective is to define peculiarities of the opposition in the German language and to compare the results of the research with the Russian and English languages.

Research highlights

► The author defines the main types of the opposition and means of its expression. ► The difference between the definitions of contrary and contradictory is described. ► Based on two main types (opposition with one object and opposition with different objects) the following

subtypes are singled out: opposition in one period and opposition at different times. ► Lexical and syntactical means of the opposition expression are found out.

Keywords: opposition with one object, opposition with different objects, contradictory, contrary

References

- Akhmanov O. S. (1966) Slovar lingvisticheskikh terminov, Moskva, Sovetskaya entsiklopediya, 608.
- Akunin B. (2002) Lyubovnik smerti, Moskva, Zakharov, 351.
- Galkina-Fedoruk E.M. (1958) Sovremenniy russkiy yazyk: Leksikologiya, fonetika, morfologiya. Moskva, 411.
- Kondakov N.I. (1975) Logicheskiy slovar, Moskva, 720.
- Kratkiy slovar po filosofii. Pod red. Blauberger, Pantina N.N. (1982), Moskva, 431.
- Kvinn V.N. (2000) Prikladnaya psikhologiya: ucheb. Posobie dlya studentov vuzov, 4-e izd., mezhdunarod. Sankt-Peterburg, Piter, 560.
- Lyons John (1978) Vvedenie v teoreticheskuyu lingvistiku, MoskProgress, 544.
- Matsko L.I., Sidorenko O.M., Matsko O.M. (2003) Stylistyka ukrayinskoyi movy, Kyiv, Vushcha shkola, 462.
- Merkulov I.P. (2000) Evolyutsiya. Yazyk. Poznanie, 272.
- Nepolnoznachnye slova. Semantiko-sintaksicheskie issledovaniya. Sb. nauch. trudov. Stavropol, Sb. nauch. Trudov, Stavropol, 98 1982.
- Ortega y Gasset Jose (1994) Vybrani tvory, Kyiv, Osnovy, 420.
- Trubetskoy N.S. (1987) Izbrannye trudy po filologii, Moskva, Progress, 560.
- Vygotskiy L.S. (1982). Myshlenie i rech. Sobr soch. T.2., Moskva, 504.
- Wardell H. (2009) Life , Love and a Polar Bear Tattoo, Smashwords Edition, 297 p.

Correspondence: paradies88@mail.ru

Vitae

Anna Grygorieva, postgraduate student at the Theory and Practice of Translation Department, Donetsk National University. The author of three scientific papers devoted to the research on the youth language.

FUNCTIONAL-SEMANTIC FIELD OF TEMPORALITY IN THE ENGLISH AND UKRAINIAN LANGUAGES

Tetiana Demchuk

English Philology Department, Faculty of Foreign Languages, Donetsk National University, Vinnytsia, Ukraine

Abstract

Relevance

The article is devoted to the study of the functional and semantic field of temporality in the English and Ukrainian languages. We understand temporality as a semantic category, reflecting the human perception and awareness of time of the indicated situations and their elements in relation to the moment of the speaker's speech or other reference point. Lexico-semantic groups of words with temporal meaning in the English and Ukrainian languages are arranged on the basis of classifications developed by M. H. Seniv for the Latin language and by M. V. Vsevolodova for Russian. The nationally specific use of words with temporal semantics in the Ukrainian language is also studied here.

Purpose

The purpose of the research is to accomplish comparative analysis of the vocabulary which conveys the temporal value in the modern English and Ukrainian languages.

Tasks

The tasks of this article are 1) to study the basic theoretical concepts for the description of the category of time; 2) to develop a classification of the vocabulary which conveys the temporal value in the English and Ukrainian languages; 3) to categorize temporal vocabulary in the compared languages into the lexical and semantic groups; 4) to establish common and distinctive features of the temporal vocabulary in the languages under consideration.

Novelty

The novelty of this approach lies in analysing the category of temporality in both English and Ukrainian as structurally different languages.

Theoretical value

The results of the study allow to define and systematize the linguistic characteristics of the vocabulary with temporal semantics in the English and Ukrainian languages.

Practical value

The practical value of the study in question lies in the possibility of its findings in practical and theoretical language courses, while compiling explanatory and interlingual dictionaries, in practical work of translators.

Conclusion

The paper allows to classify the nouns that conveys the temporary value in the English and Ukrainian languages, to identify common and distinctive features of the temporal nouns in the compared languages.

Perspective

The method applied will be used for description and systematization of other lexico-grammatical groups of temporal vocabulary in the language world picture studies in order to increase the reliability of the obtained results.

Research highlights

The author: ► analyzes the nouns that convey the temporal value in the English and Ukrainian languages and examines the cases of their usage; ► categorizes temporal vocabulary

in the compared languages into the lexical-semantic groups; ► establishes common and distinctive features of the temporal nouns in the compared languages.

Keywords: temporality, functional-semantic field, categorial situation, grammatical category.

References

Bondar O. I. Temporal'ni vidnoshennya v suchasniy ukrayinskiy literaturniy movi: Systema zasobiv vyrazhennya / O. I. Bondar. — Odesa : Astroprynt, 1996. — 192 s.

Vsevolodova M. V. Kategoriya imennoy temporal'nosti i zakonomernosti eye rechevoy realizatsii : avtoref. dis. na soiskaniye uch. stepeni doct. filol. Nauk / M. V. Vsevolodova. — M. : 1982. — 20 s.

Vsevolodova M. V. Sposoby vyrazheniya prostranstvennyh otnosheniy v sovremennom russkom yazyke / M. V. Vsevolodova, E. Iu. Vladimirovskiy. — M. : Rus. yaz., 1982. — 262 s.

Rol' chelovecheskogo faktora v yazyke: Yazyk i kartina mira / B. A. Serebrennikov, E. S. Kubryakova, V. I. Postovalova, pod obshch. red. B. A. Serebrennikova. — M. : 1998. — 248 s.

Seniv M. H. Funktsional'no-semantichnyy analiz systemy prostorovyh i chasovyh vidnoshen' (na materialy latyns'koyi movy) : [Monographiya] / M. H. Seniv. — Donetsk : Donechchyna, 1997. — 384 s.

Slyusareva N. A. Problemy funktsionalnoy morfologii sovremennogo angliyskogo yazyka / N. A. Slyusareva. — M. : Nauka, 1986. — 215 s.

Stivenson R. L. Ostriv skarbiv. Per. Iu. Korets'kogo / R. L. Stivenson. — K. : Ukrayinoznavstvo, 1994. — 384 s.

Khornbi A. S. (1984). Uchebnyi slovar' sovremennogo angliyskogo yazyka / A. S. Khornbi. — M. : Prosveshchenie, 1984. — 769 s.

Cambridge Advanced Learner's Dictionary [Electronic resource] — Access mode : <http://dictionary.cambridge.org/>.

Hornby A. S. Oxford Advanced Learners Dictionary / A. S. Hornby. — Oxford : Oxford University Press, 2000. — 562 p.

New Webster's Dictionary of the English Language. — Delphi : Surjeet publications, 1989. — 1824 p.

Stivenson R. L. The Treasure Island / R. L. Stivenson. — NY. : Macmillan USA, 1990. — 252 p.

Correspondence: tatiana-demchuk@mail.ru

Vitae

Tetiana Demchuk, post-graduate student at the Department of the English Philology, Donetsk National University. The author of more than 5 scientific publications on lexical semantics and history of literature in English, Ukrainian and Russian.

DENOMINAL VERBS WITH THE SUFFIX **-IEREN** IN GERMAN IN THE BEGINNING OF THE XVII CENTURY

Sergii Zakharchenko

Department of Romance Languages, Faculty of Foreign Languages, Donetsk National University, Vinnytsia, Ukraine

Abstract

Relevance

Verbs with the suffix *-ieren* have been discussed as part of the system of suffixal word-formation of verbs based on the material of different periods of the German language. Nevertheless, there are no studies concerning the units under consideration focusing on the material of the XVIIth century, which is characterized by the growth of communicative and social role of written German due to its use in various spheres of human activity. It is worth analyzing the development of the group of the verbs with suffix *-ieren* in this period of intensified contacts between German and Latin and other Romance languages using the synchronic-diachronic approach.

Purpose

The purpose of the research is to describe the semantics of the verbs with suffix *-ieren* on the material of the text corpus of M. Schulz, which represents specialist texts from various fields of knowledge at the beginning of the XVIIth century.

Tasks

The tasks of this article are: 1) to define semantic and morphological properties of the denominal verbs with suffix *-ieren*; 2) to determine the motivational base of the mentioned verbs by specifying the direction of motivation of the verbs; 3) to establish which semantic classes of denominal verbs with *-ieren* are the most common type.

Novelty

The novelty of this research lies in the fact that it is a comprehensive and complex research of the verbs with suffix *-ieren* that is undertaken for the first time using the material of authentic specialist texts of M. Schulz, which represents various spheres of use of the written German in the XVIIth century.

Theoretical value

The methodology of analysis of the derivatives with suffix *-ieren* has theoretical value for the future investigation in the sphere of lexis with borrowed elements in their structure. The result of the research provides not only the information about the derivation but also about the ways of semantic assimilation and further development of transformation of borrowed elements.

Practical value

The result of the research may be used in linguistic researches devoted to derivation in various periods of the development of German as well as in the relevant linguistic university courses.

Conclusion

It was found that the denominal verbs with suffix *-ieren* form a big group at the beginning of the XVIIth century. From the diachronic point of view, all verbs under consideration in the present article are borrowed into German at various periods of its development. Nevertheless, synchronically they are considered as morpho-semantic motivated units. The motivational base is mostly another unit of the same derivational nest (e.g. *nomina agentis*).

Perspective

This methodological approach may be used in synchronic-diachronic studies of derivation of verbs with borrowed elements in their structure. Such researches would increase the reliability of the obtained results.

Research highlights

► The author raises the issue of word-formation of verbs with borrowed derivational formants, namely with the suffix *-ieren*. ► The semantic and formal properties of denominal suffixal verbs of the German language of the XVIIth century are revealed. ► The motivational base of the verbal formations found is determined. ► The author analyzes the use of suffixal verbs with borrowed formants in various types of corpus texts.

Keywords: suffix, denominal verb, motivational base, semantic class, XVIIth century.

References

- Duden online [e-source]. – Available at: <http://www.duden.de/>
- Grimm, J. and Grimm, W. (1984). *Deutsches Wörterbuch*: in 33 volumes. München: dtv.
- Fleischer, W. and Barz, I. (2007). *Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache*. Tübingen : Niemeyer.
- Habermann, M. (1994). *Verbale Wortbildung um 1500*. Berlin ; New York : de Gruyter.
- Kaliuščenko, V. D. (2000). *Typologie denominaler Verben*. Tübingen : Niemeyer.
- Kühnhold, I. and Wellmann, H. (1973). *Das Verb*. Düsseldorf : Schwann.
- Lexer, M. (1992). *Mittelhochdeutsches Handwörterbuch*. 3 vols. Leipzig : S. Hierzel, 1872. Repr. Stuttgart : S. Hierzel.
- Müller, P. O. (2000). *Deutsche Fremdwortbildung. Probleme der Analyse und der Kategorisierung*. *Fremdwortbildung*. Frankfurt a. M. : Peter Lang, 199–218.
- Schulz, M. (2007). *Deutscher Wortschatz im 17. Jahrhundert*. Tübingen : Niemeyer.
- Seiffert, A. (2009). *Probleme der morphologischen Analyse fremder Wortbildungen im Deutschen*. *Studien zur Fremdwortbildung*. Hildesheim, 19–40.
- Semenjuk, N. N. (2000). *Soziokulturelle Voraussetzungen des neuhochdeutschen bis zur Mitte des 20. Jahrhunderts*. *Sprachgeschichte. Ein Handbuch zur Geschichte der deutschen Sprache und ihrer Erforschung*. Vol. II. Berlin : de Gruyter, 1746–1764.
- Wellmann, H. (1998). *Die Verbableitung*. *Der Duden*. Vol. 4: Duden „Grammatik der deutschen Gegenwartssprache“. 6th edition. Mannheim a. o. : Dudenverlag, 471–477.

Sources and Abbreviations

- Catalogus F, (1602). *Catalogvs Vniuersalis pro vniuersis Francofurtensibus*. Frankfurt a. M.
- Colerus, (1609). Coleri, M. J. *Calendarium perpetuum*. Wittenberg.
- Historische Beschreibung (1604). Lützekirch, W. *Historicae Relationis Continvatio*. Köln.
- Indulgenz (1612). Kürner, C. *Indulgenz*. Salzburg.
- Jungelius (1616). Jungelius, C. *Maulwurffs Fang*. Leipzig.
- Meurer (1611). Meurer, Th. *Relationis Historicae Continatio*. Frankfurt a. M.
- Relation (1609). *Relation*. Straßburg.
- Rochlitz (1605). Rochlitz, M. B. v. *Ivniperetvm*. Eisleben.
- Summa (1607). Fuhrman, V. *Catechismvs*. München.

Correspondence: sergezakharchenko@gmail.com

Vitae

Sergii Zakharchenko, postgraduate student at the Department of the Romance Languages, Donetsk National University. The author of 9 scientific publications on linguistics, at present investigates the verbal word-formation with the suffix *-ieren* in the written German language of the XVIIth century.

THE CATEGORY OF INTENSITY IN PHRASEOLOGY

Daryna Ihnatenko

Department of the Romance Languages, Faculty of Foreign Languages, Donetsk National University, Vinnytsia, Ukraine

Abstract

Relevance

The linguistic category of intensity is varied and debatable, because it has very close connection with objective (such as quality, quantity, gradation) and subjective-pragmatical (such as emotivity, figurativeness, expressivity) categories. This interaction occurs on the phraseological level too. The phraseological units have been already discussed as a part of lexical means of expressing intensity of the whole phrase, but phraseological units can express intensity of action, state etc. themselves. Special comprehensive studies of phraseological units, which express intensity of action and state in English, German, Russian and Ukrainian are absent at the present moment.

Purpose

The purpose of the research is to determine categorical place of intensity in linguistic, particularly in phraseology and its interaction with other related categories that are actualized in the semantics of phraseological units under discussion.

Tasks

The tasks of this article are: 1) to determine the main principles of separation of intensity in linguistics; 2) to analyze the interaction of the category of intensity with other related categories, such as quantity, quality, gradation, emotivity, figurativeness and expressivity; 3) to determine specificity of expressing of intensity in the phraseological units, which express intensity of action / state in languages under discussion.

Novelty

The novelty of this approach lies in the analysis of correspondence between the category of intensity and other objective and subjective-pragmatical categories in the phraseological units which express intensity of action / state in Slavonic and Germanic languages.

Theoretical value

The results of the research have theoretical value for the future investigations in the sphere of phraseology. They can be useful for the analysis of various linguistic means of expressing intensity of action and state in phraseological units in English, German, Russian and Ukrainian.

Practical value

The results of the research may be used in the works devoted to lexicology, phraseology as well as in the relevant linguistic university courses.

Conclusion

The study found that the category of intensity in phraseology is interpreted as a quantitative characteristic of action, state etc. Its degree is identified by means of comparison of the intensified meaning with the neutral one. The category of intensity is inclusive into the category of quantity and characterized as evaluation of indefinite quantity.

Perspective

The study is a perspective for further explorations in the area of the contrastive analysis of the phraseological units which express intensity of action and state in languages with different structures.

Research highlights

► The article is devoted to the analysis of categorial place of intensity in phraseology. ► The category of intensity is a subjective-objective category. ► On the one hand, it is based on the objective properties of actions, states etc. to graduate, therefore intensity has a very close connection with such objective categories as quality, quantity and gradation; on the other hand, intensity shows a person's attitude to objective reality, therefore it interacts with such subjective categories as emotivity, figurativeness, expressivity.

Keywords: intensity, quantity, quality, gradation, expressivity, figurativeness, phraseological unit.

References

Akulenko V. V. *Leksicheskiie sredstva vyrazheniia intensivnosti kachestvennogo priznaka v sovremennom russkom yazyke* : avtoref. diss. na soiskaniie uchonoj stepeni kand. filol. nauk : 10.02.01 "Russkii yazyk" / V.V. Akulenko. — K., 1987. — 17 s.

Balli Sh. *Frantsuzkaia stilistika* / Sh. Balli. — [2-ye izd., stereotipnoie]. — M. : Yeditorial URSS, 2001. — 392 s.

Baranov A. N., Dobrovolskii D. O. *Aspekty teorii fraseologii* / A. N. Baranov, D. O. Dobrovolskii. — M. : Znak, 2008. — 656 s.

Boduen de Kurtene I. A. *Kolichestvennost v yazykovom myshlenii* / I. A. Boduen de Kurtene // *Izbrannyye trudy po yazykoznaniiu*. — T. 2. — M., 1963. — S. 311–325.

Volf Ye. M. *Funktsyonalnaia semantika otsenki* / Ye. M. Volf. — M. : Yeditorial URSS, 2002. — 280 s.

Norman B. Yu. *Gradatsiia v russkom yazyke* / B. Yu. Norman // *Quantitat und Graduierung als kognitiv-semantische Kategorien*. — [Herausgegeben von H. Jachnow, B. Norman, Adam E. Suprun]. — Wiesbaden : Otto Harrassowitz Verlag, 2001. — S. 381–403.

Rodionova S. Ye. *Semantika intensivnosti i yeio vyrazheniie v sovremennom russkom yazyke* / S. Ye. Rodionova // *Problemy funktsyonalnoi grammatiki. Polevyie struktury*. — SP. : Nauka, 2005. — S. 150–169.

Sepir E. *Graduirovaniie. Semanticheskoe issledovaniie* / E. Sepir // *Novoie v zarubezhnoi lingvistike*. — Vyp. 16. — M., 1985. — S. 43–78.

Sheigal Ye. I. *Intensivnost kak komponent semantiki slova v sovremennom angliiskom yazyke* : avtoref. diss. na soiskaniie uchonoj stepeni kand. filol. nauk : 10.02.04 "Germanskiie yazyki" / Ye. I. Sheigal. — M., 1981. — 26 s.

Correspondence: daryna.ignatenko@ukr.net

Vitae

Daryna Ihnatenko, postgraduate student at the Department of the Romance Languages, Donetsk National University. The author of more than 15 scientific publications on comparative phraseology, currently investigates various linguistic means of expressing intensity of action and state in phraseological units in English, German, Russian and Ukrainian.

QUASIPOSSESSIVE VERBS OF “NOT POSSESSION” WITH THE DENOMINATION OF THE POSSESSIVE SUBJECT’S FEELINGS IN THE GERMAN AND UKRAINIAN LANGUAGES

Olena Konstantinova

German Philology Department, Faculty of Foreign Languages, Donetsk National University, Ukraine

Abstract

Relevance

The article presents a research on quasipossessive stative verbs denoting “non-possession” in the German and Ukrainian languages which contain in their meaning alongside possession some additional semantic feature – “possessive subject feelings”. “Non-possession” verbs which do not contain in their semantic structure any additional semantic features are defined as possessive verbs proper (Moloshnaya 1989:113), e.g. *jmdm. fehlt etw.* ‘not to have’. Verbs in which possessive meaning is an additional one and contain in their semantic structure other semantic features are known in linguistics as quasipossessive (QPV) (Kaliušchenko 2000: 23–24). Verbs with negative meaning served as the object of research in works by L. Horn (1989), L. I. Kyslakova (1981), etc.

Purpose

The purpose of the article is to carry comparative research of “non-possession” QPVs denoting possessive subject feelings in the German and Ukrainian Languages.

Tasks

The article sets the following tasks: 1) to define the universal interpretation formula of “non-possession” QPVs denoting the situation of the possessive subject feelings; 2) to single out differentiation semantic features of the verbs under study; 3) to compare semantic features of the analysed verbs in the German and Ukrainian languages.

Novelty

The article presents the first attempt to carry out complex analysis of “non-possession” QPVs semantics denoting possession subject feelings in the German and Ukrainian languages.

Theoretical value

The research suggests new comparative description model of “non-possession” QPVs denoting possession subject feelings in the German and Ukrainian languages exercising complex approach to semantic, syntactic, combinability and stylistic features of the analysed verbs.

Practical value

The results received in the course of the research and the methodology suggested can be used in lexicography and in teaching process (in the courses of comparative Lexicology of the German and Ukrainian languages, theory and practice of translation, for seminars on comparative Lexicology, for students, masters and post graduate students research work).

Conclusion

“Non-possession” QPVs denoting the subject feelings in the German and Ukrainian languages have common interpretation formula “X feels certain emotion(s), the reason for which is the fact that X doesn’t have Y which he used to have before, where X denotes a living being”. Common semantic features of “non-possession” QPVs in both languages are “non-possession”, “reason”, “reference to the previous situation”, “feeling(s)”, “X – living being”; the formula variation is possible at the expense of QPVs collocation with different semantic types of possessive subject and object and feeling specification. The distinctive feature of the Ukrainian

QPVs under study is their ability to acquire the meaning of “non-possession” only in constructions with preposition *за*.

Perspective

In further research the following issues can be considered: pragmatic characteristics of “non-possession” QPVs, peculiarities of their functioning in texts and other means of expressing “non-possession” situations.

Research highlights

► The author focuses on the semantics of quasipossessive “non-possession” verbs in the German and Ukrainian languages in which the possessive subject feelings denominate. ► The syntactical distribution and semantic combinability of the verbs in question have been taken into account. ► The study of the verbs has made it possible to establish the common characteristic features of these verbs in the German and Ukrainian languages and to identify the differential features of each verb.

Key words: negation, possession, verb, interpretation formula, semantic combinability

References

Horn L. R. A Natural History of Negation / Laurence R. Horn. — Chicago, London : University Press, 1989. — 637 p.

Kaliuščenko V. D. Typologie denominaler Verben / V. D. Kaliuščenko. — Tübingen : Niemeyer, 2000. — 253 S.

Kyslyakova L. I. Vyskazyvania so skrytym otryzaniem v sovremennom nemeckom yazyke : dys...kand. filol. Nauk : 10.02.04 / Kyslyakova Lyudmila Ivanovna. — Kalinin, 1981. — 236 p.

Moloshnaya T. N. Plam\n vyrazhenia kategorii possessivnosti / T. N. Moloshnaya // Karegorii possessivnosti v slavyanskih i balkanskyh yazykah. — M. : Nauka, 1989. — P. 112–115.

Sources and Abbreviations

QPV – quasipossessive verb

Correspondence: konstantinova-e@yandex.ru

Vitae

Olena Konstantinova, Candidate of Philological Sciences, associate professor of German Philology Department, Faculty of Foreign Languages, Donetsk National University. The author of more than 20 scientific and mass-media publications on issues of comparative semantics and making interpretation formulae.

**A MEDIEVAL GUIDE FOR HEALTH, BY JOHN LYDGATE
(TITLE COMMONLY GIVEN BY SPECIALISTS: *THE DIETARY*)**

Dr José Antonio Alonso Navarro, PhD

Professor of Modern Languages and European Literature, University of A Coruña,
A Coruña, Spain

Abstract

Relevance

The Dietary (or in my free translation *A Medieval Guide for Health*) was written by John Lydgate in the 15th century and became an almost immediate success at that time after its emergence. This text is preserved in fifty-seven manuscripts, some of them printed by well-known printers such as Caxton himself, de Worde and Pynson. When this brief guide was composed, two different types of medicine were practised in the 15th century England. First of all, there was a type of medicine which was based upon the Greek writings of Galen, and was practised or applied by physicians that had obtained their medical education in different universities.

This type of medicine was mainly targeted at members of the nobility and the aristocracy; secondly, there was a type of medicine based upon popular sources and traditions from the Roman, Anglo-Saxon, and Arab cultures employed by a high number of people. This latter type of medicine emphasised that any sort of medical treatment could be avoided by maintaining a balanced diet supplemented by regular exercise. Lydgate's poem is virtually a translation of the 12th century Latin text *Flos medicinae*, that is intended to act as an eminently didactic guide in terms of disease prevention and, in turn, as a practical guide that prevents a sick person from spending quite a considerable amount of money on a rather expensive physician who had been trained at university.

The Latin text seems to contain information about household medicine related to daily hygiene and diet matters. Lydgate's text, which has been commonly referred to as *The Dietary* by modern scholars, and as *Medicina stomachi* in William Caxton's earliest edition, instructs readers in a pragmatic fashion on how to keep oneself healthy through moderation and temperance in terms of food, alcohol drinking, labour, sleeping, physical activity, sexual intercourse, and uneasiness due to daily worries.

Purpose

My main goal has been to translate the poem into modern Spanish. The original text that I have used is a digital version prepared by George Shuffelton based upon Codex Ashmole 61. The poem in Middle English contains ten stanzas with eight lines each. The digital version has been extracted from TEAMS Middle English Texts Series (Robbins Library Digital Projects) University of Rochester.

Tasks

The tasks of this translation are: 1) to bring historians, scholars, doctors, nutritionists, and readers in general in contact with a text that addresses a topic that undoubtedly turns out to be of great interest because of its connection with the cultural world of the 21st century: how a healthy life may lead to the maintenance of one's health; and 2) to offer scholars a clear text that helps them understand the medieval mindset from multiple angles and standpoints.

Novelty

The novelty of this translated poem into modern Spanish lies mainly in the fact that it has never been translated before. In addition, the text in Spanish has a brief glossary of explanatory terms that may help readers understand the text much more clearly.

Theoretical value

The translated text may be of great interest for historians and scholars of the Middle Ages as well as for modern nutritionists.

Practical value

The translated text may be of great interest for both professors and students of literary translation and translators themselves so that they may focus on the main linguistic and formal problems of the original text and how they have been solved in the target language.

Conclusion

The relevance of this translation lies in the possibility that it gives historians, scholars, doctors, nutritionists, and readers in general of dealing with a text that may be regarded to be “modern” or “contemporary” because of the information it contains, information that may be said to be very much related to a trendy topic: “The importance of a healthy and moderate diet and regular activity to keep oneself in good health”.

Perspective

The text and its translation may be used in corresponding university linguistic courses such as History of English, or Theory and Practice of Translation.

Research highlights

► A brief glossary of explanatory terms that may help readers understand the text much more clearly has been created.

References

1. Item 31, The Dietary / Codex Ashmole 61: A Compilation of Popular Middle English Verse 2008 (Editor George Shuffelton) – <http://d.lib.rochester.edu/teams/text/shuffelton-codex-ashmole-61-dietary#3>.

Correspondence: meildeja@yahoo.com

Vitae

Dr José Antonio Alonso Navarro, PhD, Professor of Modern Languages and European Literature, University of A Coruña, A Coruña, Spain. Associate Linguistic and Literary Coordinator, philologist, translator and writer.

LEXICAL AND SYNTACTICAL WAYS OF SIMILE ACTUALISATION IN ENGLISH, UKRAINIAN AND POLISH

Maryana Olenyak

Theory and Practice of Translation Department, Faculty of Foreign Languages, Donetsk National University, Vinnytsia, Ukraine

Abstract

Relevance

Simile is a figure of speech used in general language as well as specialized language. Research on simile is carried out within rhetoric, literary studies and linguistics. With a wide range of papers and books on the subject, simile still poses a linguistic problem as far as its structure and amount of elements involved is concerned. Some linguists insist on it being a two-component formation (Grzegorz Skommer, Zenon Klemensiewicz, I. Chernyshova, O. Kunin, Z. Popova), some consider it to be a three-component one (A. Nikolayeva, K. Mizin, V. Telia, O. Fedorov and others), while there are works affirming its four-component structure (N. Deviatova, S. Zamaï, O. Shchepka, Tsutomu Sakamoto).

Purpose

This study aims to provide an account of ways in which similes can be created in English, Ukrainian and Polish.

Tasks

The tasks of this article are 1) to analyze the terminology apparatus being used to research simile and its components; 2) to define the limits and parameters of simile in English, Ukrainian and Polish; 3) to research the correspondence between morphological, lexical, syntactic and word-building methods of simile formation and the traditional formula of comparison.

Novelty

The novelty of this approach lies in the analysis of correspondence between morphological, lexical, syntactic and word-building methods of simile formation and the traditional formula of comparison, which highlights its deep semantic structure. The contrastive study of simile in three chosen languages is considered to be new as well.

Theoretical value

Central to the discussion is the notion of correspondence between morphological, lexical, syntactic and word-building methods of simile formation and the traditional formula of comparison, which gives theoretical grounds either to attribute each of these ways as a self-sufficient one to define the formation as a simile or not.

Practical value

The results of the work can be used in the relevant linguistic university courses as well as in the future studies of simile in different languages.

Conclusion

Despite the dominance of semantics in similes, while studying their linguistic representation in different languages, it becomes apparent that in most cases ways of expressing similes are alike. However, the contrastive study of simile in the three languages reveals a number of additional facts, complicating the overall picture. It concerns, above all, morphological and word-building ways of simile formation, namely: 1) the ability of substantive composites to create simile beyond the syntagmatic structure; 2) the possibility of simile structures without a formal indicator of comparative relations existence.

Perspective

The study is a perspective for further explorations in the area of simile in other languages based on the material of different functional styles.

Research highlights

►The article shows the functional approach to the simile study. ►The analysis of terminology apparatus to describe the components of simile in English, Ukrainian and Polish is carried out. ►The morphological, lexical, syntactic and word-building methods of simile formation in the three languages are studied. ►The correspondence between each of the simile formation methods and the traditional formula is regarded affirming the degree of the self-sufficiency of a particular simile type to be qualified as a simile.

Keywords: comparison, simile, formula, formation method.

References

Barton V. I. (1978) *Sravnienie kak sredstvo poznanija* — Minsk : Izdatel'stvo BGU im. V. I. Lenina, — 127 s.

Devjatova N. M. (2010). *Sravnienie v dinamicheskoj sisteme jazyka*. — M. : Librokom. — 320 s.

Kucherenko I. K. (1959). *Porivnjaľni konstrukcii movi v svitli grammatiki*, K. : Vid-vo KDU. — 106 s.

Prokopchuk L. V. (2000). *Kategorija porivnjannja ta ii virazhennja v strukturi prostogo rechennja: avtoref. dis. na zdobuttja nauk. stupenja kand. filol. nauk: 10.02.01 "Ukraĩns'ka mova"* — K. : NAN Ukraĩny. — 18 s.

Chernysheva I. I. (1970). *Frazeologija sovremennogo nemeckogo jazyka*. — M. : Vyssh. shkola. — 199 s.

Shapovalova N. P. (1996). *Funkcional'no-semantichnij status porivnjaľnih konstrukcij suchasnoĩ ukraĩns'koĩ movi : avtoref. dis. na zdobuttja nauk. stupenja kand. filol. nauk : 10.02.01 "Ukraĩns'ka mova"*. — Donec'k. — 16 s.

Judina, Ju. I. (2012). *Modeli obrazov sravnenij v jazyke russkoj hudozhestvennoj literatury konca XX – nachala XXI vv. / Judina Julija Igorevna : avtoref. diss. ... kand. filol. nauk : 10.02.01. – Volgograd : VGU. — 21 s.*

Skommer Grzegorz (2006). *Wyraźenia porównawcze. Model struktury i semantyki porównań w języku polskim i norweskim*. — Poznan: Wydawnictwo Naukowe UAM. — 252 s.

Tsutomu Sakamoto (1983). *On Linguistic Classification of Metaphorical Expressions // Descriptive and Applied Linguistics* 16 — P. 197–208.

Correspondence: maryana@mail.org

Vitae

Maryana Olenyak, Candidate of Philological Sciences, Dean of the Faculty of Foreign Languages, Donetsk National University. The author of more than 18 scientific publications on comparative linguistics, currently investigates the problems of simile.

WAYS OF TRANSLATING LEXICAL UNITS IN THE SPHERE OF COMPUTER TECHNOLOGIES (BASED ON THE ENGLISH, GERMAN AND UKRAINIAN LANGUAGES)

Viktoriiia Patriarkh

Theory and Practice of Translation Department, Faculty of Foreign Languages, Donetsk National University, Vinnytsia, Ukraine

Abstract

Relevance

The language of technology handles the items and terms which are the great part of the whole vocabulary of the English language. Together with the spreading of interest in the language of technology, the theoretical background was developed by such researches as Y. A. Zatsnyi, V. I. Karaban, A. Y. Kovalenko, which is of great importance for studying the scientific-technical translation. The investigations of I.V. Korunets, S.D. Shelov, D.S. Lotte were focused on the peculiarities of translation of the new lexical units. The English influence on the German computer discourse was the point of research of such linguists as T.R. Kyyak, N.T. Dashko and V.M. Lopushanskyi.

Purpose

The aim of the paper is to realize the contrastive analysis of terms and the system of terminology (translation from English into German and Ukrainian), to choose the appropriate way of translation into German and Ukrainian and to investigate the methods of term analysis.

Tasks

The tasks of this article are: to select English computer terminological units which are used in the scientific sphere, to conduct the contrastive analysis of the selected scientific lexical units, to group the selected terms in accordance with the methods of their translation into German and Ukrainian.

Novelty

The novelty of this approach lies in the broader investigation of the translation of the English terminological system “the sphere of computer technologies” into German and Ukrainian, which has not been studied enough by contemporary linguists.

Theoretical Value

The study of the ways of translating lexical units in the sphere of computer technologies has theoretical value for the further investigation into the classification the most common types of translating from English into German and Ukrainian.

Practical Value

As the translation technologies constitute an important new field of interdisciplinary study lying midway between computer science and translation, the results of the research may be used in the relevant linguistic university courses, in the spheres adjacent to linguistics and in IT.

Conclusion

Ways of enriching the general German and Ukrainian languages via borrowing computer technology anglicisms have been traced. We examined 240 English and German lexical units used in the sphere of science, grouped these selected terms in accordance with their methods of translation, such as transcoding, loan translation or descriptive translation. It has been established that the most common way of translating English lexical units in the sphere of computer technologies into German and Ukrainian is loan translation, using some additional grammar transformations (120 lexical units). Other frequently used translation techniques are: transcoding (72 lexical units in Ukrainian and 96 units in German) and descriptive translation comprises only

20% of translation into Ukrainian and 10 % into German of the total number of terms. So the translator is to be responsible for the translation, as people who do not know the language of the original computer text perceive translation as such. That is why it is very important not only to preserve the main sense of the original text, but also its stylistic and morphological features.

Perspective

This contrastive method may be used for the scientific translation process, which is complex and is made up of many sub-processes and tasks of different natures. This kind of researches would increase the reliability of the obtained results.

Research highlights

► The author raises the issue of methods of translating analysis of innovations in the computer field from English into German and Ukrainian. ► The author singles out such types of translation as loan translation, modulation and transcoding while translating from English into German and Ukrainian. ► The results of the research have been analyzed and summed up, i.e. the most common ways of translating the computer lexical units are provided.

Keywords: term, terminology, ways of translating, computer technologies, English and German lexical units.

References

- Zatsnyi Y.A. Neologizmy angliyskoi movy 80-90 rokiv XX stolittia/ Y.A. Zatsnyi – Zaporizhia: RA “Tandem-U”, 1997. – 91 s.
- Karaban V.I. Pereklad angliyskoi naukovoï i tehnicnoi literatury. Gramatychni trudnoshchi, leksychni, terminologichni ta zhanrovo-stylistychni problem / Viacheslav Ivanovych Karaban. – Vinnytsia: Nova knyga, 2004. – 576 s.
- Kyyak T.R. Naukovo-tehnicnyi pereklad (teoretychni ta praktychni aspekty)//Inozemna philologiya / Taras Romanovych Kyyak. K., – 1992. – №10. – S. 141-150.
- Kyyak T.R. Teoriia i praktyka pereklady (nimetska mova) / Taras Romanovych Kyyak, A.M. Naumenko, O.D. Oguy. – Vinnytsia: Nova knyga, 2006. – 592 s.
- Kovalenko A.Y. Naukovo-tehnicnyi pereklad / A.Y. Kovalenko. – Ternopil: Vydavnytstvo Karpiuka, 2001. – 284 s.
- Korunets I.V. Teoriia i praktyka pereklady / Il'ko vakulovych Korunets. – Vinnytsia: Nova knyga, 2003. – 448 s.
- Lopushanskyi V.M., Dashko N.T. Anglitsyzmy v suchasniy nimetskiy movi: navchalnyi posibnyk [dlia stud. vyshch. navch. zakl.] / Vasył Lopushanskyi, Nataliia Dashko. – Drohobych: Redaktsiyno-vidavnychiy viddil Drohobytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. – 2012. – 120 s.
- Lotte D.S. Obrazovanie sistemy nauchno-tehnicnykh terminov / D.S. Lotte. – M.: Myr, 2001. – 741 s.
- Shelov S.D. Terminologia, profesionalnaia leksika i profesionlizm (k probleme klasifikatsyi spetsyalnoy leksiki) // Voprosy yazykoznanii/ S.D. Shelov. – 1984. – № 5. – S. 76 – 87.
- Anglo-ukrainskyi slovnyk z informatyky ta obchusliuvanoi tehniky / Ukl.: O.M. Kossak. – Lviv: SP “BaK”, 1995. – 304 s.
- Pankin A.V. Nemetsko-russkiy slovar' po video- i audiotehnike, programmirovaniuu, elektronike i personalnym kompiuteram/ A.V. Pankin. – M.: “Russkiy yazyk”, 2006. – 604 s.

Correspondence: v.patriarkh@donnu.edu.ua

Vitae

Viktoriiia Patriarkh, teacher of English, Faculty of Foreign Languages, Donetsk National University. The author investigates the problem of ways of translating English lexical units in the sphere of computer technologies into German and Ukrainian.

WORD-BUILDING SEMANTICS OF DEVERBATIVES OF TYPICAL WORD-BUILDING PARADIGM OF VERBS WITH DYNAMIC AND SPATIAL LOCALIZATION IN UKRAINIAN AND POLISH

Lubomyr Sehin

Department of Philology, Chair of Ukrainian Language and Literature, Donbas State Teacher Training University, Ukraine

Abstract

Relevance

The solitary works of the comparative-typological study of the word-formation possibilities of the verbs on the level of the word-formative paradigms of the dissenting languages are in linguistics: Russian and Armenian (Manucharan 1981), Russian and Polish and Czech (Atsarkina 1997), Ukrainian and Polish (Sehin 2003), Ukrainian and Polish and Czech (Sehin), Ukrainian, Russian and Polish (Yaroshenko 2005). A special comprehensive study of the word formative potential of the dissenting lexico-semantic groups of the verbs in the modern Slavic languages in the comparative-typological section is absent for the present moment.

Purpose

The aim of the article is in the comparison of the derivative potential of the verbs of the dynamical dimensional localization with the prefix *do-* / *do-* in the Ukrainian and Polish languages.

Tasks

The aim determines the realization of such tasks: 1) to determine the structural typology of the analyzed deverbatives; 2) to ascertain the typology of the word-formation is realized by the deverbative of the verbs with the prefix in each language; 3) to discover the common features and the difference in semantic structure of a typical word-formative paradigm in the compared languages; 4) to analyze the grade of the verbs production efficiency on the level of the zones and the typology of the word-formation.

Novelty

The derivative potential of the generating verbs of the separate lexico-semantic groups is widely studied (Dzhochka 2003, Poslavs'ka 2006 and other) but this problem has not been researched on the material of the secondary verbs in the Slavic linguistics at all. The solitary researches are in the linguistic works, where the potential of verbs formed from adjectives (Kyshlyk 2012), from verbs (Brazauskene 1991, Sehin 2012) was analyzed in the comparative aspect (Sehin 2015).

Theoretical value

The results of research have the sense for the solution of the problems of the theoretical derivatology. The observation and the general conclusion are done on material of the verbs with prefix (DPL) are important for typological researches of word-formation in the Slavic languages. The value of research is determined the possibility of using and the improvement of the methods of study of the derivative potential of verbs (DPL) in Slavic languages for studying the word-formative possibility other groups of verbs, lexico-semantic groups.

Practical value

Practical value is determined as follows: the results of the research can be used in the lexicographical practice; for writing the undergraduate thesis, the qualification thesis, the Master's thesis for lectures of the general, comparative-historical, comparison, typological linguistics, for teaching the separate courses and special courses.

Conclusion

The study found that the typical word-formative paradigm has a three-zone substantively-adjectively-verbal structure with 12 semantic positions. The comparative analysis has revealed

both common and distinctive features according to all parameters: the length, the depth of position, the number of derivatives.

Perspective

In future we see the need to study the verbs of dynamic spatial localization with another prefixes and in other languages.

Research highlights

► In the article the semantic positions of the typical derivational paradigm, which are realized with the derivatives of verbs with prefix *do-/do-* in the Ukrainian and Polish languages are researched. ► Common and peculiar features of derivational meanings in each of the languages are revealed. ► The essence of the semantic position “object-related action” as well as the quantitative characteristics of the productiveness of derivational stems and derivational meanings are studied.

Keywords: derivational potential, derivational paradigm, derivational meaning, deverbal word.

References

Atsarkina T. A. Semantyka glagola i yego slovoobrazovatelnyye vozmozhnosti (na materiale glagolov dvizheniya v polskom yazyke v sopostavleniyi s cheshskim i russkim / Problemy izucheniya otnosheniy ekvivalentnosti v slovanskix yazykax. — M. : Dialog-MGU, 1997. — S. 215—221.

Brazauskene E. M. Slovoobrazovatelnyy potentsial prefiksnykh glagolov : avtoref. dis. kand. filol. nauk. — M., 1991. — 22 s.

Dzhochka I. F. Deryvatsiynyi potentsial diiesliv konkretnoi fizychnoi dii z semantikoii stvorennia obiekta : avtoref. dys. kand. filol. nauk. — Ivano-Frankivs'k, 2003. — 20 c.

Kushlyk O. Spetsyfika struktury ta semantyki slovotvirnykh paradygm vidprykmetykovykh inxotyvnykh diiesliv / Ukrainska mova. — 2012. — № 4. — С. 55—65.

Manucharan R. S. Slovoobrazovatelnyye znacheniya i formy v russkom i armanskom yazykax. — Yerevan : Luys, 1981. — 315 s.

Poslavskaya N. M. Struktura i semantyka slovotvirnykh paradygm diiesliv iz semoiu ruinovannia obiekta : avtoref. dys. kand. filol. nauk. — Ivano-Frankivs'k, 2006. — 20 c.

Sehin L. V. Strukturno-semntychna typologiya slovotvirnykh paradygm diiesliv dynamichnoii prostorovoi lokalizovanosti v ukrayinskii i polskii movax : avtoref. dys. kand. filol. nauk. — Donetsk, 2003. — 20 s.

Sehin L. V. Parametry slovotvirnoii paradygmy diiesliv iz prefiksom nad- v ukrayinskii movi v zistavlenni z polskoiu // Gramatychni studii : zb. nauk. prats'. — Vinnytsya : TOV «Nilan-LTD», 2015. — S. 110—114.

Sehin L. V. Deryvatsiynyi potentsial diiesliv dynamichnoii prostorovoi lokalizovanosti z prefiksom pid- v ukrayinskii movi // Semantyka movy i tekstu : materialy IX Mizhnar. nauk. konf. — Ivano-Frankivs'k, 2012. — S. 545—548.

Yaroshenko N. Zistavnyi analiz slovotvirnykh paradygm diiesliv *sazhat'sya*, *sadumu* i *sadzić* u rosiiskii, ukrayinskii i polskii movax XIX–XX st. // Lingvistychni studii: zb. nauk. prats'. — Donetsk: DonNU, 2005. — Vyp. 13. — С. 305—309.

Correspondence: lyubomyr13@mail.ru

Vitae

Lubomyr Sehin, Candidate of Science in Comparative Historical and Typological Linguistics, Associate Professor at the Donbas State Teacher Training University. The author of 80 scientific publications on stem-central issues of derivatology in Ukrainian and Slavic languages and comparative typological linguistics, at the present time investigates the issues of word-formation in Slavic languages.

STRUCTURAL PECULIARITIES OF DETALIZATIONAL APPOSITIONAL CONSTRUCTIONS IN THE MODERN GERMAN LANGUAGE

Oksana Solodovnyk

Theory and Practice of Translation Department, Faculty of Foreign Languages, Donetsk National University, Vinnytsia, Ukraine

Abstract

Relevance

The phenomenon of detalizational appositional constructions as well as their structural segmentation and analysis were not the subject matter of linguistic research. Though due to the flexibility of the detalizational apposition and its correlation with speech acts and cogitation this linguistic category receives interest of researchers. Together with the spreading of interest in the detalizational apposition the theoretical background was developed by such Russian and Ukrainian linguists as T.B. Funtova, I.L. Ashmarina, L.V. Zakharova, M.Ya. Olenyak, O.G. Rudnev, F.N. Bondarenko etc., which is of great importance for studying the structure of detalizational appositional constructions. Though the detalizational apposition is the matter of consideration of many prominent linguists, the studying and the analysis of the detalizational apposition in the modern German language has not been conducted, which is the reason for the scientific relevance of the given research.

Purpose

The purpose of the research is to single out the structural peculiarities of detalizational appositional constructions in the modern German language.

Tasks

The tasks of this article are: 1) to mark the structural models of the detalizational apposition in the modern German language; 2) to characterize each marked structural model; 3) to analyze the frequency of the models in the modern German language.

Novelty

The novelty of this approach lies in the broader consideration of the linguistic category of detalizational apposition, which means that it is investigated from the point of view of superphrasal unity.

Theoretical Value

The study of the detalizational apposition from the chosen perspective has theoretical value for the investigation in the sphere of syntax and for developing theories of structural model analysis and semantical amplification of the sentence.

Practical Value

As the detalizational apposition is connected to cognition and speech, the results of the research may be used in spheres adjacent to linguistics, for example psychology or philosophy, as well as in the relevant linguistic university courses.

Conclusion

It was found that the detalizational apposition, being a logico-syntactical phenomenon, is typical of the German language on a sentence level as well as on a superphrasal level, i.e. on the level of parceled constructions. Though the structural model of the detalizational apposition is chosen by the author according to the communicative value of the utterance and speech situation, the majority of the detalizational appositional constructions are of the simplest type due to the inflexibility of the language. The detalizational appositional constructions realized on a sentence level may be of complicated structural models, whereas those realized on the level of parceled constructions tend to be of the simplest type only. However, it should be mentioned that due to

the linguistic phenomenon of parceling the detalizational appositional constructions realized on the level of parceled constructions have more prominent emotional value.

Perspective

This method may be used for describing and systematization of the detalizational appositional constructions in other communicative styles of the German language as well as in other languages. This kind of researches would increase the reliability of the obtained results.

Research highlights

► The author raises the issue of structural peculiarities of the detalizational appositional constructions in the modern German language. ► The linguistic phenomenon of the detalizational apposition is examined on the level of the sentence and on the superphrasal level. ► The author singles out monoreferential and polyreferential structural models of the detalizational apposition in the modern German language. ► The results of the research have been analyzed and summed up, i.e. the quantitative characteristics of structural models are provided.

Key words: detalizational apposition, sentence, parceling, structural model.

References

Aribzhanova I. M. Utochnennya yak sintakhichne ponyattya / I. M. Aribzhanova // *Ukrainske movoznavstvo*. — K., 2011. — № 42. — P. 59–72.

Ashmarina I. L. Utochnenie kak chlen predlozheniya v sovremennom angliyskom yazyke : avtoref. diss. na soiskanie uchenoy stepeni. kand. filol. nauk : 10.02.01 // I. L. Ashmarina. — SPb., 1999. — 20 s.

Bakhtin M. M. Problema rechevykh zhanrov // M. M. Bakhtin // *Sbor. soch.* – M. : Russkie slovari, 1996. — T. 5: Raboty 1940-1960 gg. — S. 159–206. — Rezhym dostupa : http://philologos.narod.ru/bakhtin/bakh_genre.htm

Gvozdev A. N. Sovremenniy russkiy literaturniy yazyk. Sintaksis / A. N. Gvozdev. — M. : Prosvescheniye, 1968. — Ch. 2. — 244 s.

Zagnitko A. P. Ukrainskiy syntaksys : teoretiko-prykladnyi aspekt. — Donetsk, 2009. — 137 p.

Zakharova L. V. Utochnitelnye konstrukcii v stroe prostogo predlozheniya sovremennogo russkogo yazyka / L. V. Zakharova // *Izvestiya Rossiyskogo gosudarstvennogo pedagogicheskogo universiteta im. A. I. Gerzena*. — № 33, tom 12, 2007. — S. 101–104.

Olenyak M. Ya. Semantiko-sintaksichni funktsii utochnennya v angliyskiy, ukrainskiy ta polskiy movah : diss. ... kand. filol. nauk / M. Ya. Olenyak. — Donetsk : DonNU, 2011. — 203 s.

Funtova T. B. Logiko-sintaksichna kategoriya utochnennya v suchasniy rosiyskiy movi (semantika, zasobi virazhennya) : avtoref. diss. ... kand. filol. nauk : 10.02.02 / T. B. Funtova; Tavr. nac. un-t im. V. I. Vernadskogo. — Simferopol, 2002. — 18 s.

Chernushenko N. M. Partselyatsiya yak zasib ekspresivnogo syntaksysu ukrainskoi hudozhnoi literatury drugoi poloviny XX stolittya / N. M. Chernushenko // *Lingvistychni doslidzhennya*. — 2013. — Vyp. 35. — P. 128–135. — Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/znpkhnpu_lingv_2013_35_24.pdf

Shulzhuk K. F. Syntaksys ukrainskogo yazyka : Pidruchnyk. — K. : Akademiya, 2004. — 408 p.

Knauss S. Das Liebesgedächtnis : [Roman] / Sibylle Knauss. — Tübingen : Klöpfer und Meyer, 2015. — 198 S.

Correspondence: oksana.solodovnik@gmail.com

Vitae

Oksana Solodovnyk, PhD student in comparative-historical and typological linguistics in Donetsk National University, teacher of the English language at the Faculty of Foreign Languages in Donetsk National University.

НАШІ АВТОРИ

- БІЛЕЦЬКА**
Олена Всеволодівна
кандидат філологічних наук, доцент кафедри германської філології Донецького національного університету, м. Вінниця
- ВЕПРИНЯК**
Ірина Дмитрівна
аспірант кафедри англійської філології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ
- ГРИГОР'ЄВА**
Анна Володимирівна
аспірант кафедри теорії і практики перекладу Донецького національного університету, м. Вінниця
- ДЕМЧУК**
Тетяна Геннадіївна
викладач кафедри англійської філології Донецького національного університету, м. Вінниця
- ЗАХАРЧЕНКО**
Сергій Михайлович
аспірант кафедри романських мов Донецького національного університету, м. Вінниця
- ІГНАТЕНКО**
Дарина Євгенівна
аспірант кафедри романських мов Донецького національного університету, м. Вінниця
- КОНСТАНТИНОВА**
Олена Олександрівна
кандидат філологічних наук, доцент кафедри германської філології Донецького національного університету, м. Вінниця
- НАВАРРО**
Хосе Антоніо Алонсо
професор сучасних мов та європейської літератури, Університет Ла-Корунья, Іспанія
- ОЛЕНЯК**
Мар'яна Ярославівна
кандидат філологічних наук, доцент, декан факультету іноземних мов, доцент кафедри теорії і практики перекладу Донецького національного університету, м. Вінниця
- ПАТРІАРХ**
Вікторія Олександрівна
викладач кафедри теорії і практики перекладу Донецького національного університету, м. Вінниця
- СЕГІН**
Любомир Васильович
кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та літератури Донбаського державного педагогічного університету, м. Слов'янськ
- СОЛОДОВНИК**
Оксана Євгенівна
аспірант кафедри теорії і практики перекладу Донецького національного університету, м. Вінниця

CONTRIBUTING AUTHORS

- Olena V. BILETSKA*** Candidate of Philology, Associate Professor at the Department of Germanic Philology, Donetsk National University, Vinnytsya
- Tatyana H. DEMCHUK*** Lecturer at the Department of English Philology, Donetsk National University, Vinnytsya
- Daryna Ye. IHNATENKO*** Postgraduate Student at the Department of Romance Languages, Donetsk National University, Vinnytsya
- Anna V. GRYGORIEVA*** Postgraduate Student at the Department of Theory and Practice of Translation, Donetsk National University, Vinnytsya
- Olena O. KONSTANTINOVA*** Candidate of Philology, Associate Professor at the Department of Germanic Philology, Donetsk National University, Vinnytsya
- NAVARRO***
José Antonio Alonso Professor of Modern Languages and European Literature, University of A Coruña, A Coruña, Spain
- Maryana Ya. OLENYAK*** Candidate of Philology, Associate Professor, Dean of Faculty of Foreign Languages, Associate Professor at the Department of Theory and Practice of Translation, Donetsk National University, Vinnytsya
- Viktoriia O. PATRIARKH*** Lecturer at the Department of Theory and Practice of Translation, Donetsk National University, Vinnytsya
- Lubomyr V. SEHIN*** Candidate of Philology, Associate Professor at the Department of Ukrainian Language and Literature, Donbas State Teacher Training University, Sloviansk
- Oksana Ye. SOLODOVNYK*** Postgraduate Student at the Department of Theory and Practice of Translation, Donetsk National University, Vinnytsya
- Iryna D. VEPRYNIAK*** Postgraduate Student at the Department of English Philology, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk
- Sergii M. ZAKHARCHENKO*** Postgraduate Student at the Department of Romance Languages, Donetsk National University, Vinnytsya

ДО УВАГИ АВТОРІВ

Редакція збірника наукових праць “Типологія мовних значень у діяхронічному та зіставному аспектах”, який видається на факультеті іноземних мов Донецького національного університету (м. Вінниця), запрошує до співробітництва докторів і кандидатів наук, аспірантів і викладачів вищих навчальних закладів.

Збірник виходить двічі на рік. До друку приймаються статті обсягом 10-12 сторінок (через 1,5 інтервали), написані українською, російською, англійською, іспанською, німецькою, французькою мовами.

Наукова стаття має відповідати вимогам до фахових друкованих видань України і містити такі обов’язкові елементи:

- постановка проблеми у загальному вигляді та її зв’язок із важливими науковими чи практичними завданнями;
- аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв’язання проблеми і на які спирається автор;
- виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття;
- формулювання цілей статті (постановка завдання);
- виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів;
- висновки дослідження та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі.

Чітко роздрукований, ретельно вичитаний і підписаний автором оригінал статті в одному примірнику, із рецензією доктора чи кандидата наук за фахом, завірену підписом і печаткою установи, в якій працює рецензент (для авторів, які не мають наукового ступеня доктора наук), надсилається поштою, електронна версія статті – на електронну адресу редакції (вказані нижче).

Вимоги до оформлення статті: Формат сторінки – А 4; поля: верхнє, нижнє, праве – 20 мм, ліве – 30 мм; абзацний відступ – 10 мм; кегль – 12, шрифт – Times New Roman. Слід чітко диференціювати тире (–) й дефіс (-).

Ініціали та прізвище автора (авторів) передують назві статті, їх друкують жирним прямим шрифтом (розмір 12) справа. У дужках після них (у наступному рядку) друкують назву міста (основним шрифтом (розмір 12)). Відцентровану назву статті друкують великими літерами без абзацу, жирним прямим шрифтом (розмір 12).

Зразок:

© К. І. Мізін
(Кременчук)

СПЕЦИФІКА ОБ’ЄКТИВАЦІЇ КОНЦЕПТІВ-СОМАТИЗМІВ У БРИТАНСЬКОМУ, НІМЕЦЬКОМУ, УКРАЇНСЬКОМУ ТА РОСІЙСЬКОМУ МОВНИХ СОЦІУМАХ: ЗІСТАВНО-ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ (НА МАТЕРІАЛІ УСТАЛЕНИХ ПОРІВНЯНЬ)

Після назви статті друкують анотації і 5 ключових слів двома мовами – українською та російською (розмір 11, обсяг – 5 речень). На початку кожної анотації подати ініціали, прізвище автора й назву статті відповідною мовою.

Ілюстративний матеріал (лексеми або текстові приклади) друкують курсивом (без виділення жирним), із перекладом, який подають в одинарних круглих верхніх лапках:

Herz ‘серце’, *Seele* ‘душа’. Елементи тексту, які потребують виділення, підкреслюють.

Посилання на джерела у тексті статті подають у круглих дужках, наприклад: (Генюшене, 1983; Недялков 1978: 128).

Відцентровані назви таблиць друкують прямим жирним шрифтом, відступаючи від попереднього тексту. Над заголовком справа друкують нежирним курсивом слово *Таблиця* й зазначають її номер (наскрізна нумерація).

Завершує статтю пронумерований СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ (не менш ніж 12 джерел) (друкується після статті, розмір шрифту – 11, через 1 інтервал, заголовок – великими літерами). Кожне джерело слід друкувати з абзацу, за абеткою (спочатку – кирилицею, потім – латиницею). Список літератури слід оформити із дотриманням стандартів ВАК України (див. “Приклади оформлення бібліографічного опису у списку джерел...”: Бюлетень ВАК України”. – 2008. – № 3; 2009. – № 5) (форма 23)), напр.:

1. Адмони В. Г. Исторический синтаксис немецкого языка / Адмони В. Г. — М. : Высш. Шк., 1963. — 335 с.

2. Кочерган М. П. Зіставне мовознавство і проблема мовних картин світу / М. П. Кочерган // Мовознавство. — 2004. — № 5–6. — С. 12–22.

3. Polenz P. von. Geschichte der deutschen Sprache / Peter von Polenz. – [9. Überarb. Aufl.]. — Berlin ; N. Y. : Walter de Gruyter, 1978. — 226 S. — (Sammlung Göschen ; Bd. 2206).

За необхідності надається СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ, оформлений так само.

Рукописи підлягають додатковому редакційному рецензуванню. Стаття може бути повернута авторові на доопрацювання. Відхилений оригінал авторові не повертається.

На окремому аркуші (окремим файлом) подають відомості про автора (прізвище, ім'я та по батькові повністю, науковий ступінь, вчене звання, місце роботи, посада, приватна адреса, телефон службовий і приватний, електронна адреса).

Окремим файлом подається розширена анотація англійською мовою (зразок додається).

Адреса редакції:

Донецький національний університет,
факультет іноземних мов,
Коцаренку Євгенію Володимировичу
600-річчя, 21
21021 Вінниця / Україна
e-mail: zbirnyk.typolohiya2015@gmail.com

На конверті обов'язково слід вказати: стаття для збірника «Типологія мовних значень, ФІМ».

Редакційна колегія

ВНИМАНИЮ АВТОРОВ

Редакция сборника научных трудов “*Типологія мовних значень у діахронічному та зіставному аспектах*” (“Типология языковых значений в диахроническом и сопоставительном аспектах”), издаваемого на факультете иностранных языков Донецкого национального университета (г. Винница), приглашает к сотрудничеству докторов и кандидатов наук, аспирантов и преподавателей высших учебных заведений.

Сборник выходит два раза в год. Для опубликования принимаются статьи объемом 10-12 страниц (через 1,5 интервала) на украинском, русском, английском, испанском, немецком, французском языках.

Научная статья должна соответствовать требованиям к специализированным печатным изданиям Украины и содержать такие обязательные элементы:

- постановка проблемы в общем виде и ее связь с важными научными или практическими задачами;
- анализ последних исследований и публикаций, в которых начато решение данной проблемы и на которые опирается автор;
- выделение нерешенных ранее аспектов общей проблемы, которым посвящается обозначенная статья;
- формулирование целей статьи (постановка задания);
- изложение основного материала исследования с полным обоснованием полученных научных результатов;
- выводы из данного исследования и перспективы дальнейших изысканий в указанном направлении.

Четко распечатанный, тщательно вычитанный и подписанный автором оригинал в одном экземпляре (для авторов, которые не имеют ученой степени – с рецензией доктора или кандидата наук по специальности, заверенной подписью и печатью организации, в которой работает рецензент) присылается по почте, электронная версия статьи – по электронному адресу редакции.

Требования к оформлению статьи: Формат страницы – А 4; поля: верхнее, нижнее, правое – 20 мм, левое – 30 мм; абзацный отступ – 10 мм; кегль – 12, шрифт – Times New Roman. Следует четко дифференцировать тире (–) и дефис (-).

Инициалы и фамилия автора (авторов) предшествуют названию статьи, их печатают жирным прямым шрифтом (размер 12) справа. В скобках после них (в следующей строке) печатают название города (основным шрифтом (размер 12)). Отцентрированное название статьи печатают заглавными буквами без абзаца, жирным прямым шрифтом (размер 12).

Образец:

© А. И. Илиади
(Кировоград)

О НЕКОТОРЫХ ИРАНИЗМАХ СЛАВЯНСКОГО СЛОВАРЯ

После названия статьи печатают аннотации и 5 ключевых слов на двух языках – русском и украинском (размер шрифта 11, объем – 5 предложений через один интервал). В начале каждой аннотации указывают инициалы, фамилию автора и название статьи на соответствующем языке.

Иллюстративный материал (лексемы или текстовые примеры) печатают курсивом (без выделения жирным), с переводом, который печатают в одинарных кавычках: *Herz* ‘сердце’, *Seele* ‘душа’. Элементы текста, требующие выделения, подчеркивают.

Ссылки на источники в тексте статьи размещают в круглых скобках, например: (Генюшене, 1983; Недялков 1978: 128).

Названия таблиц печатают жирным прямым шрифтом по центру, отступая одну строку от предыдущего текста. Над заголовком таблицы справа печатают нежирным курсивом слово *Таблица* и указывают ее номер (сплошная нумерация).

Завершает статью нумерованный СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ (не менее 12 источников) (печатается после статьи – размер шрифта – 11, через 1 интервал, заголовок – заглавными буквами). Каждый источник следует печатать с абзаца, в алфавитном порядке (сначала – кириллицей, потом – латиницей). Список литературы следует оформлять в соответствии с требованиями ВАК Украины (см. “Примеры оформления библиографического описания в списке источников...”, “Бюлетень ВАК України”. – 2008. – № 3; 2009. – № 5) (форма 23)), напр.:

1. *Адмони В. Г.* Исторический синтаксис немецкого языка / Адмони В. Г. – М. : Высш. шк., 1963. – 335 с.
2. *Шафигов С. Г.* Категории и концепты в лингвистике / С. Г. Шафигов // Вопросы языкознания. – 2007. – № 2. – С. 3–7.
3. *Polenz P. von.* Geschichte der deutschen Sprache / Peter von Polenz. – [9. überarb. Aufl.]. – Berlin ; N. Y. : Walter de Gruyter, 1978. – 226 S. – (Sammlung Göschen ; Bd. 2206).

При необходимости прилагается СПИСОК ИСТОЧНИКОВ ИЛЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРИАЛА, оформленный аналогично.

Рукописи подвергаются дополнительному редакционному рецензированию. Статья может быть возвращена автору для доработки. Отклоненный вариант автору не возвращается.

На отдельном листе (в отдельном файле) подаются сведения об авторе (фамилия, имя, отчество, полностью, ученая степень, научное звание, место работы, должность, домашний адрес, телефон служебный и домашний, электронный адрес).

Отдельным файлом оформляется расширенная аннотация на английском языке (образец прилагается).

Адрес редакции:

Донецкий национальный университет,
факультет иностранных языков,
Коцаренко Евгению Владимировичу
600-летия, 21
21021 Винница / Украина
e-mail: zbirnyk.typolohiya2015@gmail.com

На конверте обязательно нужно указать: статья для сборника «Типологія мовних значень, ФІЯ».

Редакційна колегія

COLLECTION OF SCIENTIFIC PAPERS
TYPOLOGY OF LANGUAGE MEANINGS
IN DIACHRONIC AND CONTRASTIVE ASPECTS

SUBMISSION GUIDELINES

The editorial board of the collection of scientific papers “Typology of Language Meanings in Diachronic and Contrastive Aspects” published at the Faculty of Foreign Languages, Donetsk National University (Vinnytsya), welcomes manuscripts from researchers in linguistics.

The book of collected papers is bi-annual. Your paper may be written in English, Spanish, German, French, Russian or Ukrainian. The length of the article should not exceed 10-12 pages (1.5 spaced) including tables, graphs, diagrams and figures.

In accordance with the requirements of State Commission for Academic Degrees and Titles of Ukraine your paper is supposed to include the following issues:

- the general outline of the problem discussed and its connection with significant scientific and practical goals;
- analysis of recent studies and publications that serve as a basis for an author’s research;
- pointing out the parts of the general problem considered in the submitted paper that have not been dealt with before;
- formulation of the objective of the paper;
- presentation of research with complete validation of obtained results;
- conclusions and prospects of further research in this direction.

Your manuscript must be polished to high professional standards. One copy of the printed manuscript carefully edited and signed by the author should be posted to the address of the editorial board given below.

Donetsk National University
Faculty of Foreign Languages
vul. 600-letiya, 21
21021 Vinnytsya / Ukraine

An electronic copy of the paper should also be submitted as an e-mail attachment to the following e-mail address: typologiya@ukr.net

Requirements for the manuscript: Please use page format A 4. Leave the following margins: upper, lower and right 20mm, left – 30mm. The first line of every new paragraph is indented (10mm). Use Times New Roman size 12pt font throughout the manuscript. Please distinguish between a ‘long hyphen’ (–) and a short hyphen (-).

Author’s (or authors’) initials and surname(s) typed in bold (size 12pt) in the upper right corner precede the title of an article. In parentheses in the next line follows the author’s name, their country of origin and the name of the town (city) they live in (size 12pt). A centred title of the paper is typed in capitals in bold (size 12pt), as in the pattern shown here.

A. Böhmerová
(Bratislava)

**COGNITIVE BASIS AND COMMUNICATIVE POTENTIAL OF LEXICAL
BLENDING FROM ENGLISH AND CROSS-LINGUISTIC PERSPECTIVE**

Examples (lexemes or phrases) are typed in italics (without pointing out in bold): *Herz*, *Seele*. Fragments of the text that require pointing out are underlined.

References to works mentioned in the text are enclosed in parentheses, e.g. (Polenz, 1978; Chomsky 1991: 12).

Table titles are numbered throughout the paper and typed in italics (not in bold) using extra line spacing to mark them from the text of the paper and the body of the tables.

REFERENCES start immediately after the main body of the text. The heading REFERENCES is in capitals and centred, and not in bold. The works quoted should be typed on separate lines in the alphabetical order, e.g.

1. *Chomsky N.* Linguistics and Adjacent Fields. A Personal View / Noam Chomsky // The Chomskyan Turn / [ed. by A. Kasher]. – Oxford, UK and Cambridge, USA : Blackwell Publishers, 1991. – P. 3–25.

2. *Polenz P. von.* Geschichte der deutschen Sprache / Peter von Polenz. – [9. überarb. Aufl.]. – Berlin ; N. Y. : Walter de Gruyter, 1978. – 226 S. – (Sammlung Göschen ; Bd. 2206).

Manuscripts are reviewed by the editorial board. The article may be sent back to the author for further revision or rejected. In this case the manuscript is not returned to the author.

On a separate page (in a separate file) the author's contact details are to be submitted including their full name, degree, position, affiliation, private address, telephones, e-mail.

The extended abstract in English is to be submitted in a separate file (see the example below).

Editorial board

tel. +38 062 302 09 22

tel. / fax +38 062 302 09 22

e-mail: zbirnyk.typolohiya2015@gmail.com

STEREOTYPING OF CONCEPT “SOVIET” IN THE POST-SOVIET DISCOURSE (BASED ON THE UKRAINIAN MASS MEDIA OF 2000TH)

Hanna Chernenko

Scientific and Research Department, the Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

Abstract

Relevance

Active transformations of the values hierarchy have taken place in contemporary Ukraine and other Post-Soviet states. The axiological modifications of language concepts, acquiring and loss of estimate connotations by them reflect these changes. The attempts to investigate these processes in the whole have been made by T. M. Antonchenko (2000), O. O. Taranenko (2014), D. N. Illin (2005). Some particular concepts (Richness, Labor etc.) have been examined by S. V. Zubarev (2007), O. V. Orlova (2011). Perhaps, it is worth looking at the point of contacts between these two research directions.

Purpose

The purpose of the research is to describe the stereotyping as a species of concepts' transformation, using contextual analysis.

Tasks

The tasks of this article are 1) to draw up a list of values which are attributed to concept SOVIET in the Post-Soviet Ukrainian mass media and become criteria of its positive or negative estimations; 2) to find out and describe regularities in the syntagmatic usage of this concept and its axiological variants.

Novelty

The novelty of this approach lies in the analyzing stereotypes as axiological variants of transformed concepts, in the determining of correlation between the syntagmatic specificity of a stereotyped concept and the transformations of its semantic structure.

Theoretical value

Including of stereotypes, regarded as the axiological variants of transformed concepts: in the cognitive linguistic paradigm has theoretical value for the future investigation in the sphere of language semantics, cognitive and sociolinguistics.

Practical value

It turned out very convenient to analyze stereotypes, examining their syntagmatic specificity. The result of the research may be used in the sociological and cultural researches devoted to the Soviet and Post-Soviet historical period as well as in the relevant linguistic university courses.

Conclusion

It was found that the stereotyped concepts are connected with most of values, which were fixed by the author in the Ukrainian mass-media of the beginning of XXI. Such high dispersion of contextual relationships, among which axiological concepts prevailed, indicates the fact that these are connotative components which determine combinability of stereotyped concepts, not denotative and significative ones. The frequency of such combinations leads to the including of relevant axiological concepts in the semantic structure of a stereotyped

concept and to its extension.

Perspective

This method may be used for describing and systematization of other language concepts in studies of a language world picture. Such researches would increase the reliability of the obtained results.

Research highlights

► The author raises the issue of language concepts transformation, namely of those which are accompanied by acquisition or loss of estimate connotations. ► One of the species of such transformation is stereotyping. ► The author analyzes these processes and examines an example of a concept SOVIET. ► The article focuses on the two opposing stereotypes, such as valorized (SOVIET IS GOOD) and stigmatized (SOVIET IS BAD). ► The syntagmatic peculiarities in the Post-Soviet Ukrainian mass media are also investigated. Keywords: SOVIET, stereotype, concept transformation, syntagmatics.

Keywords: *SOVIET*, stereotype, concept transformation, syntagmatics.

References

Antonchenko, T. M. (2000). Osnovni tendentsiyi aksiolohichnykh zmin u semantychniy strukturi amerykanizmiv. Dys... kand. filol. nauk. Kyiv.

Areopagit, D. (1995). O bozhestvennykh imenakh; O misticheskom bogoslovii. Sankt-Peterburg: "Glagol". E-portal: <http://krotov.info/acts/05/antolog/page 18. htm#022>.

Zubarev, S. V. (2007). Konsept "Bogatstvo" opyt psikholingvisticheskogo i lingvokul'turologicheskogo issledovaniya. Lingvistika XXI veka actual'nye napravleniya. Sb. nauchnykh trudov, 211–217. Voronezh. < ... >

Sources and Abbreviations

HU, (2014). Holos ukrayins'koyu – my ne budemo movchaty. 19.03.2014. E-portal: <http://uagolos.com/>.

LF, (2013). Literaturnyy forum. 04.01.2013. E-portal: <http://litforum.com.ua/>.

Correspondence: anna.chernenko@mail.ru

Vitae

Hanna Chernenko, PhD in General Linguistics, Research Staff Member at the institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv: Candidate for Honorable Doctor Degree. The author of more than 80 scientific and mass-media publications on sociolinguistics, at the present time investigates the problems of axiology, in particular axiology of identity.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

***ТИПОЛОГІЯ МОВНИХ ЗНАЧЕНЬ
У ДІАХРОНІЧНОМУ ТА ЗІСТАВНОМУ
АСПЕКТАХ***

ВИПУСК 30

Мови видання: українська, російська, англійська, німецька та ін.

Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії.

Технічний секретар – *Д. Є. Ігнатенко*